

Міністерство внутрішніх справ України  
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ  
В ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОМУ СВІТІ: ВИКЛИКИ,  
ІННОВАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

*Матеріали  
Форуму молодих вчених*

*(м. Дніпро, 13 червня 2025 року)*

*Упорядник*  
кандидат історичних наук  
**С. М. Цигульський**

Дніпро  
2025

УДК 34:351.74:33:378  
С 89

*Рекомендовано до друку  
Науково-методичною радою  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ  
(протокол № 2 від 22.10.2025)*

**С-89 Сучасні дослідження молодих науковців в глобалізаційному світі: виклики, інновації в умовах воєнного стану : матеріали форуму молодих вчених (м. Дніпро, 13 черв. 2025 р.) / упоряд. к.і.н. С. М. Цигульський. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. 416 с.**

До збірника увійшли тези доповідей однойменного наукового заходу, в якому взяли участь науковці та здобувачі вищої освіти. Розглянуто питання різних галузей правничої та економічної наук, проблеми правоохоронної діяльності та спеціалізованої освіти, вирішення яких є актуальними для сучасної України та світової спільноти.

Матеріали форуму можуть бути використані в науково-дослідній роботі та освітньому процесі спеціалізованих ЗВО, а також у практичній правоохоронній діяльності.

*Матеріали подано в редакції авторів тез*

## З М І С Т

### **Євген ЛЕГЕЗА**

Удосконалення діяльності ЦНАП в умовах воєнного стану ..... 17

### **Євгенія КОБРУССВА**

Механізми захисту прав громадян під час війни ..... 20

### **Олександра ШЕВЧУК**

FRONTEX як провайдер якості дистанційного навчання у професійній підготовці фахівців з охорони кордону ЄС ..... 23

### **Roman KARPENKO**

Artificial Intel Ligence As An Element  
of the Public Administration System: Problems and Prospects ..... 25

### **Віталій СВІТЛИЧНИЙ, Вадим ВОЛОДЬКО**

Інноваційні підходи до виявлення академічної  
недоброчесності в освіті: роль штучного інтелекту, етика та практика ..... 27

### **Марина ЛОГІНОВА, Юлія ШЕВЧЕНКО**

Цивільно-правове регулювання відшкодування шкоди,  
завданої внаслідок знищення або пошкодження  
майна державою-агресором ..... 31

### **Валентина ЧЕРНОБУК, Руслана ОТКИДАЧ**

Захист персональних даних у діяльності правоохоронних  
органів: баланс безпеки та приватності ..... 34

### **Денис ЮР'ЄВ, Матвій ДОСИНЧУК**

Правові аспекти допустимості доказів, отриманих  
з порушенням права на приватне життя,  
у кримінальному процесі України: підхід  
до забезпечення прав людини та ефективності розслідування ..... 38

### **Ілля ГОРЯЧОВ**

Адміністративна відповідальність за порушення  
у сфері патентної діяльності: сучасні виклики  
та шляхи модернізації ..... 41

**Ольга БАЛАКША**

Роль штучного інтелекту у підвищенні якості  
дистанційної освіти у ЗВО .....43

**Олександр КОШОВИЙ**

Кримінальне законодавство  
щодо маніпулювання ринком: порівняльний підхід .....47

**Олександр МІЛЮТИН**

Шляхи підвищення якості освітніх послуг  
в умовах воєнного стану .....51

**Сергій ТРЕТЯК**

Шляхи підвищення якості освітніх послуг  
здобувачам вищої освіти в умовах воєнного стану  
та дистанційної освіти .....54

**Mykhailo YUSHKOV**

Some Organizational Directions for Improving  
the Protection Of Animals From Cruel Treatment .....56

**Богдан КНЯЖЕНЦЕВ**

Протидія сексуальному насильству щодо дітей:  
міжнародні механізми .....58

**Данило АРДЕЛЯН**

Гендерно-правова експертиза: теоретичний аспект .....60

**Артур ДОРОШ, Гліб БАЛЮК**

Воєнний стан і права людини: баланс між  
національною безпекою та конституційними гарантіями .....65

**Гліб БАЛЮК**

Аналіз законодавчого та нормативно-правового  
забезпечення діяльності підрозділів ювенальної  
превенції Національної поліції України .....67

**Михайло БЄЛОВ, Владислав БУРКА**

Забезпечення балансу між правами особи  
та ефективністю досудового розслідування:  
аналіз практики ЄСПЛ щодо запобіжних заходів .....70

**Михайло БЄЛОВ**

Європейські стандарти у сфері негласних слідчих (розшукових) дій:  
імплементация рішень ЄСПЛ в українську практику ..... 72

**Богдан БОРИСОВ**

Протидія шахрайству в інтернеті в сучасних умовах ..... 74

**Ілля БОРИСОВ**

Правовий статус та соціальні гарантії працівників,  
які поєднують роботу з навчанням ..... 76

**Валерія БОРИСОВА**

Особливості наказного провадження  
в умовах воєнного стану в Україні: проблеми та перспективи ..... 79

**Катерина БОРИСОВА, Дмитро КУРИЛО, Владислав КОЧИН**

Інноваційні підходи до інтеграції ветеранів у післявоєнну розбудову ..... 83

**Тимур БУГАЄНКО, Марина ЛОГІНОВА**

Особливості реалізації прав осіб з інвалідністю  
у сфері трудових відносин ..... 85

**Тимур БУГАЄНКО, Руслан БОРСУК**

Окремі аспекти затримання особи в умовах воєнного стану ..... 87

**Богдан СУЛИМ, Тимур БУГАЄНКО**

Проблеми забезпечення трудових прав в умовах війни в Україні ..... 90

**Діана БУДНИК**

Механізми формування професійної ідентичності  
психолога в умовах міжпрофесійної взаємодії ..... 92

**Єлизавета БУРМИСТРОВА, Марина ЛОГІНОВА**

Державне регулювання трудових відносин  
в умовах реформування публічної служби ..... 95

**Єлизавета БУРМИСТРОВА**

Кримінально-правова протидія кіберзлочинності  
у контексті загроз національній безпеці України ..... 97

**Богдан БУРЧАК**

Правова характеристика форм публічного права: поняття,  
види, ретроспектива та тенденції в умовах воєнного стану ..... 100

**Максим ВЕЛИКИЙ**

Забезпечення балансу між безпекою держави  
та правами людини в умовах воєнного стану .....103

**Анна ВОЗНЮК**

Баланс між безпекою держави та правом на приватність:  
сучасні виклики в умовах воєнного стану .....106

**Марія ВОЙТКО**

Застосування стандартів ЄСПЛ у практиці  
українських правоохоронних органів .....108

**Дар'я ГАЗДА**

Психологічні особливості тактики  
сучасної інформаційної війни .....112

**Іветта ГАЙВАНЮК**

Правовий режим майна на окупованих та деокупованих територіях .....114

**Ярослав ГАЙДУК**

Перше покоління прав людини .....117

**Дмитро ГЛАДКИЙ**

Проблеми правового регулювання мінімальної заробітної плати .....119

**Анастасія ГЛЄБЧЕНКО**

Особливості правового режиму земель,  
що зазнали забруднення або мінування під час бойових дій .....121

**Назарій ГУБА**

Проблеми реалізації права на вільне пересування  
та вибір місця проживання в умовах дії режиму воєнного стану .....125

**Марія ГУРОВА**

Внутрішня та зовнішня мотивація  
в професійній підготовці студентів-психологів .....128

**Анастасія ДЕМБИЦЬКА**

Особливості правового режиму  
земель історико-культурного призначення в Україні .....130

**Нікіта ДЗЮБА**

Тактика забезпечення правопорядку  
у деокупованих населених пунктах ..... 134

**Леонід БІЛОКОНЬ, Нікіта ДЗЮБА**

Еволюція уявлень про національну безпеку  
у політико-правовій думці: від античності до модерну ..... 138

**Ірина ДМИТРИШИН**

Внутрішня та зовнішня мотивація до наукової роботи:  
приклад студентської молоді технічного коледжу ..... 141

**Анастасія ДОЛЖИКОВА**

Цивільно-правові механізми та процесуальні аспекти  
захисту прав дитини: національний та міжнародний досвід  
в умовах сучасних викликів ..... 143

**Максим ДОНЧЕНКО, Марина ЛОГІНОВА**

Особливості розірвання трудового договору  
з керівником підприємства, установи, організації ..... 146

**Максим ДОНЧЕНКО, Марина ЛОГІНОВА**

Особливості трудового договору з неповнолітніми,  
з тимчасовими та сезонними працівниками ..... 149

**Матвій ДОСИНЧУК**

Кримінально-правова характеристика державної зради ..... 152

**Анастасія ДУБОВИЦЬКА**

Психологічні особливості неповних сімей в умовах війни ..... 155

**Альона ДУДЯК**

Самореалізація молоді в умовах війни ..... 156

**Іван ЄВСЮКОВ**

Проблеми та напрями удосконалення  
правового механізму захисту трудових прав неповнолітніх в Україні ..... 160

**Віталій ЄРМАКОВ**

Об'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення ..... 162

**Владислав ЖЕЛІЗКО**

Цифрові права особистості в умовах воєнного стану:  
цивільно-правові аспекти захисту персональних даних та приватності .....164

**Єгор ЗЕМЛЯКОВ**

Дотримання прав і свобод громадянина  
в період воєнного стану: баланс безпеки та демократії .....167

**Єлізавета ІГНАТЧЕНКО**

Звільнення від кримінальної відповідальності  
за кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів,  
психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів .....170

**Артем ІЛЬЄНКОВ**

Роль Національної поліції у забезпеченні публічної безпеки під час дії  
правового режиму воєнного стану .....174

**Ілона КАГДІНА**

Правове регулювання праці жінок і осіб  
з інвалідністю в умовах воєнного стану .....176

**Мішік КАРАПЕТЯН, Віталій СТЕПАНОВ**

Заходи забезпечення кримінального провадження .....179

**Богдан РЯБЧЕНКО, Максим КЛИМЕНКО**

Правові основи взаємодії органів державної влади  
у сфері забезпечення національної безпеки:  
конституційно-правовий аналіз .....181

**Олександр КЛИМЕНКО**

Охорона праці на підприємствах:  
аналіз правових засобів забезпечення безпеки працівників .....183

**Анастасія КОВАЛЬОВА**

Проблеми кваліфікації  
колабораційної діяльності педагогічних працівників .....185

**Орина КОВІНЕНКО**

Судове тлумачення меж дискреції органів публічної влади  
в умовах воєнного стану .....187

**Яна КОРЧАГІНА**

Психологічні особливості адаптації

вимушених переселенців російсько-української війни ..... 190

**Денис КРАВЧЕНКО**

Криміналістичні методи виявлення

та документування злочинів в умовах збройної агресії ..... 194

**Максим КРАЙНІЙ**

Використання штучного інтелекту в науці й освіті:

виклики та перспективи забезпечення академічної доброчесності ..... 196

**Валерій КРАСІЛЬНИКОВ**

Особливості організації вогневої підготовки

з урахуванням гендерної інтеграції ..... 198

**Данило КРИВЕНКОВ**

Реалізація права на безпечні та здорові умови праці

в умовах воєнного стану ..... 201

**Тимур КРУТЬ**

Цивільно-правові аспекти захисту прав дітей в Україні ..... 204

**Ксенія СКЛЯРОВА**

Реалізація новітніх методів фізичної підготовки

та реабілітації ветеранів у закладах освіти МВС ..... 208

**Альберт КУБАРЄВ**

Оптимізація тактико-спеціальної підготовки працівників

правоохоронних органів в умовах воєнного стану ..... 209

**Артем КУЛІШ**

Процесуальна дія: затримання особи без ухвали слідчого судді, суду ..... 212

**Вікторія КУЛІШ**

Захист права приватної власності

в умовах правового режиму воєнного стану ..... 215

**Артем ЛЕБІДЬ**

Історичний досвід обмеження прав і свобод людини

під час надзвичайного та воєнного стану:

порівняльний аналіз країн Європи..... 217

**Михайло ЛИТВИНЕНКО**

Проблеми реалізації прав дитини в Україні в сучасних умовах .....220

**Олена ЛУК'ЯНЕНКО, Олексій БОЙКО**

Окремі аспекти взаємодії органів досудового розслідування  
з підрозділами кіберполіції під час розслідування  
злочинів проти інтелектуальної власності .....222

**Денис ЛУШПАЄВ**

Цивільно-правові аспекти спадкування  
в умовах воєнного стану в Україні: проблеми визнання  
осіб зниклими безвісти, розподіл спадщини  
та захист прав спадкоємців .....224

**Владислава МАКАРЕНКО**

Кримінально-правова відповідальність за пропаганду:  
проблематика та актуальні аспекти .....227

**Владислава МАКАРЕНКО**

Особливості виявлення маніпуляцій та дезінформації під час допитів .....230

**Аренак МАЛІНОВСЬКИЙ**

Категорія «заволодіння» в ознаках складів  
кримінальних правопорушень .....233

**Олександр МАРИНКЕВИЧ**

Захист свободи слова та інформації  
в умовах військової цензури: правові механізми .....235

**Степан МАРТИНЮК**

Роль поліцейських підрозділів  
«Служба освітньої безпеки» у створенні  
безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану .....238

**Іван МІНАЙЛОВ**

Правові засади регулювання неповної зайнятості:  
виклики та практичні аспекти .....240

**Кристина МІРОШНИЧЕНКО**

Розвиток навичок прийняття рішень  
щодо застосування зброї в поліцейській діяльності .....243

**Олександр МОЙКО, Кирило ЧОРНЕНЬКИЙ**

Захист громадян України у кіберпросторі ..... 245

**Світлана МУСІЄНКО**

Теоретичні основи проблеми соціально-психологічної  
адаптації здобувачів вищої освіти до освітнього процесу ..... 248

**Єгор НИКОЛЬСЬКИЙ**

Реалізація шифрування методом Цезаря  
в коді як практична ілюстрація основних принципів криптографії ..... 251

**Владислав ОРЛОВ**

Організація та правове регулювання робочого часу  
і часу відпочинку працівників ..... 254

**Руслана ОТКИДАЧ**

Практика ЄСПЛ як орієнтир для розвитку  
адміністративного процесу в Україні ..... 257

**Максим ПАВЛІЙ**

Правове регулювання інтелектуальної власності  
в умовах розвитку штучного інтелекту:  
виклики та перспективи для України ..... 261

**Андрій ПАВЛЮК**

Роль фінансового контролю в запобіганні корупції  
під час фінансування потреб у сфері оборони ..... 263

**Артур ПАНТЮШЕНКО**

Реституція в цивільному праві: поняття, підстави та правова природа ..... 266

**Ілля ПАНЧЕНКО**

Захист особистих немайнових прав фізичної особи  
у цивільному праві України в контексті воєнного стану ..... 270

**Володимир ПАНШИН**

Навчально-методичні аспекти викладання  
тактико-спеціальної та вогневої підготовки здобувачів вищої освіти ..... 272

**Володимир ПАНШИН, Данило ЮРЧЕНКО**

Соціальний та правовий захист працівників  
оперативних підрозділів та осіб, які залучаються  
до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності .....275

**Олексій ПЕТРУШИН**

Порівняльний аналіз моделей штучного інтелекту:  
методологічні засади та підходи .....277

**Олексій ПЕТРУШИН**

Методологія оцінювання ефективності моделей  
штучного інтелекту в порівняльному контексті .....281

**Вадим ПИВОВАРОВ**

Запобіжний захід у вигляді тримання під вартою  
в умовах воєнного стану .....284

**Максим ПІКІНЕР**

Необхідна оборона, як обставина,  
що виключає кримінальну протиправність діяння: поняття та ознаки .....287

**Віктор ПІСКУН**

Цивільно-правові аспекти реалізації  
та обмеження прав і свобод громадян під час воєнного стану .....290

**Ольга ПОПОВА**

Значення бойових мистецтв  
у системі фізичної підготовки правоохоронців:  
практичні та психологічні аспекти .....294

**Ярослава ПОТАПЕНКО, Микита БУТ**

Міжнародний досвід у сфері захисту прав дітей .....298

**Каріна ПРОКОПЕЦЬ**

Роль профспілок в умовах воєнного стану .....301

**Діана РАПОТА**

Шлюб. Порядок укладення та припинення шлюбу .....303

**Вікторія РУБАН**

Службово-бойова діяльність як ключовий  
елемент системи національної безпеки .....306

**Анастасія СОБАКАР**

Гарантування прав людини в діяльності  
правоохоронних органів: проблеми та шляхи удосконалення ..... 309

**Олександр САДОВСЬКИЙ**

Виклики війни та післявоєнної розбудови:  
перспективні напрями наукових досліджень  
у галузі історії України ..... 312

**Данило САКОВСЬКИЙ, Марина ЛОГІНОВА**

Трудові права неповнолітніх:  
особливості регулювання та відповідальності роботодавця ..... 315

**Ілля СЕМЕНОВ**

Підготовка майбутніх поліцейських в закладах вищої освіти  
зі специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану ..... 318

**Єлизавета СЕМЕНОВА**

Психологічні особливості стресорів в умовах війни ..... 321

**Олександр СИЛАКОВ**

Особливості алгоритму дій поліцейського  
при затриманні та проведенні поверхневої перевірки ..... 323

**Євген СКРИПКА**

Правові механізми забезпечення рівної оплати праці  
незалежно від статі ..... 327

**Владислав СЛИВКА**

Реалізація права на свободу думки  
і вираження поглядів в умовах інформаційної війни ..... 329

**Вадим СОЛОД**

Проблеми реалізації права застави ..... 331

**Владислав СПАСИК**

Забезпечення безпеки освітнього процесу  
у закладах з особливим режимом діяльності ..... 334

**Діана СТАСЕНКО**

Адаптація та психоемоційні стани внутрішньо переміщених осіб ..... 337

**Богдан СТЕПАНЕНКО**

Обмеження цивільних прав

в умовах правового режиму воєнного стану:

допустимість, межі та судовий контроль .....340

**Карина СТРЕЛЕЦЬ**

Адміністративне право у період дії

правового режиму воєнного стану: виклики та перспективи .....343

**Кирил СУХІН**

Поняття нагляду і контролю за дотриманням

трудового законодавства України в умовах воєнного стану .....345

**Вероніка СЮСЮКАЛО**

Роль Конституції України у формуванні стандартів

правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану .....348

**Ілля ТАНЧЕНЕЦЬ**

Особливості застосування запобіжних заходів

в умовах воєнного стану .....350

**Олександр ТИМОФЄЄВ**

Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки .....354

**Давид ТКАЧЕНКО**

Проблеми та напрями удосконалення захисту прав

та інтересів дітей в Україні в умовах воєнного стану .....357

**Данило ТКАЧЕНКО**

Загрози цифрової безпеки дітей в інтернеті

в сучасних умовах та шляхи їх подолання .....359

**Анастасія ТКАЧЕНКО**

Пошукові заходи в оперативно-розшуковій діяльності .....361

**Юлія ТОЛМАЧОВА**

Правовий захист неповнолітніх, що стали потерпілими

від домашнього насильства .....363

**Вікторія ТЯЖКУН**

Посмертні особисті немайнові права

військовослужбовців: цивільно-правові механізми

захисту гідності та пам'яті загиблих в умовах інформаційної війни .....367

**Павло ФІЛІМОНЕНКО**

Озброєння поліцейського ..... 370

**Марія ФОРОСТЯНОВА**

Цивільна правоздатність дитини  
у порівняльному контексті: вікові межі,  
обсяг і обмеження в європейських юрисдикціях ..... 373

**Тетяна ХИДЬКО**

Вплив стресу на поведінку злочинців під час  
проведення слідчих розшукових дій ..... 377

**Ігор ХИЖНЯК**

Психологічне забезпечення  
службово-бойової діяльності правоохоронців ..... 379

**Марія ХЛІВНА**

Організація роботи СОГ під час досудового розслідування  
кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану ..... 382

**Марія ХЛІВНА, Дарина ВЕЛЬМОЖНА,  
Артем ПЛАХОТНИЙ**

Особливості діяльності об'єднаної штурмової бригади  
Національної поліції «Лють» ..... 384

**Тетяна ХОРОЛЬСЬКА**

Стратегії раннього виявлення домашнього насильства над дітьми ..... 386

**Вячеслав ЧОРНИЙ**

Проблемні аспекти адміністративного права  
у період дії правового режиму воєнного стану ..... 389

**Аліна ЧУБЕНКО**

Права людини як багатоаспектний соціально-правовий феномен ..... 391

**Олександр ЧУНИХІН**

Роль оперативних підрозділів у формуванні публічної безпеки  
через комунікацію з громадськістю ..... 394

**Єгор ЧУРСІН**

Функціонування Національної поліції України  
в умовах воєнного стану: виклики,  
напрями удосконалення та правове забезпечення .....396

**Роман ШРАМЕНКО**

Договірні відносини в умовах воєнного стану:  
особливості правового регулювання та захист прав сторін .....399

**Артем ШУКУРОВ**

Застосування безпілотних літальних апаратів (БпЛА)  
для підвищення ефективності тактико-спеціальних операцій .....402

**Ростислав ЩУР**

Форми співучасті у кримінальному правопорушенні  
за чинним КК України .....404

**Ярослав ЯДЛЮСЬ**

Забезпечення прав і свобод людини і громадянина  
в умовах дії правового режиму воєнного стану .....407

**Олександр ЯРОВИЙ, Олексій БОЙКО**

Основи взаємодії слідчих та працівників оперативних  
підрозділів під час оголошення особи в розшук .....409

**Іван ЯЩЕНКО**

Аналіз поняття Force Majeure (непереборної сили)  
в умовах воєнного стану: чи визнаються бойові дії,  
окупація, обстріли підставою для звільнення  
від відповідальності за порушення договорів .....412

**Євген ЛЕГЕЗА**

професор кафедри

публічного та приватного права

Університету митної справи та фінансів

(м. Дніпро, Україна),

доктор юридичних наук, професор

## **УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЦНАП В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Розвиток сфери надання адміністративних електронних послуг в Україні демонструє значні досягнення, зокрема завдяки впровадженню застосунку «Дія», який інтегрує різноманітні електронні послуги в єдину зручну систему. Це дозволяє громадянам користуватися пенсійними, соціальними, міграційними та іншими адміністративними послугами, підтверджуючи особу одним із способів, таких як електронний підпис чи GovID [5, с. 30].

Відповідно до п.1 ст. 17 Закону України «Про адміністративні послуги» надання адміністративних послуг в електронній формі та доступ суб'єктів звернення до інформації про адміністративні послуги з використанням мережі Інтернет забезпечуються засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг, який є офіційним джерелом інформації про надання адміністративних послуг в Україні [9]. Згідно з положенням «Про Єдиний державний вебпортал електронних послуг», затвердженим постановою КМ України від 4 грудня 2019 року № 1137, основними завданнями порталу «Дія» є: надання електронних послуг (в тому числі адміністративних та інших публічних послуг), забезпечення через електронний кабінет користувача доступу до інформації з національних електронних інформаційних ресурсів, зокрема про користувача; отримання суб'єктами звернення результатів надання електронних послуг, розгляду звернень та адміністративних справ; забезпечення користувачів інформацією про електронні та адміністративні послуги, а також про інші публічні послуги, надання яких здійснюється з використанням порталу «Дія»; подання електронних звернень через портал «Дія» та інші [6]. Електронні адміністративні послуги можна також отримати через офіційні вебсайти ЦНАП у розділах «Реєстр послуг», де представлено повний перелік послуг, доступних онлайн. Варто зазначити, що для отримання цих послуг, як на порталі «Дія», так і на вебсайтах ЦНАП, необхідно використовувати кваліфікований електронний підпис (КЕП).

Розроблення складніших систем захисту від кібератак, мобільних застосунків, адаптивних вебплатформ і забезпечення безперебійного функціонування серверів в умовах воєнного стану є пріоритетами для подальшого вдосконалення електронного врядування в Україні.

З урахуванням вищенаведеного, можна погодитись з думкою

Сиротенко Н. О. та Комарової К. В., які стверджують, що «діяльність Центрів надання адміністративних послуг у воєнний період має свої особливості, які включають в себе: забезпечення збереження та захисту даних; підвищення ефективності роботи в умовах підвищеної навантаженості; надання додаткових послуг; розвиток електронних сервісів, забезпечення їх доступності; створення мобільних ЦНАПів для забезпечення надання адміністративних послуг на передовій лінії та в інших важкодоступних місцях; забезпечення безпеки громадян і працівників» [7, с. 594-595].

Під час всеукраїнського опитування були встановлені ключові причини незадоволення сервісом ЦНАП, що включають: обслуговування (18 %), довгі черги (17 %), невчасне надання послуг (15 %), брак інформації про послугу (14 %), незручний запис до Центру (13 %), надмірну кількість вимог до документів (11 %), незручність сплати за послуги (7%) та складність подачі інформації (5 %) [3].

Науковці ж виділяють наступний ряд факторів, що перешкоджають ефективній роботі ЦНАПів та впливають на якість надання адміністративних послуг:

1. Недостатнє фінансування, комерціалізація та відсутність контролю якості послуг, подекуди є великі черги, наявна відсутність чітких роз'яснень під час звернень громадян, тривалий строк розгляду заяв суб'єктів звернень тощо [8, с. 10];

2. Складнощі у процедурах; низький рівень якості надання адміністративних послуг, складнощі у доступності та зручності отримання послуг (зростання термінів надання послуг, обмеження громадського звернення за послугами, наявність доволі великих черг, непристосованість приміщень до споживацьких потреб тощо), а також погіршення прозорості та надмірна вартість адміністративних послуг тощо;

3. Невідповідність приміщення до норм регламенту (воно не пристосоване для осіб з обмеженими можливостями); відсутність системи електронного керування чергою; відсутність інформаційних кіосків; відсутність аналізу навантаження кожного адміністратора протягом робочої зміни; відсутність контролю за етапами надання адміністративної послуги; брак можливості запису на прийом через використання електронних засобів; відсутність власного сайту; брак анкетування громадян – постановка питання якості послуг; відсутність електронного документообігу між фронт-офісом та бек-офісом [9, с. 164].

Також ЦНАПи стикаються з численними викликами у функціонуванні їхніх вебсайтів, що підкреслено результатами моніторингу Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Виявлено відсутність вебпростору у деяких ЦНАПах та їхніх сторінок на сайтах місцевого самоврядування, що призводить до загальної недоступності електронних послуг для користувачів. Дигіталізація адміністративних послуг має забезпечувати безпечний доступ до детальної інформації, можливість

онлайн-заповнення необхідних документів, інформування про статус заявки та можливість онлайн-оплати. Проте на сьогодні цей механізм в Україні працює недостатньо ефективно, що ускладнює отримання послуг за допомогою сучасних технологій.

Отже, воєнний стан суттєво впливає на діяльність ЦНАПів, вимагаючи адаптації їх роботи до нових реалій. Правове регулювання діяльності ЦНАПів у цей період стає більш динамічним, включаючи додаткові нормативні акти та зміни до існуючих законів, спрямовані на забезпечення безперервності надання адміністративних послуг, збереження безпеки персоналу та клієнтів, а також захисту даних. Корпоративний аналіз показує, що ЦНАП змушені впроваджувати нові технології, зокрема цифрові, для дистанційного обслуговування громадян, оптимізувати внутрішні процеси і підвищувати рівень підготовки співробітників до роботи в умовах кризових ситуацій. Адаптація до воєнного стану включає також співпрацю з іншими державними та міжнародними організаціями, що дозволяє забезпечити ефективне функціонування навіть у найскладніших умовах.

---

1. Тяхтій М., Ющенко М. Виклики та перспективи надання адміністративних послуг у сфері реєстрації актів цивільного стану в умовах воєнного стану в Україні. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*, 2023. № 30. С. 57–66.

2. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>.

3. Презентація результатів першої всеукраїнської оцінки якості адмінпослуг. Дія: платформа центрів. URL: <https://center.diia.gov.ua/dashboard>.

4. Результати моніторингу мережі Центрів. Дія: платформа центрів. URL : <https://center.diia.gov.ua/rezultati-monitoringu-merezi-centriv-2>.

5. Динник І. Законодавче регулювання надання адміністративних послуг в умовах воєнного стану. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2024. № 3. С. 26–36.

6. Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг: Постанова КМУ від 04.12.2019р. №1137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF#Text>.

7. Сиротенко Н. О., Комарова К. В. Особливості діяльності центрів надання адміністративних послуг в воєнний період. *Тиждень студентської науки: матеріали 78-ї студентської науково-технічної конференції*. 2023. С. 594-595.

8. Бондар Г. Л. Сучасний стан надання адміністративних послуг в Україні за умов децентралізації. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*, 2023. № 1. С. 5-11.

9. Міронова К. Ю. Напрями удосконалення системи надання адміністративних послуг в Україні. *Розвиток науки та техніки: виклики сучасності: XVII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція* (м. Вінниця, 23 січня 2023 року). Вінниця, 2023. С. 161-165.

**Євгенія КОБРУСЄВА**

професор кафедри  
адміністративного і кримінального  
права Дніпровського національного  
університету імені Олеся Гончара,  
доктор юридичних наук, професор

**МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ВІЙНИ**

Проблематика захисту прав громадян актуалізувалася з початком повномасштабного вторгнення на територію України країни-агресора, яка, ігноруючи міжнародне право, не лише атакувала державу, але й почала фізично знищувати населення, руйнувати інфраструктуру, житлові об'єкти, чим порушила і порушує права, гарантовані нормами вітчизняного законодавства України та міжнародного права.

З метою активізації діяльності органів системи охорони та оборони країни з 24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 на території України введено правовий режим воєнного стану, який передбачає делегування відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування спеціальних повноважень щодо відсічі збройної агресії, забезпечення національної безпеки [1]. Водночас введення воєнного стану автоматично передбачає обмеження прав громадян. Зокрема, Законом України «Про правовий режим воєнного стану» визначено конституційні права громадян, які підлягають обмеженню (статті 30-34, 34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України) з метою запобігання злочинам, врятування життя людей та майна, захисту інтересів національної безпеки, територіальної цілісності країни, забезпечення здоров'я населення, прав і свобод інших людей ... [2, с. 11].

Права ж людини, на думку П. Рабіновича, реалізуються через певні механізми їх реалізації, забезпечення та захисту [3]. Механізм захисту прав громадянина – особлива правова підсистема механізму правового регулювання, яка передбачає регулятивні та охоронні правові засоби, за допомогою яких об'єктивне і суб'єктивне право втілюється у фактичній поведінці суб'єктів, тобто залежить від їх вольової діяльності з метою досягнення відповідного правового результату (М. Гнатюк) [4, с. 5]; система послідовних заходів захисту прав громадянина, спрямованих на відновлення порушених прав (О. Митник) [5, с. 53].

Тобто дія механізмів захисту прав полягає у тому, що суб'єкт правозахисної діяльності, перебуваючи у певних правових умовах, використовує певні засоби чи способи захисту. Як зазначає М. Савенко, захист прав і свобод передбачає певні дії особи, судових та адміністративних органів,

спрямовані на попередження порушення прав, відновлення порушеного права, а також створення відповідних гарантій захисту людини [6, с. 10]. Дотримується даної позиції і Є. Краснов, який під захистом прав розуміє діяльність щодо усунення перешкод на шляху реалізації суб'єктивних прав, у якій беруть участь громадяни, державні органи, органи місцевого самоврядування, посадові та службові особи, інші суб'єкти [7, с. 314].

У науці права виділяють чотири рівні захисту прав громадян, відповідно, чотири види гарантій – міжнародні гарантії; внутрішньодержавні гарантії; регіональні гарантії, які забезпечують реалізацію прав на території певного регіону, та місцеві гарантії, що, як правило, забезпечуються на муніципальному рівні. Кожному з них відповідає певний механізм захисту прав.

Під час війни захист прав громадян реалізується через наступні механізми: конституційно-судовий механізм (Конституційний Суд України); судовий захист (суди загальної юрисдикції); Уповноважений Верховної Ради з прав людини; державні органи влади; громадські організації; міжнародні установи; самозахист особою своїх прав (звернення до державних органів та органів місцевого самоврядування, публічні виступи громадян на захист своїх прав, звернення до громадських об'єднань, засобів масової інформації та правозахисних організацій, оскарження дій (бездіяльності) посадових осіб, які порушують права громадян, звернення до міжнародних органів захисту прав людини).

Однак при практичному застосуванні окремих механізмів виникають проблемні питання. Розглянемо, як приклад, звернення до Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ). Слід зазначити, що при поданні заяви як фізичною, так і юридичною особою важливим є питання юрисдикції. Подати скаргу можна лише щодо країни, яка є учасницею Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. У листопаді 2020 року ЄСПЛ об'єднав позови України та Нідерландів до Росії про збитий у липні 2014 році над Донбасом малайзійський «Боїнг». За результатами розгляду ЄСПЛ встановив, що збиття літака рейсу МН17 відбулося повністю на території, яка була захоплена російськими окупаційними адміністраціями. Ретельне кримінальне розслідування інциденту Міжнародною спільною слідчою групою («JIT») прояснило обставини збиття літака рейсу МН17, обвинувачених визнано винними та засуджено до довічного ув'язнення [8]. Проте 16.09.2022 Російська Федерація припинила бути стороною Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і, відповідно, ЄСПЛ не має юрисдикції щодо встановлення відповідальності Російської Федерації як держави. Відповідно розгляд тисяч скарг, у тому числі і України, проти неї залишився під питанням. «Складність у тому, що ЄСПЛ за своїми процедурами не може винести рішення без позиції Росії. Окрім того, під час розгляду справ має бути суддя від цієї країни» [9]. Тому, як зазначає В. Яворський, можна лише сподіватись, що ЄСПЛ з часом зможе розглянути всі справи та судові рішення, які у

подальшому можуть бути використані як докази в інших судах і органах [10].

Таким чином, забезпечення захисту прав громадян є своєрідним індикатором сталості та зрілості держави, яке можливе лише за умови дієвого механізму законодавчого врегулювання суспільних відносин, стабільності правових інститутів, дотримання рівності в правозастосовній практиці, невідворотності державного примусу під час скоєння правопорушень та злочинів, а також реального дотримання законних прав людини.

---

1. Кобко Є. В. Адміністративно-правове забезпечення прав людини під час збройного конфлікту в Україні. *Юридичний бюлетень*. 2023. Вип. 29. 2023. С. 230-235.

2. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану. *Інформація і право*. 2025. № 1 (52). С. 9-21.

3. Рабінович П. М. Права людини і громадянина у Конституції України до інтерпретації вихідних конституційних положень. Харків: Право, 1997. 64 с.

4. Гнатюк М. Д. Правозастосування та його місце в процесі реалізації права: автореферат. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 19 с.

5. Митник О. В. Роль Конституційного Суду України в механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: «Юридичні науки». 2015. Вип. 6, т. 1. С. 53-57.

6. Савенко М. Д. Національна система правового захисту людини. *Наукові записки*. 2007. Т. 64. С. 10–15. URL : <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6982>.

7. Краснов Є. В. Особливості судового захисту прав у сфері соціального забезпечення. Актуальні проблеми теорії трудового права та права соціального забезпечення: монографія /за заг. ред. Г. І. Чанишевої. Одеса: Фенікс, 2015. С. 314-328. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/5142>.

8. Україна vs росія: юридична боротьба в ЄСПЛ за притягнення країни-агресорки до відповідальності за порушення прав людини. Міністерство юстиції України. URL : <https://minjust.gov.ua/news/ministry/ukraina-vs-rosiya-yuridichna-borotba-vespl-zaprityagnennya-kraini-agresorkido-vidpovidalnosti-za-porushennya-pravlyudini>.

9. Росія вже не у ЄСПЛ. Що буде зі справами України проти РФ? URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/news-62926473>.

10. Ромців О. Міжнародно-правові механізми захисту прав та свобод людини в умовах війни: практика ЄСПЛ. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 168-172.

**Олександра ШЕВЧУК**

доцент кафедри іноземних мов  
Національної академії Державної  
прикордонної служби України  
імені Богдана Хмельницького  
доктор педагогічних наук, доцент

## **FRONTEX ЯК ПРОВАЙДЕР ЯКОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ОХОРОНИ КОРДОНУ ЄС**

У межах європейського освітнього простору, зокрема внаслідок реалізації положень Болонського процесу, пріоритетного значення набуває студентоцентрована модель навчання. Її сутність полягає в орієнтації освітніх програм на формування професійних компетентностей, необхідних для успішної самореалізації фахівців на ринку праці [1]. У цьому контексті Агентство FRONTEX започаткувало розробку єдиних стандартів викладання з метою забезпечення високої якості професійної підготовки прикордонного персоналу, передбачаючи поступову трансформацію викладацькоорієнтованої моделі на студентоорієнтовану завдяки впровадженню компетентнісного підходу та орієнтації на результати навчання [3].

Виклики, пов'язані з пандемією COVID-19 та іншими чинниками, зумовили необхідність реформування системи професійної підготовки прикордонників у країнах ЄС через активне впровадження дистанційного навчання, використання сучасних освітніх технологій, електронних ресурсів, зокрема засобів змішаного та мобільного навчання.

У зв'язку з цим FRONTEX ініціювало підвищення якості онлайн-курсів професійного спрямування шляхом розроблення відповідних навчальних програм для викладачів прикордонних закладів освіти ЄС. Вони мають відповідати вимогам системи якості, принципам Болонського і Копенгагенського процесів, а також Європейських рамок кваліфікацій у сфері охорони кордону [2; 5]. Проведене дослідження засвідчує необхідність створення спеціалізованого курсу для викладачів, інструкторів, тьюторів і тренерів, який би забезпечував розвиток їхніх умінь викладати прикордонно спрямовані дисципліни в обох форматах – контактному та безконтактному.

Такий курс покликаний забезпечити формування навичок створення електронних курсів, ефективного викладання контенту, а також професійного оцінювання результатів навчання. FRONTEX зазначає, що цей курс призначено для фахівців прикордонної сфери, які прагнуть вдосконалити свої методичні здібності в контексті дистанційного навчання [4].

По завершенні даного курсу учасники зможуть:

- засвоїти стратегію, стандарти та цінності FRONTEX у сфері

викладання прикордонних дисциплін;

- проєктувати навчальні матеріали відповідно до студентоцентрированої парадигми з дотриманням освітніх стандартів Агентства FRONTEX;
- адаптувати методику викладання до цифрового середовища;
- застосовувати формативне оцінювання та стилі навчальної взаємодії;
- ефективно комунікувати онлайн (безконтактно) з різними категоріями слухачів.

Після проходження електронного курсу слухачі також отримають навички у сфері оцінювання якості підготовки та реалізації підходів до вдосконалення змісту відповідно до вимог Галузевої рамки кваліфікацій (рівень 5) [5].

Структура навчального курсу включає три модулі:

- модуль 1. «Система загальноєвропейської професійної підготовки Агентства FRONTEX»;
- модуль 2. «Планування навчальних занять у межах навчальних курсів FRONTEX»;
- модуль 3. «Принципи викладання».

Онлайн-курс має мобільну версію, форуми обговорень, квізи і вебквести, онлайн-ресурси (включно з Регламентом про прикордонну і берегову охорону, Шенгенським законодавством), відеоматеріали, оцінювання та сертифікацію [6].

Окрему цінність становить той факт, що заняття проводяться практиками-експертами підрозділів охорони кордону, а не лише теоретиками-викладачами прикордонних закладів освіти. Це підвищує прикладну цінність підготовки, хоча самі експерти потребують додаткових педагогічних навичок. Модульний формат дозволяє врахувати різні рівні підготовки слухачів і забезпечити індивідуальну траєкторію навчання. Програма також передбачає активацію раніше здобутих знань, які інтегруються в межах наступних модулів.

Модулі 2 і 3 реалізуються у форматі змішаного навчання з практичними компонентами. Оцінювання здійснюється на основі формативного підходу із застосуванням онлайн-інструментів, вебквестів, рубрик. Це дозволяє як учасникам, так і тьюторам здійснювати якісну аналітичну оцінку результатів навчання, враховуючи також компетенції з фасилітації, гейміфікації, презентації, роботи в команді.

У підсумковій фазі учасники проходять практику, проводять відкрите заняття, беруть участь у методі «World Cafe», створюючи креативні постери з рефлексією результатів навчання.

Курс пройшов міжнародну акредитацію (City and Guilds, Велика Британія), що підтверджує його відповідність європейським стандартам. Отже, він сприяє: інтеграції НАДПСУ до європейського освітнього простору; подальшому розвитку технологій дистанційного навчання; підвищенню мобільності кадрів у межах програм академічного обміну тощо.

Узагальнення досвіду FRONTEX підтверджує ефективність підходу, заснованого на: формативному оцінюванні, методах фасилітації, цифрових

інструментах, зворотному зв'язку, онлайн-комунікації, розвитку презентаційних навичок і командної роботи. Така модель цілком релевантна для вдосконалення підготовки викладачів НАДПСУ у партнерстві з європейськими структурами.

1. Андрощук О. Інформаційні технології інтелектуалізації підтримки прийняття рішень в діяльності Державної прикордонної служби України : монографія. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2011. 222 с.
2. FRONTEX Training Strategy. Warsaw, Poland : European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union, 2015. URL: <https://www.frontex.europa.eu/publications/training-strategy-gQfDIr>.
3. Noakes N. Developing online facilitators. *Developing Learning Environments: Creativity, Motivation and Collaboration in Higher Education*. 2004. Vol. 1. URL: [https://www.researchgate.net/publication/293218051\\_Developing\\_online\\_facilitators](https://www.researchgate.net/publication/293218051_Developing_online_facilitators).
4. Regulation (EU) № 2016/1624 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2016 on the European Border and Coast Guard. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016R1624>.
5. Sectoral Qualifications Framework for Border Guarding. FRONTEX. Warsaw : Rondo ONZ 1, 2013. Vol. 1. 173 p.
6. Virtual Aula. General information. [Online]. URL: <http://aula.FRONTEX.europa.eu/?l=en>.

**Roman KARPENKO**

Associate Professor at the Department  
of Civil Law Disciplines  
of Dnipro State University of Internal Affairs,  
PhD in Law, Ass. Prof

**ARTIFICIAL INTEL LIGENCE AS AN ELEMENT  
OF THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM:  
PROBLEMS AND PROSPECTS**

Today, AI is an actively developing research area of human activity with discoveries and developments, primarily in science, cybernetics and robotics. The key task of AI is intelligent modeling of achievable cognitive processes. Artificial intelligence is defined as a complex of technological solutions that allows to imitate the cognitive functions of a person (including self-learning and finding solutions without a predetermined algorithm) and to obtain, when performing specific tasks, results comparable, at least, to the results of human intellectual activity.

Any set of norms aimed at regulating AI-relations in the sphere of public administration should be the result of a deep and comprehensive study of almost all spheres of social life, culture and scientific knowledge [1].

It is necessary to lay the foundation for the normative regulation of AI based on general principles and rules, which will contribute to the development of

consistent regulation. Due to its specificity as a unified instrument of regulation on a global scale, based on the consent of states, international law itself should serve as the starting point for the formation of regulation in the field of AI.

In general, AI applications have the potential to improve the efficiency and effectiveness of administrative service delivery and support government decision-making by simulating different policy options in the performance of public administration functions. Researchers have pointed to the potential for AI technologies to improve policy development by providing civil servants with additional data-driven information [2], automate routine tasks and processes [3], improve the information provided to citizens, make services more personalized, and better understand citizens' sentiments and needs, for example through the analysis of social media data.

Although some of the challenges of using innovations, including artificial intelligence technologies, can be compared to both the private and public sectors, the context in which public administrations operate is different, and therefore private sector results may not be directly transferable to the public sector without adjusting for this contextual difference.

We note that effective regulation of relations related to artificial intelligence should be based on a detailed and comprehensive analysis of all aspects of society, science and culture. The basis for creating a regulatory framework in the field of AI should be agreed principles and rules that will ensure consistent regulation. The features of international law, as a coordinated and global regulator, make it an ideal starting point for developing relevant rules in the field of AI.

---

1. Bogdanova L. M. Methods and systems of artificial intelligence: teaching aids. L. M. Bogdanova, V. L. Anosov; Donbas. State Mechanical Engineering Academy (DSMA). Kramatorsk: DSMA, 2023.123 p.

2. Veale, M., & Brass, I., (2019), «Administration by algorithm? Public management meets public sector machine learning. Algorithmic Regulation», pp. 1–30. URL : <https://doi.org/10.31235/OSF.IO/MWHNB> , available at: <https://osf.io/preprints/socarxiv/mwhnb>.

3. Ranerup, A., & Henriksen, H. Z., (2022), «Digital discretion: Unpacking human and technological Agency in Automated Decision Making in Sweden's social services». *Social Science Computer Review*, 40(2), pp.445–461. URL : <https://doi.org/10.1177/0894439320980434>, available at <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0894439320980434/>.

**Віталій СВІТЛИЧНИЙ**

доцент кафедри протидії  
кіберзлочинності  
Харківського національного  
університету внутрішніх справ,  
кандидат технічних наук, доцент

**Вадим ВОЛОДЬКО**

здобувач вищої освіти  
Харківського національного  
університету внутрішніх справ

**ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИЯВЛЕННЯ  
АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТІ:  
РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ, ЕТИКА ТА ПРАКТИКА**

**Вступ.** У XXI столітті інтенсивний розвиток цифрових технологій і, зокрема, штучного інтелекту (ШІ) трансформує майже всі сфери людської діяльності, включаючи освіту й науку. ШІ дедалі частіше використовується в освітньому процесі – як у позитивному контексті (адаптивне навчання, автоматизоване оцінювання, індивідуалізація підходу), так і в потенційно ризикованому (генерація студентських робіт без належного авторства, фальсифікація результатів досліджень). Це створює серйозні виклики для академічної доброчесності, яка є однією з ключових цінностей сучасної освіти [1].

Мета цього дослідження – з'ясувати можливості й обмеження використання ШІ у виявленні академічної доброчесності, проаналізувати етичні аспекти й представити практичний досвід впровадження подібних технологій, а також запропонувати напрями вдосконалення національної політики у цій сфері.

**Основні результати дослідження.** Проведений аналіз показує: ШІ може використовуватись не лише як загроза, але і як потужний інструмент для підтримки доброчесності. Зокрема, системи автоматичного виявлення плагіату, інструменти аналізу стилю письма, розпізнавання ШІ-згенерованого контенту, індикатори авторства тексту – усе це допомагає викладачам та адміністраціям закладів вищої освіти (ЗВО) виявляти недоброчесні дії студентів та дослідників.

Дослідження практичних технологій виявлення академічної доброчесності показує, що найбільш ефективно застосовувати антиплагіатні системи, детектори ШІ-згенерованого тексту, стилOMETричний аналіз.

**Антиплагіатні системи.** Системи виявлення плагіату стали одним із перших прикладів використання елементів штучного інтелекту в освіті. Такі сервіси, як Turnitin, Unicheck, StrikePlagiarism активно використовують

технології обробки природної мови, машинного навчання та розпізнавання семантичних структур для порівняння студентських текстів із мільйонами документів у базах даних. Наприклад, Turnitin ще у 2023 році інтегрував ШІ-модуль, здатний виявляти фрагменти, що були згенеровані великими мовними моделями, такими як GPT-3 або GPT-4.

Також українські ЗВО активно впроваджують подібні рішення через ліцензовані сервіси Unicheck і StrikePlagiarism. Ці системи дозволяють не лише виявити буквальні збіги, а й виявити перефразований плагіат, що є значним кроком уперед у порівнянні з простими пошуковими алгоритмами. Деякі з них також надають зведений звіт, який дозволяє оцінити загальний рівень унікальності та глибину переробки джерел.

**Детектори ШІ-згенерованого тексту.** У відповідь на масове використання ChatGPT, Claude, Copilot, DeepSeek, Gemini та подібних моделей студентами для написання есе, курсових і навіть дипломних робіт почали з'являтися спеціалізовані детектори. Найбільш популярними серед них є GPTZero, Sapling AI Detector, Originality.ai. Вони базуються на алгоритмах машинного навчання та оцінюють текст за низкою параметрів: перплексія, бургініс, відхилення від норм людського стилю письма тощо.

Однак рівень точності таких детекторів досі не є ідеальним (коливається від 60 до 85 %), і результати їхньої роботи повинні трактуватися з обережністю. Часто ШІ-доброякісний текст може бути позначений як «штучний», і навпаки, штучно згенерований текст з ознаками людського письма як «автентичний». Крім того, студенти навчаються адаптувати запити до ШІ таким чином, щоб згенерований текст мав риси «людського» письма, що ускладнює автоматичну перевірку [2].

**Стилометричний аналіз.** Стилометрія – науковий метод, що вивчає індивідуальні мовні особливості автора. У поєднанні з алгоритмами штучного інтелекту цей підхід дозволяє порівнювати підозрілу роботу з попередніми текстами того ж автора. Наприклад, якщо стиль написання суттєво відрізняється, система може припустити «підміну». Це значить, що роботу написала інша особа або ж вона була створена за допомогою ШІ.

Хоча технологія ще не є масово впровадженою у ЗВО, її перспективність підтверджується експериментальними дослідженнями, зокрема в Гарвардському, Варшавському університетах і Талліннському технічному інституті. У майбутньому подібні системи можуть бути інтегровані в освітнє середовище з високим рівнем персоналізації перевірки. Вони також можуть слугувати не лише для виявлення недоброчесності, а й для покращення індивідуального стилю письма студентів через надання зворотного зв'язку.

**Етичні аспекти використання ШІ.** Застосування ШІ для контролю доброчесності викликає низку етичних і правових питань. Найважливіші з них:

- ризик хибнопозитивних результатів: алгоритми можуть помилятися, що призводить до необґрунтованих звинувачень студентів;
- порушення конфіденційності: багато систем передають студентські

роботи на сторонні сервери, що суперечить нормам захисту персональних даних;

- обмеження автономії викладача: якщо система видає автоматичне рішення без участі людини, зростає ризик некоректних висновків;
- недостатність правового регулювання: в Україні поки що немає чіткого законодавства, що регулює використання ШІ в освітньому процесі, зокрема в частині прав студентів на апеляцію, відповідальності за помилки систем, доступу до логів перевірки тощо [3].

Етичні рекомендації ЮНЕСКО (2022) та інших міжнародних організацій акцентують на принципі «людина в контурі» (human-in-the-loop), тобто остаточне рішення має ухвалювати не алгоритм, а людина-викладач або академічна комісія. Також важливим є забезпечення прозорості систем: студенти повинні знати, як і з якою метою перевіряються їхні роботи, мати доступ до результатів і право на апеляцію. Високий рівень довіри до систем ШІ у сфері освіти можливий лише за умови забезпечення етичної відповідальності на всіх рівнях: від розробника до користувача.

**Практичні кейси застосування ШІ в освіті.** У 2023 році Turnitin впровадив ШІ-detection-модуль, який був протестований у понад 200 університетах США та Канади. Результати показали, що після впровадження кількість згенерованих ШІ робіт зменшилась на 22 %, а довіра викладачів до перевірок зросла. Проте були й проблемні кейси. Зокрема, в Університеті Техасу помилкове визначення магістерської роботи як повністю згенерованої призвело до її скасування та публічного скандалу. Лише після незалежної експертизи оцінку повернули студенту.

В Україні університети також впроваджують ШІ-технології. Наприклад, КНУ ім. Тараса Шевченка, ЛНУ ім. І. Франка та КПІ ім. Ігоря Сікорського використовують StrikePlagiarism та інші інструменти. Деякі ЗВО розробляють власні внутрішні системи контролю доброчесності, інтегруючи їх у платформи дистанційного навчання. Водночас законодавче регулювання ще недостатньо деталізоване, що створює прогалини в механізмах апеляцій і відповідальності за помилки систем. Проблемою також залишається недостатня кваліфікація користувачів, які не завжди вміють правильно інтерпретувати результати роботи ШІ-систем.

**Перспективи розвитку та висновки.** Штучний інтелект має значний потенціал у забезпеченні академічної доброчесності в закладах освіти. Його ефективність у виявленні плагіату, підміни авторства та ШІ-згенерованих текстів поступово зростає завдяки розвитку мовних моделей, стилOMETричних алгоритмів та машинного навчання. У той же час використання таких інструментів повинно супроводжуватися етичними запобіжниками: забезпеченням прозорості процесів, захистом персональних даних студентів, правом на апеляцію і, найголовніше, участю викладача в ухваленні остаточних рішень [4].

З огляду на тенденції, що формуються у світовій практиці, та потребу

підвищення рівня академічної доброчесності в українських ЗВО, доцільним є:

- розробка єдиної національної системи моніторингу академічної доброчесності, яка поєднуватиме сучасні ШІ-інструменти (детекція плагіату, аналіз стилю, виявлення машинного тексту) з етичними та юридичними механізмами захисту прав здобувачів освіти;

- ухвалення МОН нормативного акту, який регламентує допустимі способи використання ШІ у навчальному процесі, містить вимоги до прозорості, зберігання даних і визначає принцип «людина в контурі» як обов’язковий;

- запровадження навчальних модулів з цифрової доброчесності для студентів і викладачів, де буде пояснено можливості та обмеження ШІ, а також способи етичного його застосування у навчанні;

- підготовка фахівців-аналітиків з академічної доброчесності, які володіють як педагогічними, так і технологічними компетенціями.

- Лише за умови системного та зваженого підходу ШІ стане не загрозою, а надійним партнером у збереженні академічної культури.

---

1. Cabell D. & Graves D. AI and Academic Integrity: A Global Perspective. *Journal of Academic Ethics*. 2023. P. 45–58.

2. Eysenbach G. Challenges and Pitfalls of AI-generated Academic Content. 2023.

3. Міністерство освіти і науки України. Положення про академічну доброчесність у закладах вищої освіти. 2022.

4. UNESCO. Ethical Guidelines for the Use of AI in Education. 2022.  
URL : <https://unesdoc.unesco.org> (дата звернення: 13.05.2025).

**Марина ЛОГІНОВА**

викладач кафедри  
цивільно-правових дисциплін  
факультету підготовки фахівців  
для підрозділів кримальної поліції  
Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Юлія ШЕВЧЕНКО**

курсант 2-го курсу факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ  
ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК ЗНИЩЕННЯ  
АБО ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА ДЕРЖАВОЮ-АГРЕСОРОМ**

Цивільно-правові наслідки знищення або пошкодження майна внаслідок збройної агресії передбачають, насамперед, виникнення обов'язку відшкодувати завдану матеріальну шкоду – як у формі повної компенсації, так і через механізми реституції, репарації або спеціальних фондів, які складаються зі стягнень з держави-агресора. З правової точки зору йдеться про порушення права власності, що охороняється як національним, так і міжнародним правом.

Актуальність цієї теми обумовлена безпрецедентним масштабом руйнувань цивільної інфраструктури, спричинених збройною агресією РФ проти України, що призвело до великої кількості випадків втрати житла, господарських ділянок, транспортних засобів та іншого майна. На жаль, національна система цивільного законодавства наразі не має ефективного механізму компенсації шкоди, а судова практика лише формується.

Так, Організацією Об'єднаних Націй у співпраці з урядом України, Групою Світового банку та Європейською комісією в Оперативній оцінці збитків та потреб для України було оголошено загальну вартість пошкоджень у житловому секторі. Станом на 31 грудня 2024 року це 57,6 мільярда доларів США. Найбільше постраждали багатоквартирні будинки – 451 988 одиниць, приватні житлові будинки – близько 319 956, а кількість пошкоджених або знищених гуртожитків сягає 67 506 одиниць [1, с. 94]. Такі масштаби втрат вимагають чіткої правової відповіді на питання відновлення

порушених прав власників та забезпечення справедливості.

Вже на початках повномасштабного вторгнення Україна розпочала формування нормативно-правової бази, спрямованої на юридичне врегулювання питань відшкодування завданої шкоди.

Так, наприклад, у березні 2022 року Україна зробила перший крок до правового врегулювання питання компенсації шкоди, завданої збройною агресією російської федерації, ухваливши Закон України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» [2]. Відповідно до положень цього закону вилучене майно та кошти, що належали державі-агресору або її резидентам, зараховуються до державного бюджету України і можуть бути спрямовані на формування фонду ліквідації наслідків збройної агресії. Таким чином, законодавець заклав підґрунтя для створення внутрішнього джерела фінансування механізму компенсації шкоди, завданої фізичним та юридичним особам унаслідок воєнних дій.

У цьому контексті важливим є також Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України», який регламентує підстави, порядок, процедуру та форми надання компенсації за зруйновану чи пошкоджену нерухомість [3]. Цим нормативним актом визначено створення спеціального Державного реєстру майна, що постраждало внаслідок збройної агресії, а також передбачено подання заяв, збір доказів, ухвалення рішень відповідними комісіями та інші організаційно-правові етапи надання відшкодування. Закон також передбачає можливість фінансування компенсацій за рахунок репарацій, вилучених російських активів, міжнародної допомоги та інших джерел.

З метою практичної реалізації права на компенсацію шкоди, завданої збройною агресією російської федерації, урядом України була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації». Цей підзаконний акт визначає порядок подання та розгляду заяв про відшкодування, умови включення об'єктів до Державного реєстру пошкодженого та знищеного майна, а також механізми формування та функціонування компенсаційної комісії.

Постанова стала одним із ключових нормативних актів, що деталізує застосування положень Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення деяких категорій об'єктів нерухомого майна». Згідно з нею, громадяни мають можливість подати електронну заяву через застосунок «Дія», що істотно спрощує процедуру фіксації факту знищення чи пошкодження нерухомості. Також передбачено можливість подальшого розгляду заяв

спеціальними комісіями, які мають встановити обсяг завданої шкоди, ухвалити рішення про надання компенсації, та визначити її форму – грошова виплата, об'єкт нерухомого майна або інші варіанти.

Окрему увагу в контексті цивільно-правового регулювання наслідків збройної агресії заслуговує законопроект №7385 «Про відшкодування шкоди, завданої потерпілому внаслідок збройної агресії Російської Федерації», зареєстрований у Верховній Раді України 17 травня 2022 року. Його ключова мета полягає у створенні державного Фонду, який повинен забезпечити повний цикл відшкодування шкоди потерпілим – від ведення реєстрів до безпосередньої виплати компенсацій [5].

Передбачалося, що цей Фонд акумулюватиме фінансові ресурси з різних джерел. Серед них – кошти, отримані шляхом арешту майна РФ за кордоном. Заявки на компенсацію планується приймати як від фізичних, так і юридичних осіб, що зазнали матеріальних збитків внаслідок агресії.

Однак на практиці запропонований механізм викликав критику з боку фахівців, адже Фонд, за своєю природою, більше нагадує державне підприємство-розпорядника активів, ніж незалежний і прозорий механізм відшкодування. Такий статус породжує потенційні корупційні та репутаційні ризики, а також піддає сумніву ефективність управління ресурсами [6, с. 39].

Аналіз законодавчих ініціатив демонструє, що хоча на рівні уряду та парламенту усвідомлюється необхідність вирішення проблеми компенсацій, запропоновані підходи часто залишаються поспішними та недосконалими [6, с. 39].

Отже, хоча створення Фонду є важливим кроком до систематизації процесу відшкодування, його ефективність залежатиме від рівня правової чіткості, процедурної прозорості та політичної волі до належного адміністрування і контролю.

Таким чином, на рівні законодавства в Україні сформовано первинну нормативну базу, яка дає змогу визначити процедуру компенсації шкоди, зокрема за знищене чи пошкоджене житло. Проте, попри прогресивність підходів, реалізація передбачених норм на практиці потребує подальшого вдосконалення та забезпечення належного правового механізму захисту постраждалих громадян.

---

1. UKRAINE Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4) February 2022 - December 2024. February 2025, the World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations. URL: [https://mva.gov.ua/media/1/Fourth\\_Rapid\\_Damage\\_and\\_Needs\\_Assessment\\_RDNA4\\_.pdf](https://mva.gov.ua/media/1/Fourth_Rapid_Damage_and_Needs_Assessment_RDNA4_.pdf) (дата звернення: 22.05.2025).

2. Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів: Закон України від 03.03.2022 р. № 2116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text> (дата звернення: 22.05.2025).

3. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від

23.02.2023 р. № 2923-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text> (дата звернення: 22.05.2025).

4. Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 року № 326 (у ред. постанови Кабінету Міністрів України від 22.07.2022 року № 951). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.05.2025).

5. Проект Закону про відшкодування шкоди, завданої потерпілому внаслідок збройної агресії Російської Федерації. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/39602#> (дата звернення 24.05.2025).

6. Відшкодування завданої шкоди: навч. посіб. / кол. авт. : д-р юрид. наук, доц. К. Р. Резворович; канд. юрид. наук М. М. Фролов; О. О. Нагорна; М. В. Логінова. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2024. 85 с.

**Валентина ЧЕРНОБУК**

старший викладач кафедри  
теорії держави та права  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Руслана ОТКИДАЧ**

здобувач вищої освіти  
Навчально-наукового інституту  
права та інноваційної освіти  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ  
У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ:  
БАЛАНС БЕЗПЕКИ ТА ПРИВАТНОСТІ**

У сучасному суспільстві питання захисту персональних даних набуло особливої актуальності у зв'язку з інтенсивним розвитком інформаційних технологій та зростанням обсягів обробки даних державними структурами. Однією з найбільш чутливих сфер цієї теми можна вважати діяльність правоохоронних органів, які, виконуючи функції з розслідування правопорушень та забезпечення публічної безпеки, неминуче втручаються у сферу приватного життя громадян. Такий процес потребує особливої правової врівноваженості, адже на перетині інтересів безпеки та приватності виникає складне завдання – забезпечити ефективність правоохоронної діяльності без порушення основоположних прав людини, зокрема права на приватність.

Правоохоронці, виконуючи свої функції із розслідування та попередження злочинів, отримують доступ до значного масиву персональної інформації. Водночас існує ризик зловживань, надмірного збору чи

незаконного використання таких даних, що може призвести до порушення прав громадян. Тому надзвичайно важливо забезпечити чітке юридичне регулювання, механізми контролю та відповідальності при обробці персональних даних у цій сфері.

Ми проаналізували чинне правове регулювання обробки персональних даних у діяльності правоохоронних органів з метою виявлення прогалин та загроз для приватності, а також обґрунтування шляхів досягнення балансу між забезпеченням безпеки для суспільства та дотриманням прав людини. Це питання вочевидь є важливим не лише з теоретичної точки зору, а й для вдосконалення практики правозастосування в умовах демократичної правової держави.

Питання впливу інформаційно-комунікаційних технологій на права людини та підтримку демократичних цінностей вперше було офіційно порушено під час конференції міністрів держав-членів Ради Європи, що відбулася в Греції у грудні 1997 року. Внаслідок цього був створений Комітет експертів Ради Європи з питань інформаційного суспільства, який розробив відповідний проєкт нормативного документа. Цей документ, затверджений у травні 2005 року, отримав назву «Декларація Комітету міністрів щодо прав людини і верховенства права в інформаційному суспільстві» [3, с. 45-46]. Декларація підкреслює, що розвиток інформаційного суспільства має ґрунтуватися на дотриманні прав людини, демократії та верховенства права.

Правове регулювання захисту персональних даних у діяльності правоохоронних органів ґрунтується як на міжнародних, так і на національних нормах. На міжнародному рівні головну роль у сфері захисту персональних даних відіграє Загальний регламент ЄС про захист даних (GDPR), який, хоча й не є обов'язковим для України, встановлює сучасні стандарти щодо прав суб'єктів даних, принципів обробки інформації та відповідальності контролерів даних. Окремий розділ цього документа, а саме стаття 23, допускає обмеження прав суб'єктів даних у контексті правоохоронної діяльності, однак такі обмеження мають бути передбачені законом, необхідні в демократичному суспільстві та пропорційні заявленій меті [1]. Це створює своєрідну модель, яка може бути використана Україною як орієнтир у реформуванні національного законодавства.

Крім того, важливим міжнародно-правовим актом є Конвенція Ради Європи №108 «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» [2], а також її оновлена версія – Протокол CETS №223, що модернізує Конвенцію з урахуванням цифрових технологій [4]. Обидва документи визнають право держави обмежувати захист персональних даних в інтересах національної безпеки чи запобігання злочинності, але водночас вимагають забезпечення відповідних гарантій – незалежного контролю, доступу до правового захисту та чіткої правової основи таких обмежень. Участь України в цих актах зобов'язує гармонізувати національне законодавство з міжнародними стандартами, що є особливо актуальним у

сфері, де права людини можуть легко поступитися вимогам безпеки.

Діяльність правоохоронних органів передбачає обробку широкого спектра персональних даних, які можуть стосуватися як підозрюваних осіб, так і свідків, потерпілих або навіть третіх осіб, непричетних до правопорушення. Серед таких даних – ідентифікаційна інформація, біометричні та генетичні відомості, дані про місце перебування, комунікації, фінансові операції тощо [5, с. 103-104]. Ці дані можуть збиратися у межах кримінального провадження, оперативно-розшукової діяльності або під час здійснення превентивних заходів.

Водночас обробка даних правоохоронними органами характеризується високим рівнем чутливості та ризику зловживань. Нерідко відсутність чітко врегульованих процедур, автоматизація процесів збору даних та використання новітніх технологій (наприклад, систем відеоспостереження з розпізнаванням обличчя) створюють ситуації, коли межі допустимого втручання у приватність залишаються розмитими. Це потребує не лише правового, а й етичного осмислення таких практик з урахуванням прав і свобод людини.

Попри наявність правового регулювання, практика обробки персональних даних правоохоронними органами часто супроводжується порушеннями та ризиками. Однією з основних загроз є надмірний збір інформації без належного обґрунтування, що суперечить принципу мінімізації даних. Наприклад, під час проведення оперативно-розшукових заходів можуть накопичуватись великі обсяги персональних відомостей, що не мають безпосереднього відношення до предмета розслідування, але залишаються у базах даних протягом тривалого часу. Це створює потенційно небезпечну ситуацію, коли особисті дані громадян опиняються в розпорядженні державних структур без належних підстав та контролю.

Ще однією загрозою є непрозорість та закритість механізмів доступу до персональної інформації, що унеможлиблює ефективний захист прав суб'єктів даних. Громадяни не завжди можуть дізнатися, які саме дані про них збираються, як довго зберігаються і чи передаються третім особам (особливо в умовах, в яких знаходиться Україна на даний момент). Такий дефіцит інформації позбавляє особу можливості реалізувати право на захист персональних даних у повному обсязі та посилює правову нерівність між державою й індивідом.

Крім того, виникає проблема несанкціонованого доступу до персональних даних як з боку співробітників правоохоронних органів, так і ззовні – з боку хакерських атак або внаслідок витоків інформації. Відомі випадки, коли персональні дані використовувалися всупереч законним цілям. Наприклад, для політичного тиску, шантажу або дискредитації осіб [6, с. 645]. Відсутність належної відповідальності за такі дії лише поглиблює недовіру громадян до державних інституцій.

Судова практика в Україні демонструє поодинокі приклади притягнення до відповідальності за порушення прав на захист персональних даних, що

свідчить або про складність доведення таких фактів, або про низький рівень правової обізнаності громадян. При цьому Уповноважений Верховної Ради України з прав людини не завжди має достатньо повноважень чи ресурсів для ефективного реагування на порушення з боку правоохоронців. Усе це вказує на нагальну потребу в посиленні гарантій приватності, зокрема через запровадження незалежного контролю, обов'язкових процедур документування доступу до даних та удосконалення механізмів оскарження.

В умовах демократичного суспільства має бути забезпечено ефективний зовнішній контроль, включаючи парламентський нагляд, інституційний аудит та прозорі процедури звітування правоохоронців щодо роботи з персональними даними.

Не менш важливим є підвищення правової культури як серед співробітників органів, так і серед пересічних громадян. Освітні програми, внутрішні стандарти етичної поведінки та практичні інструкції щодо захисту персональних даних мають стати обов'язковим елементом підготовки кадрів у сфері безпеки. Лише за умови поєднання правових, організаційних і технічних заходів можливе наближення до балансу між потребою держави у безпеці та правом кожної особи на недоторканність приватного життя настільки, наскільки це можливо в умовах сучасності.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що в умовах цифрової трансформації суспільства проблема забезпечення балансу між безпекою та приватністю в діяльності правоохоронних органів набуває особливого значення. Аналіз законодавства та юридичної практики свідчить про наявність суттєвих викликів, серед яких – фрагментарність правового регулювання, обмеженість інституційного контролю, ризики зловживань з боку суб'єктів, що обробляють персональні дані, та проблеми рівня освіченості і зацікавленості пересічних громадян питанням збереження своїх персональних даних.

Для досягнення ефективного (наскільки це можливо) балансу необхідно оновити національне законодавство з урахуванням європейських стандартів, забезпечити прозорі й контрольовані процедури обробки персональних даних, а також запровадити дієві механізми незалежного нагляду. І не менш важливо також підвищувати правову обізнаність громадян і професійну підготовку співробітників правоохоронних органів щодо етичного та правового поведіння з персональною інформацією.

Лише системний і збалансований підхід дозволить гарантувати повагу до приватного життя в умовах ефективної діяльності органів безпеки, зміцнюючи довіру громадян до держави та верховенства права як ключової цінності демократичного суспільства.

1. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних). Верховна Рада України: веб-сайт. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_008-16#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text) (дата звернення: 12.04.2025).
2. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних. Верховна Рада України: веб-сайт. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_326#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text).
3. Бочарова Н. В., Шкабаро В. М., Палєєва Ю. С. Принципи і пріоритети Ради Європи щодо захисту прав людини в інформаційному суспільстві: ініціативи, інформаційне суспільство: фокус 2021. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. № 90. С. 45-50.
4. Protocol amending the Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data. Council of Europe portal. URL : <https://rm.coe.int/16808ac918>.
5. Самойленко Ю. С. Адміністративно-правове забезпечення захисту персональних даних в Україні : дис... к.ю.н. : 12.00.07 / Запорізький національний ун-т, Запоріжжя, 2023. 212 с.
6. Різенко О. В. Європейські правові стандарти захисту персональних даних. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 01. С. 643-648.

**Денис ЮР'ЄВ**

старший викладач кафедри  
кримінального процесу  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Матвій ДОСИНЧУК**

курсант Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ,  
ОТРИМАНИХ З ПОРУШЕННЯМ ПРАВА НА ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ,  
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ:  
ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ  
І ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ**

Проблема допустимості доказів, отриманих з порушенням права на приватне життя, в Україні є однією з найбільш дискусійних у сфері кримінального процесуального права, оскільки вона вимагає досягнення балансу між двома важливими принципами: ефективністю досудового розслідування та прав і свобод людини. У сучасних умовах, коли правова система України активно інтегрується в європейський правовий простір, зростає важливість дотримання міжнародних стандартів прав людини, зокрема в аспекті захисту приватного життя, що закріплено в статті 8 Європейської

конвенції з прав людини.

Відповідно до Конституції України (ст. 32), ніхто не може зазнавати втручання в особисте й сімейне життя без відповідної правової підстави. Забезпечення гарантій недоторканності приватного життя є складовою демократичного правопорядку. Водночас кримінальне процесуальне законодавство України допускає можливість обмеження цих прав в інтересах кримінального провадження, однак таке обмеження має бути законним, обґрунтованим і пропорційним. Стаття 87 КПК України містить норму, що передбачає недопустимість використання доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав людини або основоположних свобод [1, с. 44].

На практиці ж порушення права на приватне життя найчастіше відбувається під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Наприклад, зняття інформації з каналів зв'язку, прослуховування телефонних розмов, встановлення прихованого відео- або аудіоспостереження за особою, її помешканням або приватною територією. Незважаючи на високу доказову цінність такої інформації, її здобуття повинно суворо відповідати вимогам закону. Згідно з чинною практикою, судова санкція на проведення НСРД є обов'язковою умовою легітимності зібраної інформації. Верховний Суд неодноразово наголошував, що недотримання порядку санкціонування НСРД призводить до визнання таких доказів недопустимими (постанова Верховного Суду від 18.03.2022 р. у справі № 757/31630/18-к) [2, с. 75].

Однак питання не є суто формальним. Воно має глибокий змістовний вимір, оскільки баланс між необхідністю оперативного розкриття злочинів і захистом приватності є втіленням принципу верховенства права. Як слушно зазначає Головачов Я. О., ефективність розслідування не може виправдовувати ігнорування прав особи, адже це підриває довіру громадян до системи правосуддя та знецінює правову державність [3, с. 112].

Судова практика Європейського суду з прав людини демонструє чітку позицію: навіть якщо докази, отримані з порушенням права на приватне життя, мають високу доказову цінність для розслідування злочину, це не є безумовною підставою для їх допустимості у судовому провадженні. У справі «Perry v. the United Kingdom» ЄСПЛ наголосив, що баланс між інтересами кримінального правосуддя і правами особи має бути реальним і справедливим, а не декларативним [4, с. 83].

Дуже важливим аспектом є також питання так званої «похідної недопустимості доказів». Якщо один доказ був здобутий незаконно, то всі інші докази, які є похідними від нього, також підлягають виключенню із доказової бази кримінального провадження. Такий підхід закріплено як у практиці ЄСПЛ, так і у вітчизняному кримінальному процесуальному праві. Проте на практиці доведення причинно-наслідкового зв'язку між первинно незаконно отриманим доказом і подальшими доказами викликає значні труднощі.

Аналізуючи національну правозастосовну практику, варто зазначити, що суди України поступово формують підходи до забезпечення вказаного балансу.

У постанові Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 12.07.2023 р. наголошено, що дотримання процедури отримання доказів, зокрема тих, що стосуються втручання у приватне життя особи, є невід'ємною умовою їх допустимості, а будь-яке порушення цієї процедури має наслідком визнання таких доказів недопустимими [5, с. 61].

Таким чином, у кримінальному процесі України спостерігається поступове зміцнення тенденції до більшої поваги до прав людини, навіть в умовах необхідності боротьби зі складними формами злочинності. Ефективність кримінального провадження не може та не повинна досягатися шляхом нехтування основоположними правами особи. Навпаки, саме дотримання законності є запорукою того, що зібрані докази не будуть оскаржені у суді, а суспільство зберігатиме довіру до правосуддя. Відповідно, подальший розвиток кримінального процесуального законодавства України має бути спрямований на вдосконалення процедур отримання доказів, особливо тих, що пов'язані з втручанням у приватне життя, із одночасним забезпеченням реального балансу між правами особи та публічними інтересами ефективного правосуддя.

---

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. Ст. 88.

2. Постанова Верховного Суду у справі № 757/31630/18-к від 18.03.2022 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/>.

3. Головачов Я. О. Правові гарантії захисту права на приватне життя у кримінальному процесі України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 110–114.

4. Case of Perry v. the United Kingdom: Judgment of 17 July 2003. *Reports of Judgments and Decisions*. 2003. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/>.

5. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 12.07.2023 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>.

**Ілля ГОРЯЧОВ**

аспірант 4-го року навчання  
Дніпровського національного  
університету ім. Олеся Гончара

*Науковий керівник:*

**Євгенія КОБРУССВА**

професор кафедри адміністративного  
і кримінального права  
юридичного факультету  
Дніпровського національного  
університету ім. Олеся Гончара,  
доктор юридичних наук, професор

## **АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ПАТЕНТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ МОДЕРНІЗАЦІЇ**

У правовій системі України адміністративна відповідальність за порушення у сфері патентної діяльності потребує докорінного реформування. Інтенсивний розвиток науково-технічного прогресу та цифрової економіки вимагає створення ефективного правового механізму, який забезпечить належний рівень охорони патентних прав, оперативне реагування на порушення та профілактику зловживань у цій сфері. Існуюча нормативна база має розрізнений характер, а положення Кодексу України про адміністративні правопорушення не охоплюють усіх можливих форм неправомірного використання об'єктів промислової власності, зокрема винаходів, корисних моделей чи промислових зразків [1, с. 227]. Окремі норми, які стосуються патентної сфери, є надто загальними та не відповідають сучасним потребам, що створює труднощі у правозастосовчій практиці [1, с. 271].

Національне законодавство у сфері охорони інтелектуальної власності поступово адаптується до європейських стандартів, однак процес цей залишається неповним. Законодавчі ініціативи потребують не лише уточнення термінології та процедур, але й структурних змін в системі адміністративного контролю та відповідальності за порушення патентних прав [2, с. 79]. Охорона інтелектуальної власності має розглядатись як невід'ємна складова прав людини, а тому важливим є створення чіткого, передбачуваного та ефективного адміністративного механізму, що запобігатиме зловживанням, сприятиме чесній конкуренції та захищатиме інноваційну діяльність [2, с. 84].

Інституційні зміни мають базуватись на кращих європейських практиках, зокрема уніфікованій процедурі видачі патентів, яка функціонує в межах Європейського патентного відомства. Ця процедура дозволяє подавати

єдину заявку для всіх договірних держав, що оптимізує систему охорони прав та знижує адміністративне навантаження на національні органи [3, с. 28]. Такий підхід передбачає спрощення бюрократичних процедур, централізацію експертизи заявок, а також встановлення прозорих критеріїв оцінки патентоздатності заявлених об'єктів [3, с. 29].

Становлення ефективного механізму адміністративної відповідальності в Україні потребує належного нормативного закріплення, зокрема шляхом включення до КУпАП окремої глави, що буде присвячена правопорушенням у сфері інтелектуальної власності. Такий підхід забезпечить правову визначеність, дозволить уникати дублювання норм та сформує єдину практику правозастосування. Крім того, варто посилити організаційні функції суб'єктів публічної адміністрації, відповідальних за контроль у сфері патентування, зокрема у частині виявлення, фіксації та реагування на порушення [4, с. 19]. Актуальним залишається питання цифровізації адміністративного процесу, що дозволить автоматизувати виявлення фактів порушень, забезпечити прозорість розгляду справ, оперативність обміну інформацією між органами, а також доступ громадян до інформації про реєстрацію та охорону патентних прав [4, с. 21].

Зростання кількості патентних спорів в умовах воєнного стану та економічної нестабільності актуалізує питання превентивного потенціалу адміністративно-правових заходів. У критичні періоди зростає ймовірність неправомірного використання технічних рішень, промислових зразків, технологій подвійного призначення. Адміністративне право має забезпечити не лише покарання за такі дії, але й швидке припинення порушень. У цьому контексті варто передбачити застосування тимчасових обмежень, арештів патентних прав, блокування доступу до ресурсів, що використовують порушення, а також залучення санкційного інструментарію у випадках, коли порушення пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю [1, с. 359].

Не менш важливою є потреба у зміцненні аналітичної та статистичної бази з адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. На сьогодні така інформація є фрагментарною або зовсім не публічною, що ускладнює ухвалення нормативних рішень і проведення оцінки ефективності чинного механізму. Системне ведення аналітики щодо кількості зафіксованих правопорушень, повторюваності, типових схем порушень та співвідношення адміністративних і кримінальних справ дозволить удосконалити державну політику та покращити якість нормотворчості в цій галузі [4, с. 22].

Для підвищення ефективності адміністративно-правових заходів варто впровадити механізми співпраці між національними та міжнародними інституціями у сфері патентного права. Це дозволить врахувати вже апробовані правові інструменти та запровадити процедури взаємного визнання прав та порушень, що має особливе значення в умовах зростаючої транскордонної комерційної активності. Розробка єдиного публічного реєстру осіб, які неодноразово вчиняли адміністративні порушення у сфері

інтелектуальної власності, сприятиме підвищенню правової культури, зниженню рівня повторних правопорушень і прозорості державного нагляду.

Таким чином, удосконалення адміністративної відповідальності у сфері патентної діяльності є необхідною умовою правової модернізації України в цілому. Формування ефективного, структурованого та цифровізованого правозастосовчого механізму дозволить посилити захист інтелектуальної праці, створити сприятливі умови для інноваційного розвитку та забезпечити європейський рівень охорони прав промислової власності.

1. Капітаненко Н. П. Адміністративно-правове регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності: стан, проблеми, перспективи : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 412 с. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/5278/1/Kapitanenko2021.pdf> (дата звернення: 03.06.2025).
2. Гачкевич А. Гармонізація законодавства України з правовими стандартами ЄС у сфері інтелектуальної власності. *Молода нація*. 2003. № 4 (29). С. 78-85. URL : [https://www.researchgate.net/publication/331177804\\_Garmonizacia\\_zakonodavstva\\_Ukraini\\_z\\_pravovimi\\_standartami\\_ES\\_u\\_sferi\\_intelektualnoi\\_vlasnosti](https://www.researchgate.net/publication/331177804_Garmonizacia_zakonodavstva_Ukraini_z_pravovimi_standartami_ES_u_sferi_intelektualnoi_vlasnosti) (дата звернення: 03.06.2025).
3. Чомахашвілі О. Ш. Європейське патентне відомство: особливості діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2018. Вип. 48. Т. 2. С. 28-31. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34407/1/.pdf> (дата звернення: 03.06.2025).
4. Борисенко А., Кушніров Є. Адміністративно-правовий механізм реалізації та захисту патентних прав: європейський та національний досвід регулювання. *Law. State. Technology*. 2022. № 3. С. 18-23. URL : <https://journals.politehnica.dp.ua /index.php/lst/article /view/241/212> (дата звернення: 03.06.2025).

**Ольга БАЛАКША**

аспірант кафедри адміністративного  
і кримінального права  
Дніпровського національного  
університету імені Олеся Гончара

## **РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ У ЗВО**

Сьогодні ми живемо в час стрімких цифрових змін, які трансформують усі сфери життя, зокрема й освіту. На цьому тлі особливої актуальності набуває використання інноваційних технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ). Його інтеграція у систему дистанційного навчання відкриває нові можливості для підвищення якості освіти, адаптації освітнього процесу до потреб здобувачів освіти та оптимізації роботи викладачів.

Штучний інтелект (ШІ) (англ., Artificial Intelligence (AI)) – це галузь інформатики, яка займається створенням комп'ютерних систем, здатних здійснювати розумові процеси та розв'язувати проблеми, що традиційно

виконуються людиною. Штучний інтелект є одним із найзатребуваніших і найперспективніших напрямів в умовах загальної цифровізації [1].

Штучний інтелект охоплює здатність інтелектуальних систем здійснювати функції, які традиційно вважаються прерогативою людини, зокрема створення машин за допомогою комп'ютерних програм, які можуть імітувати аспекти людського мислення та взаємодії. Завдяки цим технологіям комп'ютери поступово можуть навчатися на основі наявних даних і виконувати аналітичні або навіть творчі завдання. Вони здатні розв'язувати проблеми, які зазвичай потребують інтелектуальної діяльності людини, зокрема, розпізнавання мови, аналіз та інтерпретація даних, прийняття рішень. Технології ШІ можна використовувати для перетворення або створення будь-якого типу контенту, такого як текст, зображення, твори мистецтва, музика, програмний код тощо. Ці можливості досягаються за допомогою машинного навчання, нейронних мереж та інших технологічних підходів [2, с. 237].

Системи, засновані на технологіях ШІ, дозволяють вирішувати складні завдання, знаходити неочевидні для людини закономірності даних, самостійно приймати рішення. ШІ від ChatGPT є однією з найважливіших технологічних тенденцій сьогодення [1].

Розвиток технологій штучного інтелекту в освітньому середовищі є важливим напрямом сучасного розвитку. Застосування штучного інтелекту в освітньому середовищі має великий потенціал для покращення ефективності навчання та персоналізації освітнього процесу [3, с. 252].

У сучасному освітньому середовищі, де дистанційна форма навчання стає все більш поширеною, штучний інтелект (ШІ) відіграє ключову роль у підвищенні її якості та ефективності. Технології ШІ дозволяють не лише автоматизувати рутинні процеси, а й глибоко трансформувати підходи до навчання.

Використання систем ШІ в освіті має високий потенціал і передбачає виважене, відповідальне та етичне ставлення до їх використання здобувачів освіти, педагогів, науковців, адміністраторів, менеджерів, розробників освітньої політики.

Системи на основі ШІ забезпечують персоналізацію освітнього процесу – вони аналізують індивідуальні потреби, темп і стиль навчання кожного студента та адаптують освітній контент відповідно до цих параметрів. Це сприяє кращому засвоєнню знань і підвищує мотивацію до навчання. Втім, використання ШІ вимагає етичного підходу: важливо забезпечити прозорість алгоритмів, захист персональних даних студентів.

Однією з основних цілей розвитку штучного інтелекту є навчання та підготовка висококваліфікованих фахівців. А для цього необхідно: створення курсів для науково-педагогічних працівників щодо роботи з основами ШІ, розвиток цифрової грамотності, а також набуття навичок застосування цифрових інструментів для розв'язання прикладних завдань, пошук інформації в інтернеті, захист персональних даних, медіаграмотність тощо [4, с. 28].

До основних сучасних технологій ШІ, що вже частково використовуються в освіті, належать: експертні системи, чат-боти, інтелектуальні репетитори, персоналізовані системи навчання, візуалізації та віртуальні навчальні середовища, технології машинного навчання. Застосування технологій ШІ відкриває нові можливості для проведення інтерактивних, ігрових та віртуальних навчальних заходів. Наприклад, використання віртуальної та доповненої реальності, створення інтелектуальних навчальних ігор тощо. Загалом впровадження інструментарію ШІ в освіту має на меті зробити освітній процес більш персоналізованим, ефективним та інноваційним. Однак важливо також розглядати виклики та можливі ризики, пов'язані з використанням ШІ в освітньому середовищі. Доступність і популярність інструментів систем генеративного штучного інтелекту піднімає нові проблеми відповідальності, конфіденційності, етики в освітній галузі. Педагоги і здобувачі освіти використовують системи ШІ, як, наприклад, ChatGPT, Copilot, LLaMA та ін.[5, с. 155].

Переваги штучного інтелекту в освіті:

- Індивідуалізація навчання. ШІ може адаптувати навчальний матеріал до рівня знань, темпу та стилю навчання кожного здобувача освіти.
- Цілодобовий доступ. Здобувачі можуть отримувати допомогу в будь-який час.
- Автоматизація оцінювання. Тести, завдання та есе можуть оцінюватися автоматично, що економить час викладачів.
- Допомога учням з особливими потребами. Інструменти ШІ можуть допомагати здобувачам освіти із порушеннями зору, слуху, мовлення чи навчання.
- Аналітика успішності. Викладачі можуть отримувати детальний аналіз прогресу студентів і вчасно реагувати на проблеми.
- Мовна підтримка. ШІ-перекладачі або репетитори можуть допомогти студентам, які не володіють мовою викладання.

Недоліки штучного інтелекту в освіті:

- Відсутність людського фактора. ШІ не може повноцінно замінити емоційну підтримку та емпатію вчителя.
- Ризик залежності від технологій. Здобувачі освіти можуть втратити критичне мислення або навички самостійного вирішення проблем.
- Конфіденційність і безпека даних. Збір і обробка персональних даних студентів може порушувати їхню приватність.
- Неоднаковий доступ до технологій. Не всі здобувачі освіти мають доступ до якісних пристроїв або інтернету.
- Можливі упередження алгоритмів. Якщо ШІ навчений на неякісних або упереджених даних, він може створювати несправедливі оцінки чи рекомендації.
- Складність інтеграції в освітній процес. Не всі викладачі мають

достатній рівень технічної підготовки для ефективного використання ШІ.

Штучний інтелект має потенціал для певних викликів в освітньому секторі, сприяючи інтерактивному та захоплюючому навчанню, підвищуючи точність та ефективність навчальних матеріалів, які допомагають викладачам краще розуміти потреби своїх студентів. Крім того, технології на основі штучного інтелекту можуть допомогти викладачам у розробці більш ефективного оцінювання та коригуванні навчання для покращення результатів навчання.

Доступність технологій ШІ сприяє їх активному впровадженню в освітній процес, що призводить до трансформації змісту, форм і підходів до навчання та викладання, розширення доступу до освіти, збільшення індивідуалізації навчального досвіду та оптимізації методів і стратегій для досягнення очікуваних результатів. Безумовно, штучний інтелект не може замінити традиційне навчання, але він здатний значно збагатити його можливості в організації освітнього процесу та підвищенні якості надання освітніх послуг за умови етичного та раціонального його застосування, а також адаптації підходів до навчання, викладання, оцінювання та контролю знань здобувачів освіти [2, с. 244].

Штучний інтелект відіграє важливу роль у розвитку дистанційної освіти, робить її більш доступною, персоналізованою та ефективною. Завдяки ШІ можливе створення адаптивного навчального середовища, яке враховує індивідуальні потреби кожного здобувача освіти, забезпечує автоматичну перевірку знань та аналітику навчального прогресу. Водночас слід зважати на виклики, пов'язані з етичними аспектами, захистом даних та рівним доступом до технологій. Успішна інтеграція штучного інтелекту в дистанційну освіту потребує балансу між технологіями та людським підходом до навчання.

Зростаючий інтерес до впровадження технологій штучного інтелекту в освіті відкриває широкі можливості для підвищення її ефективності, проте породжує нові виклики та ризики, що можуть вплинути на якість освітнього процесу.

---

1. Кільченко А. В. Роль технологій штучного інтелекту у науково-педагогічній діяльності освітніх закладів. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Цифрова освіта: сучасні реалії та перспективи розвитку». Електронний збірник наукових праць ЗОІППО № 3(55). 2023.

2. Ілійчук Л. Вплив штучного інтелекту на якість освіти: можливості, виклики та загрози. Науково-педагогічні студії. Випуск 8, 2024 с.232-248.

3. Мельник А. В. Застосування штучного інтелекту в освітньому середовищі: потенціал та виклики. Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції. 7 квітня 2023 р. Глухів, 2023. с. 250-253.

4. Бондаренко О. О. Використання штучного інтелекту в юридичній освіті. Штучний інтелект у вищій освіті: ризики та перспективи інтеграції: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 1 липня – 11 серпня 2024 року. Львів –Торунь : Liha-Pres, 2024. 328 с.

5. Гриценчук О. Використання штучного інтелекту в освіті: тенденції та перспективи в Україні та за кордоном. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. Випуск 10 (2024) Unesco Chair Journal «Lifelong Professional Education In The XXI Century» Issue 10 (2024) 155.

### **Олександр КОШОВИЙ**

адвокат, аспірант кафедри  
адміністративного і кримінального  
права Дніпровського національного  
університету імені Олеся Гончара

## **КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО МАНІПУЛЮВАННЯ РИНКОМ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ ПІДХІД**

Порівняння українського та польського кримінального законодавства щодо маніпулювання ринком в аспекті санкцій та, що важливо для правомірності застосування санкцій, – в аспекті точності диспозиції, допоможе зрозуміти якісні проблеми кожного із законодавств.

Чинне польське законодавство вибудовано у синхронізації із законодавством Європейського Союзу. Українське законодавство з огляду на реалії також здебільшого відтворює архітектуру законодавства Європейського Союзу. З моменту укладення Угоди про асоціацію однією з цілей Угоди була поступова адаптація законодавства України до *acquis* ЄС (Преамбула та ст. 1) [1]. Станом на сьогодні Україна веде перемовини про вступ та має отриманий від Європейської ради статус кандидата на вступ до Європейського Союзу [2].

Порівнюючи законодавство України з релевантним прикладом держави-члена ЄС, ми можемо з'ясувати ті проблемні аспекти, які трапляються при різних підходах до законотворчої діяльності, кінцевим продуктом якої має бути якісний закон. Йдеться про верховенство права, правову визначеність, законодавчо відтворені принципи роботи інклюзивних інституцій. Метою такого дослідницького підходу є віднайдення можливостей забезпечення принципу верховенства права, забезпечення у заборонних нормах принципу юридичної визначеності, зокрема у складній юридичній конструкції застосування кримінально правових санкцій за зловживання ринком. Підхід з забезпечення принципу верховенства права є релевантним як для українського законодавства, так і для законодавства Європейського Союзу та, зокрема, на прикладі держави-члена, – для законодавства Республіки Польща. В Україні він ґрунтується на ст. 8 Конституції України [3], відповідно до якої в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Конституційний суд неодноразово акцентував, що принцип правової

визначеності прямо слідує з припису ст. 8. У Польщі цей принцип реалізовано на підставі ст.ст. 7, 8 Конституції Республіки Польща [4]. Згідно зі ст. 7 якої органи публічної влади діють на підставі і в межах закону. Відповідно до ст. 8 Конституція є найвищим законом Республіки Польща, норми Конституції застосовуються безпосередньо, якщо Конституція не передбачає іншого. Далі цей принцип трансформується у точність кримінального закону у відповідних законодавчих актах.

Слід зазначити, що законодавство про заборону маніпулювання ринком в Європейському Союзі є розвиненим, багатошаровим, деталізованим. Загалом йдеться про «парасольковий» [5] принцип – «зловживання ринком», який традиційно охоплює заборону маніпулювання та незаконної інсайдерської торгівлі. Польща цілковито акцептує підхід європейського законодавства до регулювання відносин, пов'язаних із заборонаю маніпулювання ринком та відповідними санкціями. Варто зазначити, що основоположним актом європейського законодавства, яке забороняє маніпулювати ринком, взагалі зловживання на ринку, є директива 2014/57/ЄС [6]. Натомість Регламент 596/2014 [7] конкретизує рамки відповідальності, встановлює безпосередньо рамки забороненої поведінки з маніпулювання і становить як норму прямої дії в Республіці Польща, так і за рішенням польського законодавця через бланкетний спосіб становить частину кримінального законодавства Республіки Польща, яким встановлено заборону маніпулювати ринком. У Польщі маніпулювання ринком криміналізовано на підставі статті 183 Закону про обіг фінансових інструментів [8]. Воно карається штрафом від п'яти мільйонів злотих або позбавленням волі на строк до трьох місяців, до п'яти років або і тим, та іншим. Натомість змова з метою маніпулювання ринком карається штрафом до двох мільйонів злотих. Покарання є нижчим, оскільки вважається, що криміналізуються підготовчі дії.

В Україні умисні дії фізичної особи, що мають ознаки маніпулювання на організованих ринках, визначені<sup>1</sup> законом [9], що призвели до отримання такою особою або третіми особами прибутку у значних розмірах, або уникнення такими особами збитків у значних розмірах, або якщо це заподіяло значну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, караються штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. У порівнянні з польським законодавством санкція менша: 4 542 000 грн становить близько 410 689 злотих, а максимально по першій частині 7 570 000 грн дорівнює

---

<sup>1</sup> Слід зазначити, що проблемою з точки зору правової визначеності є відсутність зазначення в українському кримінальному законі (ст. 222<sup>1</sup> ККУ) конкретної вказівки на законодавство, яким передбачені рамки маніпулювання. Водночас з урахуванням логіки правової норми ст. 222<sup>1</sup> ККУ в якості закону, до якого фактично відсилає ця норма, мається на увазі ст. 148 ЗУ «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки».

приблизно 684 448 злотих. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, караються штрафом від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

У польському законодавстві вчинення дій, що обумовлюють саму можливість впливу на ринкове ціноутворення, є достатнім фактором криміналізації та є злочином з маніпулювання ринком. Важливо зазначити, що в Україні склад злочину має матеріальний характер, тоді як у Польщі – формальний.

Враховуючи, що метою цієї роботи є виявлення найбільш проблемних аспектів, які потребують додаткової уваги з боку законодавців та регулювання, зосередимося також на тому, як визначено маніпулювання ринком. Основною відмінністю правового регулювання маніпулювання ринком між законодавством обох країн є наявність або відсутність узагальненого правила забороненої поведінки. У Польщі з урахуванням права ЄС узагальнююче правило присутнє. В Україні – йдеться про конкретний перелік заборонених сценаріїв маніпулювання. Це становить ризик непричеплення до відповідальності за дії, які направлені на штучний контроль цін на ринку, та загалом – за незаконний вплив на ринкове ціноутворення. З іншого боку незрозумілість понять, використаних обумовлює.

У ч. 1 статті 12 Регламенту 596 (MAR) встановлено узагальнюючі норми забороненої поведінки, в ч. 2 статті 12 Регламенту 596 зазначено неповний перелік конкретних релевантних випадків маніпулювання, ч. 3 ст. 12 Регламенту відсилає до Додатку 1, який визначає невичерпний перелік індикаторів, що вказують на форми обману чи махінацій. Таким чином, через встановлення рамок забороненої поведінки, в межах цих рамок уможливлено визначати ті випадки маніпулювання, які становлять склад злочину. І такий підхід загалом відповідає принципів верховенства права, адже будь-які рамки забороненої поведінки визначаються за відповідними відомими заздалегідь критеріями.

Загалом конструкція статті 183 Закону про обіг фінансових інструментів, як бланкетна норма, що відсилає до права ЄС, передбачає набагато чіткіше тлумачення заборони маніпулювання ринком. Це можливо завдяки тому, що стаття 12 Регламенту 596 (MAR) має цілісну архітектуру та складається з усіх необхідних компонентів, які роблять її повноцінною. У цьому сенсі така конструкція діє проти всіх можливих маніпуляцій на ринку. Водночас навіть цей механізм потребує уточнення меж, за яких мають визначатися релевантні випадки маніпулювання з метою дотримання принципу правової визначеності на більш зрозумілому та незарегульованому рівні.

Чинне українське законодавство містить лише окремі випадки маніпулювання. Воно не містить узагальненої концепції чи правила забороненої поведінки. Ці питання частково знайшли вирішення у редакції

норми, що забороняє маніпулювання й набуде чинності у 2026 році [10], частково потребують інтервенції законодавця та приведення конструкції норми про заборону маніпулювання у відповідність до ст. 8 Конституції України щодо правової визначеності поняття маніпулювання та ознак його об'єктивної сторони.

Таким чином, слід звернути увагу на те, що застосування кримінально-правових санкцій за зловживання ринком, зокрема за маніпулювання ринком, є напряду пов'язаним з якістю самого кримінального закону. Адже санкції, передбачені як польським, так і українським законодавством, є значними. Їхня функція перш за все полягає в тому, щоб унеможливити саме діяння. Мова йде перш за все про профілактичну функцію. Водночас неточності у кримінально-правовому законі ведуть нівелювання впливу на свідомість потенційного порушника. Адже цей вплив, зокрема, транслюється безпосередньо через великий розмір кримінально-правової санкції. Принцип «Nulla poena sine lege certa» – немає покарання без точного закону, має бути дотримано у рівній мірі як польським, так і українським законодавцем.

---

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 21 березня 2014 року / Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22014A0529%2801%29>. (дата звернення: 05.06.2025).

2. Сайт Совета ЕС. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2022/06/23-24/>. (дата звернення: 05.06.2025).

3. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 05.06.2025).

4. Конституція Республіки Польща. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>. (дата звернення: 05.06.2025).

5. E. Herlin-Karnell, N. Ryder. Market Manipulation and Insider Trading Regulatory Challenges in the United States of America, the European Union and the United Kingdom. Hart publishing. Oxford. 2019.

6. Directive 2014/57/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on criminal sanctions for market abuse (market abuse directive). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/57/oj/eng>. (дата звернення: 05.06.2025).

7. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 596/2014 z dnia 16 kwietnia 2014 r. w sprawie nadużyć na rynku. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:32014R0596>. (дата звернення: 05.06.2025).

8. Ustawa o obrocie instrumentami finansowymi. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20051831538/U/D20051538Lj.pdf>. (дата звернення: 05.06.2025).

9. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення: 05.06.2025).

10. Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#n4600>. (дата звернення: 05.06.2025).

**Олександр МІЛЮТІН**

здобувач вищої освіти третього  
навчально наукового рівня  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

*керівник:* **Тетяна МІРОШНІЧЕНКО**

професор кафедри  
соціально-економічних дисциплін,  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
кандидат економічних наук, доцент

**ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ  
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Освітні послуги, які надають заклади вищої освіти є завершальним етапом формування компетенцій майбутніх фахівців перед виходом на конкурентний ринок праці. Саме тому, вимоги до закладів освіти постійно зростають, особливо в умовах трансформації інформаційних технологій, постійної появи різноманітних інструментів, якими має володіти фахівець. Змінюються вимоги і до освітніх програм, методології викладання та систем підтримки здобувачів в умовах воєнного стану. Дистанційна освіта потребує використання сучасних інформаційно-комунікаційні технології.

Відповідно до постанови Міністерства освіти і науки України від 20.12.2000 р. «Дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання», але відповідний вид здобуття освіти має ряд суттєвих недоліків, серед яких недостатня комунікація між викладачем та здобувачем освіти, відсутність невербальної комунікації, технічні обмеження для обох сторін учбового процесу. До ключових проблем дистанційної освіти належить низька концентрація на навчальному процесі, складність захоплення уваги, що значно впливає на якість засвоєння матеріалу.

Ще одним викликом стало використання старих методів тестування та перевірки знань. Звичайне тестування на знання матеріалу в умовах дистанційної освіти стає все менш ефективним. Виконання застарілих завдань у вигляді реферату або навіть написання роботи все більше зводиться до перевірки на плагіат та перевірки на доброчесність виконання роботи без використання штучного інтелекту[1]. Якщо раніше питання з тестами вирішувалось створенням таких тестів з питаннями і варіантами відповідей які складно було знайти в пошукових системах, то з появою штучного інтелекту

для широкого загалу - ці методи стають менш ефективними.

Проблема управління знаннями активно досліджується останні роки, в першу чергу на підприємствах: від автора терміну «менеджмент знань» К. Wiig (1997) до досліджень процесу управління знаннями на підприємстві та пошуки оптимальної моделі менеджменту знань L. Edvinsson (1997), модель екології управління знаннями Д.Сноудена, чотиристадійна модель управління знаннями SECI, запропонована японськими дослідниками І. Нонакою та Х. Такеучі (2011) [2]

Розробка навчальних програм – здебільшого базується на відтворенні та переформатуванні існуючих матеріалів, рідко з додаванням нової інформації від учасників та рецензентів. Таким чином програма складається на основі знань, досвіду, переконань методистів, а не реальних потреб ринку. Інша проблема полягає в великій витраті часу на обробку великих масивів інформації, їх впорядкуванню, приведенню до стандартів та підготовки до лекцій. В такому випадку на дослідження, а особливо на практичне використання з отриманням реального досвіду, не вистачає часу. Одним з шляхів покращення ситуації є залучення практиків з підприємств, що в кооперації з науковцями дозволяє створювати програми з більшим вмістом актуальних знань та практичних завдань. Та ключовою проблемою залишається витрата часу на рутинні процеси обробки, впорядкування інформації.[3]

В нинішніх реаліях 2025 року розвиток штучного інтелекту та різноманіття інструментів дозволяють автоматизувати більшість рутинних процесів, від перевірки текстів до форматування та структурування і впорядкування без втрати якості.

Одним з недоліків дистанційної освіти є складність та відтермінованість комунікації, коли відповідь на питання отримується через хвилини, години або навіть дні, а не під час навчання коли здобувач знаходиться в інформаційному полі. Таким чином з'являються додаткові перепони у вивченні матеріалу, час та складність збільшується. Використання сучасних досягнень штучного інтелекту (ШІ) дозволяють реалізувати підтримку real-time на основі навчання ШІ матеріалам лекції. Можливості інтеграції дозволяє без розробки надскладних програмних модулів інтегрувати ШІ помічника в LMS системи навчальних закладів. Для більшого інтерактиву помічники можуть бути реалізовані на основі аватарів викладачів з фото або відео. Ще пів року тому такі можливості не були доступні на широкий загал або вимагали значних інвестицій. Відео аватар дозволяє імітувати спілкування з викладачем збільшуючи захоплення уваги та підвищуючи якість навчання.

Варто зазначити, що вказані недоліки можливо компенсувати за рахунок якості матеріалів викладання, який в свою чергу має бути адаптований під можливість навчатися в зручний час та зручному форматі для здобувача.

Впровадження технічних систем і інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Цифровізація та використання гаджетів, цифрових систем

вимагає використання їх в учбовому процесі, адаптацію матеріалів під смартфони, використання месенджерів у комунікаціях та донесенню інформації.

Використання сучасних технологій в учбовому процесі: таких як LMS-системи для побудови адаптивного навчання (Adaptive LMS). Класичні системи менеджменту навчальних матеріалів отримують модулі не лише обліку успішності і системи рейтингу як мотивація конкурентного навчання, а й модулі та можливості впровадження адаптивного персоналізованого навчання. Адаптивне навчання дозволяє виявляти сильні та слабкі сторони здобувача, роблячи акцент на розвитку талантів та підтягування до необхідного рівня базові навички. Адаптивне навчання у поєднанні з персоналізованою підтримкою на основі матеріалів з використання ШІ дозволяє компенсувати недоліки дистанційного навчання за рахунок інтерактивності і відповідності потреб здобувача.

Використання AR технологій для закріплення практичних навичок, особливо в практичному навчанні для отримання досвіду роботи з складними, небезпечними механізмами значно здешевлює процес практики та робить його більш доступним.

Системи прогнозування успішності груп як елемент менеджменту навчання з використанням штучний інтелект дозволяє не лише збирати необхідну інформацію, а й створювати різноманітні моделі і прогнозування успішності. Штучний інтелект дозволяє обробляти величезні об'єми інформації роблячи висновки і надаючи рекомендації.

Доступні на сьогоднішній день інструменти і можливості які надає штучний інтелект дозволяють формувати конкурентоспроможних фахівців як в середині країни так і за її межами. Але цими інструментами необхідно навчитись вміло керувати та впроваджувати в освітній процес. Збирати досвід та ділитись ним для досягнення загальної мети. Генерування нових знань примножує інтелектуальний капітал, забезпечує конкурентні переваги та підвищує конкурентоспроможність економіки і суспільства країни.

---

1. Конотоп А. Критерії та особливості організації моніторингу якості освітніх послуг у закладі загальної середньої освіти. In: The 7th International scientific and practical conference "Professional development: theoretical basis and innovative technologies"(February 20-23, 2024) Paris, France. International Science Group. 2024. 427 p. 2024. p. 162.

2. Калінічева, Г.І. (2021) Управління знаннями та інформацією як чинник забезпечення якості вищої освіти: зарубіжний досвід. Неперервна професійна освіта: теорія і практика, (4 (69)), 77.

3. Скидан М. Підвищення якості освітніх послуг як основний стратегічний напрям розвитку вищої та фахової передвищої освіти. Економіка та суспільство, 2024. №59. С.3-5.

**Сергій ТРЕТЯК**

аспірант кафедри адміністративного  
та кримінального права

Дніпровського національного  
університету ім. Олеса Гончара

## **ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ**

Повномасштабна війна, розпочата російською федерацією проти України 24 лютого 2022 року, кардинально змінила умови функціонування системи вищої освіти. Заклади вищої освіти змушені були адаптуватися до нових викликів, забезпечуючи безперервність освітнього процесу в умовах воєнного стану та переходу на дистанційну форму навчання.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю пошуку ефективних механізмів підвищення якості освітніх послуг в умовах, коли традиційні підходи до організації навчального процесу потребують суттєвого переосмислення та модернізації.

Аналіз сучасного стану вищої освіти в Україні свідчить про необхідність системного підходу до вирішення проблем якості освітніх послуг. Дистанційне навчання, яке стало основною формою здобуття освіти під час воєнного стану, виявило низку проблем: недостатню технічну оснащеність учасників освітнього процесу, обмежені можливості практичної підготовки, складнощі в забезпеченні об'єктивного оцінювання знань здобувачів освіти.

Серед пріоритетних шляхів підвищення якості освітніх послуг можна виділити наступні напрями. По-перше, модернізація технічної інфраструктури закладів вищої освіти шляхом впровадження сучасних цифрових платформ для дистанційного навчання, забезпечення стабільного інтернет-з'єднання та необхідного програмного забезпечення. По-друге, підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників у сфері цифрових технологій та методики дистанційного навчання.

Важливим напрямом є розроблення нових методик викладання, адаптованих до специфіки дистанційного формату. Це включає створення інтерактивних навчальних матеріалів, використання мультимедійних технологій, впровадження елементів гейміфікації в освітній процес. Особливу увагу слід приділити розвитку системи онлайн-практикумів та віртуальних лабораторій, що дозволить компенсувати обмеження дистанційного формату щодо практичної підготовки.

Забезпечення академічної доброчесності в умовах дистанційної освіти потребує впровадження інноваційних методів контролю та оцінювання. Доцільним є використання системи прокторингу, розроблення різнорівневих

завдань, застосування проєктного методу навчання з акцентом на індивідуальні дослідження.

Психологічна підтримка здобувачів освіти в умовах воєнного стану є не менш важливим аспектом забезпечення якості освіти. Тривалий стрес, викликаний воєнними діями, втратою рідних, вимушеним переселенням, постійними повітряними тривогами, суттєво впливає на психоемоційний стан студентів та їхню здатність до сприйняття навчального матеріалу.

Створення психологічних служб підтримки повинно включати кілька рівнів допомоги. Первинний рівень передбачає організацію цілодобової психологічної гарячої лінії для кризових ситуацій та проведення скринінгових опитувань для виявлення студентів із високим рівнем тривожності та депресії. Вторинний рівень включає організацію групових та індивідуальних консультацій з кваліфікованими психологами, проведення тренінгів із подолання стресу, техніки релаксації та саморегуляції.

Розроблення спеціальних програм адаптації має враховувати різні категорії студентів: внутрішньо переміщених осіб, учасників бойових дій, родичів загиблих та зниклих безвісти. Для кожної категорії необхідно створити індивідуальний підхід з урахуванням специфіки травматичного досвіду. Програми повинні включати елементи арт-терапії, музичної терапії, тілесно-орієнтованих практик, що особливо ефективні при роботі з посттравматичним стресовим розладом.

Важливим аспектом є навчання викладачів основам психологічної першої допомоги та розпізнавання симптомів психологічних розладів у студентів. Це дозволить своєчасно направляти таких студентів до спеціалістів та створювати більш комфортне навчальне середовище. Крім того, необхідно розробити гнучкі графіки навчання та системи оцінювання, що враховують психологічний стан здобувачів освіти. Розвиток міжнародного співробітництва та академічної мобільності в онлайн-форматі відкриває нові можливості для підвищення якості освіти. Участь у спільних освітніх програмах, обмін досвідом із зарубіжними колегами, залучення іноземних викладачів до онлайн-викладання сприятиме інтернаціоналізації вищої освіти.

Таким чином, підвищення якості освітніх послуг в умовах воєнного стану та дистанційної освіти потребує комплексного підходу, що включає технічну модернізацію, методичне оновлення, психологічну підтримку та міжнародну співпрацю. Успішна реалізація зазначених напрямів дозволить не лише подолати виклики сьогодення, але й створити міцну основу для розвитку вищої освіти в післявоєнний період.

---

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 05.06.2025).

2. Биков В. Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. Інформаційні технології і засоби навчання. 2018. Том 65. № 3. С. 1-17.

3. Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г. Дистанційне навчання: умови застосування. Дистанційний курс : навчальний посібник. Харків : НТУ «ХПІ», 2019. 320 с.
4. Морзе Н. В., Базелюк О. В. Цифрова грамотність: виклики сучасності та шляхи їх подолання. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Том 72. № 4. С. 193-205.
5. Спірін О. М. Критерії зовнішнього оцінювання якості інформаційно-освітнього середовища ВНЗ в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Том 61. № 5. С. 128-138.

**Mykhailo YUSHKOV**

Postgraduate student

of the Department of Public and Private Law  
of the University of Customs and Finance  
(Dnipro, Ukraine)

### **SOME ORGANIZATIONAL DIRECTIONS FOR IMPROVING THE PROTECTION OF ANIMALS FROM CRUEL TREATMENT**

Analyzing the generalization of administrative cases and criminal proceedings, individual prevention of animal cruelty should be based on studying the offender's profile. According to statistics, these are mainly men (95,3 %), young and middle-aged (29-39 years old – 26,4 %, 40-49 years old – 20,1 %), unmarried (72,3 %). They, as a rule, have secondary or vocational education (91,4 %), and at the time of the crime were not working and did not have a stable income (65,6 %). In addition, a significant part of them were in a state of alcoholic intoxication (61,9 %) at the time of the crime. Given the specifics of such offenses and a significant proportion of hidden forms, the generally accepted classification of persons to whom individual preventive influence is directed is used, distinguishing four groups: minors, adults, persons who have previously been convicted, and persons with mental disorders and behavioral abnormalities. In our opinion, special attention should be paid to the prevention of animal cruelty among minors, taking into account a number of factors [1].

Firstly, according to research by psychologists, personality is mostly formed at an early age under the influence of the family environment and communication at school. Secondly, over time, a person gradually loses faith in the moral authority of parents, teachers, and leaders and chooses socially acceptable or deviant behavior independently, based on their own beliefs formed earlier. An example of the change in values of adolescents from poor families is the success of the Australian television series «Families», which provided a lot of advice on family psychology and interaction – the share of problematic adolescents who watched this series quickly decreased from 43 % to 14 %, and six months after watching it – to 10 % [2].

Based on the above, we consider it necessary to improve the level of moral and ethical education of minors in strategic areas: 1) the use of psychological correction techniques; 2) involving adolescents in sports as an effective way to

release physical aggression; 3) promoting a responsible attitude towards animals as part of the environment.

Measures to convince these individuals are preventive conversations aimed at: a) understanding the illegality and antisocial nature of behavior, its possible negative consequences; b) encouraging them to find permanent work; c) obtaining education or advanced training; d) changing the attitude towards animals; e) conscientious performance of official duties, child-rearing duties; e) getting rid of bad habits; f) developing interest in useful hobbies; g) termination of ties with antisocial surroundings; g) seeking free medical care in case of alcoholism, drug addiction, post-traumatic stress disorder.

Measures to support adults include: a) employment; b) provision of housing; c) improvement of living conditions; d) obtaining education and advanced training; e) involvement in socially useful hobbies; e) provision of psychological and medical care [2].

For persons with a conviction for violent crimes, after release from places of deprivation of liberty, a number of factors are characteristic, indicating a high probability of committing crimes stipulated by Article 299 of the Criminal Code of Ukraine, which include: a) difficulties in social and psychological adaptation; b) severance of family and other social ties due to imprisonment; c) problems with employment and housing; d) renewal of old criminal ties, return to the criminal environment.

Penitentiary probation, which is carried out before the end of the sentence and provides for: a) determination of the place of residence after release; b) placement in specialized institutions for released persons; c) hospitalization in health care institutions of persons in need of medical care; d) employment of able-bodied persons [3].

It should be noted that individual prevention of offenses stipulated by Articles 89 of the Code of Administrative Offenses and Administrative Offenses and 299 of the Criminal Code of Ukraine, among the considered category of persons is characterized by increased complexity, since subjects of preventive activity in this case most often encounter persons with stable, persistent antisocial beliefs.

Such conversations should be aimed primarily at: a) promoting a socially useful lifestyle; b) the emergence of a desire to change for the better; c) counteracting the criminal subculture and focusing on universal human values; d) focusing on creating a family; e) engaging in socially useful work; e) obtaining education or advanced training; f) conscientious attitude towards fulfilling one's official and other social duties; g) refusing to use alcohol and drugs; g) developing interest in useful hobbies; h) participating in the cultural or political life of society; i) breaking ties with the criminal environment; j) seeking medical attention in case of alcoholism, drug addiction, or symptoms of post-traumatic stress disorder; j) informing these individuals about criminological information [4].

So, the organizational direction of protecting animals from cruelty includes: a) prevention by relevant public administration bodies with persons prone to

committing offenses provided for in Articles 89 of the Code of Administrative Offenses and 299 of the Criminal Code of Ukraine, holding roundtables, advertising, etc. to raise public awareness of the algorithm of actions in the event of being an eyewitness or witness to animal cruelty; b) coercion, in particular, coercion measures that have committed offenses include: registering offenders under the age of 18 with the police department; by court decision, placing persons who have reached the age of 11 and committed a socially dangerous act in reception centers and applying administrative penalties, etc.

---

1. Das Tier im Recht: Tierheim Olpe. URL : <http://www.tierheim-olpe.de/infothek/das-tier-im-recht/index.html>.

2. DeGue S. Is Animal Cruelty a «Red Flag» for Family Violence? : Investigating Co-Occurring Violence Toward Children, Partners, and Pets. *Journal of Interpersonal Violence*. 2009. № 24 (6). 1036–1056.

3. Юшков М. М. Зарубіжний досвід захисту тварин від жорстокого поводження та можливість імплементації в законодавство України. *Європейські перспективи*. № 1, 2025. С. 441-446. DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.1.63> URL. [https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2025-1/EP\\_2025\\_1\\_441.pdf](https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2025-1/EP_2025_1_441.pdf).

**Богдан КНЯЖЕНЦЕВ**

здобувач вищої освіти факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ

**ПРОТИДІЯ СЕКСУАЛЬНОМУ НАСИЛЬСТВУ ЩОДО ДІТЕЙ:  
МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ**

Сексуальне насильство щодо дітей є надзвичайно серйозним порушенням прав дитини та злочином, який має довготривалі психологічні, соціальні та фізичні наслідки для жертв. Це явище не знає державних кордонів і може траплятися як у мирний, так і у воєнний час. У зв'язку з цим міжнародне співтовариство розробило низку правових та інституційних механізмів, спрямованих на запобігання, виявлення, розслідування та покарання сексуального насильства щодо дітей, а також на реабілітацію потерпілих.

У міжнародному праві сексуальне насильство щодо дітей визначається як будь-яке залучення неповнолітньої особи до сексуальної активності, на яку вона не може дати добровільну та усвідомлену згоду через вікові обмеження. Це може включати як фізичні форми насильства (зґвалтування, домагання або примус до сексуальних дій), так і неконтактні способи експлуатації, зокрема демонстрацію порнографічного контенту, сексуальне вербування чи використання дитини в онлайн-середовищі. Особливо критичними є випадки,

коли злочинець зловживає довірою або владою над дитиною, наприклад, якщо він є її родичем, опікуном, учителем або іншою особою, що має у неї авторитет [1, с.75]. Дитина в міжнародному праві визначається як особа віком до 18 років відповідно до статті 1 Конвенції ООН про права дитини 1989 року [2]. Конвенція ООН про права дитини [2] є основоположним документом, який визначає загальні міжнародні стандарти захисту прав дитини. Зокрема, стаття 34 цієї Конвенції зобов'язує держави-учасниці захищати дітей від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуального насильства. Крім цього, статті 19, 35 та 39 встановлюють обов'язки держав щодо запобігання насильству, викраденням, торгівлі дітьми та забезпечення реабілітації постраждалих. Комітет ООН з прав дитини здійснює моніторинг виконання положень Конвенції, приймає загальні коментарі та розглядає періодичні звіти держав.

Іншим основним документом є Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства 2007 року (так звана Лансаротська конвенція) [3].

Лансаротська конвенція – це перша спеціалізована міжнародна угода, яка всебічно охоплює питання боротьби з сексуальним насильством щодо дітей. Вона зобов'язує держави криміналізувати всі його форми, впроваджувати профілактичні заходи, включаючи навчання фахівців та інформування дітей, а також забезпечувати ефективні механізми повідомлення про випадки насильства й підтримки потерпілих. Особливою рисою Конвенції є увага до міжвідомчої координації, міжнародної співпраці та превентивних заходів, особливо в освітньому середовищі. Контроль за виконанням положень угоди здійснює спеціалізований моніторинговий орган – Комітет Лансароте, який проводить оцінку ситуації, складає звіти та формулює рекомендації для держав-учасниць.

Також варто згадати Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН №69/147 «Права дитини» [4], яка закликає держави до створення ефективних систем захисту дітей, зокрема в умовах збройних конфліктів. Резолюція наголошує на необхідності забезпечення відповідальності за злочини, створення національних планів дій і сприяння міжнародному партнерству.

У системі ООН діє Спеціальний представник Генерального секретаря з питань насильства щодо дітей, який координує глобальні ініціативи, спрямовані на запобігання насильству, включаючи сексуальне, та захист прав дітей на міжнародному рівні. Важливу роль у боротьбі з такими злочинами відіграють правоохоронні органи, зокрема Інтерпол і Європол, які адмініструють спільні бази даних для ідентифікації жертв і злочинців, особливо у сфері дитячої порнографії. Одним із ключових інструментів є ICSE (International Child Sexual Exploitation database), що забезпечує оперативний аналіз відео- та фотоматеріалів шляхом зіставлення з наявними справами.

Загалом міжнародні механізми протидії сексуальному насильству щодо дітей є комплексними, системно організованими й постійно вдосконалюються.

Вони формують загальну нормативну основу, де захист дітей є головним пріоритетом. Водночас ефективність цих механізмів залежить від політичної волі держав, їх здатності впроваджувати міжнародні зобов'язання у внутрішнє законодавство та забезпечувати дієві механізми допомоги постраждалим. Україна, незважаючи на складні обставини, демонструє прагнення інтегруватися у міжнародну систему захисту прав дітей, хоча подальше вдосконалення механізмів реагування залишається актуальним, особливо в умовах збройного конфлікту.

---

1. Пархоменко П. І. Міжнародні стандарти та адміністративно-правові засади формування нерівних принципів документування порушення прав дитини внаслідок сексуального насильства. *Нове українське право*. 2023. Вип. 2. С. 73-80.

2. Конвенція про права дитини : Міжнародний документ від 20.11.1989. ООН. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_021#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text).

3. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства : Міжнародний документ від 25.10.2007. Рада Європи. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_927#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text).

4. Декларація прав дитини : Міжнародний документ від 20.11.1959. ООН. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_384#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text).

**Данило АРДЕЛЯН**

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня

Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Людмила ДОБРОБОГ**

професор кафедри теорії держави

та права Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

## **ГЕНДЕРНО-ПРАВОВА ЕКСПЕРТИЗА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Інститут гендерно-правової експертизи відіграє суттєву роль у формуванні справедливої правової системи, що відповідає принципам недискримінації та рівності. Його застосування спрямоване не лише на виявлення норм, що суперечать гендерному паритету, а й на забезпечення ефективного правового захисту від усіх форм дискримінації за ознакою статі. Така експертиза сприяє гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами у сфері прав людини.

Поняття гендерно-правової експертизи в українському законодавстві

уперше зазначається у термін, коли у 2005 році Верховна Рада України ухвалила Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Згідно зі ст. 1 цього Закону гендерно-правова експертиза – аналіз чинного законодавства, проєктів нормативно-правових актів, результатом якого є надання висновку щодо їх відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [1].

Тобто ми можемо визначити, що у процесі проведення гендерно-правової експертизи здійснюється ідентифікація положень, що суперечать принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Це, у свою чергу, створює підґрунтя для подальшого усунення виявлених форм дискримінації за ознакою статі шляхом застосування ефективних правових механізмів.

Метою гендерно-правової експертизи є проведення комплексного дослідження законодавства та проєктів нормативно-правових актів у частині їх відповідності міжнародним договорам України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та резолюціям міжнародних конференцій, міжнародних організацій, їх органів з прав людини стосовно дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; запобігання прийняттю та наявності нормативно-правових актів, положення яких не відповідають принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [2].

У статті 4 цього ж Закону передбачено, що чинне законодавство України підлягає обов'язковій гендерно-правовій експертизі з метою виявлення та усунення норм, які можуть суперечити принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. У разі виявлення невідповідностей зазначеному принципу відповідний висновок експертизи надсилається до органу, який ухвалив відповідний нормативно-правовий акт.

Процес розроблення проєктів нормативно-правових актів передбачає обов'язкове врахування принципу гендерної рівності. Зазначено, що усі проєкти нормативно-правових актів підлягають гендерно-правовій експертизі, результати якої оформлюються у вигляді висновку. Цей висновок є обов'язковим елементом супровідного пакета документів, що подаються разом із проєктом нормативно-правового акта на розгляд компетентного органу.

Також законом передбачено, що порядок здійснення гендерно-правової експертизи визначається Кабінетом Міністрів України відповідно до законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та інших нормативно-правових актів. Цим міністерством у 2018 році було прийнято постанову «Питання проведення гендерно-правової експертизи», який закріпив можливість проведення громадської гендерно-правової експертизи проєктів нормативно-правових актів.

Гендерно-правову експертизу законодавства щорічно здійснюють до 31 грудня відповідно до плану, який затверджує уповноважена особа (координатор) з питань забезпечення рівності прав і можливостей жінок та чоловіків у Міністерстві юстиції. Згідно з цією постановою гендерно-правову

експертизу проєктів нормативно-правових актів проводять або юридична служба відповідного органу виконавчої влади (щодо проєктів нормативно-правових актів, які підлягають державній реєстрації), або Міністерство юстиції – під час проведення правової експертизи.

У Постанові КМУ «Питання проведення гендерно-правової експертизи» передбачено механізм реагування на виявлену невідповідність нормативно-правового акта принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Згідно з цією нормою у разі виявлення такої невідповідності Міністерство юстиції України готує висновок з обґрунтованими зауваженнями та надсилає його органів, який прийняв відповідний акт. Водночас копія висновку направляється до Міністерства соціальної політики України та Кабінету Міністрів України, що свідчить про міжвідомчу координацію в питаннях гендерної рівності.

Висновок Мін'юсту про результати гендерно-правової експертизи законодавства протягом п'яти календарних днів після підписання уповноваженою особою (координатором) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків оприлюднюється на офіційному вебсайті Мін'юсту [3].

Мінсоцполітики у свою чергу наділене повноваженнями щодо подальшого аналізу висновку Мін'юсту. Протягом 30 календарних днів з моменту отримання висновку Міністерство соціальної політики має визначити доцільність внесення змін до відповідного акта. У разі позитивного висновку воно ініціює перед Кабінетом Міністрів України завдання на внесення змін відповідному центральному органів виконавчої влади. Така процедура здійснюється з урахуванням вимог Регламенту Кабінету Міністрів України.

Важливим елементом є також обов'язок Мінсоцполітики інформувати про результати розгляду висновку як Міністерство юстиції, так і Кабінет Міністрів України, що забезпечує прозорість та підзвітність процесу.

Окремо Постанова регулює питання проведення гендерно-правової експертизи нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади, які підлягають державній реєстрації. Така експертиза здійснюється в рамках процедури державної реєстрації відповідними структурними підрозділами апарату Міністерства юстиції та його територіальними органами. У цьому випадку результати експертизи інтегруються безпосередньо у висновок про державну реєстрацію нормативно-правового акта, що дозволяє вчасно виявляти гендерну диспропорцію ще на етапі погодження проєкту нормативного документа.

Окремим важливим аспектом, закріпленим у Постанові, є процедура оформлення результатів гендерно-правової експертизи актів законодавства. Висновки за результатами експертизи надсилаються до відповідних органів державної влади, а також оприлюднюються відповідно до Порядку, затвердженого Постановою. Таким чином, забезпечується прозорість і підзвітність процесу, а також можливість громадського контролю.

До Постанови додаються офіційні форми (додатки), які використовуються під час проведення експертизи. Ці форми включають обов'язкові структурні елементи, серед яких: оцінка відображення гендерного аспекту у нормативно-правовому акті, аналіз окремих норм або положень, що є дискримінаційними або не передбачають рівних можливостей для жінок і чоловіків, а також – вказівка на норми, що є гендерно нейтральними.

У додатках зазначається, зокрема, чи є норма або акт у цілому:

- гендерно нейтральним;
- дискримінаційним або гендерно дисбалансованим на користь певної статі;
- таким, що не передбачає рівні можливості для обох статей.

Крім оцінки, у висновку зазначаються конкретні положення, які потребують змін. Обов'язково подається обґрунтування доцільності таких змін. За потреби надаються пропозиції щодо вжиття додаткових заходів для удосконалення правового регулювання у відповідній сфері. У разі, якщо акт є гендерно нейтральним, це також фіксується окремим пунктом у висновку.

Другий додаток до Постанови містить форму висновку щодо нормативно-правових актів, які подаються на державну реєстрацію. У цьому випадку гендерно-правова експертиза здійснюється одночасно з процедурою реєстрації, і результати зазначаються у відповідному висновку про державну реєстрацію. Аналогічно оцінюється гендерна нейтральність, наявність дисбалансу або дискримінаційних положень, а також надаються обґрунтування та рекомендації.

Зміст висновку повинен завершуватись зазначенням найменування структурного підрозділу Міністерства юстиції, який проводив експертизу, що дозволяє чітко визначити відповідальну інституційну одиницю.

Залежно від об'єкта експертизи (акт законодавства або проєкт нормативно-правового акта), структура висновку має певні особливості. Якщо йдеться про чинний акт законодавства, у висновку зазначаються можливі шляхи усунення дискримінаційних норм, а також інші заходи, які можуть покращити нормативне регулювання відповідної сфери.

Натомість у разі аналізу проєкту нормативно-правового акта у висновку акцентується увага на прогнозованих наслідках застосування дискримінаційних положень, тобто описуються ризики та потенційний негативний вплив на реалізацію прав жінок і чоловіків.

Як приклад пропозиції щодо внесення змін до законодавства розглянемо висновок Міністерства юстиції України щодо Закону України «Про освіту» (у редакції від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII). Відповідно до результатів гендерно-правової експертизи, проведеної Управлінням соціального, трудового та гуманітарного законодавства Департаменту публічного права Мін'юсту, закон в цілому є гендерно нейтральним як за змістом, так і за наслідками, тобто не створює дискримінаційних умов для осіб будь-якої статі.

Однак у частині дев'ятій статті 3 цього Закону встановлюється, що право на освіту не може бути обмежене законом, проте сам закон може передбачати особливі умови доступу до певного рівня освіти чи спеціальності (професії). Це положення формально є нейтральним, однак його нечіткість може створити ризики дискримінаційних наслідків у практичній реалізації, зокрема – за гендерною ознакою. З огляду на це Мін'юст дійшов висновку, що зазначена норма потребує доопрацювання з метою чіткого визначення її впливу на права жінок і чоловіків у сфері освіти.

Таким чином, пропонується внести зміни до частини дев'ятої статті 3 Закону «Про освіту» [4] з урахуванням гендерної чутливості, щоб запобігти потенційним проявам дискримінації при встановленні «особливих умов» доступу до освіти.

---

1. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV : станом на 19 груд. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.

2. Практичний посібник з проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства та проєктів нормативно-правових актів. URL: <https://minjust.gov.ua/m/pravovi-zasadi-provedennya-genderno-pravovoi-ekspertizi>.

3. Питання проведення гендерно-правової експертизи : Постанова КМ України від 28.11.2018 № 997 : станом на 21 груд. 2019 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2018-п#Text>.

4. Міністерство юстиції України. Висновки за результатами проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства за 2025 рік. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2025/01/28/20250128111823-88.pdf>.

**Артур ДОРОШ, Гліб БАЛЮК**

здобувачі вищої освіти

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Олена МАРЧЕНКО**

професор кафедри теорії та історії

держави та права, конституційного

права та прав людини

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор філософських наук, професор

### **ВОЄННИЙ СТАН І ПРАВА ЛЮДИНИ: БАЛАНС МІЖ НАЦІОНАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ ТА КОНСТИТУЦІЙНИМИ ГАРАНТІЯМИ**

Воєнний стан, як особливий правовий режим, запроваджується в Україні у випадках збройної агресії чи безпосередньої загрози нападу, а також у разі небезпеки державній незалежності або територіальній цілісності країни. Його введення врегульоване законодавством та має на меті мобілізацію ресурсів і потенціалу держави для захисту національної безпеки. Водночас впровадження воєнного стану передбачає можливість тимчасового обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина. Це зумовлює необхідність ретельного балансу між потребами безпеки та дотриманням демократичних цінностей, що є викликом у правозастосовній практиці.

Відповідно до статті 64 Конституції України в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть бути обмежені окремі права і свободи громадян. Водночас існує чіткий перелік прав, які не підлягають обмеженню за жодних умов. Серед них – право на життя, заборона катувань і жорстокого поводження, свобода думки, совісті та релігії, а також право на захист від дискримінації [1]. Ці положення повністю відповідають міжнародним стандартам, зокрема Європейській конвенції з прав людини. Стаття 15 цієї Конвенції дозволяє державам відступати від деяких зобов'язань в умовах надзвичайного стану, однак лише в межах, необхідних для забезпечення життєздатності нації.

На практиці запровадження воєнного стану супроводжується низкою проблем у сфері забезпечення прав і свобод громадян. Одним із ключових обмежень є свобода пересування: комендантська година, обмеження виїзду за межі регіонів або в'їзду на певні території. Такі заходи, хоча й мають на меті гарантування безпеки, нерідко викликають труднощі для громадян у доступі до місць роботи, навчання або медичних закладів. Окрему проблему становить

обмеження свободи вираження поглядів. Держава вдається до тимчасової цензури в засобах масової інформації, заборони на поширення певної інформації, блокування інформаційних ресурсів, що, з одного боку, сприяє запобіганню дезінформації, але з іншого – може призвести до надмірного контролю за громадською думкою [2, с. 79].

Право на справедливий суд також опиняється під загрозою. У зв'язку з активними бойовими діями або тимчасовою окупацією територій ускладнюється робота судових органів, знижується доступ до правової допомоги. Мають місце випадки затримань без належного судового розгляду або затягування судових процедур.

Не менш важливим аспектом є порушення соціально-економічних прав. Воєнні дії впливають на роботу закладів освіти, охорони здоров'я, призводять до скорочення соціальних гарантій, затримок у виплатах, втрати житла або джерел доходу. Найбільш вразливими у цих умовах залишаються внутрішньо переміщені особи, діти, люди з інвалідністю та особи похилого віку. Для забезпечення дотримання прав і свобод в умовах воєнного стану важливо реалізовувати низку механізмів. Насамперед обмеження мають бути обґрунтованими та пропорційними. Принцип пропорційності означає, що втручання у права людини повинно бути мінімально необхідним для досягнення цілей безпеки [3, с. 25].

Гарантії судового захисту не повинні втрачатися навіть в умовах надзвичайної ситуації. Держава має забезпечити безперешкодний доступ громадян до незалежного суду, адвокатської допомоги та засобів правового захисту. Важливим елементом є міжнародний моніторинг. Співпраця з міжнародними інституціями – такими як ООН, ОБСЄ, Рада Європи – сприяє дотриманню державою міжнародних зобов'язань у сфері прав людини, а також забезпечує міжнародний нагляд за законністю обмежень. Необхідним є також інформування громадськості про умови дії воєнного стану, підстави обмеження прав, а також доступні механізми їхнього захисту. Прозорість дій держави та її органів сприяє формуванню довіри до влади навіть у кризових обставинах [4, с. 150].

Отже, воєнний стан, незважаючи на свою виняткову природу, не має стати підставою для системного порушення прав людини. Держава зобов'язана не лише реагувати на зовнішні загрози, але й забезпечувати дотримання своїх конституційних та міжнародних зобов'язань щодо захисту основоположних прав і свобод. Успішна реалізація балансу між національною безпекою та правами людини можлива лише за умов ефективного законодавчого регулювання, функціонування судового захисту та міжнародного контролю.

---

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості. Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Кобзар О. Особливості реалізації правоохоронної функції держави в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні. *Науковий вісник Київського інституту*

*Національної гвардії України. 2023. С. 79-86.*

3. Коверзнев В. О. Проблеми судового захисту прав осіб в умовах воєнного стану. *Economics and Law. 2022. С. 25-30.*

4. Котерлін І. Б. Інформаційна безпека в умовах воєнного стану в аспекті забезпечення інформаційних прав та свобод. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2022. С. 150-155.*

**Гліб БАЛЮК**

курсант 1 курсу (ДР-081-24-2),  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Євген ГІДЕНКО**

старший викладач кафедри  
тактико-спеціальної підготовки  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

## **АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОГО ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

У сучасних умовах побудови правової держави та розвитку громадянського суспільства питання забезпечення прав та законних інтересів дітей набуває особливого значення. Саме тому діяльність підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України є важливою складовою у системі органів, що забезпечують охорону дитинства. Правове регулювання цієї діяльності має бути чітким, комплексним і узгодженим із міжнародними стандартами.

Ювенальна превенція з юридичної точки зору являє собою нормативно врегульовану систему комплексних заходів соціального, правового, економічного, психологічного та виховного характеру, яка здійснюється уповноваженими суб'єктами у сфері публічного адміністрування. Такі заходи мають на меті виявлення, усунення або мінімізацію чинників, що спричиняють або потенційно можуть спричинити девіантну поведінку дітей. Тобто поведінку, що відхиляється від загальноприйнятих норм і може перерости у правопорушення [1, с. 81].

Варто зазначити, що суб'єктами здійснення ювенальної превенції виступають органи внутрішніх справ, служби у справах дітей, органи опіки та піклування, освітні установи, а також інші інституції, що мають відповідні повноваження у сфері захисту прав та інтересів неповнолітніх. Їхня діяльність повинна ґрунтуватися на принципах законності, пріоритету інтересів дитини, недопущення дискримінації, а також взаємодії з родиною та громадськістю.

Сутність ювенальної превенції полягає не лише у виявленні порушень, а перш за все у ранньому реагуванні на несприятливі соціальні умови, які можуть призвести до делінквентної поведінки [2, с. 66].

Насамперед, слід звернути увагу на Закон України «Про Національну поліцію», який є фундаментальним нормативним актом у діяльності правоохоронних органів. Його положення визначають не тільки загальні засади функціонування поліції, а й спеціальні принципи, зокрема ті, що стосуються співпраці з освітніми закладами, органами опіки та піклування, службами у справах дітей. Це важливо, адже дитина не завжди може сама захистити себе, а тому потребує комплексної підтримки з боку держави.

Проте жоден закон не працює ізольовано. Сфера ювенальної превенції перетинається з нормами Кримінального процесуального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Сімейного кодексу, а також із Законами, такими як «Про охорону дитинства» та «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Кожен з цих актів виконує свою функцію: один забезпечує механізм притягнення до відповідальності, інший – регламентує захист прав дитини в родині, третій – визначає обов'язки освітніх установ. Усі вони в сукупності створюють цілісне правове поле, у межах якого поліція здійснює свої превентивні дії [4, с. 81].

Особливо важливим є Наказ МВС № 1044 від 19 грудня 2017 року, який закріплює Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, яка визначає особливості організації роботи, завдання та повноваження підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України (далі – НПУ). Водночас вона виконує важливу функцію не лише нормативного документа, а й орієнтира для практичної діяльності поліцейських, які щодня працюють з найвразливішою категорією населення – дітьми [3].

Проте, аналізуючи нормативну базу ювенальної превенції, неможливо оминати увагою і міжнародні правові акти. Саме вони є тим орієнтиром, який допомагає національному законодавству гармонізуватися з універсальними стандартами захисту прав дитини. Адже сучасна Україна не може існувати у відриві від глобального правового простору, а захист дитинства – це одна з ключових сфер, де міжнародні норми відіграють визначальну роль.

Перш за все йдеться про Конвенцію ООН про права дитини 1989 року – основоположний міжнародний документ, який ратифікувала й Україна. У ньому закладено фундаментальні принципи: найкращі інтереси дитини, право на захист, на розвиток, на участь у вирішенні власних питань. Ці принципи є імперативними й мають безпосередній вплив на формування національного законодавства. Вони зобов'язують державу забезпечити ефективні механізми реагування на будь-які форми насильства, дискримінації чи занедбання дитини, що й реалізується через діяльність підрозділів ювенальної превенції [5].

Крім того, низка інших міжнародних актів, таких як Європейська конвенція про здійснення прав дітей, Мінімальні стандартні правила ООН щодо здійснення

правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»), Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо політики у сфері прав дітей, також слугують джерелом і орієнтиром для вітчизняного законодавця. Саме завдяки цим актам у вітчизняному праві поступово з'являються підходи, що враховують вікову специфіку неповнолітніх, потребу в реабілітації, а не лише покаранні, важливість медіації та профілактики.

Міжнародні норми важливі ще й тому, що в умовах збройної агресії, соціальної нестабільності чи міграційних процесів дитина опиняється в ще більш уразливому становищі. І тут держава повинна не лише декларувати відповідність правам дитини, а й забезпечувати реальні гарантії її безпеки, розвитку та добробуту, у тому числі шляхом виконання міжнародних зобов'язань.

Однак не можна оминати і наявні проблеми. Попри достатній рівень правового регулювання, на практиці інколи виникає правовий вакуум або дублювання функцій різними службами. Це може призвести до затягування часу реагування, неузгодженості дій, а іноді й до формального підходу до проблем дитини. Такі ситуації свідчать про необхідність постійного аналізу нормативної бази, її оновлення та адаптації до сучасних викликів.

Узагальнюючи, можна сказати: нормативно-правове забезпечення ювенальної превенції в Україні має системний характер і відповідає європейським стандартам. Але закон – це лише інструмент. Від того, наскільки чітко він виписаний, наскільки якісно реалізується на практиці, залежить безпека та добробут дітей. Саме тому удосконалення законодавства, усунення прогалин, деталізація алгоритмів взаємодії поліції з іншими суб'єктами – це не лише юридична потреба, а й моральний обов'язок держави перед найменш захищеними громадянами – дітьми.

---

1. Іщенко І. В. Система суб'єктів ювенальної превенції в Україні: адміністративно-правовий аспект. Правове забезпечення адміністративної реформи. *Південноукраїнський правничий часопис*. Випуск 3. 2017. С. 81-84. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2017/3/22.pdf> (дата звернення: 06.05.2025).

2. Булик І. Л., Гончарук С. С. Ювенальна превенція як фундаментальний напрямок діяльності Національної поліції України в системі адміністративного права. Сучасна європейська поліцейська та можливості її використання в діяльності Національної поліції України. Харків. 2019. С. 65-66. URL: [https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/11\\_04\\_2019/pdf/28.pdf](https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/11_04_2019/pdf/28.pdf) (дата звернення: 07.05.2025).

3. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ М-ва внутр. справ України від 19.12.2017 № 1044 : станом на 21 серп. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> (дата звернення: 07.05.2025).

4. Парханов Г. Р. Превентивна діяльність поліції у сфері ювенальної превенції. Юридичні науки. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Випуск 2. Том 3. 2018. С. 80-84. URL: <https://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj/article/download/225/210/> (дата звернення: 07.05.2025).

**Михайло БЄЛОВ, Владислав БУРКА**  
курсанти 3 курсу факультету підготовки  
фахівців для органів досудового  
розслідування Національної поліції  
України Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Андрій ЗАХАРКО**

доцент кафедри кримінального процесу  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук, доцент

### **ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАЛАНСУ МІЖ ПРАВАМИ ОСОБИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЮ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ЄСПЛ ЩОДО ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ**

Одним із головних елементів кримінального провадження є застосування запобіжних заходів, які покликані забезпечити ефективність досудового розслідування, водночас не порушуючи основоположні права особи. Згідно зі статтею 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожен має право на свободу та особисту недоторканність [1]. Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) неодноразово наголошував на необхідності дотримання балансу між законними інтересами правосуддя та правами особи.

У справі «Невмержицький проти України» (2005) Суд підкреслив, що кожне позбавлення волі має бути виправданим з точки зору потреби у забезпеченні цілей правосуддя і не може застосовуватися автоматично [2].

ЄСПЛ розробив чіткі критерії, які мають враховуватись національними судами при обранні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: ризик переховування, вплив на свідків, знищення доказів, повторне вчинення злочину [3]. Водночас недостатність обґрунтування необхідності тримання під вартою кваліфікується як порушення Конвенції.

У справі «Харченко проти України» (2011) Суд вказав на системні проблеми національної судової практики щодо продовження строків тримання під вартою без належної мотивації [3]. Подібні рішення ЄСПЛ спонукали до реформування кримінального процесуального законодавства України, зокрема до уточнення вимог до ухвали про тримання під вартою.

Крім того, важливо зазначити, що альтернативні заходи, такі як особисте зобов'язання, порука, домашній арешт або застава, повинні розглядатися як первинні, тоді як тримання під вартою – як винятковий захід [4]. У справі

«Іліков проти Болгарії» ЄСПЛ підкреслив, що тримання під вартою не може застосовуватись лише через тяжкість обвинувачення.

Таким чином, практика ЄСПЛ формує стандарти, які повинні бути враховані у національному кримінальному процесі для досягнення справедливого балансу між публічними інтересами та правами особи. Недотримання цих стандартів не лише порушує права людини, а й знижує довіру до правосуддя в цілому.

Аналіз практики Європейського суду з прав людини щодо застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні свідчить про важливість дотримання балансу між ефективністю розслідування та гарантіями прав особи. Суд послідовно наголошує, що тримання під вартою має бути винятковим заходом, застосування якого має бути мотивованим і обґрунтованим із урахуванням конкретних обставин справи. Відсутність належної аргументації, ігнорування альтернативних заходів та безпідставне продовження строків тримання під вартою є порушеннями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Впровадження цих стандартів у національне кримінальне процесуальне законодавство та судову практику є запорукою захисту прав і свобод особи під час досудового розслідування. Це сприяє формуванню довіри до системи правосуддя і забезпеченню справедливого кримінального провадження. Отже, дотримання рішень ЄСПЛ та рекомендацій щодо застосування запобіжних заходів має стати невід'ємною складовою реформ у сфері кримінального правосуддя України.

---

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. // [Офіційний переклад]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text).

2. Рішення ЄСПЛ у справі «Невмержицький проти України» від 05.07.2005, заява № 54825/00. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69676>.

3. Рішення ЄСПЛ у справі «Харченко проти України» від 10.02.2011, заява № 40107/02 [Електронний ресурс]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103176>.

4. Рішення ЄСПЛ у справі «Іліков проти Болгарії» від 26.07.2001, заява № 33977/96. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59570>.

**Михайло БЄЛОВ**

курсант 3 курсу факультету підготовки  
фахівців для органів досудового  
розслідування Національної поліції  
України Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Олександр КРИВОПУСК**

старший викладач кафедри  
криміналістики та домедичної  
підготовки Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор філософії в галузі права

**ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ  
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ РІШЕНЬ ЄСПЛ  
В УКРАЇНСЬКУ ПРАКТИКУ**

Негласні слідчі (розшукові) дії (НС(Р)Д) є надзвичайно важливою складовою кримінального провадження, яка безпосередньо зачіпає права людини, зокрема право на повагу до приватного життя, на недоторканність житла та на таємницю кореспонденції. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває відповідність практики НС(Р)Д міжнародним стандартам прав людини, насамперед – стандартам, сформованим Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ). Імплементация відповідної практики ЄСПЛ в українське кримінальне судочинство є обов'язковою відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини» [4].

ЄСПЛ неодноразово розглядав справи, що стосуються стеження, прослуховування, відеоспостереження та інших форм НС(Р)Д. У рішенні у справі «Класс та інші проти Німеччини» (1978) Суд визнав допустимим застосування засобів прихованого спостереження лише у випадках, коли це необхідно в демократичному суспільстві й передбачено законом, що забезпечує належні гарантії від зловживань [1].

У справі «Захаров проти Росії» (2015) Суд дійшов висновку, що сама наявність широких повноважень органів держави на здійснення прихованого контролю без належного судового чи парламентського нагляду порушує статтю 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Отже, ключовими критеріями правомірності НС(Р)Д згідно з ЄСПЛ є: наявність правової основи в національному законодавстві; чіткість та передбачуваність норм; пропорційність втручання; ефективний контроль

(судовий чи парламентський); належна правова процедура повідомлення особи (*ex post facto*), якщо це не завдає шкоди розслідуванню [1; 2].

Запровадження інституту НС(Р)Д у КПК України 2012 року було значним кроком у напрямі євроінтеграції. Водночас практика їх проведення виявила низку проблем, які не відповідають стандартам ЄСПЛ. Судовий контроль у більшості випадків формальний. Постанови слідчих суддів про дозвіл на проведення НС(Р)Д часто не містять мотивувальної частини, що прямо суперечить вимогам, сформульованим у справі «Сабо і Віші проти Угорщини» (2016) [3; 5].

ЄСПЛ не вимагає обов'язкового повідомлення особи про НС(Р)Д у всіх випадках. Проте така процедура має бути передбачена законом як засіб перевірки законності. В українському законодавстві ця норма відсутня, що створює простір для безкарного порушення прав. Європейський суд наголошує на важливості нагляду не лише з боку суду, а й парламенту або незалежних органів. В Україні парламентський контроль за Службою безпеки України та іншими правоохоронними структурами, які здійснюють НС(Р)Д, залишається декларативним [1; 2].

Для ефективної імплементації рішень ЄСПЛ Україна має забезпечити реальний судовий контроль з обов'язковим обґрунтуванням рішень; запровадити механізм ретроспективного повідомлення осіб, щодо яких проводились НС(Р)Д; удосконалити механізми нагляду – створити незалежні комісії при ВРУ або омбудсмена; чітко регламентувати строки зберігання матеріалів НС(Р)Д і порядок їх знищення. Імплементація відповідних стандартів ЄСПЛ не лише зміцнить гарантії прав людини, а й підвищить довіру до правосуддя в умовах війни та післявоєнної відбудови. Застосування НС(Р)Д в Україні має відбуватись виключно в рамках закону, з дотриманням пропорційності та підконтрольності. Практика ЄСПЛ надає чіткі орієнтири, ігнорування яких може призвести до системних порушень прав людини та втрати довіри до системи правосуддя. Для ефективної гармонізації із європейськими стандартами необхідна не лише адаптація законодавства, а й зміна правозастосовної практики [1; 2; 4].

---

1. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Класс та інші проти Німеччини», №4, 2002 р.

2. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Захаров проти Росії», №47143/06, 4 грудня 2015 року.

3. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Сабо і Віші проти Угорщини», № 37138/14, 12 січня 2016.

4. Про виконання рішень і застосування практики ЄСПЛ : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI.

**Богдан БОРИСОВ**

курсант 3 курсу факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України

***Науковий керівник:***

**Василь БЕРЕЗНЯК**

завідувач кафедри кримінального  
права та кримінології  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук,  
старший науковий співробітник

**ПРОТИДІЯ ШАХРАЙСТВУ В ІНТЕРНЕТІ  
В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Із початку ХХІ століття Інтернет остаточно перетворився на невіддільний компонент повсякденного життя людства. У цей період активно починають з'являтися численні соціальні мережі, онлайн-торговельні платформи та інші сервіси, які надають послуги у різноманітних сферах. Зазначені цифрові інновації стрімко набувають популярності. Це пояснюється передусім тим, що Інтернет забезпечує значно вигідніші умови, ніж традиційні точки продажу: нижча вартість товарів і послуг, ширший асортимент, включно з рідкісними або забороненими для відкритої реалізації товарами, а також зручність – усе зосереджено на одному вебресурсі. Крім того, мережа Інтернет дає змогу проводити розрахунки за допомогою електронних платіжних систем.

Водночас ці технологічні переваги використовуються не лише з конструктивною метою. Сьогодні мережа слугує середовищем для реалізації великої кількості шахрайських схем, головною метою яких є незаконне заволодіння майном громадян. З огляду на те, що Інтернет залишається складно контрольованою для правоохоронців сферою, він приваблює кримінально-протиправні елементи, які, використовуючи емоційний вплив (від закликів до допомоги ближньому, армії, благодійності до елементарної людської жадібності й бажання щось отримати безоплатно), намагаються привласнити чужі кошти або інші матеріальні та нематеріальні цінності. При цьому віртуальний формат спілкування дозволяє уникнути відповідальності за вчинене.

Встановити точну кількість способів скоєння інтернет-шахрайств надзвичайно складно, адже злочинці постійно вдосконалюють старі методи та винаходять нові. З цього приводу варто навести позицію американського

дослідника Девіда Пога, який виокремив найпоширеніші типи інтернет-шахрайств. Він підкреслює, що попри обізнаність більшості користувачів щодо шахрайських схем, мільйони людей щороку стають жертвами інтернет-злочинців, а загальні прибутки таких зловмисників щорічно сягають понад 13 мільярдів доларів. За його висновками, всі ефективні схеми мають спільну рису – вони розпочинаються із привабливої пропозиції, що передбачає певний авансовий платіж, після чого шахраї зникають [1].

Серед найтипівіших інтернет-шахрайств Девід Пог виділяє: 1) «Нігерійські листи»: повідомлення про спадок від начебто далекого родича, що передбачає сплату «офіційних» витрат; 2) шахрайство під виглядом онлайн-продажу: псевдопокупець надсилає підроблений чек, а продавець втрачає товар і гроші; 3) схема «ідеального партнера»: романтичне шахрайство з проханням про фінансову допомогу; 4) фішинг: повідомлення від імені банку з фальшивими посиланнями для викрадення даних; 5) фальшиві банківські картки: пропозиції кредитних карток із вигідними умовами за невелику «реєстраційну» плату; 6) повідомлення про допомогу від друзів: фейкові прохання про грошову допомогу від імені знайомих; 7) фіктивна робота на дому: потреба щось придбати чи сплатити перед початком роботи; 8) фальшиві віруси: з'являється вікно з попередженням про зараження ПК, після чого пропонується «лікування» за гроші.

У практиці українських правоохоронних органів зафіксовано переважну більшість перелічених схем, зокрема ті, що активно поширюються в мережі Інтернет. Найбільш популярними є:

- 1) фейкові благодійні збори (на лікування дітей, допомогу військовим);
- 2) продаж товарів на популярних платформах типу OLX, «HIFI FORUM» тощо;
- 3) продаж товарів «по акції» або за надто заниженою ціною;
- 4) пропозиції придбати авто з-за кордону або під замовлення за «вигідною ціною»;
- 5) поширення шкідливого програмного забезпечення, у тому числі фішингових програм;
- 6) продаж товарів через групи в соціальних мережах.

Окремої уваги потребує використання злочинцями так званих шахрайських кол-центрів, які служать ефективним інструментом реалізації різноманітних злочинних схем [2]. Зокрема, до найпоширеніших форм шахрайства, що здійснюються через такі кол-центри, належать:

- технічне шахрайство – здійснення атак на інформаційні системи з метою несанкціонованого доступу до особистих даних громадян, банківської інформації та інших конфіденційних відомостей;
- соціальний інжиніринг – використання телефонного спілкування для психологічного впливу на потенційних жертв з метою отримання паролів, банківських кодів або іншої особистої інформації, а також маніпуляцій із поведінкою користувача;

– операторські шахрайства – здійснення фальшивих дзвінків, під час яких злочинці представляються працівниками банківських установ чи державних органів, вводять осіб в оману та вимагають перерахування коштів [3].

Такі дії ускладнюють процес ідентифікації правопорушників і потребують від правоохоронних органів розробки нових методів виявлення та припинення діяльності подібних злочинних структур.

Таким чином, аналіз практики засвідчує, що сьогодні в Україні мають місце всі основні види інтернет-шахрайства, описані у зарубіжних джерелах. Однак найбільшого поширення отримали схеми, пов'язані з благодійними внесками, торгівлею через електронні майданчики, фішингом, фейковими онлайн-товарами та шахрайствами в соціальних мережах.

---

1. Осипенко, І. П. Способи вчинення шахрайства в сучасних умовах. І. П. Осипенко. Ukraine – EU. Innovations in Education, Technology, Business and Law : collection of international scientific papers. Chernihiv : CNUT, 2018. С. 50-53.

2. Березняк, Василь Сергійович, and Олег Олексійович Северин. «Особливості кваліфікації кіберзлочинів, пов'язаних з незаконною діяльністю шахрайських кол-центрів». The 6 th International scientific and practical conference «Modern problems of science, education and society» (August 14-16, 2023) SPC «Sci-conf.com.ua», Kyiv, Ukraine. 2023. 671 p., 2023.

3. Березняк В. С. Запобігання шахрайству в Інтернеті. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 190-196.

### **Ілля БОРИСОВ**

курсант 3 курсу факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України

### **Науковий керівник:**

### **Марина ЛОГІНОВА**

викладач кафедри цивільно-правових  
дисциплін факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

## **ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ПРАЦІВНИКІВ, ЯКІ ПОЄДНУЮТЬ РОБОТУ З НАВЧАННЯМ**

У сучасних умовах, з огляду на соціально-економічні виклики, які виникають в Україні через воєнні дії та нестабільність, поєднання роботи з навчанням набуває особливого значення. Для багатьох громадян це є

можливістю зберегти працевлаштування, отримати нові знання та адаптуватися до змін на ринку праці. Водночас працівники, які одночасно навчаються, потребують належного правового захисту і соціальних гарантій, які допомагають зменшити навантаження і забезпечити рівні умови реалізації їхніх прав. Сучасна ситуація в країні вимагає удосконалення правового статусу таких працівників, оскільки існуючі норми часто не враховують специфічних потреб та складнощів, пов'язаних із поєднанням навчання і роботи в кризових умовах [1].

Правовий статус працівників, які поєднують роботу з навчанням, є складним і багатогранним явищем, що потребує детального аналізу з огляду на сучасні соціально-економічні реалії України. В умовах воєнного конфлікту та економічної нестабільності багато громадян змушені шукати способи поєднання професійної діяльності з отриманням освіти задля підвищення своєї конкурентоспроможності на ринку праці. Це вимагає особливого правового регулювання, яке забезпечує захист прав таких працівників та створює умови для їхнього соціального захисту і підтримки.

Законодавство України передбачає низку гарантій для працівників, які здобувають освіту без відриву від виробництва. Зокрема, Кодекс законів про працю України встановлює право на навчальні відпустки, а також компенсації за навчання у вигляді оплати часу, витраченого на складання іспитів, лабораторних робіт тощо [2]. Водночас практика свідчить, що реалізація цих прав часто ускладнена недостатнім рівнем обізнаності працівників, відсутністю чітких механізмів контролю з боку держави, а також незацікавленістю деяких роботодавців у забезпеченні належних умов для працівників-студентів [3]. Соціальні гарантії для працівників, які поєднують роботу з навчанням, мають включати право на гнучкий графік роботи, можливість використання навчальних відпусток, а також надання додаткових соціальних пільг. На думку Іванова І. І., ефективна реалізація таких гарантій є запорукою не лише підтримки освітньої мобільності, а й підвищення продуктивності праці та професійного розвитку працівників [4].

Аналіз сучасних досліджень у сфері трудового права і соціальної політики показує, що питання поєднання роботи і навчання потребує комплексного підходу, який передбачає координацію між трудовим, освітнім і соціальним законодавством. Зокрема, у науковій літературі наголошується на необхідності впровадження індивідуальних навчальних планів, гнучкого графіка роботи, компенсацій за витрати на навчання, а також розширення програм соціальної підтримки [5]. Важливу роль у захисті прав працівників, які поєднують роботу з навчанням, відіграють профспілкові організації та студентські об'єднання. Саме вони можуть ініціювати колективні переговори з роботодавцями, впливати на формування внутрішньої політики підприємств щодо гнучкого графіка та соціальної підтримки працівників-студентів. Їх активна участь може стати потужним інструментом у реалізації прав цієї категорії працівників.

У багатьох європейських країнах, де широко поширене поєднання роботи з навчанням, діють спеціальні програми підтримки працівників-студентів. Наприклад, у Польщі та Німеччині передбачено законодавче право на скорочений робочий день, податкові пільги та субсидії на оплату навчання. Адаптація подібного досвіду до українських умов, з урахуванням потреб внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, молоді та інших вразливих груп, може стати важливим кроком до створення справедливого правового механізму [6].

З огляду на зазначене, актуальним є внесення змін до Кодексу законів про працю України та Закону України «Про освіту», які б передбачали:

1. законодавче закріплення поняття "гнучкий графік роботи";
2. оновлення норм щодо навчальних відпусток;
3. розробку цифрових інструментів контролю за балансом між навчанням і працею;
4. запровадження механізмів дистанційної та дуальної форми навчання [2; 7].

Особливої уваги потребує питання психологічного і фізичного навантаження на осіб, які поєднують дві сфери відповідальності. Дослідження показують, що балансування між роботою та навчанням часто призводить до професійного вигорання, хронічної втоми та зниження успішності [4; 5]. У зв'язку з цим важливою складовою соціальної політики має бути підтримка ментального здоров'я працівників-студентів шляхом створення відповідних сервісів у навчальних закладах та на підприємствах. Крім того, значна частина молоді в Україні вже під час навчання працює або офіційно, або в неформальному секторі. Це створює ризики порушення трудових прав, особливо у випадках відсутності офіційного оформлення. Тому необхідно стимулювати легалізацію студентської праці через податкові пільги для роботодавців або компенсації частини витрат на оплату праці таких працівників [3]. Сучасна трудова політика України має тенденцію до гнучкості, проте вона не повинна суперечити принципам гуманізації праці та охорони здоров'я працівників, особливо в умовах загального соціального напруження [8].

Отже, в умовах глибоких трансформацій українського суспільства, зумовлених війною, економічною нестабільністю та реформами на ринку праці й освіти, правовий статус працівників, які поєднують роботу з навчанням, потребує особливої уваги з боку держави, законодавця та роботодавців. Незважаючи на наявність окремих норм трудового законодавства, їх практична реалізація є недостатньою і часто не відповідає сучасним викликам. Необхідно забезпечити комплексне оновлення нормативної бази, що охоплює трудове, освітнє та соціальне законодавство, із запровадженням гнучких форм зайнятості, цифрових механізмів контролю та психологічної підтримки працівників-студентів. Водночас вагоме значення мають участь профспілок, студентських організацій і впровадження європейського досвіду у сфері підтримки цієї категорії громадян. Тільки за

умов системного підходу можливо забезпечити належний рівень соціального захисту, професійного розвитку та рівного доступу до освіти й праці для всіх, хто поєднає ці сфери в непростих умовах сучасної України.

1. Про освіту Закон України : від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Кодекс законів про працю України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
3. Про вищу освіту Закон України : від 01.07.2014 № 1556-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Іванов І. І. Правове регулювання праці студентів в Україні. *Право України*. 2020. № 3. С. 45-50.
5. Петрова О. О. Соціальні гарантії працівників, які поєднують роботу з навчанням. *Трудове право*. 2019. № 2. С. 60-65.
6. European Commission. Work-based learning in Europe: Practices and policy. Brussels, 2020.
7. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо гарантій для працівників, які здобувають освіту». URL : <https://itd.rada.gov.ua>.
8. Логінова М. М. Актуальні проблеми правового регулювання робочого часу в умовах воєнного стану. *Збірник наукових праць ДДУВС. Серія: Право*, 2023. URL: [https://scholar.google.com/scholar\\_lookup?title=Актуальні+проблеми+правового+регулювання+робочого+часу+в+умовах+воєнного+стану&author=Логінова+М.&publication\\_year=2023](https://scholar.google.com/scholar_lookup?title=Актуальні+проблеми+правового+регулювання+робочого+часу+в+умовах+воєнного+стану&author=Логінова+М.&publication_year=2023).

**Валерія БОРИСОВА**

здобувач вищої освіти

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Катерина ШАПОВАЛОВА**

доцент кафедри цивільно-правових

дисциплін Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор філософії в галузі права

## **ОСОБЛИВОСТІ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

У період воєнного стану держава зіштовхується з викликами, які суттєво впливають на функціонування правової системи, зокрема судочинства. Забезпечення оперативного та ефективного захисту прав громадян і суб'єктів господарювання вимагає адаптації існуючих процесуальних механізмів до нових умов. Одним із таких інструментів є наказне провадження, яке через свою спрощену процедуру набуває особливого значення в умовах обмеженого доступу до судових інстанцій та ресурсів.

За офіційними зведеними звітами судової влади України, місцеві суди розглянули у порядку наказного провадження близько 190,0 тис. цивільних справ у 2022 році, 377,6 тис. – у 2023 році і 368,1 тис. – у 2024 році. Тобто у 2023 році кількість таких справ зросла майже вдвічі порівняно з 2022 роком, тоді як у 2024-му зафіксовано незначне зменшення. За структурою змісту, майже 90 % наказних проваджень стосувалися стягнення заборгованості за житлово-комунальні та телекомунікаційні послуги: зокрема, у 2024 році таких справ було близько 240 тис. ( $\approx 89,9$  % усіх наказних справ), у 2023 р. – 235,8 тис. (89,6 %), а в 2022 р. – 117,4 тис. (85,9 %). Другу за обсягом категорію становили позови про стягнення аліментів (понад 8-12 % наказних справ: у 2024 році – 22,4 тис. або 8,4 %, у 2023 р. – 23,9 тис. (9,1 %), у 2022 р. – 16,4 тис. (12,0 %). Решта категорій (наприклад, стягнення заборгованості із заробітної плати тощо) становили лише по кілька відсотків [1, с. 5; 2, с. 5; 3, с. 6]. Таким чином, динаміка офіційної статистики вказує на різке збільшення використання наказного провадження в 2023 році з подальшим стабільно високим рівнем у 2024 році, при цьому структура цих справ залишалася відносно сталою і була зосереджена переважно на комунальних боргах.

Незважаючи на нормативно визначену чіткість цієї форми провадження, в умовах війни виникає низка проблем, пов'язаних як із реалізацією права на звернення до суду, так і з виконанням судових рішень. У зв'язку з цим актуальним є дослідження особливостей функціонування наказного провадження в нинішній правовій реальності, а також аналіз перспектив його вдосконалення відповідно до вимог часу.

Згідно з частиною 2 статті 19 Цивільного процесуального кодексу України, цивільне судочинство здійснюється відповідно до правил, передбачених цим Кодексом, у таких формах: 1) наказне провадження; 2) позовне провадження (загальне або спрощене); 3) окреме провадження. Також зазначено, що наказне провадження призначене для розгляду заяв про стягнення невеликих грошових сум, щодо яких відсутній спір або про наявність якого заявнику невідомо [4].

Шабалін А. зазначає, що наказне провадження являє собою спрощену процедуру цивільного судочинства, яка дає можливість стягувачу отримати судовий наказ без необхідності участі сторін у судовому засіданні. Такий підхід особливо актуальний в умовах воєнного стану, коли доступ до правосуддя ускладнюється через загрози для безпеки, знищення інфраструктури та обмеженість ресурсів судової системи. У таких реаліях цей інститут став важливим інструментом забезпечення оперативного та ефективного захисту прав громадян і суб'єктів господарювання [5, с. 72]. У цьому контексті наказне провадження виконує функцію швидкого правового реагування, дозволяючи мінімізувати бюрократичні процедури та зосередитися на захисті прав заявника.

Луспеник Д. зазначає, що з основних змін у функціонуванні наказного провадження в умовах війни стало розширене застосування письмового судочинства. Суди, як правило, розглядають справи без виклику сторін, що дозволяє уникнути фізичної присутності учасників і мінімізувати ризики,

пов'язані з безпекою [6]. Крім того, була запроваджена можливість дистанційного розгляду справ у форматі відеоконференцій із використанням особистих технічних засобів учасників процесу. Ця практика, що зародилася під час пандемії, довела свою ефективність і закріпилася як життєздатна форма здійснення правосуддя в умовах воєнного стану. У разі відсутності електроенергії набуло поширення альтернативне фіксування судових засідань – замість традиційного протоколу використовуються технічні засоби, що забезпечує безперервність процесу.

Окрему увагу варто приділити використанню електронних засобів комунікації: судові акти можуть надсилатися сторонам електронною поштою, через месенджери або розміщуватися на офіційному вебпорталі судової влади, що істотно пришвидшує процес їх отримання. Також законодавством передбачено можливість поновлення провадження за клопотанням військовослужбовців, тоді як раніше участь у бойових діях автоматично призводила до призупинення розгляду справ.

Попри позитивні зміни, існує низка проблем, які обмежують ефективність наказного провадження. Однією з головних є обмежений доступ до судів на територіях, де ведуться активні бойові дії або які тимчасово окуповані. Це створює серйозні бар'єри для своєчасного звернення до суду. Крім того, виконання судових наказів у таких умовах часто неможливе або потребує тривалого часу. Не менш серйозним викликом є ризик зловживань – спрощена процедура може використовуватись недобросовісними заявниками для отримання судового наказу без належного повідомлення боржника, особливо якщо той перебуває в регіоні, де порушено зв'язок або комунікацію.

Також щодо перспектив, то Луспенік Д. зазначає, що можна очікувати подальшого впровадження цифрових рішень у сферу судочинства. Це включає вдосконалення електронної подачі документів, доступ до рішень судів онлайн, розширення функцій електронного кабінету сторін та підтримку онлайн-участі у процесах [7]. Водночас важливо законодавчо унормувати процедури поновлення строків, зокрема з урахуванням особливих обставин, спричинених війною. Окрему увагу необхідно приділити створенню ефективних механізмів виконання судових рішень у районах з обмеженим доступом до державних органів, зокрема виконавчої служби та реєстрів. Це свідчить про поступове формування нової моделі цифрового правосуддя, здатної адаптуватися до реалій сучасної кризи.

Таким чином, наказне провадження в умовах воєнного стану набуває особливої актуальності як ефективний інструмент захисту прав у ситуаціях обмеженого доступу до правосуддя. Спрощеність цієї процедури, її адаптація до цифрових форматів і впровадження гнучких процесуальних механізмів свідчать про здатність правової системи реагувати на виклики часу. Водночас існуючі проблеми – нерівномірна судова практика, ускладнення з виконанням рішень та ризики зловживань – вимагають комплексного вдосконалення нормативного регулювання та зміцнення гарантій справедливого судочинства навіть у кризових умовах. Наказне провадження, як інструмент правосуддя, довело свою цінність у кризових умовах, але вимагає подальшого

вдосконалення. Його потенціал полягає не лише в оперативності, а й у здатності адаптуватися до нестандартних ситуацій без втрати правових гарантій. В умовах війни надзвичайно важливо, щоб спрощені процедури не перетворювались на інструмент для маніпуляцій чи обходу прав боржника.

1. Аналітичний огляд стану здійснення цивільного судочинства у 2022 році. Офіційний вебпортал Верховного Суду. 2023. : вебсайт. URL: [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new\\_folder\\_for\\_uploads/supreme/ogliady/2022\\_analiz\\_KCS.pdf#:~:text=](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/2022_analiz_KCS.pdf#:~:text=) (дата звернення 25.05.2025).

2. Аналітичний огляд стану здійснення цивільного судочинства у 2023 році. Офіційний вебпортал Верховного Суду. 2023. : вебсайт. URL: [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new\\_folder\\_for\\_uploads/supreme/ogliady/Analiz\\_KCS\\_2023.pdf#:~:text=](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Analiz_KCS_2023.pdf#:~:text=) (дата звернення 25.05.2025).

3. Аналітичний огляд стану здійснення цивільного судочинства у 2024 році. Офіційний вебпортал Верховного Суду. 2024. : вебсайт. URL: <https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/ogliady/ztv4D67.pdf#:~:text=> (дата звернення 25.05.2025).

4. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 25.05.2025).

5. Шабалін А. Наказне провадження в цивільному процесі України: новий погляд. *Щорічний юридичний збірник наукових праць*. 2023. С. 65-72. URL: [http://ppp-journal.kiev.ua/archive/2023/22/2023\\_22.pdf#page=65](http://ppp-journal.kiev.ua/archive/2023/22/2023_22.pdf#page=65) (дата звернення 25.05.2025).

6. Луспеник Д. Цивільний процес в умовах воєнного стану. Офіційний вебпортал Верховного Суду. 2023. : вебсайт. URL: [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new\\_folder\\_for\\_uploads/supreme/2023\\_prezent/Prezent\\_voen\\_stan.pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_voen_stan.pdf) (дата звернення 25.05.2025).

7. Луспеник Д. Цивільний процес в умовах війни: проблеми правового регулювання та судова практика. Доповідь на панельній дискусії Legal Forum «Право на справедливий суд у цивільному судочинстві: виклики та перспективи». Офіційний вебпортал Верховного Суду. 2023. : вебсайт. URL: [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new\\_folder\\_for\\_uploads/supreme/2023\\_prezent/Prezent\\_Civ\\_proces\\_voen\\_stan.pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Civ_proces_voen_stan.pdf) (дата звернення 25.05.2025).

**Катерина БОРИСОВА**

курсант 3-го курсу ННІ № 4  
Харківського національного  
університету внутрішніх справ

**Дмитро КУРИЛО**

курсант 3-го курсу ННІ № 4  
Харківського національного  
університету внутрішніх справ

**Владислав КОЧИН**

курсант 2-го курсу ННІ № 4  
Харківського національного  
університету внутрішніх справ

## **ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ У ПІСЛЯВОЄННУ РОЗБУДОВУ**

Після завершення активної фази бойових дій Україна стикатиметься з комплексним завданням інтеграції ветеранів у мирне життя та процес відновлення країни. Це не просто соціальний обов'язок, а стратегічна необхідність, оскільки сотні тисяч людей з унікальним досвідом можуть стати потужним ресурсом для післявоєнного розвитку. Традиційні моделі реінтеграції, що ґрунтуються виключно на медичній реабілітації та фінансових виплатах, вже не відповідають сучасним вимогам. Сьогодні потрібні інноваційні рішення, які враховуватимуть професійний потенціал ветеранів, їхні психологічні особливості та потреби ринку праці. Зокрема:

1. Основним інструментом інтеграції має стати створення спеціалізованих центрів, які поєднуюватимуть професійну підготовку, психологічну реабілітацію та кар'єрне консультування. Такі центри повинні пропонувати гнучкі програми навчання, орієнтовані на потреби ринку праці, з акцентом на практичні навички. Важливим елементом є визнання військового досвіду як професійної кваліфікації, що дозволить прискорити процес працевлаштування.

2. Економічний вектор інтеграції передбачає розвиток спеціальних програм підтримки ветеранського підприємництва. Це включає надання стартового капіталу, спрощену процедуру кредитування та податкові пільги. Особливу увагу слід приділити створенню умов для розвитку соціальних підприємств, де ветерани могли б реалізувати свій досвід на благо суспільства. Паралельно необхідно розробити механізми заохочення роботодавців до найму ветеранів, зокрема через систему державних стимулів [1].

3. Важливим напрямом є залучення ветеранів до процесів відбудови інфраструктури. Їхній досвід у сфері логістики, управління та будівництва

може бути особливо корисним при реалізації масштабних відновлювальних проєктів. Створення спеціалізованих будівельних бригад, тренінгових центрів з сучасних технологій відбудови та програм з підвищення кваліфікації дозволить ефективно використати цей потенціал.

Загалом, психологічна реінтеграція вимагає розробки цілісної системи супроводу, що поєднує професійну психологічну допомогу, соціальну адаптацію та громадську підтримку. Інноваційні підходи в цій сфері включають створення ком'юніті-центрів, розвиток системи менторства та впровадження програм творчої реабілітації. Особливе значення має формування позитивного громадського сприйняття ветеранів, подолання стереотипів та створення умов для їх повноцінного включення в соціальне життя [2].

Також зазначимо, що цифрові технології відкривають нові можливості для інтеграційних процесів. Розробка спеціалізованих онлайн-платформ, що поєднують можливості дистанційного навчання, психологічної підтримки та професійної комунікації, дозволить забезпечити доступність сервісів для ветеранів у всіх регіонах. Впровадження інструментів віртуальної та доповненої реальності може значно підвищити ефективність програм реабілітації та професійної підготовки.

Реалізація цих підходів вимагає тісної координації між державними органами, бізнес-структурами та громадянським суспільством. Необхідно розробити чіткий нормативно-правовий каркас, що визначатиме механізми фінансування, стандарти якості послуг та критерії оцінки ефективності. Важливим елементом є створення системи моніторингу, яка дозволить оперативно коригувати програми інтеграції з урахуванням змін ринку праці та соціальних потреб.

У довгостроковій перспективі успішна інтеграція ветеранів має стати не окремим напрямом соціальної політики, а органічною частиною стратегії національного відродження. Ветерани, які отримали можливість реалізувати свій потенціал у мирному житті, можуть стати потужним драйвером розвитку, сприяючи економічному зростанню та зміцненню соціальної згуртованості. Інноваційні підходи до їх інтеграції мають ґрунтуватися на принципах індивідуалізації, системності та партнерства, що дозволить створити дієвий механізм трансформації військового досвіду в мирні досягнення.

---

1. Таранова Н. Інтеграція ветеранів та ветеранок у робоче середовище: роль бізнесу, правила та підходи – Delo.ua. Останні новини України та світу онлайн – delo.ua. URL: <https://delo.ua/business/integraciya-veteraniv-ta-veteranok-u-roboce-seredovishhe-rol-biznesu-pravila-ta-pidxodi-429579/> (дата звернення: 29.05.2025).

2. Рекомендації до плану заходів щодо психосоціальної підтримки ветеранів/ветеранок (Держпраці). Онлайн-консультант інженера з охорони праці. URL: <https://ohoronapraci.com.ua/examples/709172-rekomendatsiyi-do-planu-zakhodiv-shchodo-psykhosotsialnoyi-pidtrymky> (дата звернення: 29.05.2025).

**Тимур БУГАЄНКО**

курсант 3 курсу факультету підготовки  
фахівців для органів досудового  
розслідування Національної поліції  
України Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Марина ЛОГІНОВА**

викладач кафедри цивільно-правових  
дисциплін факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ОСІБ  
З ІНВАЛІДНІСТЮ У СФЕРІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН**

Реалізація трудових прав осіб з інвалідністю в Україні є одним із ключових напрямів забезпечення соціальної рівності та недискримінації. Ця сфера діяльності формується під впливом як національного законодавства, так і міжнародних зобов'язань держави, що визначають зобов'язання щодо рівного доступу осіб з інвалідністю до професійної зайнятості, гідних умов праці та соціального захисту. Особливого значення це набуває в умовах інтеграції України до європейського правового простору, що вимагає імплементації прогресивних стандартів інклюзії та трудової рівності.

У контексті правового регулювання реалізація трудових прав осіб з інвалідністю ґрунтується на низці основоположних нормативно-правових актів. Конституція України гарантує рівність усіх громадян перед законом та забороняє дискримінацію за будь-якими ознаками, включно з інвалідністю (ст. 24). Кодекс законів про працю України (КЗпП) встановлює загальні принципи недопущення дискримінації в трудових правовідносинах, а також передбачає створення роботодавцем належних умов праці для осіб з інвалідністю.

Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» визначає гарантії щодо працевлаштування, адаптації та професійної реабілітації. Окремо варто відзначити Закон України «Про зайнятість населення», який вводить механізми стимулювання роботодавців до створення спеціальних робочих місць, включаючи встановлення квот на працевлаштування осіб з інвалідністю. У міжнародному контексті особливу вагу має Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, ратифікована Україною у 2009 році, яка визначає зобов'язання держави щодо забезпечення повного й ефективного включення осіб з інвалідністю у всі сфери життя, включно з трудовою [4, с. 76].

Принципи реалізації трудових прав осіб з інвалідністю передбачають перш за все забезпечення доступності. Йдеться як про фізичний доступ до інфраструктури підприємств, так і про інформаційний доступ до вакансій, трудових прав та процедур працевлаштування [1, с. 87]. Важливою умовою є застосування принципу розумного пристосування, тобто внесення необхідних змін до робочого процесу з урахуванням індивідуальних потреб працівника з інвалідністю. Заборона дискримінації в усіх формах при прийомі на роботу, просуванні по службі, оплаті праці, є ще одним суттєвим аспектом. Інклюзія як системний підхід вимагає не лише формального створення робочих місць, а й повноцінного залучення осіб з інвалідністю до трудових колективів, виробничих процесів та соціального життя установи.

Законодавство України також передбачає низку гарантій та пільг для осіб з інвалідністю. Насамперед це квотування: роботодавці, які мають у штаті понад 8 працівників, зобов'язані створювати не менше 4 % робочих місць для осіб з інвалідністю (ст. 19 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю») [2, с. 89].

Також передбачена можливість встановлення гнучкого графіку, неповного робочого дня, надання додаткових перерв та адаптація робочих місць. Особливо важливою є заборона на звільнення осіб з інвалідністю без погодження з органами соціального захисту населення, що посилює правові гарантії стабільності трудових відносин. Крім того, передбачено надання додаткової відпустки без збереження заробітної плати в обсязі до 30 календарних днів на рік [3, с. 75].

Незважаючи на сформовану нормативну базу, практика реалізації трудових прав осіб з інвалідністю потребує суттєвого вдосконалення. По-перше, необхідною є гармонізація законодавства з положеннями Конвенції ООН, зокрема в частині створення механізмів реалізації «розумного пристосування». По-друге, слід посилити інформування роботодавців щодо їхніх обов'язків і можливостей державної підтримки при працевлаштуванні осіб з інвалідністю. Також потребує розширення інфраструктура професійної реабілітації та технічного оснащення підприємств для безбар'єрного середовища. Важливо розвивати систему економічних стимулів податкових пільг, компенсацій, державних субсидій для роботодавців, які забезпечують інклюзивну зайнятість.

Отже, реалізація прав осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин є не лише елементом соціального захисту, а й індикатором рівня демократичності та правової зрілості держави. Україна продовжує роботу над удосконаленням законодавчого механізму забезпечення рівного доступу до праці, однак цей процес вимагає як нормативного, так і інституційного розвитку з акцентом на партнерство між державою, роботодавцями та громадянським суспільством.

---

1. Гуцу С. Ф. Упровадження штучного інтелекту в трудові відносини: перспективи правового регулювання. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут*. Політологія. Соціологія. Право. С. 87.

2. Дяченко О. А. Загальноправові принципи реалізації прав осіб з інвалідністю у

сфері трудових відносин. Трибуна молодого вченого. *Соціальне право* № 2 2021. С. 89.

3. Логінова М. В., Козловська А. К.. Право працівника на обрання способу отримання заробітної плати як гарантія трудових відносин. 2024. С. 75.

4. Мошняга Л. В. Забезпечення прав неповнолітніх та осіб з інвалідністю в правоохоронній діяльності. 2022. С. 76.

**Тимур БУГАЄНКО, Руслан БОРСУК**  
курсанти 3 курсу факультету підготовки  
фахівців для органів досудового  
розслідування Національної поліції  
України Дніпровського державного  
університету внутрішніх

***Науковий керівник:***

**Андрій ЗАХАРКО**

доцент кафедри кримінального процесу  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук, доцент

## **ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Запровадження воєнного стану в Україні істотно впливає на реалізацію прав і свобод громадян, зокрема на процедури, пов'язані із затриманням осіб. У таких умовах органи державної влади отримують розширені повноваження, спрямовані на забезпечення національної безпеки, громадського порядку та правопорядку. Водночас важливо дотримуватися принципів верховенства права, а також забезпечити баланс між потребами державної безпеки та основоположними правами людини. Особливості затримання в умовах воєнного стану потребують окремого дослідження, адже за цих умов діють спеціальні норми законодавства, а також можуть бути обмежені певні конституційні права, включаючи право на свободу та особисту недоторканність.

Згідно з частиною першою статті 207 Кримінального процесуального кодексу України загальне правило полягає в тому, що затримання особи можливе лише за ухвалою слідчого судді або суду. Винятки з цього правила передбачені самим Кодексом. Так, відповідно до частини другої цієї ж статті, будь-яка особа має право здійснити затримання без ухвали суду чи слідчого судді у визначених випадках, за винятком осіб, які підпадають під захист, передбачений статтями 482 та 482-2 КПК України [1]:

1. при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення;
2. безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під

час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні.

Стаття 208 Кримінального процесуального кодексу України визначає процедуру затримання особи, яке здійснюється уповноваженою посадовою особою. Згідно з частиною першою цієї статті таке затримання без попередньої ухвали слідчого судді чи суду можливе лише у разі підозри у скоєнні злочину, за який передбачене покарання у вигляді позбавлення волі, і лише за таких умов [1]:

1. Особу було затримано під час вчинення злочину або під час замаху на його вчинення.

2. Наявні свідчення очевидців, зокрема потерпілого, або сукупність явних ознак на тілі, одязі чи місці події свідчать про те, що ця особа щойно вчинила злочин.

3. Існують обґрунтовані підстави вважати, що підозрюваний може втекти з метою уникнення відповідальності за тяжкий або особливо тяжкий корупційний злочин, підслідний НАБУ.

4. Є підстави підозрювати, що особа може ухилитись від відповідальності за злочини, передбачені статтями 255, 255-1, 255-2 Кримінального кодексу України.

Також якщо особа підозрюється у злочині, за який передбачено основне покарання у вигляді штрафу понад 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, затримання без ухвали можливе лише тоді, коли підозрюваний не виконав покладених на нього обов'язків при застосуванні запобіжного заходу або не вніс заставу і не надав відповідне підтвердження (ч. 2 ст. 208 КПК) [1]. Уповноважені особи, зокрема слідчі та прокурори, мають право провести обшук затриманого згідно з вимогами ч. 7 ст. 223 і ст. 236 КПК (ч. 3 ст. 208). Згідно з частиною четвертою цієї ж статті, особа, яка провела затримання, зобов'язана [1]:

1. негайно повідомити затриманого зрозумілою йому мовою про причини затримання та суть підозри.

2. Пояснити його права, зокрема: право на захисника, на медичну допомогу, на надання або відмову від пояснень щодо підозри.

3. Негайно повідомити родичів або інших осіб про факт і місце затримання відповідно до вимог статті 213 КПК, а також забезпечити реалізацію інших процесуальних прав, передбачених законом.

Порядок затримання осіб, визначений законодавством, регламентує дії уповноважених осіб у мирний час. Проте з моменту запровадження в Україні правового режиму воєнного стану, окрім загальних правил щодо затримання, слід враховувати положення статті 615 КПК України.

Відповідно до Закону № 2201-IX у випадках, передбачених статтею 208 КПК, або при наявності обґрунтованих обставин, які свідчать про можливу втечу підозрюваного у вчиненні злочину, уповноважена особа має право здійснити затримання без ухвали суду чи слідчого судді, а також без постанови прокурора. При цьому максимальний строк такого затримання в умовах воєнного стану становив 216 годин, після чого особа мала бути або звільнена, або доставлена до відповідного органу для розгляду клопотання про

запобіжний захід. Ключовим нововведенням було саме продовження строку затримання без ухвали суду з трьох до дев'яти діб [2].

Однак чинна редакція, встановлена Законом № 2462-IX, передбачає, що стаття 615 регулює особливий порядок кримінального провадження під час воєнного стану. Уповноважені особи можуть здійснювати затримання за наявності обставин, визначених у статті 208 КПК або при загрозі втечі підозрюваного. Термін такого затримання не повинен перевищувати 72 години. Якщо доставка особи до суду у цей строк неможлива, дозволяється використання засобів відеозв'язку. За неможливості забезпечити навіть дистанційну участь – особа має бути негайно звільнена [3].

Водночас частина 1 статті 210 КПК встановлює обов'язок доставити затриманого спочатку до найближчого підрозділу органу досудового розслідування, де фіксуються точні дата і час, а згодом – до суду для розгляду клопотання. Закон № 2201-IX певний час дозволяв альтернативу: доставка могла бути здійснена до прокурора [2], що розширювало коло осіб, уповноважених на розгляд клопотань. Проте зміни, внесені Законом № 2462-IX, повернули цю функцію виключно до компетенції суду [3].

Ще одним важливим аспектом є питання вручення повідомлення про підозру. До 24 лютого 2022 року діяло правило – не пізніше 24 годин із моменту затримання. Проте у разі воєнного стану Закон № 2201-IX дозволяв продовження цього строку до 72 годин за наявності об'єктивних перешкод [2]. Закон № 2462-IX скоротив цей строк до 48 годин [3]. Якщо у визначений час повідомлення не вручено, то особа підлягає негайному звільненню. Зміна строків не обмежує прав затриманого, оскільки статус підозрюваного він отримує із моменту фактичного затримання. Водночас продовження строків може впливати на реалізацію права на справедливий судовий розгляд.

У висновку зазначимо: КПК України перебуває у постійному процесі адаптації до умов воєнного часу. Проаналізувавши обидва ключові Закони – № 2201-IX і № 2462-IX – можна виокремити такі висновки. По-перше, розширення повноважень органів прокуратури та збільшення строку затримання були зумовлені потребами безпеки. По-друге, згодом відбулося повернення до більш жорстких стандартів процесуального контролю – суд став єдиним органом, уповноваженим обирати запобіжний захід. По-третє, строк повідомлення про підозру знову зменшено, що сприяє кращому дотриманню прав затриманих. Таким чином, оновлення КПК, зокрема статті 615, забезпечує збалансованість між потребами держави в умовах війни та зобов'язанням захищати основоположні права людини, включаючи право на свободу.

---

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI, дата оновлення: 26.12.2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 02.06.2025 р.).

2. «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану»: Закон України від 14.02.2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201->

20#Text (дата звернення 02.06.2025 р.).

3. «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану»: Закон України від 27.07.2022 р. № 2462-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2462-20#Text> (дата звернення 02.06.2025 р.).

**Богдан СУЛІМ, Тимур БУГАЄНКО**

курсанти 3 курсу факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Марина ЛОГІНОВА**

викладач кафедри цивільно-правових  
дисциплін факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

## **ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ**

З початком повномасштабної військової агресії проти України перед державою постало завдання оперативного реагування на зміни в суспільно-економічних відносинах, зокрема у сфері праці. У відповідь на нові виклики в березні 2022 року був прийнятий Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», метою якого є збереження економічної активності, підтримка зайнятості населення та адаптація трудового законодавства до форс-мажорних умов. Ухвалення цього Закону зумовлене необхідністю забезпечення гнучкості трудових відносин за одночасного дотримання прав як роботодавців, так і працівників, однак низка його положень тимчасово обмежує деякі трудові гарантії.

Однією з ключових змін стало спрощення порядку розірвання трудових договорів. У період дії воєнного стану допускається звільнення працівника навіть під час його тимчасової непрацездатності або відпустки, при цьому датою звільнення визначається перший робочий день після завершення зазначених періодів. Також скасовано обов'язковість отримання згоди профспілки на звільнення. Закон конкретизує підстави для розірвання трудових відносин, серед яких – зміни в організації виробництва, скорочення штату, невідповідність працівника займаній посаді, систематичні порушення

трудової дисципліни, прогули, а також поява на роботі в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння. Разом з тим працівник має право розірвати трудовий договір без попередження, якщо існує загроза його життю чи здоров'ю у зв'язку з бойовими діями в районі розташування підприємства [1, с. 86].

В умовах війни допускається відтермінування виплати заробітної плати до моменту відновлення працездатності підприємства. Зокрема, роботодавець звільняється від відповідальності за затримку виплат, якщо така затримка викликана бойовими діями чи обставинами непереборної сили. Проте навіть за таких умов він повинен вживати заходів щодо забезпечення максимальної своєчасності виплат. Іншою важливою новелою є тимчасове призупинення дії трудового договору, якщо підприємство не може забезпечити працівника роботою. При цьому договір не припиняється, а лише зупиняється: працівник звільняється від виконання трудових обов'язків, а роботодавець – від обов'язку нараховувати зарплатню. Після припинення дії обставин, які призвели до призупинення договору, сторони зобов'язані повернутися до виконання своїх зобов'язань [3, с. 75].

Також законодавчо встановлено зміни у тривалості робочого часу. Робочий тиждень може становити до 60 годин при збереженні шестиденного робочого графіка, а мінімальна тривалість щотижневого відпочинку зменшується до 24 годин. У разі погодинної оплати праці це дозволяє підвищити розмір винагороди працівника відповідно до відпрацьованого часу. Ці положення спрямовані на оптимізацію трудових ресурсів у критичних умовах та забезпечення максимальної ефективності функціонування підприємств [2, с. 93].

Перспективність дослідження організації трудових відносин у період воєнного стану обумовлюється як актуальністю проблематики, так і потребою у формуванні сталих правових механізмів, здатних забезпечити баланс між економічною ефективністю підприємств та соціальним захистом працівників у надзвичайних умовах [4, с. 27]. З урахуванням динамічного розвитку подій та ризику затяжного воєнного конфлікту, дана тема має стратегічне значення для вдосконалення трудового законодавства України в умовах надзвичайних ситуацій.

Отже, в умовах воєнного стану Україна змушена була тимчасово переглянути баланс між захистом трудових прав та забезпеченням економічної життєздатності. Закон «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» є прагматичним інструментом адаптації трудового законодавства, однак потребує подальшого моніторингу щодо забезпечення соціального захисту працівників, особливо після завершення війни. У майбутньому доцільним є розроблення механізмів поступового повернення до довоєнного правового регулювання з урахуванням нових викликів і досвіду, здобутого в період кризи.

---

1. Іваненко В. С. Деякі методи оцінки професійних ризиків. Сучасні підходи до охорони праці в закладах професійної освіти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, Біла Церква, 26 жовтня 2022 р. Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2022. С. 55-59.

2. Костюк А. С. Бізнес у воєнний час: як змінилося законодавство. Актуальні проблеми трудових відносин під час воєнного стану : тези доповідей здобувачів вищої

освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 27 квітня 2022 року. Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 21-24.

3. Курепін В. М. Воєнні конфлікти, як глобальні екологічні проблеми суспільства. Педагогічні інновації : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Миколаїв, 28-29 квітня 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021, С. 156-158.

4. Логінова М. В. Особливості договору як форми захисту трудових прав. Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 29-30 травня 2024 року. Львів: Львівський науковий форум, 2024. 390 с. 376.

**Діана БУДНИК**

студентка 1 курсу другого  
магістерського рівня вищої освіти  
спеціальності 053 «Психологія»  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Вікторія САВІЩЕНКО**

професор кафедри психології та  
педагогіки Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, кандидат  
педагогічних наук, професор

## **МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПСИХОЛОГА В УМОВАХ МІЖПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ**

У сучасному професійному середовищі діяльність психолога все частіше відбувається у форматі міжпрофесійної взаємодії, що зумовлює зростання вимог до його гнучкості, рефлексивності та здатності зберігати цілісність професійного самосприйняття. Робота в команді з фахівцями інших спеціальностей формує новий контекст, у якому особистість психолога постійно перебуває під впливом зовнішніх очікувань, норм та моделей поведінки. Це створює як потенціал для розвитку, так і ризики деформації професійної ідентичності. Попри зростання інтересу до проблеми професійного становлення, питання впливу міжпрофесійної взаємодії на психологічні механізми формування професійного «Я» залишається малодослідженим і потребує глибшого теоретичного осмислення.

Поняття «професійна ідентичність» посідає першорядне місце в психології праці та особистісного розвитку, оскільки безпосередньо пов'язане з процесом становлення людини як суб'єкта професійної діяльності. У широкому розумінні професійна ідентичність – це уявлення індивіда про себе

як носія певної професії, що включає усвідомлення власної ролі, функцій, професійних цінностей і стандартів, а також відчуття приналежності до професійної спільноти. Вона не є статичним утворенням, а формується динамічно впродовж тривалого часу, охоплюючи як мотиваційно-сміслові компоненти, так і когнітивно-оціночні, емоційно-рефлексивні та поведінкові елементи [3; 4].

Професійна ідентичність виконує важливу інтегративну функцію в структурі «Я-концепції» особистості, допомагаючи зберігати внутрішню цілісність в умовах змін професійного середовища. Згідно з дослідженнями Клибанівської Т., становлення професійної ідентичності відбувається лише на досить високому рівні оволодіння професією, коли сформоване не лише технічне володіння діяльністю, а й глибоке усвідомлення її змісту та сенсу [1, с. 52-53]. Авторка підкреслює, що ідентичність ґрунтується на узгодженні ключових елементів професійного процесу – знань, навичок, цінностей і цілей – і виконує як стабілізуючу, так і перетворюючу функцію: з одного боку, вона сприяє психологічній стійкості особистості в професійному середовищі, а з іншого – мотивує до змін, інновацій і самовдосконалення [1].

Особливого значення ці процеси набувають у професії психолога, яка вимагає постійної рефлексії, емпатії, високої етичної відповідальності та здатності до діалогу. Професійна ідентичність психолога характеризується вираженою гуманістичною спрямованістю, гнучкістю та відкритістю до нового досвіду. У структурі цієї ідентичності важливу роль відіграє здатність підтримувати внутрішню відповідність між особистісними цінностями та професійною діяльністю, а також готовність адаптуватися до специфіки клієнтських запитів і міжпрофесійного контексту [2; 4].

Крім того, для психолога характерне особливе ставлення до своєї ролі – не лише як виконавця певних функцій, а як носія професійної місії, пов'язаної з допомогою іншим, збереженням психологічного здоров'я і соціальної рівноваги. Це формує глибокий внутрішній зв'язок з професією, що сприяє стабільності ідентичності, але водночас підвищує ризики професійного вигорання, якщо не забезпечується достатній рівень саморефлексії та підтримки з боку колег або організаційного середовища.

Формування професійної ідентичності є складним багаторівневим процесом, який охоплює не лише внутрішнє прийняття ролі фахівця, а й зовнішню соціалізацію в межах професійного середовища. У випадку психолога цей процес тісно пов'язаний з досвідом міжпрофесійної взаємодії – участю в спільних проєктах, роботі в командах із педагогами, медиками, соціальними працівниками, юристами тощо. Така взаємодія виступає не просто контекстом, а активним чинником, який стимулює розвиток рефлексивності, усвідомлення меж і можливостей професійної ролі, а також розширення власної ідентичності через прийняття нових соціальних функцій.

Умови міжпрофесійної взаємодії можуть як підтримувати, так і ускладнювати становлення професійної ідентичності. З одного боку, вони

сприяють збагаченню досвіду, розвитку компетентностей і усвідомленню власного внеску в спільну справу. З іншого – постійна необхідність координувати свою діяльність із представниками інших професій може провокувати рольову невизначеність, внутрішні конфлікти та зниження впевненості у власній експертності. Це особливо актуально для психологів-початківців, які ще не досягли стабільного рівня професійної самоідентифікації [2; 4].

До ключових психологічних механізмів формування професійної ідентичності в міжпрофесійному середовищі належать: рефлексія – як здатність аналізувати власну професійну діяльність і місце в команді; ідентифікація – процес ототожнення з певними професійними цінностями, нормами й еталонами; інтеріоризація – засвоєння професійних норм через досвід спілкування й співпраці; а також професійна комунікація – як канал отримання зворотного зв'язку, визнання й підтримки. Саме ці механізми допомагають психологу сформувати стабільне уявлення про себе як суб'єкта фахової діяльності, зберігаючи при цьому гнучкість і відкритість до професійного зростання.

Особливу роль у процесі формування ідентичності відіграє якість міжпрофесійної взаємодії. Якщо вона є партнерською, з чітко розподіленими функціями та взаємною повагою до професійних меж, то це сприяє укріпленню позитивної ідентичності. Натомість домінування, знецінення чи невизначеність ролей можуть викликати фрустрацію, відчуття непотрібності, що унеможливорює повноцінне формування професійного «Я».

Отже, професійна ідентичність психолога в умовах міжпрофесійної взаємодії формується через поєднання внутрішніх мотиваційних ресурсів та зовнішніх соціальних впливів. Її становлення потребує зрілості, рефлексивності та стійкого професійного самовизначення. Усвідомлення й цілеспрямоване формування цих механізмів є запорукою ефективної та етично обґрунтованої професійної діяльності в сучасному багатофункціональному середовищі.

---

1. Клибанівська Т. Професійна ідентичність: теоретичний аспект. *Теорія і практика сучасної психології*. 2020. Т. 2, № 1. С. 52-56.

2. Коняєва Л., Шопша М. Професійна ідентичність студентів-психологів на адаптаційному етапі професійної соціалізації у закладі вищої освіти. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*. 2024. № 2 (63). С. 5-16.

3. Пріб Г., Бегеза Л. Теоретичне підґрунтя моделі професійної ідентичності особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2020. № 1 (17). С. 95-100.

4. Шахов В., Шахов В. Особливості становлення професійної ідентичності майбутніх психологів у процесі професійної підготовки. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. 2024. № 74. С. 89-95.

**Єлизавета БУРМИСТРОВА**

курсант 3-го курсу факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ

**Марина ЛОГІНОВА**

викладач кафедри цивільно-правових  
дисциплін факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН  
В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ**

Трансформація системи державного управління в Україні висуває нові вимоги до ефективного регулювання трудових відносин, особливо в сфері публічної служби. Актуальність теми зумовлена необхідністю забезпечення балансу між публічними інтересами та правами працівників, які перебувають на державній службі, з урахуванням змін у правових та організаційних засадах функціонування державного апарату.

Зміни, що відбуваються у державному управлінні, передбачають впровадження нових підходів до кадрової політики, підвищення прозорості та ефективності діяльності державних службовців. У цьому контексті зростає роль етичних засад публічної служби, адже саме моральні орієнтири стають фундаментом для формування довіри громадян до органів влади. Водночас відсутність нормативного закріплення «честі» та «гідності» в українському законодавстві ускладнює проведення ефективного захисту цих цінностей на державному рівні [1].

Це у свою чергу потребує оновлення трудового законодавства та вдосконалення механізмів державного впливу на сферу праці. Державне регулювання трудових відносин виступає основним інструментом формування соціально справедливого ринку праці, захисту трудових прав і свобод громадян, а також забезпечення стабільного функціонування системи публічної служби.

Трудові правовідносини є окремим проявом більш загального поняття «правовідносини». Названі поняття співвідносяться між собою як ціле і частина [2]. Згідно з Кодексом законів про працю України, трудові відносини характеризуються такими ключовими ознаками: особисте виконання роботи працівником, підпорядкування правилам внутрішнього трудового розпорядку,

систематичність трудової діяльності та виплата заробітної плати. Ці ознаки відрізняють трудові правовідносини від цивільно-правових договорів. Сутність трудових відносин полягає не лише в обміні праці на винагороду, а й у соціальному партнерстві, правовому захисті працівника, забезпеченні безпечних і гідних умов праці. У публічній службі трудові відносини набувають особливого характеру, оскільки мають елемент публічного інтересу та тісно пов'язані з реалізацією функцій держави.

Держава відіграє ключову роль у регулюванні трудових відносин, створюючи правові, організаційні та інституційні засади для їх функціонування. Через систему законодавчих актів, нормотворчі ініціативи та діяльність відповідних органів виконавчої влади держава забезпечує справедливість, стабільність і правову визначеність у сфері праці. Особливо важливою є регуляторна функція держави в умовах змін, таких як реформа публічної служби, цифровізація, військові виклики та інтеграція до європейських стандартів. У цьому контексті держава виступає не лише як гарант прав працівників, а й як модернізатор системи трудових відносин, зокрема у державному секторі.

Стаття 1 Закону України «Про державну службу» визначає, що «державна служба – це публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави» [3]. Отже, державні службовці виконують не лише трудову функцію в її класичному розумінні (як обмін праці на винагороду), а насамперед – функцію держави. Це означає, що їх діяльність пов'язана не просто з виконанням посадових обов'язків, а з реалізацією публічного інтересу, забезпеченням належного функціонування державного апарату, реалізацією норм права та державної політики. Реформа публічної служби в Україні, започаткована в контексті загальної трансформації державного управління, значно впливає на трудове законодавство, висуваючи нові вимоги до правового регулювання праці в державному секторі. Впровадження принципів доброчесності, відкритості, результативності та підзвітності вимагає адаптації трудових норм до нових стандартів функціонування державного апарату.

Реорганізація публічної служби в Україні обумовлює необхідність перегляду підходів до державного регулювання трудових відносин. Удосконалення законодавчих та інституційних механізмів у сфері праці має базуватись на поєднанні публічного інтересу з гарантіями трудових прав працівників. Етичні засади, адаптація до європейських стандартів та підвищення прозорості є головними чинниками стабільного функціонування публічної служби в умовах сучасних викликів.

---

1. Копійка М. Р. Правовий захист працівників Національної поліції України. *Приватно-правові аспекти відбудови України на шляху європейської інтеграції: матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Дніпро, 12 грудня 2023 р.).* Дніпро : ДДУВС, 2023. С. 140-142.

2. Андріїв В. М. Сутність та особливості трудових правовідносин. *Науковий вісник Ужгородського університету.* 2011. Вип. 16. С. 221-222.

3. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 01.06.2025).

**Єлизавета БУРМИСТРОВА**  
курсантка 3-го курсу факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**  
**Василь БЕРЕЗНЯК**  
завідувач кафедри кримінального права  
та кримінології Дніпровського  
державного університету внутрішніх  
справ, доктор юридичних наук,  
старший науковий співробітник

## **КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ У КОНТЕКСТІ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ**

Стрімкий розвиток цифрових технологій та глобальна кібернетизація суспільства породжують нові виклики для національної безпеки, зокрема у сфері кримінального права. Кіберзлочини стають дедалі складнішими, масштабнішими та небезпечнішими, впливаючи не лише на окремих осіб, а й на державні інституції, фінансові системи та критичну інфраструктуру. Застарілі правові норми часто не охоплюють усі аспекти сучасної кіберзлочинності, що створює прогалини у законодавстві та ускладнює притягнення винних до відповідальності.

Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» вперше дає визначення поняттю «кіберзлочин (комп'ютерний злочин)» – це суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України [1, ст. 1].

Однією з ключових складових національної безпеки, відповідно до Закону України «Про національну безпеку України», є інформаційна безпека. Саме в межах цієї категорії дедалі частіше розглядаються кіберзагрози, що стають інструментом впливу на критичну інфраструктуру, обороноздатність,

стабільність державного управління та громадську думку.

Кіберзлочини, пов'язані з національною безпекою, – це навмисні дії у кіберпросторі, що спрямовані на підриг основ функціонування держави або створення умов для зниження її обороноздатності, політичної стабільності чи економічної самостійності. На відміну від класичних злочинів, вони мають прихований, транснаціональний і високотехнологічний характер.

Однією з головних проблем є визначення складу кіберзлочину, оскільки цифрові злочини можуть бути складними, багаторівневими та межувати з правомірною діяльністю. Наприклад, встановлення факту несанкціонованого доступу до інформаційної системи вимагає точного юридичного визначення «несанкціонованого втручання», що може варіюватися залежно від технічних нюансів і особливостей цифрової інфраструктури. Крім того, ряд кіберзлочинів, таких як кібершпигунство або інформаційні атаки, можуть мати латентний характер, що ускладнює їхню ідентифікацію та притягнення винних до відповідальності.

Крім того, проблемним є питання розмежування загальнокримінальних кіберзлочинів і злочинів, що прямо посягають на національну безпеку. Один і той самий злочин, наприклад, несанкціоноване втручання у комп'ютерну систему, може бути кваліфікований як просте порушення правил доступу (ст. 361 КК України), або ж, за певних обставин, як форма державної зради (ст. 111 КК України), якщо встановлено, що отримана інформація передавалася в інтересах іноземної держави. Проте в умовах відсутності чітких правових критеріїв такі питання залишаються на розсуд слідчого або прокурора, що породжує ризик зловживань або помилкової кваліфікації.

Суб'єктивна складова кіберзлочинів є надзвичайно складною для встановлення. У кіберпросторі важко точно ідентифікувати особу злочинця, його місцезнаходження, а також наміри. Зловмисники часто діють анонімно, використовують VPN, проксі-сервери, зашифровані платформи, що ускладнює не лише їх виявлення, а й доведення умислу, спрямованого на підриг національної безпеки.

Незважаючи на те, що ця мережа має системи захисту від неправомірних дій з боку правопорушників, вона все ще залишається вразливою і потребує вжиття заходів відповідними суб'єктами для запобігання кримінальним правопорушенням [2, с.190].

Також проблемним є питання кваліфікації кіберзлочинів у рамках існуючих норм кримінального законодавства. Часто злочини в кіберпросторі кваліфікуються на основі традиційних складів злочинів, таких як шахрайство або несанкціонований доступ до майна. Однак кіберзлочинність має інші механізми вчинення, що потребує розробки окремих правових норм та відповідних змін у кримінальному кодексі. Наприклад, атака на критичну інформаційну інфраструктуру може не підпадати під звичні склади злочинів, але водночас створювати серйозну загрозу для національної безпеки.

Ще однією важливою проблемою є територіальна юрисдикція

кіберзлочинів. Через глобальний характер кіберпростору злочинці можуть здійснювати правопорушення з території однієї країни, а шкода завдаватися в іншій. Це ускладнює міжнародне співробітництво у сфері кримінального переслідування та вимагає узгодження правових механізмів між державами. Тож необхідно здійснити вдосконалення міжнародної співпраці між правоохоронними органами, укладання угод про взаємну правову допомогу та обмін інформацією про кіберзлочинців [3, с. 566].

Світова практика свідчить, що ефективна протидія кіберзлочинам, які посягають на національну безпеку, можлива лише за умов комплексного та системного підходу. Досвід провідних держав демонструє різноманітні моделі кримінально-правового регулювання, спрямовані на захист держави у кіберпросторі. Зокрема, у США чинне законодавство, зокрема Computer Fraud and Abuse Act (CFAA) та USA PATRIOT Act [4], передбачає сувору відповідальність за втручання у державні інформаційні системи, кібершпигунство, кібертероризм та дії, що підривають кібербезпеку країни. Справи, пов'язані з кіберзагрозами національного масштабу, розглядаються на рівні федеральних судів, а органи національної безпеки мають розвинену технічну базу для протидії таким загрозам.

Кіберзлочинність у контексті загроз національній безпеці України є складним і динамічним явищем, яке потребує комплексного кримінально-правового реагування. Незважаючи на наявність базових норм у Кримінальному кодексі України та визначення деяких ключових термінів у законодавстві про кібербезпеку, чинна правова система є недостатньо адаптованою до викликів цифрової епохи. Проблеми з кваліфікацією кіберзлочинів, відсутність чітких визначень окремих видів цифрових загроз, складність доведення умислу та міжнародна юрисдикція залишаються актуальними перешкодами на шляху до ефективного правозастосування. Для забезпечення національної кібербезпеки необхідне оновлення кримінального законодавства, розробка спеціалізованих норм, поглиблення міжнародної співпраці та підвищення фахового рівня правоохоронців у сфері цифрової криміналістики.

---

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.

2. Березняк В. Запобігання шахрайству в Інтернеті. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 190-196.

3. Березняк В., Северин О. Особливості кваліфікації кіберзлочинів, пов'язаних з незаконною діяльністю шахрайських кол-центрів. *Modern problems of science, education and society : proceedings of vi international scientific and practical conference august 14-16, 2023, 14 серп. 2023 р. Kyiv, 2023. С. 566.*

4. NACDL – Computer Fraud and Abuse Act (CFAA). NACDL - National Association of Criminal Defense Lawyers. URL: <https://www.nacdl.org/Landing/ComputerFraudandAbuseAct> (date of access: 21.05.2025).

**Богдан БУРЧАК**

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту права

та інноваційної освіти

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Валентина ЧЕРНОБУК**

старший викладач кафедри

теорії держави та права

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

**ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА:  
ПОНЯТТЯ, ВИДИ, РЕТРОСПЕКТИВА ТА ТЕНДЕНЦІЇ  
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Правова характеристика форм публічного права є однією з фундаментальних проблем конституційного права, що визначає основи правового регулювання суспільних відносин у сфері державного управління, правосуддя, фінансів та інших сфер публічного права. Сучасний стан правової науки свідчить про постійний розвиток концепції публічного права, його форм та взаємозв'язку з іншими галузями правової системи.

В умовах воєнного стану в Україні особливого значення набувають питання нормативного регулювання форм публічного права, включаючи адміністративно-правові, конституційно-правові, кримінально-правові та фінансово-правові аспекти. Відповідні правові механізми зазнали змін унаслідок необхідності адаптації законодавства до воєнних реалій, що вимагає комплексного аналізу їх еволюції та подальших тенденцій розвитку.

Проблематику публічного права досліджували чимало вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких: В. Р. Біла, В. П. Власенко, Н. В. Галіцина, М. В. Долгіх, В. В. Зінченко, І. О. Картузова, Ю. Б. Курилюк, А. С. Нестеренко, А. Ю. Осадчий, Н. В. Павлюк та інші. У даній роботі автор приєднується до їхніх концепцій та доповнює їх сучасним аналізом правового регулювання форм публічного права в умовах воєнного стану.

Публічне право є однією з головних складових правової системи, що регулює відносини між державою та її суб'єктами, а також забезпечує реалізацію владних повноважень у суспільстві.

Публічне право спрямоване на встановлення правових механізмів захисту суспільних інтересів, функціонування держави, правопорядку та безпеки. Це відрізняє його від приватного права, яке регулює відносини між

рівноправними суб'єктами (фізичними та юридичними особами) на засадах диспозитивності. У сфері публічного права домінує імперативний метод правового регулювання, що проявляється у владно-організаційному характері норм [1].

Публічне право має низку специфічних ознак, які відрізняють його від приватного права та визначають його роль у правовій системі [2]: захист публічного інтересу; наявність владного суб'єкта; імперативний метод правового регулювання; сфера регулювання; система санкцій; пріоритет суспільних інтересів над індивідуальними. Попри чіткий поділ між публічним і приватним правом, на практиці вони тісно взаємодіють.

Розмежування між публічним і приватним правом є важливим для розуміння сутності правової системи та її ефективного функціонування. У сучасних умовах, коли правова система зазнає значних змін у зв'язку з викликами, такими як воєнний стан та глобалізація, публічне право продовжує розширювати свою сферу впливу, формуючи нові механізми регулювання суспільних відносин [3].

Таким чином, публічне право є фундаментальною складовою правової системи, що забезпечує функціонування державних інституцій, охорону правопорядку та захист суспільних інтересів. Його розвиток і вдосконалення відіграють ключову роль у створенні ефективної правової держави та зміцненні демократичних засад суспільства.

Форми публічного права мають особливе значення у контексті забезпечення законності, правопорядку та ефективного функціонування державних інститутів. Ці форми поділяються на нормативно-правові (включають закони, підзаконні акти, міжнародні договори, акти органів місцевого самоврядування та судові прецеденти), інституційні (включають систему органів державної влади, місцевого самоврядування, адміністративних установ, правоохоронних органів та судів) та процесуальні (регулюють порядок здійснення правозастосовної діяльності). Кожна з цих форм має свої особливості, сферу застосування та правові наслідки.

Особливого значення форми публічного права набувають в умовах воєнного стану. У цей період активізується діяльність органів державної влади, змінюється порядок реалізації прав і свобод громадян, а також посилюється контроль з боку правоохоронних та адміністративних органів. Запроваджуються спеціальні правові режими, які впливають на форми та механізми правозастосування [4].

Воєнний стан є надзвичайним правовим режимом, що запроваджується на підставі Конституції України та відповідних законів у разі загрози національній безпеці, що може виникнути внаслідок агресії або інших екстремальних обставин. В Україні нормативно-правове регулювання публічного права під час воєнного стану має свої особливості, оскільки правова система адаптується до нових умов, що вимагають збереження державної цілісності та безпеки. В умовах воєнного стану основні принципи

правопорядку, що регулюють публічні відносини, можуть бути змінені, а деякі права та свободи громадян можуть бути тимчасово обмежені з метою забезпечення національної безпеки та оборони.

У контексті збройного конфлікту та війни публічне право проходить значні трансформації, що стосуються як нормативно-правового регулювання, так і практики його застосування. В умовах війни стає очевидною потреба в оперативній реакції на зміни в зовнішньополітичній ситуації та внутрішньому стані країни, що вимагає коригування механізмів публічного управління, застосування нових правових норм і введення обмежень. Водночас тенденції розвитку публічного права в умовах збройного конфлікту в Україні є складними й багатограними, оскільки охоплюють не тільки сферу безпеки та оборони, але й питання прав людини, економічної стабільності та міжнародного співробітництва.

Однією з основних тенденцій є поступова адаптація адміністративного та конституційного права до нових викликів, що виникають під час збройного конфлікту. Закони, що регулюють функціонування органів влади, набувають нових інтерпретацій і доповнень, спрямованих на посилення державного контролю та забезпечення безпеки, а також оперативне реагування на кризові ситуації [5].

Окрім цього, в умовах війни значно зростає роль міжнародних організацій, які активно підтримують державу в розв'язанні гуманітарних, правових та безпекових питань. Крім того, посилюється роль публічно-правових інститутів у захисті прав громадян в умовах надзвичайного стану. Хоча деякі права можуть бути обмежені, необхідно забезпечити ефективні механізми їхнього захисту через державний моніторинг та оперативне реагування на порушення [6].

На нашу думку, основними характеристиками публічного права є його імперативний характер, що передбачає переважання державної волі над приватними інтересами, а також чітко визначена система субординації між учасниками правовідносин. Важливо відзначити, що норми публічного права є важливим механізмом реалізації правових норм, які визначають організацію державного управління, правосуддя та інших сфер суспільного життя.

Сучасні виклики, пов'язані зі збройним конфліктом, змушують державу адаптувати правову систему до нових реалій. Зростає роль міжнародного гуманітарного права, механізмів захисту прав людини, цифровізації правозастосування. Також відбувається трансформація законодавства щодо оборонної політики, соціального захисту військовослужбовців та їхніх сімей, що є важливим фактором забезпечення національної безпеки.

---

1. Картузова І. О., Осадчий А. Ю. Теоретичні засади адміністративних процедур. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*, 2022. № 36. С. 225-235.

2. Павлюк Н. В. Теоретичні засади організаційного і правового механізмів публічного управління в Україні. *Демократичне врядування*, 2021. Вип. 16/17. С. 16-17.

3. Долгіх М. В. Теоретичні засади реформування механізмів публічного управління

системою охорони здоров'я. *Міжрегіональна академія управління персоналом*, Київ, 2021. С. 46.

4. Наливайко Л. Р. Практикум із публічного права: практика тлумачення і застосування: навч. посібник (3-є вид.). Дніпро : ДДУВС, 2024. 260 с.

5. Скрильник О. О., Олексенко Р. О. Особливості розвитку публічного права в умовах російської агресії. Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2024. № 7. С. 35-38.

6. Собакарь А. О. Вплив інформаційних ресурсів на ефективність здійснення поліцейської діяльності в умовах збройного конфлікту. Актуальні проблеми превентивної діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 27 квіт. 2022 р.). Дніпро: ДДУВС, 2022. С. 102.

**Максим ВЕЛИКИЙ**

здобувач вищої освіти

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Олена МАРЧЕНКО**

професор кафедри теорії та історії

держави та права, конституційного

права та прав людини

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор філософських наук, професор

## **ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАЛАНСУ МІЖ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВАМИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

У контексті трансформації української державності та загроз з боку збройної агресії актуалізується питання переосмислення та оновлення правових механізмів, що регулюють обмеження конституційних прав у період воєнного стану. Виникає необхідність створення такої моделі правового впливу, яка б гарантувала одночасне збереження національної безпеки та дотримання основоположних прав і свобод людини.

Пріоритетність захисту прав людини навіть у надзвичайних умовах визнається міжнародною спільнотою, оскільки особиста безпека є невід'ємним елементом загального стану стабільності суспільства. У зв'язку з цим особливого значення набуває вивчення як нормативно-правових, так і практичних аспектів функціонування правового механізму обмеження конституційних прав під час запровадження особливих режимів.

Правову базу такого механізму формує стаття 64 Конституції України, яка передбачає можливість тимчасового обмеження низки прав і свобод у разі введення воєнного або надзвичайного стану, з водночас закріпленням переліком

прав, що не можуть бути обмежені за жодних обставин [1]. Спеціальним законом, що конкретизує процедуру введення воєнного стану, є Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII [2]. Проте аналіз правозастосовної практики засвідчує наявність прогалин, зокрема відсутність чітко визначених критеріїв для оцінки пропорційності та необхідності обмежувальних заходів.

Для вдосконалення законодавчої регламентації доцільно нормативно закріпити обов'язок державних органів надавати обґрунтування кожного обмежувального заходу, а також регулярно переглядати доцільність його подальшого застосування.

У сфері міжнародного права ключове значення має стаття 15 Європейської конвенції з прав людини, яка допускає тимчасовий відступ держави від певних зобов'язань у разі надзвичайного становища [3]. Водночас таке відступлення можливе лише в межах необхідного і не повинно суперечити іншим зобов'язанням держави за міжнародним правом. Важливим орієнтиром є сформульований Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ) триступеневий тест правомірності обмежень у рішеннях «*Lawless v. Ireland*» (1961) [4] та «*Ireland v. the United Kingdom*» (1978) [5]:

- наявність правової основи обмеження;
- легітимна мета (наприклад, захист національної безпеки);
- відповідність принципу необхідності в демократичному суспільстві.

У справі «*A. and Others v. the United Kingdom*» (2009) Суд наголосив, що національні суди мають бути уповноваженими перевіряти пропорційність та обґрунтованість таких обмежень [6]. Запровадження цього стандарту до національного правопорядку сприятиме ефективному судовому контролю за діями державних органів у кризових умовах. З цією метою пропонується розробити методичні рекомендації для суддів, які міститимуть алгоритм оцінювання кожного з критеріїв ЄСПЛ із прикладами їх практичного застосування.

Цікавою та конструктивною є позиція Д. Гриньо, який обґрунтовує необхідність досягнення балансу інтересів особи, громадянського суспільства та держави під час застосування обмежувальних заходів [7, с. 47]. Це передбачає не лише міжінституційний діалог, а й впровадження механізмів взаємодії держави з громадянським сектором. Доцільним у цьому контексті є запровадження обов'язкових консультацій з експертами та громадськістю перед прийняттям рішень про обмеження прав.

З метою забезпечення прозорості процедур і зміцнення контролю за обмеженнями прав і свобод пропонується створити Єдину електронну систему моніторингу обмежень конституційних прав у воєнний період (ЄЕСМО). Її функціональність має охоплювати:

- автоматизовану реєстрацію рішень про запровадження обмежень;
- контроль строків дії таких рішень;
- аналіз пропорційності заходів відповідно до міжнародних стандартів.

Структура доступу до системи має бути ієрархічною: державні органи – з повним доступом, суди й міжнародні наглядові структури – з правом перегляду аналітики та запитів, громадяни – через відкритий портал із інформацією про діючі обмеження та способи їх оскарження. Реалізація ЄЕСМО підвищить рівень правової визначеності, дозволить оперативно виявляти порушення та своєчасно реагувати на них.

Таким чином, сучасні виклики обумовлюють необхідність модернізації підходів до врегулювання правового режиму воєнного стану. Інтеграція міжнародних стандартів, застосування тесту ЄСПЛ, створення інноваційних цифрових механізмів на кшталт ЄЕСМО здатні забезпечити динамічну та ефективну модель балансу між інтересами безпеки й дотриманням прав людини. Подальші наукові розвідки мають зосереджуватись на деталізації механізмів адаптації міжнародних норм до національного законодавства та технічному удосконаленні інструментів правового моніторингу.

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради* (ВВР), 2015, № 28, ст. 250. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text).
4. European Court of Human Rights. *Lawless v. Ireland*, 01.07.1961. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57518%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57518%22]})
5. European Court of Human Rights. *Ireland v. the United Kingdom*, 18.01.1978. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57506%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57506%22]})
6. European Court of Human Rights. *A. and Others v. the United Kingdom*, 19.02.2009. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-126175>.
7. Гриньо Д. Обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 2. С. 45-48.

**Анна ВОЗНЮК**

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту права  
та інноваційної освіти

Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Олександр ТАЛДИКІН**

доцент кафедри теорії держави та права  
Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

## **БАЛАНС МІЖ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВОМ НА ПРИВАТНІСТЬ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

З початком повномасштабної війни в Україні питання балансу між державною безпекою та правом на приватність набуло особливої актуальності. Введення воєнного стану, згідно з Указом Президента України №64/2022, передбачає можливість тимчасового обмеження низки конституційних прав і свобод громадян, таких як недоторканність житла, таємниця листування, свобода пересування та інші. Ці заходи спрямовані на забезпечення національної безпеки та ефективну протидію загрозам [1]. Проте важливо, щоб державні органи вміло балансували між частковим відстороненням цих прав і повним нехтуванням щодо приватності громадян. Отже, у період воєнного стану держава стикається з необхідністю забезпечення безпеки громадян, водночас дотримуючись принципів правової держави та поваги до прав людини. Це потребує безперервного пошуку рівноваги між захистом національних інтересів та збереженням особистих свобод.

У теперішніх обставинах особливої уваги потребує справа захисту особистих даних та приватності громадян. Збільшується застосування цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ), задля забезпечення безпеки, що водночас збільшує ризики порушення приватності. ШІ все більше застосовується у різних сферах суспільства, також не оминає і використання в обороноздатності держави. Нові технології дозволяють обробляти великі обсяги інформації з відкритих джерел, супутникові знімки, відео та аудіо, щоб виявляти потенційну загрозу ворожих військ та кампанії дезінформації. Тобто відслідковувати підозрілу активність у цифровому просторі, виявляти боти, фальшиві *акаунти*, спотворені відео та тексти, створені для інформативних атак. Також ШІ удосконалює системи відеоспостереження, що використовують для ідентифікації осіб, розпізнавання облич, виявлення підозрілої поведінки у громадських місцях

в реальному часі. Проте такі технології дають підстави поставити під сумнів право на приватне життя, адже стежать за пересуванням людей у публічному просторі без згоди, обробляють дані з наших телефонів, соціальних мереж, банківських транзакцій та інших джерел [2]. Якщо це не регулювати, то порушується конфіденційність і використовується інформація без згоди людини. Мало хто знає, які дані і ким збираються, аналізуються і використовуються. Це порушує право громадян на контроль за власною інформацією. І може призвести до необґрунтованих обмежень та упередженого ставлення громадян до таких дій в країні [3]. Отож потрібно розуміти, який контент ми самі розповсюджуємо про себе та навчитися розрізняти неправдоподібну інформацію не лише заради своєї безпеки, а й суспільної.

Варто також згадати про блокування анонімних каналів зв'язку та VPN. Зазвичай це дозволяло правозахисникам, журналістам та громадянам уникати стеження та зберігати конфіденційність в інформаційному просторі. До прикладу, втручання у приватні канали зв'язку без певного правового обґрунтування може прямо порушувати права громадян на таємницю особистих повідомлень, свободу думки та інформації. В юридичній сфері застосування VPN важливе для користування міжнародними ресурсами і для роботи з клієнтами в інших країнах. Блокування призводить до затримок в роботі, певних економічних збитків та ускладнень в підприємницькій діяльності. Усе вищезгадане робить нас вразливими до масового моніторингу, прямо порушуючи ст. 32 та ст. 34 Конституції України [4], які гарантують право на недоторканність особистого і сімейного життя, захист персональних даних та право вільно збирати, зберігати та поширювати інформацію. Водночас ці дії під час воєнного стану запобігають координації ворожих сил, дозволяють державі контролювати потік інформації («фейкові та шкідливі» новини, сайти) та виявляти несанкціоновані фінансові операції. Тому потрібен правовий контроль за блокуванням інтернет-ресурсів, фільтрація конкретних ресурсів й прозорість зі сторони держави – чому і коли відбувається блокування доступу [5].

Найважливіше питання з початку впровадження воєнного стану – це обмеження свободи пересування. Для того щоб забезпечити безпеку громадян, створені блокпости, на яких перевіряють телефони, документи, транспортні засоби. Таким чином, повертаємося до порушення вищезазначених статей, адже дуже тонка грань між перевіркою задля безпеки та порушенням конфіденційності. Також по всій країні діє комендантська година, але вона ж створює труднощі для пересування громадян, які хочуть виїхати з небезпечних зон або тих, хто повертається до рідного дому. Відповідно це порушує право громадян на вільний вибір місця проживання та пересування, що є базовим правом, закріпленим Конституцією України та міжнародними угодами [6, с. 36-37].

Отже, під час воєнного стану, коли у світі, де цифрові технології розвиваються з величезною швидкістю, державі варто діяти в рамках правомірних норм та забезпечувати сталі гарантії для суспільства,

дотримуватися принципів пропорційності, законності та прозорості, права на приватність, свободу пересування, доступ до інформації та захист персональних даних. Усе це повинно залишатися важливими навіть у період надзвичайних ситуацій. А нові технології не мають перетворюватись на засоби тотального контролю за суспільством.

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України. № 64/2022. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
2. Кучук А. М., Талдикін О. В. Право на приватність в контексті правосуб'єктності фізичної особи: етапи становлення, проблеми реалізації в інформаційному суспільстві. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Дніпропетровськ, 2013. № 2. С.47 – 53.
3. Штучний інтелект та відеоспостереження: як запобігти ризикам в Україні. *Центр Дністрянського*. URL : <https://dc.org.ua/news/shtuchnyy-intelekt-ta-videosposterezhennya-yak-zapobigty-ryzykam-v-ukrayini>.
4. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141.
5. Ukraine: freedom on the net 2023 country report | freedom house. *Freedom House*. URL: <https://freedomhouse.org/country/ukraine/freedom-net/2023>.
6. Линник Д. Вплив воєнного стану на реалізацію прав і свобод громадян України: виклики та шляхи їх захисту. *Права людини в умовах воєнного стану: прикладний аспект* : зб. матеріалів науково-практ. круглого столу, м. Маріуполь, 10 груд. 2024 р. 2024. С. 36-37.

### **Марія ВОЙТКО**

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту права

та інноваційної освіти

Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ

### **Науковий керівник:**

**Валентина ЧЕРНОБУК**

старший викладач кафедри

теорії держави та права

Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

## **ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТІВ ЄСПЛ У ПРАКТИЦІ УКРАЇНСЬКИХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ**

Стандарти Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), що впливають з Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Суду, є невід'ємною частиною правової системи України. Їх значення важко переоцінити, адже вони встановлюють мінімальні європейські вимоги до

захисту прав людини і слугують важливим індикатором дотримання принципу верховенства права у діяльності державних органів, зокрема правоохоронних. Після ратифікації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Україна взяла на себе зобов'язання гарантувати кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права і свободи, визначені в Конвенції, та забезпечувати відповідність національного законодавства і практики цим стандартам.

Актуальність теми застосування стандартів ЄСПЛ українськими правоохоронними органами зумовлена кількома факторами. По-перше, триває процес реформування правоохоронної системи, спрямований на підвищення її ефективності та відповідності європейським нормам. По-друге, стратегічний курс України на європейську інтеграцію вимагає послідовної імплементації міжнародних стандартів у всіх сферах державного управління, включаючи правоохоронну діяльність. По-третє, повномасштабна збройна агресія Російської Федерації створила безпрецедентні виклики для системи захисту прав людини, що вимагає особливої уваги до дотримання стандартів ЄСПЛ навіть в умовах воєнного стану.

«Стандарти ЄСПЛ» – це сукупність юридичних принципів, норм та вимог щодо захисту прав людини, які випливають із положень Конвенції та протоколів до неї, а також із прецедентної практики Європейського суду з прав людини [1, с. 370]. Ці стандарти відображають динамічний європейський консенсус щодо мінімального рівня захисту прав і свобод особи у взаємовідносинах з державою. Для України, як держави-учасниці Конвенції, рішення ЄСПЛ є обов'язковими, а його практика, відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [2], визнається джерелом права та має враховуватися при застосуванні національного законодавства. Важливо розуміти, що ЄСПЛ тлумачить Конвенцію як «живий інструмент», який слід застосовувати у світлі сучасних умов, що зумовлює постійний розвиток та уточнення стандартів.

Діяльність правоохоронних органів неминуче пов'язана з потенційним втручанням у фундаментальні права людини. Тому низка статей Конвенції встановлює чіткі межі та гарантії, яких держава та її представники повинні дотримуватися.

Аналіз окремих статей Конвенції виявляє їх тісний взаємозв'язок у контексті правоохоронної діяльності. Порушення процедури затримання (стаття 5) часто супроводжуються жорстоким поведінням (стаття 3) з метою отримання доказів, що своєю чергою впливає на справедливість судового розгляду (стаття 6). Незаконне спостереження (стаття 8) може призвести до використання недопустимих доказів (стаття 6) [3]. Це свідчить про необхідність комплексного підходу до забезпечення стандартів ЄСПЛ, оскільки порушення в одній сфері неминуче впливає на інші.

Крім того, значна частина порушень, особливо за статтями 5 та 8, пов'язана не лише з неправомірними діями окремих посадовців, але й з недоліками самого національного законодавства – його нечіткістю,

недостатньою передбачуваністю, відсутністю належних гарантій проти свавілля. Це підтверджується рішеннями у справах Європейського суду з прав людини [4; 5; 6; 7]. Таким чином, ефективна імплементація стандартів ЄСПЛ вимагає не лише вдосконалення практики правозастосування, а й постійного перегляду та реформування законодавчої бази на предмет її відповідності вимогам Конвенції щодо «якості закону».

Поняття «правоохоронний орган» та «правоохоронна діяльність» в українському законодавстві не мають єдиного уніфікованого визначення, хоча широко використовуються в науці та нормативних актах.

Рішення ЄСПЛ у справах проти України, звіти міжнародних моніторингових органів (Комітету Ради Європи із запобігання катуванням (КПТ), GRECO, Венеційської комісії, Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні (ММПЛУ), ОБСЄ) та національних інституцій (Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, правозахисних організацій) свідчать про наявність стійких системних проблем у діяльності українських правоохоронних органів щодо дотримання стандартів Конвенції (табл. 1).

Таблиця 1

**Ключові рішення ЄСПЛ проти України щодо порушень стандартів  
Конвенції правоохоронними органами**

| Справа                                  | Порушена стаття ЄСПЛ              | Суть порушення (дії правоохоронців)                                                                                                                                               | Вказаний правоохоронний орган                               | Системна проблема (якщо зазначено ЄСПЛ)                            |
|-----------------------------------------|-----------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------|
| Yakovenko V. Ukraine (2007)             | Ст. 3, Ст. 5, Ст. 13              | Нелюдські умови тримання в ІТТ (переповненість, антисанітарія); нелюдські умови транспортування; ненадання адекватної медичної допомоги (ВІЛ, туберкульоз); незаконне затримання. | Поліція (міліція), Пенітенціарна служба                     | Так (щодо умов тримання та мед. допомоги)                          |
| Kharchenko V. Ukraine (2011)            | Ст. 3, Ст. 5 (§§ 1, 3, 4), Ст. 46 | Незаконне та надмірно тривале тримання під вартою; відсутність судового рішення на певному етапі; відсутність належного обґрунтування; неналежні умови тримання в СІЗО.           | Прокуратура, Суди                                           | Так (системні проблеми тримання під вартою)                        |
| Shmorgunov and Others V. Ukraine (2021) | Ст. 3, Ст. 5 (§ 1), Ст. 11        | Жорстоке поводження під час розгону протестів («Євромайдан»); незаконні затримання; порушення свободи мирних зібрань; неефективне розслідування подій.                            | Поліція (міліція, «Беркут»), «Тітушки» (за потурання влади) | Так (щодо розслідування подій Майдану, застосування сили поліцією) |

Ця таблиця наочно демонструє наявність певних типів порушень стандартів ЄСПЛ з боку різних ланок української правоохоронної системи. Особливо виразно простежуються системні проблеми, пов'язані з жорстоким поводженням та його неефективним розслідуванням (Ст. 3), а також із забезпеченням права на свободу та особисту недоторканність (Ст. 5), що підтверджується неодноразовими висновками ЄСПЛ про наявність структурних недоліків у національному законодавстві та практиці.

Аналіз застосування стандартів ЄСПЛ у практиці українських правоохоронних органів свідчить про визнання їхньої важливості на законодавчому та інституційному рівнях. Україна здійснила низку реформаторських кроків, спрямованих на гармонізацію національної системи з європейськими вимогами, зокрема, ухваливши нове кримінальне процесуальне законодавство, створивши нові правоохоронні інституції та запровадивши інноваційні механізми контролю, як-от система «Custody Records».

Однак зберігається суттєвий розрив між формально-юридичним визнанням стандартів та їхньою реальною імплементацією у повсякденній практиці правоохоронних органів. Рішення ЄСПЛ проти України та звіти моніторингових органів продовжують фіксувати системні проблеми.

Послідовне впровадження стандартів ЄСПЛ у практику українських правоохоронних органів є не лише міжнародним зобов'язанням України, але й необхідною умовою для побудови правової держави, зміцнення довіри суспільства до правоохоронної системи та успішної європейської інтеграції.

---

1. Савчук Р. М. Поняття та система міжнародних стандартів правоохоронної діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Випуск 2. С. 369-373. URL : [http://www.lsej.org.ua/2\\_2023/87.pdf](http://www.lsej.org.ua/2_2023/87.pdf).

2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України №3477-IV від 02.12.2012. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. Випуск 30. ст. 260. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>.

3. Чернобук В. Міжнародно-правові стандарти захисту прав дитини в умовах збройних конфліктів. *Електронний науково-практичний журнал: Аналітичне та порівняльне правознавство*, 2023, № 3.

4. European Court of Human Rights. Усі посібники із судової практики. URL: <https://ks.echr.coe.int/uk/web/echr-ks/all-case-law-guides>.

5. European Court of Human Rights. Case of Ruslan Yakovenko v. Ukraine. Strasbourg. 4 June 2015. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-154978>.

6. European Court of Human Rights. Case of Kharchenko v. UKRAINE. Strasbourg. 10 February 2011. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103260>.

7. European Court of Human Rights. Справа «Шморгунов та інші проти України». Страсбург. 21 січня 2021 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-210235>.

**Дар'я ГАЗДА**

курсантка 4 курсу групи Б-ПС-141

Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник**

**Вікторія САВІЩЕНКО**

професор кафедри психології

та педагогіки Дніпровського

державного університету

внутрішніх справ,

доктор юридичних наук,

кандидат педагогічних наук, професор

## **ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ СУЧАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ**

У сучасному світі інформаційна війна набула статусу стратегічного інструменту впливу, який активно застосовується у різноманітних соціально-політичних, економічних та військових конфліктах. Ефективність інформаційної війни зумовлена її здатністю проникати у всі сфери життя суспільства, змінювати суспільну думку, маніпулювати емоціями, поведінкою і навіть системою цінностей. Однією з головних складових цього явища є психологічний вплив, який реалізується через розробку й впровадження тактик, спрямованих на деморалізацію, маніпуляцію, дезінформацію та створення стану хаосу у свідомості громадян. Особливо гостро ця проблема постала перед Україною в умовах гібридної війни, коли інформаційний фронт став одним із ключових елементів агресії. Використання різноманітних психологічних тактик у межах інформаційної війни спрямоване на підрив морально-психологічного стану населення, дестабілізацію суспільства та створення негативного іміджу державних інституцій. Вивчення психологічних особливостей таких тактик дозволяє не лише краще зрозуміти їхню природу, але й розробити ефективні стратегії протидії.

Наукові розвідки проблеми психології інформаційної війни здійснили вчені: В. Андрущенко, Д. Байман, І. Бекешкіна, Р. Бонд, С. Бондаренко, Н. Винокурова, О. Гаврилюк, Ф. Гаді, С. Гамільтон, О. Гриценко, І. Даниленко, Л. Дорошенко, М. Жулинський, Ю. Кім, М. Князев, Т. Коваленко, А. Костенко, О. Кузьменко, Л. Кучер, В. Степаненко, А. Ткач, О. Цвігун, Д. Чорнобай, А. Шварц, А. Щербак, І. Яремчук та інші.

Інформаційна війна – це не просто обмін повідомленнями чи пропагандою, а цілеспрямована діяльність, що втручається в психічну реальність людини, переписує її образи, емоції, звички та рефлексії. У цьому

полягає її стратегічна небезпека. Протидія їй вимагає не лише технічних або політичних рішень, а й розвитку психологічної культури, емоційної грамотності та навичок критичного мислення у суспільстві. Тільки так можна зміцнити психологічну безпеку – як на рівні окремої особистості, так і на рівні національної колективної свідомості.

Інформаційна війна є навмисною діяльністю, спрямованою на зміну мислення, переконань, емоційного стану та поведінки окремих осіб або цілих соціальних груп шляхом маніпулятивного використання інформації. Обговорено основні особливості інформаційної війни, зокрема її непомітність, гнучкість, високу швидкість розповсюдження інформації, а також здатність охоплювати масову свідомість через сучасні цифрові засоби комунікації. Окрема увага була присвячена історичним витокам інформаційної війни та її еволюції до сучасної форми, в якій чільну роль відіграють соціальні медіа, алгоритмічний аналіз великих даних, кіберпростір і таргетована реклама.

На основі аналізу наукових джерел було встановлено, що головним об'єктом інформаційного впливу є психіка людини, зокрема її когнітивні процеси, емоції та поведінкові реакції. Інформаційна війна, на відміну від традиційних форм конфлікту, не обов'язково використовує фізичну силу, а натомість активно застосовує методи когнітивного викривлення, емоційної мобілізації, дезінформації, фреймування, а також формування образу ворога. Психологічний вимір інформаційної війни виявляється у прагненні дестабілізувати емоційну рівновагу суспільства, підірвати довіру до інституцій, посіяти страх, агресію або зневіру. У ході аналізу були розкриті цілі та завдання інформаційної війни з точки зору психології, а також визначені основні ознаки, серед яких – навмисність впливу, інтенсивне використання емоцій, фрагментованість інформації, поширення фейкових наративів і орієнтація на підсвідомі установки.

Отже, можна зробити висновок, що в умовах сучасного інформаційного простору, який відзначається високою динамічністю, перенасиченістю даними та перевагою візуального контенту, саме психологічний підхід дозволяє найбільш ефективно осмислити природу інформаційної війни, її інструменти, механізми і наслідки. Розуміння психологічної сутності цього явища є ключем до формування стратегії протидії маніпулятивному впливу, підвищення інформаційної стійкості населення та збереження цілісності національної ідентичності.

---

1. Панасенко Е. А., Савіщенко В. М. Стресостійкість особистості в дискурсі психологічних досліджень. Габітус. Гельветика. 2024. № 66. С. 31-41. URL : <http://habitus.od.ua/66-2024>.

**Іветта ГАЙВАНЮК**

курсант 2 курсу факультету підготовки  
фахівців для органів досудового  
розслідування Національної поліції  
України Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Кристина РЕЗВОРОВИЧ**

завідувач кафедри цивільно-правових  
дисциплін фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України,  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, доцент

**ПРАВОВИЙ РЕЖИМ МАЙНА НА ОКУПОВАНИХ  
ТА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ**

Питання правового режиму майна на окупованих та деокупованих територіях України набуло особливої актуальності в контексті збройної агресії російської федерації, яка розпочалася у 2014 році з окупації частини території Донецької та Луганської областей, а з 24 лютого 2022 року перетворилася на повномасштабну війну з новими тимчасово окупованими територіями.

Основним нормативним актом, що регулює правовий режим на тимчасово окупованих територіях, є Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року № 1207-VII [1]. Цей нормативно-правовий акт визначає особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях та встановлює правові основи захисту прав власності громадян України.

Згідно зі статтею 11 зазначеного Закону на тимчасово окупованій території право власності охороняється згідно із законодавством України. Водночас діяльність органів державної влади України на тимчасово окупованій території припиняється, що створює особливі умови для реалізації та захисту майнових прав [1].

Важливим аспектом є те, що відповідно до статті 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» будь-які рішення, дії чи бездіяльність окупаційної адміністрації, незаконних збройних формувань або окупаційних військ щодо примусового відчуження майна, права власності на яке виникло у

відповідності із законодавством України, є недійсними і не тягнуть за собою правових наслідків [1].

Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) містить загальні норми про право власності, які поширюються і на майно, розташоване на тимчасово окупованих територіях. Статті 316-318 ЦК України встановлюють підстави набуття та припинення права власності, а стаття 387 передбачає захист права власності від порушень, не пов'язаних з позбавленням володіння [2].

Актуальним є питання статусу майна на деокупованих територіях. Процес деокупації передбачає відновлення дії українського законодавства на звільнених територіях, однак це потребує комплексного підходу до врегулювання майнових відносин, які могли зазнати змін під час окупації.

Важливе значення має також питання правового статусу угод щодо майна, укладених під час окупації. Відповідно до принципу недійсності актів окупаційної влади, такі угоди, як правило, не повинні мати правових наслідків, однак на практиці можуть виникати складні ситуації, особливо щодо угод, укладених з добросовісними набувачами.

Дорохіна Ю. А. у контексті аналізу договірних відносин в умовах окупації зазначає, що правова невизначеність статусу угод, укладених на тимчасово окупованих територіях, створює серйозні ризики для учасників цивільного обігу та потребує законодавчого врегулювання на рівні спеціального закону [3, с. 80].

Кравчук В. Б. у науково-практичному коментарі до законодавства про тимчасово окуповані території наголошує на необхідності розробки чітких критеріїв для розмежування дій, вчинених під примусом окупаційної влади, та добровільних правочинів, укладених громадянами України на окупованих територіях [4, с. 76].

У контексті європейської інтеграції України важливим є врахування практики Європейського суду з прав людини щодо захисту права власності на окупованих територіях. Зокрема, у справах проти Російської Федерації, як, наприклад рішення Європейського суду з прав людини по справі «Україна проти Росії (Крим)», в якому зазначена повна відповідальність росіян за окупацію території півострова Крим та інших українських земель, а також покладається вимога компенсувати всі збитки, які завдані незаконним загарбанням нашої держави [5].

Значним кроком у вирішенні проблеми компенсації за втрачене майно стало ухвалення Верховною Радою України у лютому 2023 року закону про компенсації за майно, знищене на окупованих територіях. Цей закон передбачає механізм відшкодування власникам житла та іншого нерухомого майна, що опинилося на тимчасово окупованих територіях [6]. У разі отримання компенсації особа має відмовитись від права власності на таке майно на користь держави (або громади) та передати їй право вимоги до росії щодо відшкодування таких збитків.

У висновку слід зазначити, що правовий режим майна на окупованих та

деокупованих територіях України характеризується значною складністю та потребує подальшого вдосконалення нормативно-правового регулювання.

Водночас необхідним залишається розробка комплексної системи правових гарантій для власників майна на деокупованих територіях, включаючи процедури верифікації прав власності, визнання недійсними угод, укладених під примусом окупаційної влади, та забезпечення повноцінного відновлення майнових прав. Особливої уваги потребує також створення ефективного механізму стягнення компенсації з держави-агресора за всі збитки, завдані внаслідок незаконної окупації українських територій.

---

1. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18> (дата звернення: 30.05.2025).

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 30.05.2025).

3. Дорохіна Ю. А. Договірні відносини на тимчасово окупованих територіях: правова невизначеність та шляхи вирішення. *Право України*. 2023. № 12. С. 78-85.

4. Кравчук В. Б. Науково-практичний коментар до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». 2-ге вид., доп. Київ: Алерта, 2024. 248 с.

5. Рішення Європейського суду з прав людини по справі № 20958/14 та № 38334/18 «Україна проти Росії (Крим)». URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22002-14347%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22002-14347%22]}).

6. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 23 лютого 2023 року. № 2923-IX. Дата оновлення : 11.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2923-20> (дата звернення: 02.06.2025).

**Ярослав ГАЙДУК**

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Валентина ЧЕРНОБУК**

старший викладач кафедри теорії

держави та права Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

## **ПЕРШЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ**

Права першого покоління становлять фундамент сучасної концепції прав людини. Їх ще називають класичними, негативними або ліберальними правами, оскільки вони виникли як реакція на свавілля феодальної та абсолютистської влади і відображають прагнення громадян обмежити вплив держави на особисту сферу життя. Основна мета таких прав – гарантувати індивіду свободу від надмірного втручання державної влади та створити юридичні межі цього втручання. До таких прав належать: право на життя, свободу, особисту недоторканність, недоторканність приватного життя, свободу думки, совісті, релігії, рівність перед законом, право на справедливий суд тощо.

У філософсько-правовому аспекті права першого покоління ґрунтуються на ідеях природного права, раціоналізму, індивідуалізму та суспільного договору, сформульованих у працях Джона Локка, Жана-Жака Руссо, Монтеск'є, Гуго Гроція та інших мислителів. Ці права виникли в умовах перехідного періоду від феодального до буржуазного суспільства, коли утверджувалась концепція автономного індивіда, наділеного невід'ємними правами від народження. Права людини першого покоління стали основою для ліберальних революцій XVIII ст., які закріпили нову систему правових цінностей [1, с. 110].

Історичний розвиток прав першого покоління знайшов своє вираження у низці основних нормативно-правових актів, що сформували світову конституційну традицію. Першими кроками до формалізації прав людини стали англійські акти: Петиція про права (1628 р.), Habeas Corpus Act (1679 р.), Білль про права (1689 р.), що обмежували королівську владу та визнавали певні свободи за підданими. Потім цю еволюцію продовжили американські

документи, зокрема Декларація прав Вірджинії (1776 р.), Декларація незалежності США (1776 р.), Конституція США (1787 р.) та Білль про права (1791 р.). Знаковим для Європи став французький акт – Декларація прав людини і громадянина (1789 р.), що закріплював принципи особистої свободи, рівності, безпеки та власності [2, с. 40].

Окремі вчені відносять до джерел прав першого покоління також Велику хартію вольностей (1215 р.), в якій уже містилися зародки ідеї правової держави та юридичного захисту особи. У контексті української та білоруської правової традиції таким прикладом є Литовські Статути (1529, 1566, 1588 рр.), у яких проголошувалися принципи юридичної рівності для шляхетного стану, особиста недоторканність і правовий захист.

Однак слід враховувати, що всі ці акти виникали в умовах станово-феодалного суспільства, в якому юридична рівність ще не була універсальною цінністю. Формальна рівність перед законом почала втілюватися лише з руйнуванням феодальних структур і формуванням буржуазної держави, де правовий статус особи більше не визначався її соціальним походженням. Однак саме період переходу до капіталістичного устрою вважається справжнім початком становлення першого покоління прав людини в юридично значущій формі [3, с. 370]. У ХХ столітті, після трагедії Другої світової війни, принципи прав людини були закріплені на міжнародному рівні у Загальній декларації прав людини ООН (1948 р.), яка утвердила багато з норм першого покоління у загальнолюдському контексті. Пізніше вони знайшли своє втілення у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (1966 р.), що визнав ці права такими, які не можуть бути скасовані навіть в умовах надзвичайного стану (стаття 4 Пакту) [4, с. 625].

Отже, права людини першого покоління становлять базовий рівень інституційної захищеності особи, оскільки закріплюють її фундаментальні свободи, зокрема право на життя, свободу, особисту недоторканність, свободу совісті та рівність перед законом, і виникли як результат еволюції ліберальних цінностей у конституційній традиції. Їхнє закріплення в історичних документах – від Великої хартії вольностей до Загальної декларації прав людини – відображає поступову трансформацію суспільства від станової нерівності до юридичної рівності. Перспективи дослідження цих прав полягають у їх поглибленому порівняльно-правовому аналізі в умовах нових викликів – гібридних загроз, надзвичайних станів, цифрового контролю – з метою забезпечення балансу між безпекою та свободою особи у сучасному демократичному суспільстві.

---

1. Болдіжар С. Еволюція четвертого покоління прав людини у сфері охорони здоров'я. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 6(292). С. 110-116.

2. Чернобук В. Захист прав дитини на тимчасово окупованих територіях України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2023, № 2. С. 38-42.

3. Харитонов Р. Ф., Замостенчук А. О. Проблематика Четвертого та П'ятого

покоління прав людини. Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.). Одеса : Видавництво «Юридика». 2023. Т. 1. С. 370-372.

4. Хоббі Ю. С. Становлення Четвертого покоління прав людини: проблемні аспекти. Права людини в Україні та у зарубіжних країнах: традиції та новації : колективна монографія. Львів-Торунь : Ліга-Прес, 2021. С. 625-642.

**Дмитро ГЛАДКИЙ**

здобувач вищої освіти першого  
(бакалаврського) рівня, факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України

**Науковий керівник:**

**Марина ЛОГІНОВА**

викладач кафедри цивільно-правових  
дисциплін факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

## **ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ**

У сучасній соціально-економічній політиці держави мінімальна заробітна плата виконує не лише економічну, а й соціальну функцію. Вона є законодавчо визначеною державною соціальною гарантією, яка покликана забезпечити найнижчий допустимий рівень оплати праці за виконану роботу. Конституція України (ст. 43) гарантує кожному громадянину право на своєчасне одержання винагороди за працю, не нижчої за встановлену законом мінімальну заробітну плату. Водночас на практиці виникає низка проблем у сфері правового регулювання цього інституту, що потребують глибокого теоретико-правового аналізу.

Зважаючи на часті зміни законодавства, нестабільну економічну ситуацію та високий рівень тіньової економіки в Україні, питання ефективного та справедливого правового регулювання мініимальної заробітної плати набуває особливої актуальності. Ця теза присвячена виявленню основних проблем правового регулювання та виробленню пропозицій щодо його вдосконалення.

1. Недосконалість механізму визначення розміру мініимальної заробітної плати. На сьогодні мініимальна заробітна плата в Україні визначається щороку

в Законі України «Про Державний бюджет». Проте законодавство не містить чіткого механізму її розрахунку, що відкриває можливості для політичних маніпуляцій. На практиці це призводить до встановлення розміру мінімальної зарплати без належного економічного обґрунтування, без урахування реального прожиткового мінімуму, рівня інфляції та середньої заробітної плати в країні. Це суперечить рекомендаціям Міжнародної організації праці (МОП), зокрема Конвенції №131 «Про встановлення мінімальної заробітної плати», яка передбачає обов'язковий розгляд економічних факторів та участь соціальних партнерів (профспілок і роботодавців) у процесі встановлення мінімальної заробітної плати. В Україні ж діалог між сторонами соціального партнерства з цього питання залишається формальним.

2. Використання мінімальної заробітної плати як розрахункової одиниці.

Ще однією суттєвою проблемою є багатфункціональність мінімальної заробітної плати. Вона використовується не лише як нижня межа оплати праці, але й як базовий показник для розрахунку різноманітних виплат, штрафів, податків, судових зборів тощо. Це не відповідає її соціальній сутності та призводить до викривлення економічних процесів.

У більшості європейських країн такі функції чітко розділені: є окремий індикатор для мінімального доходу, інший – для розрахунку адміністративних платежів. В Україні ж відсутність диференціації функцій мінімальної зарплати створює не тільки правову, а й соціальну напругу.

3. Проблема «тінізації» оплати праці.

Заниження офіційної заробітної плати з метою ухилення від сплати податків є поширеним явищем. У багатьох випадках працівники оформлюються на мінімальну заробітну плату, а фактично отримують більші суми «в конвертах». Це означає:

- втрату бюджетом податкових надходжень;
- зменшення пенсійних та соціальних відрахувань;
- відсутність реальних соціальних гарантій для працівника.

Незважаючи на передбачену відповідальність, контроль за дотриманням трудового законодавства в Україні залишається слабким. Державна служба України з питань праці має обмежені можливості для ефективного здійснення перевірок, особливо в малому та середньому бізнесі.

4. Відсутність ефективного механізму індексації.

Ще одна проблема – відсутність стабільного механізму індексації мінімальної заробітної плати. У законодавстві відсутні чіткі вимоги щодо регулярного перегляду її розміру відповідно до інфляції та змін економічних умов. Як наслідок, купівельна спроможність мінімальної зарплати знижується, що суперечить принципу соціальної справедливості.

Висновки:

Проблеми правового регулювання мінімальної заробітної плати мають комплексний характер і вимагають системного підходу до їх вирішення. На

підставі викладеного можна запропонувати такі напрями вдосконалення:

1. Законодавче врегулювання порядку розрахунку мінімальної заробітної плати з урахуванням соціального діалогу, економічних показників, рівня інфляції та прожиткового мінімуму.

2. Заборона використання мінімальної заробітної плати як базового показника для інших видів розрахунків – запровадження окремого базового індикатора.

3. Посилення контролю за дотриманням законодавства про оплату праці, у тому числі через цифровізацію трудових відносин і доступ до реєстрів.

Таким чином, забезпечення ефективного правового механізму регулювання мінімальної заробітної плати є важливим елементом соціального захисту, боротьби з бідністю та формування справедливого ринку праці в Україні.

---

1. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Кодекс законів про працю України: Закон від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. № 50. Ст. 375.

3. Про оплату праці: Закон України від 24 березня 1995 р. № 108/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 17. Ст. 121.

4. Конвенція МОП № 131 про встановлення мінімальної заробітної плати з урахуванням потреб працівників і факторів економічного розвитку [Електронний ресурс]. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993\\_120#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_120#Text) (дата звернення: 25.05.2025).

5. Ярошенко О. М. Проблеми правового регулювання мінімальної заробітної плати в Україні. *Юридична наука*. 2021. № 2(104). С. 55-60.

**Анастасія ГЛЄБЧЕНКО**

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту

права та інноваційної освіти

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Катерина ШАПОВАЛОВА**

доцент кафедри цивільно-правових

дисциплін Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор філософії в галузі «Право»

## **ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЗЕМЕЛЬ, ЩО ЗАЗНАЛИ ЗАБРУДНЕННЯ АБО МІНУВАННЯ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ**

Повномасштабна збройна агресія проти України спричинила низку нових викликів перед системою земельного права, серед яких – необхідність формування спеціального правового режиму для земель, що зазнали

мінування, радіоактивного, хімічного або іншого техногенного забруднення внаслідок бойових дій. У межах загального правового поля ці землі потрапляють у категорію деградованих та забруднених, однак цього класифікаційного підходу вже недостатньо для належного правового регулювання та практичного реагування.

Станом на 2025 рік в Україні понад 144 000 км<sup>2</sup> вважаються потенційно замінованими (згідно з даними Міністерства внутрішніх справ України). Із них 52 089 гектарів – це забруднені сільськогосподарські землі, з яких з 2022 р. по березень 2025 року вдалося розмінувати лише 4 743 га. Унаслідок бойових дій понад 5 мільйонів гектарів сільгоспугідь стали непридатними до використання не лише через міни, а й через забруднення ґрунтів, руйнування екосистем й інші екологічні наслідки. Ці цифри свідчать про масштабну екологічну катастрофу та необхідність тривалого процесу розмінування й відновлення земель [1].

Ключовим нормативно-правовим актом, який визначає основи охорони земель в Україні, є Земельний кодекс України. Частина друга статті 172 його встановлює, що вилучення земель сільськогосподарського призначення можливе в разі їх непридатності для ведення господарства [2]. Це положення створює нормативну основу для переведення мінованих або забруднених земель до інших категорій або для встановлення спеціального цільового призначення. Проте жодна стаття Земельного кодексу не містить чітких критеріїв непридатності у зв'язку з воєнними ризиками, що вимагає додаткового нормативного уточнення.

Особливої ваги в цьому контексті набуває Закон України «Про охорону земель». Відповідно до його статті 35, у випадку виявлення забруднення земель забруднювач зобов'язаний провести рекультивацію [3]. Однак у разі, коли джерелом забруднення є зброяна агресія, встановити конкретного забруднювача практично неможливо або юридично некоректно. Це створює правову прогалину щодо відповідальності та фінансування заходів з відновлення таких земель.

З огляду на бойові дії, які продовжуються, на перший план виходить Закон України «Про протимінну діяльність в Україні», який набрав чинності у 2018 році [4]. Цей закон формує спеціальний підхід до класифікації територій як потенційно або підтверджено небезпечних, запроваджує механізми технічного обстеження та пріоритети розмінування. Водночас він не деталізує, як статус таких земель впливає на право власності, обіг, податкове навантаження чи відшкодування збитків.

Практика застосування Закону України «Про державний земельний кадастр» у частині внесення відомостей про фактичний стан земель в умовах бойових дій показує суттєві проблеми з достовірністю даних [5]. Наприклад, у разі мінування території неможливо безпечно здійснити топографічну зйомку або агрохімічне обстеження, що унеможливорює повноцінну інвентаризацію. Таким чином, існує ризик подвійного статусу – на папері земельна ділянка

може бути придатною для використання, хоча фактично перебуває у критичному стані.

Власники земельних ділянок, що постраждали від бойових дій, стикаються з низкою практичних труднощів: з одного боку, вони несуть податковий тягар за землю, якою не можуть користуватися, з іншого – не мають чітких механізмів компенсації втрат. Законодавство не передбачає спеціального мораторію на обіг таких земель або нарахування орендної плати. Тимчасове вирішення цього питання можливе шляхом внесення змін до Податкового кодексу України, однак такі ініціативи наразі є фрагментарними.

Ще однією важливою практичною проблемою, як зазначає А. Шульга, є відсутність процедури встановлення статусу «землі, що зазнала впливу бойових дій». Нині такий статус визначається радше адміністративно – за результатами розпоряджень військових адміністрацій або рішень ДСНС. Проте для землекористувачів важливо мати єдину правову категорію з чітко визначеними правами, гарантіями та порядком відновлення [6, с. 34].

Мінування земель, окрім безпосередньої небезпеки, створює складнощі для виконання судових рішень, які стосуються прав на землю. Зокрема, неодноразово фіксувалися випадки, коли виконання рішення про повернення земельної ділянки або її передачу у власність було заблоковано через неможливість фізичного доступу до території. Така ситуація прямо порушує право власності, гарантоване статтею 41 Конституції України [7], і вимагає спеціального порядку відкладеного виконання.

Землі, забруднені вибухонебезпечними предметами або шкідливими речовинами, фактично стають непридатними для використання протягом тривалого часу. У зв'язку з цим постає потреба в перегляді підходів до державної реєстрації таких земель – чи мають вони зберігати попередню категорію, чи підлягають переведенню у спеціальний статус з обмеженим режимом використання. Це у свою чергу впливає на можливість участі земель у цивільному обороті.

Як вказують Покальчук М. та Марачук А., в умовах воєнного стану роль держави як гаранта відновлення функціоналу земель набуває особливого значення. Пріоритети повинні полягати у створенні державного фонду відновлення та очищення земель, із закріпленням механізмів участі міжнародних донорів. Доцільним є також створення реєстру забруднених і мінованих земель з публічним доступом – як інструменту прозорості та планування землекористування [8, с. 459].

Юридична практика вже сьогодні стикається з необхідністю судового захисту прав власників і користувачів таких земель. Перші справи, які розглядаються судами, здебільшого стосуються визнання форс-мажорних обставин, звільнення від орендної плати та відшкодування шкоди. Судова практика вказує на потребу в кодифікації підходів до кваліфікації наслідків бойових дій як юридично значущих фактів у земельних правовідносинах.

Зокрема, у справі № 925/634/23 Господарський суд Черкаської області 12

жовтня 2023 року розглянув позов орендаря, який посилався на форс-мажорні обставини, спричинені воєнною агресією Росії, як підставу для несплати орендної плати. Суд встановив, що орендар не надав належних доказів того, що воєнні дії безпосередньо вплинули на його господарську діяльність або унеможливили виконання умов договору [9]. Таким чином, суд відхилив посилання на форс-мажор, підкресливши необхідність доведення конкретного впливу обставин непереборної сили на виконання зобов'язань за договором.

З урахуванням наведеного, на думку Н. Стасюк, правовий режим земель, що зазнали забруднення або мінування, має бути виділений у спеціальний інститут земельного права. Його запровадження потребує не лише змін до Земельного кодексу, а й розроблення підзаконних актів, які б встановлювали порядок ідентифікації, правового оформлення, обліку та рекультивації таких земель. Відсутність такої бази створює ризики подвійного трактування правових ситуацій і затримує процес відновлення [10, с.195].

Таким чином, хоча чинне законодавство України містить окремі норми, що можуть бути застосовані до регулювання правового режиму забруднених або мінованих земель, відсутність цілісного підходу унеможливорює ефективне управління цими територіями. Необхідне якнайшвидше формування окремої законодавчої доктрини, яка враховуватиме специфіку воєнних дій, небезпеку для життя та здоров'я громадян, а також забезпечить захист прав суб'єктів земельних відносин.

---

1. Семенюк Т. Скільки землі заміновано в Україні і скільки вже розмінували. *The Page*. URL: <https://thepage.ua/ua/news/skilki-zemli-zaminovano-v-ukrayini-i-skilki-vzhe-rozminuvali> (дата звернення: 28.05.2025).

2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768–ІІІ. База даних «Законодавство України» / ВР України. : вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 28.05.2025).

3. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 № 962-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. : вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/962-15> (дата звернення: 28.05.2025).

4. Про протимінну діяльність в Україні : Закон України від 06.12.2018 № 2642-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. : вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2642-19> (дата звернення: 28.05.2025).

5. Про Державний земельний кадастр : Закон України від 07.07.2011 3613-VI. База даних «Законодавство України» / ВР України. : вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3613-17> (дата звернення: 28.05.2025).

6. Шульга А. М. Забруднення та псування земельних ресурсів України, як ознака кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку в умовах російської воєнної агресії. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2023. № 2. С. 31-37. URL: [https://journals.uran.ua/sr\\_law/article/download/283449/277777](https://journals.uran.ua/sr_law/article/download/283449/277777) (дата звернення: 28.05.2025).

7. Конституція України: Закон України від 08.12.2004 № 2222-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. : вебсайт. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 28.05.2025).

8. Покальчук М. Ю., Марачук А. В., Шулепова О. О. Правове забезпечення заходів повоєнного відновлення земельних ресурсів України. *Актуальні проблеми правознавства*.

2024. № 5. С. 455-461. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/12/76.pdf> (дата звернення: 28.05.2025).

9. Рішення Господарського суду Черкаської області у справі №925/634/23 від 12 жовтня 2023 року. URL: <https://opendatabot.ua/court/114357196-e37be247e080ffcflcf46bbcb4d1187f> (дата звернення: 28.05.2025).

10. Стасюк Н. А., Яра О. С. Правові механізми захисту довкілля в умовах воєнного стану. *Вісник юридичних наук Ужгородського національного університету*. 2025. № 1. С. 190-196. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/30-2.pdf> (дата звернення: 28.05.2025).

### **Назарій ГУБА**

здобувач вищої освіти  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

### **Науковий керівник:**

### **Олена МАРЧЕНКО**

професор кафедри теорії та історії  
держави та права, конституційного  
права та прав людини  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор філософських наук, професор

## **ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ВІЛЬНЕ ПЕРЕСУВАННЯ ТА ВИБІР МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ В УМОВАХ ДІЇ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ**

Право на вільне пересування та вільний вибір місця проживання є одним із фундаментальних конституційних прав людини і громадянина, що гарантується міжнародними правовими актами та національним законодавством демократичних держав. Воно є невід'ємною складовою особистої свободи та забезпечує можливість людини самостійно визначати свої життєві траєкторії, реалізовувати інші права та свободи, такі як право на працю, освіту, охорону здоров'я.

Однак в умовах сьогодення, зокрема, збройних конфліктів, пандемій, надзвичайних ситуацій, реалізація цього права може бути істотно обмежена. Для України, яка з 2014 року протистоїть збройній агресії, а з 24 лютого 2022 року втягнута у повномасштабну війну, питання забезпечення та обмеження права на вільне пересування набуло особливої гостроти. Мільйони громадян були вимушені покинути свої домівки, стати внутрішньо переміщеними особами, а для тих, хто залишився на тимчасово окупованих територіях або в зоні бойових дій, реалізація цього права є вкрай ускладненою або

неможливою.

Право на вільне пересування та вибір місця проживання належить до першого покоління прав людини – громадянських прав. Його закріплення знаходить відображення у низці ключових міжнародних документів: «Загальна декларація прав людини» 1948 року, стаття 13 якої встановлює право кожної людини вільно пересуватися і обирати собі місце проживання у межах кожної держави, а також право покинути будь-яку країну і повернутися у свою країну [1]; «Міжнародний пакт про громадянські та політичні права» 1966 року, стаття 12 якого деталізує ці положення, визначаючи можливі обмеження права лише за умов, передбачених законом, необхідних для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення або прав і свобод інших [2]; «Протокол № 4 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод» 1963 року, стаття 2 якого також гарантує свободу пересування та вибору місця проживання [3].

На національному рівні в Україні це право закріплено у Статті 33 Конституції України, яка проголошує: «Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом. Громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну» [4]. Додатково його регулює Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [5] та Цивільний кодекс України [6].

Слід зазначити, що важливою особливістю цього права є його відносний характер, тобто можливість його обмеження за певних умов. Міжнародні стандарти та національне законодавство дозволяють встановлювати обмеження, але лише за таких умов: наявність правової основи: обмеження повинні бути передбачені законом; легітимна мета: обмеження мають переслідувати законну мету (наприклад, державна безпека, громадський порядок, охорона здоров'я, захист прав інших); необхідність забезпечення демократичних засад суспільного розвитку: обмеження повинні бути обґрунтованими та пропорційними до переслідуваної мети.

Запровадження правового режиму воєнного стану в Україні з 24 лютого 2022 року, відповідно до Указу Президента України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [7], стало підставою для легітимного обмеження окремих конституційних прав і свобод, зокрема й права на вільне пересування. Стаття 64 Конституції України прямо передбачає можливість таких обмежень в умовах воєнного стану.

Обмеження конституційного права на вільне пересування та вибір місця проживання сьогодні мають такі прояви: введення комендантської години, що в свою чергу створює певні обмеження пересування у певний час доби, що встановлюється військовим командуванням; створення контрольно-пропускних пунктів, встановленні блокпостів та посилення контролю за пересуванням осіб та транспортних засобів; заборона на в'їзд/виїзд з певних

територій, обмеження доступу до небезпечних зон або районів, де ведуться бойові дії; обмеження на виїзд за кордон для окремих категорій громадян, зокрема, для чоловіків призовного віку, що викликає значні дискусії та правові виклики.

Особливо гостро реалізація права на вільне пересування та вибір місця проживання відчувається для людей, які були змушені покинути свої домівки через бойові дії. За даними МОМ на квітень 2024 року, «фактична чисельність ВПО в Україні складає 3548000 осіб», з кожним днем кількість таких осіб зростає [8].

Право на вільне пересування та вибір місця проживання є фундаментальним правом, реалізація якого зазнає значних викликів в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні. Обмеження, запроваджені для забезпечення національної безпеки, є виправданими у поточній ситуації, однак їхнє застосування повинно відповідати принципам законності, необхідності та пропорційності.

---

1. Загальна декларація прав людини : прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 9. Ст. 367. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text) (дата звернення: 30.05.2025).

2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16.12.1966 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 9. Ст. 367. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text) (дата звернення: 30.05.2025).

3. Протокол № 4 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод : прийнятий Радою Європи 16.09.1963 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 32. Ст. 2379. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/go/994\\_059](https://zakon.rada.gov.ua/go/994_059) (дата звернення: 30.05.2025).

4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 30.05.2025).

5. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 р. № 1382-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 15. Ст. 229. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1382-15> (дата звернення: 30.05.2025).

6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 30.05.2025).

7. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 30.05.2025).

8. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 16. Квітень 2024. Міжнародна організація з міграції. URL: [https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM\\_UKR\\_GPSInternal%20Displacement%20Report\\_Round%2016\\_UA\\_June%202024.pdf](https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_UKR_GPSInternal%20Displacement%20Report_Round%2016_UA_June%202024.pdf) (дата звернення: 30.05.2025).

**Марія ГУРОВА**

студентка 1 курсу другого  
магістерського рівня вищої освіти  
спеціальності 053 «Психологія»  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

## **ВНУТРІШНЯ ТА ЗОВНІШНЯ МОТИВАЦІЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ**

У сучасних умовах розвитку освіти, коли зростає потреба у висококваліфікованих і свідомих фахівцях, особливої актуальності набуває питання ефективної професійної підготовки майбутніх психологів. Одним із ключових чинників, що визначає успішність цього процесу, є мотивація – складна психологічна система внутрішніх спонукань, яка формує готовність до навчальної та професійної діяльності.

Вивчення мотивації студентів – це не лише виявлення причин їхньої активності, а й глибоке розуміння механізмів формування особистісної та професійної ідентичності. Особливу увагу в цьому контексті варто приділити диференціації внутрішньої мотивації (інтерес до змісту навчання, прагнення до самореалізації, пізнавальні потреби) та зовнішньої мотивації (прагнення до отримання оцінки, соціального схвалення, кар'єрного зростання) [1].

Проблему мотивації в навчанні та професійному становленні активно досліджували такі вчені, як Е. Десі та Р. Райан (теорія самодетермінації), Б. Ф. Скіннер (поведінкова мотивація), К. Роджерс (гуманістична психологія), а також українські дослідники С. Н. Максименко, Н. О. Чепелева, О. М. Киричук, які акцентували увагу на формуванні внутрішньої мотивації в професійній діяльності майбутніх фахівців.

Розуміння ролі мотиваційної сфери в професійній підготовці студентів дозволяє не лише підвищити ефективність навчального процесу, а й сприяє розвитку цілісної, соціально зрілої особистості психолога, готової до відповідальної професійної діяльності. Саме тому тема внутрішньої та зовнішньої мотивації у професійній підготовці студентів-психологів є надзвичайно актуальною та потребує ґрунтовного аналізу.

Внутрішня мотивація відіграє першочергову роль у формуванні професіоналізму майбутнього фахівця. Вона ґрунтується на інтересі до змісту навчання, бажанні самореалізації та пізнавальних потребах особистості. На відміну від зовнішньої мотивації, яка переважно зумовлена зовнішніми стимулами (оцінками, похвалою, матеріальними заохоченнями), внутрішня мотивація забезпечує більш глибоке, усвідомлене засвоєння знань і розвиток критичного мислення.

Дослідження показують, що студенти з високим рівнем внутрішньої мотивації демонструють більшу активність у навчанні, здатність до

самостійного аналізу та практичного застосування знань. Вони не просто засвоюють навчальний матеріал, а прагнуть розуміти його суть, бачити міжпредметні зв'язки та шукати способи професійного самовдосконалення. Такий підхід сприяє глибокому засвоєнню інформації та формуванню стійких професійних компетентностей [2].

Таким чином, внутрішня мотивація є фундаментом якісної професійної підготовки, особливо в галузях, де важливо не лише володіти знаннями, а й розуміти людину – як, наприклад, у психології. Формування й підтримка внутрішньої мотивації студентів має стати пріоритетом сучасної вищої освіти.

Зовнішня мотивація – це тип мотивації, який ґрунтується на прагненні отримати зовнішні винагороди або уникнути покарань. Вона стимулює діяльність людини не стільки заради самого процесу чи внутрішнього задоволення, скільки для досягнення певного зовнішнього результату.

Серед основних прикладів зовнішніх мотивів можна виділити:

- отримання високих оцінок;
- схвалення з боку викладачів, батьків чи однолітків;
- соціальний статус або престиж професії;
- фінансові стимули, наприклад, стипендії або перспективи добре оплачуваної роботи.

Хоча зовнішня мотивація може бути ефективною на певних етапах навчання, вона має свої обмеження. Така мотивація часто є нестабільною: при зникненні зовнішніх стимулів (наприклад, оцінки або похвали) знижується і рівень активності. Крім того, орієнтація лише на зовнішні фактори може призвести до формального засвоєння знань, зниження інтересу до навчального процесу та відсутності глибокої професійної ідентифікації.

Таким чином, зовнішня мотивація може виступати корисним доповненням, але не здатна повноцінно замінити внутрішнє прагнення до навчання й професійного розвитку. Стійка й ефективна підготовка потребує гармонійного поєднання обох типів мотивації.

Внутрішня і зовнішня мотивація не існують ізольовано – між ними є складна взаємодія, що суттєво впливає на рівень професійної готовності студента. Оптимальним є баланс двох типів мотивації: зовнішня мотивація може виступати пусковим механізмом, який активізує поведінку, тоді як внутрішня – забезпечує стійкість, глибину засвоєння знань і довготривале професійне зростання. Саме гармонійне поєднання внутрішніх прагнень і зовнішніх умов дозволяє студенту-психологу не лише ефективно опановувати професію, а й усвідомлено будувати власну професійну ідентичність.

Мотивація студентів формується під впливом низки взаємопов'язаних чинників, серед яких ключову роль відіграють освітнє середовище, особистісні особливості та соціокультурний контекст.

Освітнє середовище – це не лише навчальні програми, а й особистість викладача, методи подачі матеріалу та форма навчального процесу. Емпатійний і мотивований викладач, який підтримує ініціативу студентів,

використовує інтерактивні методики та створює атмосферу довіри, здатен значно підвищити рівень як внутрішньої, так і зовнішньої мотивації. Важливими є також можливості для практичного застосування знань, гнучкість форм навчання та врахування індивідуальних потреб студентів.

Особистісні особливості студентів – ще один важливий чинник. Власна цілеспрямованість, рівень самооцінки, відповідальність, пізнавальні інтереси, стиль мислення та здатність до саморефлексії безпосередньо впливають на те, як студент сприймає навчання і чи буде він мотивованим до саморозвитку.

Соціальні та культурні умови також формують мотиваційний простір студента. Очікування родини, соціальне оточення, доступ до освітніх ресурсів, престиж професії, національні цінності щодо освіти – все це або підтримує, або послаблює мотивацію. Зокрема, у культурах, де освіта розглядається як цінність і інструмент соціальної мобільності, внутрішня мотивація має більше шансів на формування.

Таким чином, мотивація студентів – це результат дії цілого комплексу умов, які мають бути враховані при організації ефективного навчального процесу.

---

1. Мотивація навчальної діяльності студентів як провідний чинник підготовки майбутніх фахівців. *Психологія і педагогіка: збірник наукових праць*, № 9, 2021. с. 42-46.

2. Сердюк, Л. З. Чинники внутрішньої мотивації учіння студентів ВНЗ. *Наукові записки. Психологія і педагогіка*. № 3. 2014. с. 120-126.

3. Олійник В. В. Особливості формування професійної мотивації у майбутніх фахівців. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2021. с. 10-13.

**Анастасія ДЕМБИЦЬКА**

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту  
права та інноваційної освіти

**Науковий керівник:**

**Катерина ШАПОВАЛОВА**

доцент кафедри цивільно-правових  
дисциплін Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ, адвокат,  
доктор філософії в галузі права

## **ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЗЕМЕЛЬ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ**

Актуальність дослідження правового режиму земель історико-культурного призначення зумовлена необхідністю збереження та раціонального використання культурної спадщини як важливого елементу

національної ідентичності, історичної пам'яті й духовного розвитку суспільства. В умовах євроінтеграційного курсу України та поступової гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері охорони культурної спадщини особливої ваги набуває забезпечення ефективного правового механізму регулювання земель, на яких розташовані об'єкти культурного значення.

Землі історико-культурного призначення мають особливий правовий статус, що передбачає специфічні умови використання, охорони та обмеження прав власності й користування. Водночас на практиці часто виникають суперечності між інтересами збереження культурних об'єктів та економічним використанням територій, що обумовлює необхідність чіткого правового врегулювання таких питань. Відсутність належного обліку, інвентаризації, визначених меж охоронних зон, а також недосконалість адміністративних процедур призводять до порушення режиму охорони пам'яток, їх руйнації або втрати. Крім того, питання правового режиму таких земель є важливими у контексті децентралізації, передачі повноважень органам місцевого самоврядування, розвитку туристичної та рекреаційної інфраструктури. Забезпечення балансу між охороною культурної спадщини та розвитком територій потребує не лише якісного законодавчого забезпечення, але й ефективного механізму реалізації норм права на практиці.

**Виклад основного матеріалу.** Однією з основних категорій земельних ресурсів, що поєднує функції охорони національної пам'яті та культурної ідентичності, є землі історико-культурного призначення. Відповідно до статті 53 Земельного кодексу України [3], до цієї категорії відносяться землі, на яких розташовані історико-культурні заповідники, заповідні території, музеї просто неба, меморіальні музеї-садиби, пам'ятки культурної спадщини, їх комплекси (ансамблі), а також охоронювані археологічні території. Згідно із частиною першою статті 34 Закону України «Про охорону культурної спадщини» ці землі підлягають включенню до кадастрової, планувальної та містобудівної документації, що забезпечує їх юридичну визначеність [4].

Станом на 2022 рік, загальна площа земель історико-культурного призначення в Україні становить 82 023 гектари [8]. Ці землі включають території, на яких розташовані пам'ятки культурної спадщини, історико-культурні заповідники, археологічні об'єкти, меморіальні комплекси та інші об'єкти, що мають історичне та культурне значення. Варто зазначити, що ці дані можуть бути неповними через обмежену інвентаризацію та облік таких земель на державному рівні, а також реалій сьогодення в умовах війни.

Та незважаючи на законодавчо закріплену належність таких земель до спеціального правового режиму, в Україні відсутня чітка класифікація земель історико-культурного призначення. У зв'язку з цим у науковій та правозастосовній практиці використовується класифікація об'єктів культурної спадщини, закріплена у статті 2 Закону «Про Перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації» [5].

Форма власності земель історико-культурного призначення, згідно зі статтею 54 Земельного кодексу України, може бути державною, комунальною або приватною [3]. Водночас у межах цього режиму існують жорсткі обмеження щодо приватизації таких земель, особливо тих, що перебувають у державній або комунальній власності. Закон України «Про Перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації», а саме стаття 18 прямо закріплює неможливість передачі відповідних об'єктів, а отже й земель під ними, у приватну власність [5].

Координацію дій у цій сфері здійснює Міністерство культури України, яке через уповноважене Управління охорони культурної спадщини реалізує повноваження щодо визначення меж таких земель, уточнення правового режиму їх використання та формування охоронних зобов'язань. Центральним документом для захисту об'єктів є охоронний договір, який укладається відповідно до Порядку укладення охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1768 від 28.12.2001 року. Він закріплює режими використання, обсяги реставраційних та охоронних заходів, умови збереження і зберігання об'єктів [6].

Особливості правового режиму земель історико-культурного призначення зводяться до суворої регламентації їх використання виключно у межах цільового призначення. Порухення цього принципу кваліфікується як використання земель не за призначенням, що тягне за собою відповідальність, визначену статтями 91, 96, 141, 143 Земельного кодексу України [3], статтею 239 Кримінального кодексу України (забруднення або псування земель) [2]. Окрему увагу заслуговує питання відповідальності за порушення правового режиму земель, на яких розташовані об'єкти культурної спадщини.

Додатковим інструментом захисту є зонування територій навколо пам'яток, передбачене статтею 32 Закону «Про охорону культурної спадщини». До таких зон належать охоронні зони, зони регулювання забудови, зони охоронюваного ландшафту та археологічного шару, які забезпечують збереження історичного контексту розташування об'єктів [4].

Актуальним є запровадження спеціалізованого класифікатора земель цієї категорії з чітким розмежуванням допустимих і заборонених видів використання для кожного типу об'єктів культурної спадщини. Доцільно вдосконалити систему державного нагляду за дотриманням умов охоронних договорів, а також підвищити рівень юридичної відповідальності за їх порушення, що набуває особливого значення в умовах процесів децентралізації.

Гулкевич О. зазначає, що землі історико-культурного призначення мають використовуватися виключно за призначенням, що передбачає збереження та охорону об'єктів культурної спадщини. Будь-яка діяльність, що може завдати шкоди цим об'єктам або змінити їх автентичність, заборонена. Власники або користувачі об'єктів культурної спадщини зобов'язані укладати охоронні договори з відповідними органами охорони культурної спадщини. Ці договори

визначають режим використання пам'яток, види дозволених робіт та обов'язки щодо їх збереження [7, с. 297].

Хоча законодавство допускає приватну власність на землі історико-культурного призначення, існують суттєві обмеження. Зокрема, пам'ятки культурної спадщини, що мають національне значення, не підлягають приватизації, а їх відчуження можливе лише за згодою держави. Земельний кодекс України (стаття 84) передбачає, що землі під об'єктами культурної спадщини національного значення можуть перебувати виключно у державній власності [3].

Навколо об'єктів культурної спадщини встановлюються охоронні зони, зони регулювання забудови, зони охоронюваного ландшафту та інші, що мають на меті забезпечити належне збереження та використання цих об'єктів. Ці зони мають спеціальний режим використання, що визначається законодавством.

**Висновки.** Таким чином, землі історико-культурного призначення в Україні становлять особливу категорію земель з унікальним правовим режимом, що зумовлений їхнім культурним, історичним і національним значенням. Законодавство України визначає їх склад, форми власності, порядок використання та охорони, однак на практиці існує низка проблем, зокрема відсутність чіткої класифікації, недосконалість механізмів контролю та реалізації охоронних зобов'язань. Удосконалення нормативного регулювання, формування дієвих правових механізмів та запровадження сучасних підходів до управління такими землями є необхідною умовою забезпечення збереження культурної спадщини, її інтеграції в сталий просторовий розвиток і зміцнення національної ідентичності.

---

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 8.05.2025).

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: [zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14) (дата звернення 10.05.2025).

3. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовт. 2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення 8.05.2025).

4. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 8 черв. 2000 р. № 1805-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 39. Ст. 333. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення 9.05.2025).

5. Про Перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації: Закон України від 22 верес. 2005 р. № 2892-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 2. Ст. 33. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/574-17#Text> (дата звернення 10.05.2025).

6. Постанова Кабінету Міністрів України № 1768. Про затвердження Порядку укладення охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини : постанова Кабінету Міністрів України від 28 груд. 2001 р. № 1768. *Офіційний вісник України*. 2002. № 1. Ст. 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-2001-п#Text> (дата звернення 10.05.2025).

7. Гулкевич О. Правовий режим земель історико-культурного призначення.

Юридичний вісник. 2020. С. 297-305. URL :  
<https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2fe94335-3829-4313-b01f-25e56af377bb/content> (дата звернення 10.05.2025)

8. Про затвердження усереднених показників нормативної грошової оцінки земель : Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства 24.06.2022 № 376. Офіційний вісник України. 2022. № 58. Ст. 198. URL :  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0771-22#Text>.

### **Нікіта ДЗЮБА**

курсант 1 курс факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України

### **Науковий керівник:**

### **Євген ГІДЕНКО**

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ

## **ТАКТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ У ДЕОКУПОВАНИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТАХ**

Забезпечення правопорядку у деокупованих населених пунктах стає надзвичайно важливим під час відновлення державного суверенітету на звільнених територіях. Після завершення активної фази бойових дій місцеві жителі очікують на швидке відновлення безпеки, законності та роботи державних інститутів. У таких умовах органи правопорядку стикаються з необхідністю швидкої, чітко організованої та ефективної реакції на загрози як кримінального, так і соціально-політичного характеру.

Тактика забезпечення правопорядку в деокупованих районах має враховувати низку специфічних чинників: наявність залишкових диверсійних груп, зруйновану інфраструктуру, недовіру більшої частини населення, поширення нелегальної зброї та потребу у відновленні правових норм. Важливо не лише фізично забезпечити порядок, а й відновити довіру до влади через професійну, гуманну та виважену поведінку правоохоронців. Ефективна тактика вимагає координації між військовими, поліцейськими, органами місцевого самоврядування та громадянськістю, що є ключем до стабілізації ситуації та початку сталого розвитку звільнених територій.

Відповідно до статті 1 Закону України (далі – ЗУ) «Про деокупацію (формула Свободи)» деокупація тимчасово окупованих територій України – це сукупність правових, військових, політичних, дипломатичних, адміністративних, економічних, інформаційних, соціальних та інших заходів,

спрямованих на відновлення державного суверенітету і територіальної цілісності України в межах її державного кордону [1].

Протягом тривалого часу в українському законодавстві термін «деокупація» та похідні від нього застосовувалися без чіткого офіційного визначення. Лише після ухвалення Верховною Радою України у квітні 2022 року Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України» це поняття отримало законодавче закріплення [2].

Згідно з пунктом 3 частини першої статті 1-1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» деокупація – це комплекс заходів державної політики, які призводять до повного усунення збройних формувань Російської Федерації та окупаційної адміністрації РФ з тимчасово окупованої території України, а також до встановлення повного ефективного контролю України над цією територією, що передбачає повернення її під загальну юрисдикцію України та відновлення конституційного ладу [3].

Саме тому в контексті забезпечення правопорядку у деокупованих населених пунктах, де поліція стикається з унікальними викликами та складними умовами, особливо важливо чітко визначити ефективні тактичні підходи. Саме тому в тактиці забезпечення правопорядку слід виділити такі першочергові тактичні кроки, як:

- стабілізаційні заходи: одразу після звільнення населеного пункту поліція виконує завдання з виявлення колаборантів, зачистки території від ворожих диверсійно-розвідувальних груп (далі – ДРГ), а також участі у фільтраційних процедурах та забезпеченні правопорядку;
- встановлення довіри з населенням: проводиться активна комунікація з громадянами, збір інформації про воєнні злочини, оцінка безпекових потреб місцевих жителів, підтримка морального стану людей;
- евакуація та гуманітарна допомога: організація евакуації цивільного населення з небезпечних районів, супровід гуманітарних вантажів;
- спільні патрулювання з військовими: тимчасова координація дій поліції з підрозділами Збройних Сил України (далі – ЗСУ) та територіальної оборони з метою швидкого реагування на загрози.

Досвід свідчить, що в періоди криз українське суспільство здатне до високого рівня самоорганізації та згуртованості задля збереження суспільного порядку. Без офіційного втручання держави громадяни самостійно формували загони самооборони: облаштовували блокпости, організовували патрулювання вулиць і здійснювали чергування, нерідко маючи при собі зброю. Поліція лише фіксувала їхню діяльність і надавала методичну підтримку, при цьому серйозних зловживань із боку цих формувань майже не фіксувалося. По суті, це були сучасні прояви колись поширених народних дружин. Хоча чинне законодавство передбачає створення добровільних формувань охорони порядку, воно орієнтоване на мирний час і постійну дію таких структур, що в

спокійний період не викликає зацікавленості у громадян [4, с. 28].

Водночас у критичних ситуаціях люди демонструють рішучість захищати свої громади. Це дає підстави вважати доцільним розробку спеціального правового механізму, який би дозволяв оперативно запускати процес створення добровільних формувань у надзвичайних умовах. Такий механізм забезпечить завчасне облікування складу, озброєння, місць розміщення формувань та ефективне управління ними з боку поліції. Головною перевагою стане юридичне й організаційне закріплення зв'язку таких формувань із місцевою владою, що унеможливить їхню неконтрольовану діяльність за анархічним принципом.

Одним із головних кроків щодо відновлення та гарантування безпеки на деокупованих територіях має стати встановлення дієвого контролю над основними суспільними процесами, включно з впровадженням проєкту «Поліцейський офіцер громади». Експерти слушно наголошують, що повноцінна реалізація цього проєкту є важливою передумовою для формування стійкого партнерства між поліцією та місцевим населенням. Це сприятиме створенню безпечного середовища, ефективному включенню поліції в життя громади, задоволенню її безпекових потреб, залученню до співпраці всіх зацікавлених сторін та спільному розв'язанню локальних проблем [5].

Водночас поряд із розв'язанням питань підвищення якості та ефективності виконання поліцією своїх правоохоронних та інших функцій на деокупованих територіях не менш важливим залишається належний контроль за дотриманням законності самими поліцейськими, особливо у випадках, що стосуються осіб, підозрюваних у протиправних діях проти українського народу та держави. Варто пам'ятати, що воєнний стан, а також специфічні умови суспільного життя в цей період, не можуть бути підставою для ігнорування принципів верховенства права, законності та загальноприйнятих суспільних цінностей або виправдання правопорушень, які суперечать цим засадам [4, с. 29].

Отже, забезпечення правопорядку на деокупованих територіях є дуже складним і багатогранним завданням, що вимагає системного підходу, гнучких тактичних рішень і глибокого розуміння місцевих особливостей. Успіх у виконанні цього завдання можливий лише за умови скоординованої співпраці поліції з іншими силовими структурами, органами місцевого самоврядування та громадськістю. Першочерговими кроками мають стати стабілізаційні дії, розбудова довіри з боку населення, забезпечення гуманітарних потреб і патрулювання у співпраці з військовими. У той же час важливо забезпечити контроль за законністю дій самих правоохоронців, адже дотримання принципів верховенства права навіть в умовах війни є ключовим чинником відновлення легітимності влади та довіри громадян до держави.

Крім того, особливого значення набуває розвиток механізмів громадської самоорганізації та інституційне закріплення таких ініціатив у правовому полі,

зокрема шляхом створення добровільних формувань охорони правопорядку в умовах надзвичайних ситуацій. Це дозволить оперативно реагувати на виклики безпеки, а також забезпечить ефективне управління цими структурами з боку державних органів. Важливою складовою стратегії безпеки має стати проєкт «Поліцейський офіцер громади», який здатен не лише забезпечити присутність поліції в житті громади, а й стати дієвим інструментом для формування безпечного середовища, заснованого на партнерстві та довірі. Усі ці заходи за належного правового та організаційного супроводу створюють фундамент для сталого відновлення деокупованих територій та успішної інтеграції їх у загальнодержавний правовий і соціальний простір.

---

1. Про деокупацію (формула Свободи): Закон України від 17.02.2021-№ 5093- ВР. Київ. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/П04364А> (дата звернення: 24.05.2025).

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України: Закон України від 21.04.2022 - № 2217- IX.-07.05.2022 ВР. Київ URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2217-20#Text> (дата звернення: 24.05.2025).

3. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 19.05.2024 - № 1207- VII.- 07.05.2022 ВР. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 24.05.2025).

4. Гусаров С. М. Робота органів поліції України на декупованих територіях. Проблеми сучасної поліціїстики: тези доп. III наук-практ. конф., м. Вінниця, 11 трав. 2023 р. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця, 2023. С. 25-30.

5. Що треба знати про поліцейських офіцерів громади? URL: <https://boratyn.ukraina.org.ua/news/scho-treba-znati-pro-policeyskikh-oficeriv-gromadi> (дата звернення: 24.05.2025).

**Леонід БІЛОКОНЬ, Нікіта ДЗЮБА**

здобувачі вищої освіти

Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Олена МАРЧЕНКО**

професор кафедри теорії та історії  
держави та права, конституційного  
права та прав людини

Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ,  
доктор філософських наук, професор

## **ЕВОЛЮЦІЯ УЯВЛЕНЬ ПРО НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ У ПОЛІТИКО-ПРАВОВІЙ ДУМЦІ: ВІД АНТИЧНОСТІ ДО МОДЕРНУ**

Еволюція уявлень про національну безпеку в політико-правовій думці є складним і багатогранним процесом, що відображає зміни в політичних системах, філософських підходах та соціокультурних умовах різних епох. Від початкових концепцій у стародавніх цивілізаціях до сучасних підходів у контексті глобалізації національна безпека поступово формувалась як інтегральна складова державної політики, що охоплює широкий спектр економічних, політичних, військових, соціальних та інформаційних аспектів.

В античному світі ідеї безпеки були тісно пов'язані з поняттям державності і війни, а також із морально-етичними засадами суспільного ладу. Стародавні греки і римляни вперше започаткували систематичний аналіз державного устрою і військової могутності, розглядаючи їх як основні чинники забезпечення безпеки. Для Аристотеля держава виступала як природний організм, що існує задля блага своїх громадян, а безпека розумілася як умова збереження політичного ладу і стабільності. Політична філософія античності підкреслювала важливість розумної влади і збереження гармонії у суспільстві як основи національної безпеки. Водночас у римській традиції, зокрема в працях Цицерона, значну увагу приділяли поняттю справедливості як основі законності та порядку, що були необхідними для захисту державних інтересів і забезпечення безпеки громадян [1, с.76].

В епоху Середньовіччя уявлення про безпеку держави суттєво змінюються під впливом феодальної структури суспільства та панування церкви. Безпека стала асоціюватися із захистом феодального ладу і релігійних цінностей, де центральне місце посідала ідея божественного права монарха. Поняття національної безпеки не розглядалося як суто світське явище, а тісно перепліталось з духовною сферою, що проявлялося у захисті християнської

віри та встановленого порядку. У цей період виникли перші концепції суверенітету, які вважалися запорукою миру і безпеки, хоча розуміння безпеки залишалося переважно військовим і оборонним. З розвитком феодальних монархій і зміцненням централізованої влади постало завдання формування професійної армії і створення системи оборонних укріплень, що стало першим кроком до сучасного сприйняття державної безпеки [2, с. 10].

Епоха Відродження і початок Нового часу позначені глибокими змінами в політичній думці і появою нових теорій держави і суверенітету, які вплинули і на уявлення про безпеку. Філософи, такі як Ніколо Макіавеллі, розглядають безпеку як результат політичної мудрості і вміння державця діяти відповідно до реалій влади, навіть якщо це суперечить традиційній моралі. Макіавеллі підкреслював необхідність утримання влади і захисту держави за будь-яку ціну, що відображало практичний підхід до безпеки як ключового елементу політичного успіху. У цей час відбувається відокремлення світської влади від церкви, що сприяло формуванню концепції державного суверенітету як головного гаранта безпеки. З'являються ідеї про державу як соціальний договір, що укладається між правителем і підданими, де безпека виступає основною умовою існування спільноти [3, с.18].

У XVII-XVIII століттях, в епоху Просвітництва, розвиваються нові політико-правові теорії, які заклали фундамент сучасного розуміння національної безпеки. Філософи, зокрема Томас Гоббс, Джон Локк, Жан-Жак Руссо, розглядали безпеку через призму природних прав і суспільного договору. Для Гоббса безпека була першочерговим завданням держави, яка створюється для захисту людей від «війни всіх проти всіх». Його концепція «Левіафана» символізувала потужну централізовану владу, здатну забезпечити порядок і безпеку. Локк і Руссо акцентували увагу на праві людини на життя і власність, які держава зобов'язана захищати. Безпека розглядалася як умова забезпечення цих прав, а законність влади визнавалася обмеженою суспільним договором і правами громадян. У цей час починає формуватися поняття правової держави, де безпека тісно пов'язана з дотриманням закону, а не лише із силовим примусом.

У XIX столітті уявлення про національну безпеку розширюються і включають соціально-економічні аспекти. З появою індустріалізації національні держави стикаються з новими викликами, такими як економічна конкуренція, соціальна нерівність і класові конфлікти. Вчені і політики починають усвідомлювати, що безпека держави залежить не лише від військової сили, а й від внутрішньої стабільності, рівня добробуту населення і здатності ефективно управляти ресурсами. У цей період формуються концепції національного інтересу, де безпека стає одним з головних елементів державної політики. Відбувається активний розвиток міжнародного права і системи дипломатії, що також сприяє новому сприйняттю безпеки як багатогранного явища [1, с.113].

Початок XX століття знаменував новий етап в еволюції національної

безпеки, зумовлений світовими війнами і появою складних геополітичних конфліктів. Військова безпека залишалась пріоритетом, однак поступово набувають значення політичні, економічні, технологічні та інформаційні аспекти. Формується поняття комплексної безпеки, що включає не лише оборону від зовнішніх загроз, а й внутрішню стабільність, захист інформаційного простору, а також забезпечення соціальної згуртованості. Після Другої світової війни і створення Організації Об'єднаних Націй виникає новий підхід до безпеки, заснований на колективній відповідальності і міжнародному співробітництві.

У другій половині XX століття розвиток інформаційних технологій, глобалізація і поширення транскордонних загроз, таких як тероризм і кіберзлочинність, суттєво змінили парадигму національної безпеки. Безпека перестала бути виключно військовою категорією і стала багатовимірною системою, що охоплює широкий спектр сфер: від економічної і екологічної безпеки до кібербезпеки і захисту прав людини. Політико-правова думка звернула увагу на необхідність гнучких механізмів реагування, багаторівневої взаємодії державних і недержавних акторів, а також на інноваційні підходи до прогнозування і запобігання загрозам [1, с. 87].

Сучасна концепція національної безпеки базується на принципах комплексності, проактивності і сталого розвитку. Вона передбачає інтеграцію різних секторів – військового, політичного, економічного, соціального, інформаційного та екологічного – для формування цілісної системи захисту держави і суспільства. Умови цифрової епохи вимагають від держави не лише оборонних спроможностей, а й високого рівня кібербезпеки, здатності швидко адаптуватися до змін і забезпечувати стійкість перед новими викликами. Водночас національна безпека розглядається у глобальному контексті, що потребує тісної міжнародної співпраці і врахування спільних загроз та інтересів [2, с.108].

Отже, еволюція уявлень про національну безпеку відображає розвиток політико-правової думки і суспільних систем в цілому. Від простих військових концепцій античності до складних багатофакторних моделей сучасності національна безпека стала ключовим елементом стабільності і розвитку держави. Вона постійно адаптується до нових викликів і змін у міжнародному середовищі, зберігаючи при цьому основну мету – захист життя, прав і свобод громадян, суверенітету і цілісності держави. Це свідчить про безперервний процес переосмислення і удосконалення концептуальної бази національної безпеки у відповідь на динаміку політичних, соціальних та технологічних змін у світі.

---

1. Богуцький П. Концептуальні засади права національної безпеки України : монографія. Київ-Одеса : Фенікс, 2020. 376 с.

2. Богуцький П. Теоретичні основи становлення і розвитку права національної безпеки України : дис. ... д-р юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2020. 410 с.

3. Горбулін В., Даник Ю. Національна безпека України: фокус пріоритетів в умовах

пандемії. *Вісник Національної академії наук України*. 2020. № 5. 18 с.

4. Смоляннюк В. Системні засади національної безпеки України. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія : Політологія. 2018. № 2. 126 с.

**Ірина ДМИТРИШИН**

магістр гр. Мз-053-24-1

Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ, викладач

кваліфікаційної категорії, спеціаліст

1 категорії Відокремлений структурний  
підрозділ «Краматорський фаховий  
коледж промисловості, інформаційних  
технологій та бізнесу Донбаської  
державної машинобудівної академії»

## **ВНУТРІШНЯ ТА ЗОВНІШНЯ МОТИВАЦІЯ ДО НАУКОВОЇ РОБОТИ: ПРИКЛАД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ТЕХНІЧНОГО КОЛЕДЖУ**

**Тема та мотивація дослідження.** У сучасних умовах трансформації освітнього простору України, що супроводжується процесами діджиталізації, глобалізації, воєнними викликами та зміною освітніх пріоритетів, зростає значення формування у студентів фахових коледжів дослідницьких компетентностей і залучення їх до наукової діяльності. Важливою складовою освітнього процесу стає участь студентів у наукових конференціях, конкурсах, олімпіадах, чемпіонатах, науково-практичних форумах тощо. Проте рівень залученості студентської молоді до таких форм активності залежить від багатьох чинників, зокрема – від структури мотивації.

**Аналіз існуючих рішень.** Як засвідчують результати досліджень [1-2], мотивація до наукової діяльності зазнає істотного впливу як зовнішніх соціальних обставин (збройний конфлікт, економічна нестабільність), так і внутрішніх психологічних установок особистості.

**Недоліки рішень.** У студентському середовищі фахових коледжів, які поєднують в собі елементи як середньої спеціальної, так і вищої освіти, ця мотивація має свою специфіку: поєднання прагматичних очікувань із бажанням самореалізації через прикладні та дослідницькі проекти.

**Виклад основного матеріалу.** На прикладі студентів Краматорського фахового коледжу промисловості, інформаційних технологій і бізнесу Донбаської державної машинобудівної академії було виявлено низку причин, що спонукають молодь до участі в наукових заходах. Зокрема, мотиваційні чинники доцільно поділити на дві великі категорії – **зовнішні (матеріальні)** та **внутрішні (особистісно-ціннісні)**.

До **зовнішніх чинників** належать ті стимули, які мають безпосередній

зв'язок із системою заохочень у межах навчального закладу. Студенти, які беруть участь у наукових конкурсах, турнірах, конференціях або олімпіадах, можуть отримувати додаткові бали до підсумкової оцінки, підвищену стипендію, заохочувальні премії, можливість проходження стажування або рекомендації до вступу у заклади вищої освіти. Ці фактори є дієвими особливо для студентів технічного або економічного профілю, які орієнтовані на практичний результат та професійне зростання.

Натомість **внутрішня мотивація** зумовлена більш глибокими психолого-педагогічними потребами студентів. Частина молоді виявляє глибокий інтерес до навчальної дисципліни, що проявляється у виконанні додаткових завдань, ініціативній підготовці матеріалу за межами обов'язкової програми, прагненні глибше зрозуміти теоретичні засади галузі. Така мотивація часто підкріплюється потребою **самоперевірки** – студент прагне випробувати себе, зіставити рівень власних знань із іншими, що знаходить вираження у бажанні брати участь у конкурсних змаганнях інтелектуального характеру.

Ще одним важливим мотивом є **усвідомлення перспективності навчання як інвестиції в майбутнє**: студент прагне здобути максимум знань і досвіду задля формування ґрунтовної професійної бази. Не менш значущим у цьому контексті виступає **альтруїстичний компонент**, що виражається у прагненні створювати освітні або програмні продукти (наприклад, мобільні додатки чи інтерфейси), які можуть бути корисними для інших студентів, полегшуючи їхнє навчання та сприяючи академічній тягловості поколінь.

**Висновки.** Таким чином, дослідження мотивації студентів фахових коледжів до участі в науковій роботі набуває особливої актуальності не лише як засіб підвищення якості освітнього процесу, але і як стратегія формування активного, компетентного та відповідального молодого фахівця, здатного до критичного мислення, самостійної творчої діяльності й професійної адаптації в умовах швидких змін.

---

1. Староста В. І. Мотивація навчання студентів та аспірантів до і під час ускладнених умов (пандемія Covid-19, воєнний стан в Україні). *Науковий журнал Хортицької національної академії. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2024. Вип. 2(11). С. 105-116. DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2024-11-1>.

2. Рекун Г. П., Прус Ю. І. Діагностика навчальної мотивації студентів ВНЗ. *Актуальні проблеми економіки.* 2015. № 5. С. 386-394. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape\\_2015\\_5\\_48](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015_5_48).

**Анастасія ДОЛЖИКОВА**

курсантка 2 курсу Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України  
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Михайло ФРОЛОВ**

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук, доцент

**ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ  
ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ  
ДОСВІД В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ**

Захист прав дітей у сучасній Україні є першорядним пріоритетом як у внутрішній політиці держави, так і на міжнародному рівні. Особливої актуальності ця проблема набула в умовах збройного конфлікту, що триває з 2014 року. Дитяче населення виявилось однією з найуразливіших категорій, що першими зазнають наслідків гуманітарних, соціальних та правових порушень.

Національне законодавство України забезпечує базу для реалізації та гарантування прав дитини. Основоположні документи, такі як Конституція України, Цивільний і Сімейний кодекси, а також Закон України «Про охорону дитинства» [3], закладають правові орієнтири, спрямовані на всебічний захист неповнолітніх. Наприклад, Конституція у статті 52 прямо вказує на необхідність захисту дітей від усіх форм насильства, а Сімейний кодекс визначає засади відповідальності батьків щодо піклування, утримання та виховання дітей [2].

Україна активно інтегрує у своє законодавче поле норми міжнародного права. Держава є стороною багатьох міжнародних договорів, серед яких важливе місце займає Конвенція ООН про права дитини. Також Україна приєдналася до Гаазької конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, що дозволяє надавати правову оцінку транснаціональним випадкам переміщення неповнолітніх без згоди законних опікунів. Протягом

2024 року парламент України розглянув та схвалив низку ініціатив, спрямованих на вдосконалення механізмів реалізації зобов'язань у межах цих міжнародних угод [1].

Цивільно-правові засоби залишаються важливою формою індивідуального захисту прав дитини. Законодавством передбачено низку інструментів, що дозволяють батькам, законним представникам або самій дитині (залежно від віку) звертатися до суду з вимогами про відновлення порушених прав. Це може стосуватися визначення місця проживання, призначення опіки чи піклування, стягнення аліментів або захисту особистих немайнових прав. Відповідні положення зафіксовані, зокрема, в статтях 15 та 16 Цивільного кодексу України [4].

Особливу увагу закон приділяє процесуальним гарантіям. Цивільний процесуальний кодекс України передбачає спеціальні норми, що зобов'язують суди діяти, виходячи з найкращих інтересів дитини. Це передбачає право дитини бути вислуханою, якщо вона досягла відповідного віку та рівня розвитку, а також обов'язок призначення представника, який відстоює інтереси неповнолітнього під час розгляду справ. Суд має забезпечити належну атмосферу для участі дитини в процесі, уникати травматичних процедур та дбати про недопущення вторинної віктимізації.

З початком широкомасштабного вторгнення російської федерації у 2022 році питання захисту дітей стало ще більш проблематичним. Уряд України відреагував на нові виклики, утворивши Координаційний штаб із захисту прав дитини в умовах воєнного стану. Цей орган виконує функцію кризового менеджменту, приймає оперативні рішення, аналізує ситуацію та забезпечує зворотній зв'язок між державними інституціями та громадами [5, с. 3].

У боротьбі за права дітей надзвичайно важливим залишається міжнародне партнерство. Провідні міжнародні інституції, серед яких ЮНІСЕФ, Рада Європи, Європейський Союз, активно долучаються до підтримки реформ у сфері дитячого захисту. Вони не лише фінансують гуманітарні програми, але й надають методичну допомогу, проводять тренінги для українських фахівців, підтримують впровадження міжнародних стандартів у правосудді, дружньому до дитини, та здійснюють моніторинг ситуації з правами дітей, у тому числі за межами країни [7, с. 79].

Останнім часом простежується зростання уваги до новітніх загроз, що постають перед дітьми, зокрема в цифровому просторі. У 2024 році актуалізувалися питання кібербезпеки, запобігання онлайн-насилльству, кібербулінгу та несанкціонованого використання особистих даних дітей. У відповідь на ці виклики уряд запроваджує пілотні проекти, які передбачають залучення фахівців-психологів до роботи в межах кримінального провадження, що стосується неповнолітніх, а також впровадження принципів відновного правосуддя у роботі з підлітками.

Поряд з офіційними інституціями значну роль у захисті прав дитини відіграють громадські організації, волонтери та ініціативні об'єднання. У

період воєнного стану саме вони часто першими надають гуманітарну допомогу, забезпечують супровід дітей, які втратили батьків або зазнали травм, організовують просвітницькі кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності про права дитини серед населення, та беруть участь у формуванні правозахисної політики на місцевому рівні [6, с. 225].

Отже, ефективний захист прав дитини в Україні неможливий без комплексного підходу. Він має включати нормативне удосконалення законодавства, розвиток процесуальних гарантій, активізацію міжнародного співробітництва, а також підтримку діяльності громадянського суспільства. Для досягнення стійкого результату необхідне належне фінансування програм у сфері дитячого захисту, підвищення фахової кваліфікації працівників, які працюють з дітьми, та створення безпечного середовища, в якому кожна дитина почуватиметься захищеною.

1. Конвенція про права дитини: міжнародний документ від 20.11.1989 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_021#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text).
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
3. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
5. Стефанчук М.О. Цивільно-правові механізми забезпечення захисту прав людини на життя в умовах збройних конфліктів. *Академічні візії* №28 2024р. 1-9 с.
6. Малишко І. В. Система міжнародного захисту прав дитини. *European Conference*, 2022 р. 224-226 с.
7. Наливайко Л. Р. Правовий статус дитини, яка постраждала від війни. Л. Р. Наливайко. *Аналітично-порівняльне правознавство*. редкол.: Ю. М. Бисага (голов. ред.), В. В. Заборовський, Д. М. Белов, С. Б. Булеца та ін.; ДВНЗ «УжНУ» – Ужгород, 2024. – №4. – С. 77-81.

**Максим ДОНЧЕНКО**

здобувач вищої освіти першого  
(бакалаврського) рівня факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ

**Марина ЛОГІНОВА**

викладач кафедри цивільно-правових  
дисциплін факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ  
З КЕРІВНИКОМ ПІДПРИЄМСТВА, УСТАНОВИ, ОРГАНІЗАЦІЇ**

Розірвання трудового договору є одним з найважливіших аспектів трудових відносин, що вимагає чіткого дотримання вимог законодавства, адже від цього залежить захист прав як працівника, так і роботодавця. Проте коли мова йде про припинення трудових відносин з керівником підприємства, установи чи організації, процес набуває значних особливостей. Це пов'язано не лише з особливим статусом керівника, який є посадовою особою з широкими повноваженнями та високим рівнем відповідальності, але й з тим, що його діяльність безпосередньо впливає на функціонування всього колективу та фінансово-господарську діяльність суб'єкта господарювання. Законодавство України, зокрема Кодекс законів про працю, а також інші нормативно-правові акти, встановлюють спеціальні підстави та процедури для припинення повноважень керівника, що відрізняються від загальних правил звільнення інших категорій працівників. Розуміння цих нюансів є критично важливим для власників, уповноважених органів та самих керівників, аби уникнути юридичних спорів та забезпечити законність процесу.

Підстави для розірвання трудового договору з керівником підприємства, установи, організації, як і з будь-яким іншим працівником, можуть бути загальними та спеціальними. До загальних підстав належать: звільнення за угодою сторін, закінчення строку дії трудового договору, розірвання за ініціативою працівника (як з поважних причин, так і без них), а також за ініціативою власника чи уповноваженого ним органу з таких причин, як зміни в організації виробництва і праці, виявлена невідповідність

працівника займаній посаді, систематичне невиконання трудових обов'язків, прогул, поява на роботі в нетверезому стані та інші. Однак крім цих загальних випадків законодавство встановлює особливі, додаткові підстави для припинення повноважень керівника. Це включає одноразове грубе порушення трудових обов'язків керівником підприємства, установи, організації будь-якої форми власності, його заступниками або головним бухгалтером [1]. Грубе порушення означає дії чи бездіяльність, що мають значні негативні наслідки для підприємства, і їхня «грубість» визначається власником або уповноваженим органом з урахуванням обставин проступку. Також керівник може бути звільнений за дії або бездіяльність, які призвели до заборгованості з виплати заробітної плати або порушення встановлених строків її виплати. Додатковою підставою є припинення повноважень посадових осіб, що є специфічною підставою для керівників господарських товариств, яка дозволяє власнику оперативно реагувати на неефективне управління. Крім того, розірвання трудового договору може відбутися за невиконання чи неналежне виконання обов'язків з охорони праці, якщо це призвело до травматизму або аварії. У разі, якщо з керівником укладено контракт, трудовий договір може бути розірваний також з підстав, передбачених самим контрактом, що є важливою особливістю. Ці спеціальні підстави підкреслюють підвищену відповідальність керівника за результати своєї діяльності та забезпечують власнику інструменти для ефективного управління [2].

Процедура розірвання трудового договору з керівником підприємства, установи, організації має свої суттєві особливості, що відрізняють її від звільнення рядового працівника. Ключовим моментом є те, що рішення про звільнення керівника приймається власником або уповноваженим ним органом, таким як загальні збори учасників, наглядова рада, рада директорів або відповідний орган управління для державних та комунальних підприємств. Це рішення має бути належним чином оформлене, як правило, у вигляді протоколу засідання або іншого розпорядчого документа уповноваженого органу. На підставі цього рішення видається наказ про звільнення, який є основним кадровим документом. Керівника необхідно ознайомити з цим наказом під підпис. Невід'ємною частиною процедури є проведення повного розрахунку з керівником у день звільнення. Це включає виплату заробітної плати за відпрацьований період, компенсації за всі невикористані дні щорічних та додаткових відпусток, а також, у передбачених законом чи контрактом випадках, вихідної допомоги. Трудову книжку керівнику мають видати у день звільнення з відповідним записом про припинення трудового договору [3]. Особливе значення має процедура передачі справ від звільняючого керівника новопризначеному або тимчасово виконуючому обов'язки. Бажано скласти акт приймання-передачі справ, у якому детально фіксуються залишки матеріальних цінностей, документація, печатки, штампи, фінансові зобов'язання, стан виконання доручень тощо. Це дозволяє уникнути можливих непорозумінь та претензій у майбутньому і є важливим кроком для

забезпечення безперервності діяльності підприємства. Дотримання цих етапів є запорукою законності звільнення та мінімізації ризиків виникнення трудових спорів [4].

Отже, розірвання трудового договору з керівником підприємства, установи, організації є процесом, що суттєво відрізняється від звільнення рядових працівників і вимагає особливої уваги до деталей. Ця відмінність зумовлена специфічним правовим статусом керівника, його розширеними повноваженнями та високим рівнем відповідальності за функціонування всього суб'єкта господарювання. Законодавство не лише передбачає загальні підстави для припинення трудових відносин, а й встановлює спеціальні, додаткові причини для звільнення керівника, що відображають вимоги до ефективності управління та належного виконання покладених на нього обов'язків, зокрема щодо фінансової дисципліни та охорони праці. Дотримання чіткої процедури звільнення, починаючи від прийняття рішення уповноваженим органом власника, видачі наказу, проведення повного розрахунку і закінчуючи обов'язковою передачею справ, є досить важливим. Нехтування будь-яким з цих етапів може призвести до визнання звільнення незаконним у судовому порядку, поновлення керівника на посаді та стягнення значних коштів. Таким чином, розуміння та неухильне дотримання всіх особливостей розірвання трудового договору з керівником є запорукою юридичної чистоти процесу та захисту інтересів усіх сторін.

---

1. Андрушко В. Я. Правове регулювання праці керівників підприємств. *Юридичний вісник України*. 2018. № 34. С. 8-12.

2. Богданова О. М. Особливості розірвання трудового договору з керівником підприємства. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 6. С. 78-82.

3. Гриценко О. В. Підстави та порядок звільнення керівника підприємства, установи, організації. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 4. С. 136-140.

**Максим ДОНЧЕНКО**

здобувач вищої освіти першого  
(бакалаврського) рівня факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

***Науковий керівник:***

**Марина ЛОГІНОВА**

викладач кафедри цивільно-правових  
дисциплін факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ  
З НЕПОВНОЛІТНІМИ, З ТИМЧАСОВИМИ  
ТА СЕЗОННИМИ ПРАЦІВНИКАМИ**

У сучасному трудовому праві особливе місце займає регулювання праці певних категорій працівників, які в силу своїх вікових, соціальних чи виробничих особливостей потребують посиленого захисту та спеціальних гарантій. До таких категорій належать неповнолітні працівники, чия праця обмежена з огляду на їх вік та необхідність забезпечення освітнього процесу, а також тимчасові та сезонні працівники, чиї трудові відносини характеризуються строковістю та залежністю від конкретних умов або пори року. Розуміння специфіки трудового договору для цих груп є надзвичайно актуальним, адже воно дозволяє ефективно захищати їхні права, запобігати можливим зловживанням з боку роботодавців та забезпечувати дотримання вимог чинного законодавства. Саме тому важливо детально розглянути особливості укладення, виконання та припинення трудового договору для неповнолітніх, тимчасових та сезонних працівників, виявивши ключові відмінності від загальних положень трудового права.

Праця неповнолітніх осіб в Україні перебуває під особливим захистом держави, що відображено у спеціальних нормах Кодексу законів про працю та інших нормативно-правових актах. Такий посилений захист зумовлений необхідністю забезпечити гармонійний фізичний і моральний розвиток молоді, захистити їхнє здоров'я та сприяти можливості поєднувати трудову діяльність з навчанням. Загалом неповнолітнім працівником вважається особа, яка не досягла 18 років. Прийняття на роботу таких осіб суворо регламентоване:

зазвичай це можливо з 16 років, проте за певних умов та зі згоди батьків чи опікунів, до роботи можуть бути допущені особи віком від 14 років, виключно для виконання легкої праці, що не шкодить здоров'ю та не заважає навчанню. Основною вимогою є обов'язковий попередній медичний огляд перед працевлаштуванням, а також щорічні медичні огляди до досягнення 21 року. Трудовий договір з неповнолітнім завжди укладається у письмовій формі, і для таких працівників не встановлюється випробувальний термін. Законодавчо заборонено залучати неповнолітніх до важких робіт, робіт зі шкідливими чи небезпечними умовами праці, підземних робіт, а також до підймання та переміщення надмірних вантажів. Робочий час для них є скороченим (наприклад, 36 годин на тиждень для осіб 16-18 років, 24 години для 15-16 років) і категорично заборонено залучення до нічних, надурочних робіт та роботи у вихідні чи святкові дні. Щорічна основна відпустка для неповнолітніх становить 31 календарний день і може бути надана у зручний для них час. Оплата праці, незважаючи на скорочений робочий день, як правило, відповідає нормі оплати, встановленій для дорослих працівників. Припинення трудового договору з неповнолітнім за ініціативою роботодавця можливе лише за наявності чітко визначених законом підстав та обов'язкової згоди служби у справах дітей, що є додатковою гарантією їх соціального захисту [3].

Трудовий договір з сезонними неповнолітніми працівниками є унікальним перетином двох особливих інститутів трудового права, що вимагає застосування як загальних норм щодо праці неповнолітніх, так і спеціальних положень, які регулюють сезонну зайнятість. Це зумовлює посилений рівень правового захисту для молодих осіб, які виконують роботи, що за своїм характером обмежені певним періодом року. По-перше, до таких трудових відносин застосовуються всі загальні норми, що стосуються праці неповнолітніх. Це означає, що мінімальний вік для прийняття на сезонну роботу буде таким самим, як і для будь-якої іншої праці: 16 років (або 15, 14 років за певних умов та зі згодою батьків чи опікунів, виключно для легкої роботи, що не шкодить здоров'ю та не заважає навчанню). Також є обов'язковими попередній та щорічні медичні огляди, що є досить важливим для моніторингу стану здоров'я в умовах сезонної праці, яка часто пов'язана з фізичними навантаженнями або впливом зовнішнього середовища [1]. Трудовий договір має бути укладений виключно в письмовій формі; і для таких працівників не встановлюється випробувальний термін, що є додатковою гарантією їхнього працевлаштування. По-друге, праця неповнолітніх на сезонних роботах підпадає під суворі обмеження щодо умов праці. Категорично заборонено залучати їх до важких робіт, робіт зі шкідливими або небезпечними умовами, підземних робіт, а також до підймання та переміщення вантажів, маса яких перевищує встановлені для неповнолітніх граничні норми. Це особливо актуально для сезонних робіт у сільському господарстві або на будівництві, де такі умови можуть бути поширеними. По-третє, щодо режиму робочого часу та часу відпочинку, то застосовуються

виключно норми, що встановлюють скорочену тривалість робочого часу для неповнолітніх, а не загальні норми для сезонних працівників. Це означає, що, наприклад, для 16-річного працівника на збиранні врожаю тривалість робочого тижня не може перевищувати 36 годин, а не 40. Також категорично заборонено залучати неповнолітніх сезонних працівників до нічних, надурочних робіт та роботи у вихідні чи святкові дні. Щорічна основна відпустка надається тривалістю 31 календарний день, а не 24 дні, як для дорослих сезонних працівників, і може бути надана до закінчення шести місяців роботи. По-четверте, при оплаті праці неповнолітніх сезонних працівників діє принцип, згідно з яким заробітна плата при скороченому робочому часі виплачується в повному розмірі, ніби вони працювали повний робочий день/тиждень, що є додатковою гарантією їх економічних прав [2].

Таким чином, трудовий договір з неповнолітніми, тимчасовими та сезонними працівниками є яскравим прикладом підходу в трудовому праві, що має на меті забезпечити додаткові гарантії та захист для найбільш вразливих категорій зайнятих осіб. Для неповнолітніх специфіка договору полягає у суворих вікових обмеженнях, обов'язкових медичних оглядах, скороченій тривалості робочого часу, забороні на небезпечні та важкі роботи, а також посилені гарантії при звільненні. Ці норми спрямовані на захист здоров'я, освіти та всебічного розвитку молоді. Тимчасові та сезонні працівники, хоча й мають багато спільних рис з постійними працівниками, відрізняються строковим характером трудового договору, що обумовлений або тимчасовою потребою у робочій силі, або ж залежністю від певної пори року чи конкретного сезону. Для цих категорій важливою є письмова форма договору та чітке зазначення строку його дії чи сезонного характеру роботи. Хоча на них поширюються загальні права та обов'язки, існують особливості щодо надання відпусток та припинення трудових відносин, які, як правило, пов'язані із закінченням визначеного терміну або сезону. На перетині цих категорій – сезонні неповнолітні працівники – діють найжорсткіші захисні норми, що поєднують усі гарантії для молоді з обмеженнями сезонної зайнятості, підкреслюючи пріоритет охорони праці та прав неповнолітніх. Загалом спеціальне правове регулювання трудових відносин з неповнолітніми, тимчасовими та сезонними працівниками є фундаментальним елементом системи соціального захисту в Україні. Воно забезпечує баланс між економічними потребами роботодавців та необхідністю гарантувати гідні й безпечні умови праці для цих вразливих груп, запобігаючи можливим зловживанням та сприяючи дотриманню міжнародних стандартів праці.

1. Борисенко О. І. Особливості правового регулювання праці сезонних працівників за законодавством України. *Юридичний вісник*. 2016. № 2. С. 136-140.

2. Венедіктов В. С. Трудове право України: підручник. Харків: Право, 2011. 304 с.

3. Савінова Н. А. Специфіка трудового договору з неповнолітніми в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2019. Вип. 55. Т. 3. С. 104-108.

**Матвій ДОСИНЧУК**

курсант 2-го курсу

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Світлана КОРОГОД**

старший викладач кафедри

кримінального права та кримінології

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор філософії в галузі права

## **КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ**

Державна зрада в умовах сьогодення є одним із найнебезпечніших злочинів проти основ національної безпеки України, оскільки безпосередньо посягає на фундаментальні засади існування нашої держави – її суверенітет, територіальну цілісність, політичну незалежність, обороноздатність та економічну стабільність. Особливої актуальності дана проблема набула в умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України, що супроводжується спробами внутрішньої дестабілізації, підривною діяльністю, вербуванням громадян України на користь держави-агресора та поширенням проросійської пропаганди. Кримінально-правове регулювання відповідальності за державну зраду здійснюється відповідно до ст. 111 Кримінального кодексу України, яка визначає державну зраду як діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України [1].

При аналізі об'єкта цього злочину слід наголосити, що він є багатограним і комплексним, оскільки охоплює не лише політичну незалежність та територіальну цілісність держави, а й її обороноздатність та економічну безпеку. Таким чином, держава виступає як цілісний соціальний організм, і будь-яке посягання на її базові засади шляхом зради інтересів України кваліфікується як суспільно небезпечне діяння. При цьому важливо відзначити, що посягання на ці цінності не обмежується лише збройним протистоянням або передачею відомостей, що становлять державну таємницю, а включає також інформаційні атаки, фінансове сприяння

діяльності ворога, підрив довіри до державних інститутів [2, с. 124].

Суб'єктом державної зради, за чинним законодавством України, може бути виключно громадянин України, що є проявом так званої «лояльності громадянина до держави», яка є юридичним обов'язком кожного громадянина, закріпленим у Конституції України. Іноземці та особи без громадянства не можуть бути суб'єктами цього злочину, оскільки вони не несуть відповідальності за зобов'язаннями вірності Україні. Водночас науковці зазначають, що на практиці виникають проблеми із кваліфікацією дій осіб з подвійним громадянством або таких, що отримали громадянство України у спрощеному порядку, однак законодавець чітко встановлює – наявність у особи українського громадянства є достатньою умовою для визнання її суб'єктом злочину державної зради [3, с. 39].

Щодо суб'єктивної сторони злочину, вона виражається у формі прямого умислу. Особа усвідомлює характер своїх дій, розуміє їхню спрямованість на шкоду інтересам України та бажає настання таких наслідків. Мотиви вчинення державної зради можуть бути різноманітними: корисливими, ідеологічними, політичними або іншими особистими інтересами. Однак мотив не є обов'язковою ознакою складу злочину і впливає радше на ступінь суспільної небезпеки діяння та міру покарання [4, с. 117].

З об'єктивної точки зору державна зрада може проявлятися у різних формах, що відображають широту диспозиції норми. Найбільш суспільно небезпечною формою є перехід на бік ворога, особливо в умовах збройного конфлікту або воєнного стану. Такий перехід передбачає не тільки фізичне приєднання до ворожої армії або спецслужб, але й надання іншої допомоги, що сприяє військовим або інформаційним операціям агресора. Шпигунство як окрема форма державної зради включає збирання, передачу або зберігання інформації, що становить державну таємницю або інші відомості, розголошення яких може завдати шкоди безпеці України. Надання допомоги у проведенні підривної діяльності проти України є найбільш широкою за змістом формою державної зради, яка включає фінансування терористичних актів, участь в інформаційних кампаніях, що дискредитують Україну на міжнародній арені, створення умов для функціонування окупаційних адміністрацій на тимчасово окупованих територіях [5, с. 88].

Практика розслідування та судового розгляду справ про державну зраду в Україні свідчить про наявність певних труднощів у доведенні умислу особи, а також у збиранні належних та допустимих доказів, що підтверджують факт надання допомоги іноземній державі чи проведення підривної діяльності. Актуальною є проблема недосконалості окремих норм кримінального процесуального законодавства, що ускладнює ефективне документування злочинної діяльності у сфері державної зради. Зокрема, потребують удосконалення процедури отримання та фіксації доказів у кримінальному провадженні, пов'язаному з державною зрадою, враховуючи сучасні реалії гібридної війни, коли докази часто мають цифрову природу або добуваються

за допомогою спеціальних розвідувальних засобів [1, с. 61; 3, с. 41].

В умовах воєнного стану ефективність протидії державній зраді безпосередньо залежить від злагодженої взаємодії між правоохоронними органами, Службою безпеки України та органами прокуратури, а також від оперативності реагування на факти вчинення цього злочину. У зв'язку із цим особливої ваги набувають заходи міжнародної правової співпраці, екстрадиційної діяльності, обміну інформацією між правоохоронними органами України та інших держав, а також залучення можливостей Інтерполу для встановлення місцезнаходження осіб, підозрюваних у вчиненні державної зради [4, с. 121].

Отже, кримінально-правова характеристика державної зради свідчить про її надзвичайно високу суспільну небезпеку та складність механізму її кримінально-правового переслідування. Удосконалення норм матеріального та процесуального кримінального права, зокрема шляхом уточнення диспозиції статті 111 КК України, розширення можливостей оперативно-розшукової діяльності, впровадження сучасних методів цифрової криміналістики, стане важливою запорукою посилення національної безпеки держави в умовах триваючої зовнішньої агресії та внутрішніх загроз. Поглиблене вивчення практики кваліфікації та розслідування злочинів державної зради дозволяє не лише забезпечити належний рівень правової охорони національних інтересів України, а й зміцнити правову культуру суспільства та посилити довіру до правоохоронної системи як гаранта безпеки держави.

---

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III (із змінами та доповненнями станом на 2025 рік).

2. Шевчук О. В. Проблеми кваліфікації державної зради в умовах збройної агресії проти України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 124-129.

3. Пилипчук І. С. Особливості суб'єкта злочину «Державна зрада» в сучасних умовах. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. № 1. С. 38-44.

4. Горбатюк С. А. Державна зрада: сучасні виклики кваліфікації та доказування. *Актуальні проблеми кримінального права і процесу*. 2024. № 2. С. 116-122.

5. Буткевич І. О. Кримінально-правова характеристика державної зради в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 3. С. 87-93.

**Анастасія ДУБОВИЦЬКА**

курсантка 4 курсу групи БЗ-ПС-141

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

*Науковий керівник*

**Вікторія САВІЩЕНКО**

професор кафедри психології

та педагогіки Дніпровського

державного університету

внутрішніх справ,

доктор юридичних наук,

кандидат педагогічних наук, професор

## **ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕПОВНИХ СІМЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ**

У контексті повномасштабної війни в Україні зростає потреба в науковому осмисленні й практичному вирішенні проблеми психологічної підтримки неповних сімей. Державні та волонтерські ініціативи здебільшого спрямовані на допомогу військовим і внутрішньо переміщеним особам, однак недостатньо охоплюють специфічні труднощі батьків-одиноків та їхніх дітей. Саме тому актуальним є дослідження не лише наслідків психотравматичного досвіду, а й пошук ефективних шляхів психологічної допомоги цим сім'ям.

Проблема психологічних особливостей функціонування сім'ї, зокрема неповної, широко досліджувалася як у зарубіжній, так і в українській психологічній науці. Серед зарубіжних учених, які зробили вагомий внесок у розуміння впливу сім'ї на психічне здоров'я дитини, варто відзначити таких: A. S. Masten, T. S. Betancourt, K. E. Miller та A. Rasmussen, C. Panter-Brick, M. Fazel, El-Khani, S. Sirin, A. Thabet. Їх праці присвячені аналізу наслідків війни та травматичних подій для дітей і сімей, дослідженню механізмів психологічної стійкості та ролі сім'ї як чинника захисту. Особливу увагу вони приділяють впливу війни на емоційний клімат у родині, ефектам розлуки з батьками, адаптаційним труднощам та ролі соціальної підтримки.

В українській психологічній науці питання функціонування сім'ї досліджували Г. Бевз, О. Бондарчук, Т. Буленко, Н. Веселова, О. Власова, О. Горецька, Л. Карамушка, З. Кісарчук, М. Корольчук, О. Кошонько, Г. Пастошук, Л. Помиткіна, О. Потапчук, О. Посвістак. Вони аналізували психологічні особливості роботи з неповними сім'ями в сучасних умовах. У своїх роботах вітчизняні дослідники акцентують увагу на проблемах неповних сімей, їхній психоемоційній вразливості, стилях батьківського виховання,

якості комунікації, функціональності родини та потребі в підтримці.

Аналіз феномену сім'ї у психологічній науці засвідчує її ключову роль у становленні особистості та збереженні психоемоційного благополуччя людини. Сім'я розглядається як цілісна система, в якій взаємодія між членами визначає її функціональність та адаптивність. У наукових підходах наголошується на важливості емоційної підтримки, стабільності та ефективної комунікації в родинному середовищі. Особливе значення має вивчення трансформацій сімейних відносин у кризових умовах, зокрема в ситуаціях війни. Отримані теоретичні узагальнення створюють основу для подальшого аналізу психологічних особливостей неповних сімей у сучасних реаліях.

Неповні сім'ї в умовах війни мають низку характерних психологічних особливостей, серед яких провідними є підвищена тривожність, хронічне емоційне напруження, переживання втрати, регресивна поведінка дітей та емоційне вигорання батьків. Водночас багато таких родин демонструють високий рівень адаптивності, внутрішню згуртованість і здатність до самостійного подолання кризових ситуацій. Психоемоційний стан дітей у неповних сім'ях значною мірою залежить від психологічного ресурсу та підтримки дорослого. Встановлено, що якісна емоційна взаємодія між батьком/матір'ю та дитиною може компенсувати відсутність другого з батьків. Отримані теоретичні положення створюють основу для подальшого емпіричного дослідження та розробки ефективних психологічних інтервенцій.

---

1. Панасенко Е. А., Савіщенко В. М. Стресостійкість особистості в дискурсі психологічних досліджень. Габітус. Гельветика. 2024. № 66. С. 31-41. URL : <http://habitus.od.ua/66-2024>.

**Альона ДУДЯК**

здобувач вищої освіти групи  
Б-ПС-141 Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник :**

**Вікторія САВІЩЕНКО**

професор кафедри психології  
та педагогіки Дніпровського  
державного університету  
внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук,  
кандидат педагогічних наук, професор

## **САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Війна є одним із найбільш стресових і травматичних явищ, які впливають на всі аспекти життя людини, включаючи її психологічний стан.

Молодь, яка перебуває на важливому етапі формування особистості, особливо вразлива до впливу війни, що суттєво змінює психологічні процеси, життєві орієнтири та адаптаційні механізми особистості.

Самореалізація є однією з фундаментальних потреб особистості, яка забезпечує досягнення повноти життя, реалізацію внутрішнього потенціалу та гармонізацію відносин з навколишнім середовищем. Цей термін широко вивчається у психологічній науці, але його тлумачення може варіюватися залежно від наукової школи, теоретико-методологічного підходу. Згідно з теорією потреб Абрахама Маслоу, самореалізація є вищим рівнем у ієрархії потреб людини. Вона виникає лише після задоволення базових потреб (фізіологічних, безпеки, любові, визнання). Карл Роджерс, представник гуманістичної психології, вбачав самореалізацію у прагненні особистості до «повноцінного функціонування». Гордон Олпорт акцентував увагу на концепції «зрілої особистості», яка досягає самореалізації через інтеграцію внутрішніх мотивів і зовнішніх обставин. Альберт Бандура [1, с. 47] обґрунтував визначальну роль самоефективності, підкреслюючи, що віра у власні сили є головним фактором для досягнення самореалізації.

Сучасні підходи до розуміння самореалізації інтегрують гуманістичні, когнітивно-поведінкові та соціокультурні аспекти. Таким чином, самореалізація – це комплексний процес, який охоплює індивідуальні зусилля людини, соціальні умови та внутрішні мотиви. В умовах війни цей процес набуває особливого значення, адже вимагає адаптації до нових обставин, розвитку стресостійкості та переосмислення життєвих цілей.

Психологічні уявлення про самореалізацію є важливим компонентом особистісного розвитку, особливо молоді, яка перебуває на етапі активного формування життєвих цілей, цінностей та ідентичності. Уявлення про самореалізацію відображають суб'єктивні інтерпретації власних можливостей, ресурсів і умов для досягнення цілей. Психологічні уявлення молоді про самореалізацію включають декілька ключових компонентів:

1. Емоційний компонент – відчуття задоволення, щастя та гордості від реалізації власного потенціалу. Молоді люди прагнуть досягати поставлених цілей, які приносять їм позитивні емоції.

2. Когнітивний компонент – розуміння власних здібностей, цілей та шляхів їх досягнення. Важливо, щоб молодь усвідомлювала свої сильні сторони та розуміла, як їх використовувати у житті.

3. Поведінковий компонент – конкретні дії, які спрямовані на реалізацію поставлених завдань, наприклад, навчання, участь у проєктах чи розробка нових ідей.

Психологічні уявлення молоді про самореалізацію – це багатовимірне явище, яке формується під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. У контексті війни уявлення молоді про самореалізацію зазнають значних змін, що вимагає розробки стратегій психологічної підтримки, спрямованих на адаптацію та розвиток особистості в умовах кризових обставин.

В умовах війни процес самореалізації молоді ускладнюється через низку бар'єрів, що обмежують можливості розвитку особистості:

1) психологічний стрес та тривожність. Війна є потужним джерелом стресу, що може призводити до емоційного виснаження, депресії та втрати мотивації;

2) нестабільність та невизначеність. Умови війни супроводжуються відсутністю впевненості в майбутньому, що суттєво знижує бажання молоді планувати своє життя;

3) соціальні та економічні обмеження. Руйнування інфраструктури, втрата роботи чи освіти створюють перешкоди для розвитку молоді;

4) втрати та травми. Молодь, яка пережила втрату близьких, змушена переосмислювати свої життєві орієнтири, що часто супроводжується емоційною травматизацією та внутрішньою дезорганізацією [2, с. 160-165].

Фактори, що сприяють самореалізації молоді в умовах війни:

1. Соціальна підтримка. Родина, друзі та громада є важливими джерелами емоційної підтримки та впевненості у власних силах.

2. Віра у власні сили. Концепція самоефективності, описана А. Бандурою, підкреслює важливість віри у власні здібності. Молодь, яка вважає себе здатною подолати труднощі, демонструє кращі результати у досягненні цілей навіть у кризових умовах.

3. Адаптивність та креативність. Війна стимулює розвиток нестандартного мислення, що дозволяє молоді знаходити нові способи самореалізації.

4. Переоцінка цінностей. Кризові ситуації змушують молодь переосмислювати свої пріоритети та формувати нові життєві цілі.

5. Можливості волонтерства та громадської діяльності. Участь у волонтерських проєктах чи громадських ініціативах допомагає молоді відчувати свою значущість і вплив на суспільство, що є важливим фактором для самореалізації [3, с. 200-203].

Незважаючи на численні бар'єри, війна може стати своєрідним каталізатором для формування нових підходів до самореалізації. Умови криз змушують молодь шукати нові стратегії, що базуються на адаптації, мобілізації внутрішніх ресурсів та розвитку стійкості.

Головними аспектами підтримки молоді є:

- забезпечення доступу до якісної освіти (як в Україні, так і за кордоном);
- залучення молоді до волонтерських проєктів та ініціатив;
- розвиток психологічної стійкості та створення можливостей для повернення молодих спеціалістів після завершення війни.

Це дозволить зберегти потенціал української молоді для відновлення країни у післявоєнний період. Дослідження психологічних уявлень молоді щодо самореалізації в умовах війни дозволило розкрити багатогранний вплив екстремальних умов на формування життєвих орієнтирів, адаптаційних

механізмів і внутрішніх ресурсів. Війна суттєво вплинула на соціальну та психологічну сферу молоді, водночас відкривши можливості для розвитку нових форм самореалізації.

Результати проведеного емпіричного дослідження засвідчують, що молодь як соціальна група є надзвичайно вразливою до негативних факторів війни, таких як хронічний стрес, нестабільність, втрата соціальної підтримки та обмеження у доступі до освіти. Близько 25 % молодих людей виїхало за кордон, шукаючи безпеки та можливостей для розвитку. Проте значна частина з них (40 %) висловлює готовність повернутися до України після стабілізації ситуації, щоб сприяти відновленню країни.

Попри численні бар'єри, війна стимулювала молодь до мобілізації внутрішніх ресурсів, формування нових життєвих цінностей і пошуку альтернативних шляхів до самореалізації. Волонтерська діяльність, громадські ініціативи та соціальна взаємодія стали важливими інструментами для подолання кризових ситуацій. Близько 20 % молоді активно залучені до волонтерської діяльності, а 10 % створили власні ініціативи, спрямовані на підтримку суспільства.

Аналіз результатів емпіричного дослідження дає можливість визначити ключові тенденції процесу самореалізації молоді в умовах війни:

1. Війна суттєво впливає на всі компоненти самореалізації, знижуючи емоційну стабільність, когнітивні оцінки та поведінкову активність.
2. Стрес і відсутність стабільності є основними бар'єрами для самореалізації молоді.
3. Соціальна підтримка та адаптивність є першочерговими факторами, які сприяють збереженню та розвитку уявлень про самореалізацію.
4. Найбільш вразливими в умовах війни є молодь із низьким рівнем самоефективності, яка потребує додаткової психологічної підтримки.

Отже, дослідження підтвердило, що процес самореалізації молоді в умовах війни є складним і багатофакторним, однак правильна підтримка, соціальна взаємодія та використання адаптивних механізмів дозволяють зберігати мотивацію до розвитку і досягнення життєвих цілей навіть у кризових умовах. Це підкреслює важливість подальших досліджень та розробки практичних рекомендацій, спрямованих на підтримку молоді у складних життєвих обставинах.

- 
1. Бандура А. Самоефективність: теорія і застосування. Київ: Освіта, 2000. 412 с.
  2. Петренко Ю.О. Вплив кризових умов на формування життєвих орієнтирів молоді. Львів: Видавництво ЛНУ, 2022. 298 с.
  3. Зінченко О. Психологічні аспекти адаптації молоді в кризових умовах. Київ: Наукова думка, 2020. 256 с.
  4. Панасенко Е. А., Савіщенко В. М. Стресостійкість особистості в дискурсі психологічних досліджень. Габітус. Гельветика. 2024. № 66. С. 31-41. URL : <http://habitus.od.ua/66-2024>

**Іван ЄВСЮКОВ**

здобувач 3 курсу (бакалаврського)  
рівня вищої освіти спеціальності  
081 Право Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

***Науковий керівник:***

**Марина ЛОГІНОВА**

викладач кафедри цивільно-правових  
дисциплін факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ  
ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ  
НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ**

У сучасних умовах трансформації ринку праці питання правового захисту неповнолітніх працівників набуває особливої актуальності. Праця дітей та осіб віком від 14 до 18 років є соціально чутливою сферою, яка потребує чітких і збалансованих механізмів правового регулювання з урахуванням фізіологічних, психологічних та освітніх особливостей цієї вікової категорії [1, с. 20].

Чинне трудове законодавство України містить окремі норми щодо праці неповнолітніх, зокрема в Кодексі законів про працю України (КЗпП). Відповідно до статті 188 КЗпП, прийняття на роботу допускається з 16 років, а з 15 років – за згодою одного з батьків або особи, яка їх замінює. Діти віком від 14 років можуть виконувати легку працю у вільний від навчання час, за згодою батьків і лише за умов, що така праця не шкодить здоров'ю і не порушує навчальний процес [1, с. 22].

Незважаючи на наявність відповідних законодавчих норм, практика їх застосування виявляє низку проблем. По-перше, неповнолітні часто не обізнані зі своїми трудовими правами [4, с. 15]. По-друге, відсутні ефективні механізми контролю за умовами праці дітей, особливо в неформальному секторі економіки. По-третє, з боку держави не існує достатніх програм популяризації легального працевлаштування неповнолітніх, що стимулює залучення молоді до «тіньової» зайнятості [6, с. 376]. Часто молоді люди працюють без укладення трудового договору, без гарантій щодо охорони праці, виплати заробітної плати та соціального захисту [4, с. 17]. Закон України «Про охорону дитинства» визначає основні гарантії щодо трудової діяльності дітей,

однак не встановлює конкретних механізмів їх реалізації [2].

Неповнолітні працівники часто залучаються до роботи без проходження обов'язкового медичного огляду, без інструктажу з техніки безпеки, що є прямим порушенням вимог ст. 191 КЗпП [1, с. 23].

На практиці трапляються випадки, коли неповнолітніх залучають до шкідливих або небезпечних робіт, незважаючи на заборону, встановлену Переліком, затвердженим наказом МОЗ №46 [3].

Один із напрямів удосконалення – запровадження правопросвітницьких програм, включення відповідної тематики до шкільної програми правознавства [5, с. 8]. Також потребує оновлення система державного контролю за дотриманням трудових прав неповнолітніх. Держпраці має бути наділена більшими повноваженнями щодо інспекцій підприємств [5, с. 10].

Запровадження електронного реєстру трудових договорів із неповнолітніми дозволить ефективніше моніторити їх дотримання [5, с. 11].

Отже, захист трудових прав неповнолітніх в Україні потребує комплексного підходу: від посилення правової освіти до вдосконалення державного контролю і законодавства.

- 
1. Кодекс законів про працю України. *Відомості Верховної Ради УРСР*, 1971, № 50.
  2. «Про охорону дитинства» Закон України: від 26.04.2001 № 2402-ІІІ.
  3. Наказ МОЗ України № 46 від 31.03.1994 «Про затвердження Переліку важких робіт і робіт із шкідливими чи небезпечними умовами праці, де забороняється застосування праці неповнолітніх».
  4. Блажівська Н. Права неповнолітніх у трудових правовідносинах: проблеми реалізації та захисту. *Юридичний вісник*, 2023, № 1.
  5. Іванченко О. Трудові права дітей: сучасні виклики та шляхи правового регулювання. *Праця і право*. 2022. № 4.
  6. Логінова Марина Вікторівна. «ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ЯК ФОРМИ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ». Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції. м. Львів, 29-30 травня 2024 року. –Львів: Львівський науковий форум, 2024. 390 с.: 376.

**Віталій ЄРМАКОВ**

курсант 2 курсу н.г. КП-333 ФПФКП  
НПУ Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Аліна ЧОРНА**

старший викладач кафедри  
кримінального права і кримінології  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

## **ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ**

У сфері кримінального права дуже важливо точно визначити зовнішні прояви події, яку розглядають як порушення закону. Це допомагає встановити, чи мала місце заборонена дія, яку шкоду вона завдала та хто за неї відповідальний. Такі зовнішні прояви називають об'єктивними ознаками. Вони показують, що саме сталося, де, коли, яким способом, за яких умов і з якими наслідками. Тобто йдеться про все, що можна перевірити, зафіксувати або описати на основі фактів [1, с. 112].

Найперше враховується, на що була спрямована дія, тобто, що саме постраждало: здоров'я людини, її майно, довкілля, безпека суспільства. Наприклад, якщо хтось пошкодив чуже авто, це порушення стосується майна. Якщо завдав тілесних ушкоджень – це вже стосується здоров'я. Розуміння того, яка цінність постраждала, допомагає правильно кваліфікувати подію [2, с. 89].

Другою важливою складовою є сама дія або бездіяльність. Наприклад, крадіжка – це дія, а залишення потерпілого без допомоги – бездіяльність. В обох випадках людина порушує правила, але робить це по-різному. Також важливим є спосіб, яким дія була вчинена: з використанням насильства, обману, технічних засобів тощо. Якщо, наприклад, проникнення до приміщення здійснено шляхом злому, це буде враховано при визначенні тяжкості діяння [1, с. 115].

Далі оцінюють, які наслідки настали. Якщо в результаті дій настала шкода, наприклад, травма або втрата майна – це обов'язково враховується. Але є ситуації, коли шкода не настала, проте дії все одно визнаються порушенням. Наприклад, спроба вчинити злочин, навіть без успіху, теж карається законом [3, с. 131].

Окрему увагу приділяють таким умовам, як час, місце, обстановка. Одне й те саме порушення, вчинене в людному місці, уночі або в період надзвичайного стану, може оцінюватися суворіше. Наприклад, дрібне

хуліганство під час масових заходів становить більшу небезпеку, ніж така ж поведінка в приватній ситуації [2, с. 92].

Важливу роль відіграє використання предметів або знарядь. Наприклад, якщо при погрозі використовували імітацію зброї – це одна ситуація, а якщо справжню зброю – зовсім інша. Такі деталі дозволяють точно зрозуміти рівень небезпеки [1, с. 118].

Судова практика також враховує, за яких саме обставин дія була вчинена. Наприклад, якщо особа діяла не одна, а в групі, або дія була спланована заздалегідь – це значно впливає на оцінку її вчинку. Деякі дії стають особливо небезпечними саме через умови, за яких вони відбулися [4].

На сучасному етапі особливої уваги потребують нові форми порушень, зокрема в інтернеті, сфері цифрових технологій, економіки та під час воєнних подій. Такі дії можуть мати неочевидні наслідки, але вимагають точної фіксації зовнішніх ознак. Наприклад, розповсюдження шкідливого програмного забезпечення не супроводжується фізичною шкодою, але може мати серйозні наслідки для роботи установ чи безпеки даних [2, с. 98].

Об'єктивні ознаки – це фактична база, на яку спирається вся правова оцінка. Якщо вони зібрані та перевірені належним чином, це дозволяє уникнути помилок, несправедливих звинувачень або, навпаки, безпідставного уникнення відповідальності. Саме тому юристи, слідчі, судді постійно працюють над тим, щоб чітко встановлювати та правильно інтерпретувати ці ознаки [1, с. 120].

У підсумку об'єктивні ознаки – це не лише частина правової конструкції, а й практичний інструмент, що допомагає захистити права людини, відновити справедливість і забезпечити порядок у суспільстві.

---

1. Дудоров О. О. Загальна частина кримінального права України : підручник. Дудоров О. О. Київ : Правова єдність, 2022. – 368 с.

2. Пономаренко Л. Л. *Кваліфікація порушень: зовнішня сторона і її значення* / Л. Л. Пономаренко. Харків : Юрайт, 2021. – 214 с.

3. *Кримінальний кодекс України* : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III [зі змінами і доповненнями]. Офіц. текст. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. 2019. Ст. 131.

4. Верховний Суд України. *Огляд судової практики щодо зовнішніх ознак порушень* [Електронний ресурс]. URL : <https://supreme.court.gov.ua> (<https://supreme.court.gov.ua/>).

**Владислав ЖЕЛІЗКО**

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Кристина РЕЗВОРОВИЧ**

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

**ЦИФРОВІ ПРАВА ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:  
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ  
ДАНИХ ТА ПРИВАТНОСТІ**

Введення воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року кардинально змінило правовий ландшафт функціонування цифрових прав особистості. Актуальність дослідження цивільно-правових механізмів захисту персональних даних та приватності в умовах воєнного стану зумовлена необхідністю забезпечення балансу між потребами національної безпеки та гарантуванням фундаментальних прав людини у цифровому середовищі.

Сучасна війна характеризується широким використанням цифрових технологій як для ведення бойових дій, так і для здійснення кібератак на критичну інфраструктуру та персональні дані громадян. В умовах активних воєнних дій та кіберзагроз питання захисту персональних даних набуває особливої гостроти, оскільки неконтрольоване поширення особистої інформації може прямо загрожувати життю та безпеці громадян.

Стаття 32 Конституції України гарантує недоторканність приватного життя, особистої і сімейної таємниці, честі і гідності особи [1]. Однак стаття 64 Конституції України передбачає можливість обмеження конституційних прав і свобод людини в умовах воєнного стану, що створює правову колізію між гарантіями приватності та потребами національної безпеки.

Цивільний кодекс України (далі – ЦКУ) у статтях 270-280 встановлює основні засади захисту особистих немайнових прав, включаючи право на приватність та особисте життя [2]. Стаття 302 ЦКУ конкретизує право на таємницю особистого і сімейного життя, проте не містить спеціальних норм

щодо особливостей реалізації цих прав в умовах воєнного стану.

Карандась М. В. підкреслював, що національне законодавство не завжди встигає адаптуватися до стрімких змін у житті суспільства. Зокрема, ключове поняття, що характеризує права індивіда в цифровому середовищі – «цифрові права» – досі не має чіткого законодавчого тлумачення. У той же час дослідники прагнуть усунути цю законодавчу прогалину та пропонують різноманітні визначення цифрових прав [3, с. 174]. Частина вчених трактує «цифрові права» як загальнолюдські права, пристосовані до реалій інформаційного суспільства, включаючи право на захист особистого життя, право на інформаційний обмін, право на вільне висловлення в мережі, право на доступ до електронних мереж [4, с. 76]. М. В. Карандась пропонує, щоб «цифрові права» класифікувати як самостійну категорію особистих немайнових прав, оскільки ці права представляють унікальну групу людських прав, що виникла внаслідок цифрової трансформації суспільства та його еволюції [3, с. 174].

Важливим аспектом є врахування європейських стандартів захисту персональних даних. Загальний регламент захисту даних (GDPR) Європейського Союзу встановлює високі стандарти захисту персональних даних, проте передбачає можливість їх обмеження з міркувань національної безпеки [7]. Україна як країна-кандидат на членство в ЄС має адаптувати своє законодавство до цих стандартів.

Практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) демонструє складність балансування між правом на приватність та потребами національної безпеки. У справі «Szabó and Vissy v. Hungary» (2016) ЄСПЛ підкреслив необхідність забезпечення адекватних гарантій проти зловживань при здійсненні масового спостереження [8].

Аналіз судової практики українських судів свідчить про наявність певних прогалин у механізмах захисту цифрових прав особистості в умовах воєнного стану. Зокрема, недостатньо врегульованими залишаються питання компенсації шкоди, завданої неправомірною обробкою персональних даних у воєнний час, яскравим прикладом якої є Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду по справі № 380/8797/24 від 23 січня 2025 року, де особа вимагала визнати незаконними дії державного підприємства у сфері обробки персональних даних.

Особливої уваги потребує питання захисту персональних даних у соціальних мережах та месенджерах в умовах активних кіберзагроз. Широке використання цифрових платформ для комунікації створює додаткові ризики для приватності громадян, особливо в контексті можливого витоку інформації до ворожих спецслужб.

Важливим аспектом є розробка ефективних механізмів оперативного реагування на порушення цифрових прав особистості в умовах воєнного стану. Це включає спрощені процедури звернення до суду, можливість застосування заходів забезпечення позову та встановлення особливого порядку

відшкодування шкоди.

Важливою є розробка спеціальних механізмів захисту персональних даних військовослужбовців та працівників критично важливих об'єктів, оскільки витік такої інформації може становити пряму загрозу національній безпеці. Це може включати підвищені вимоги до захисту таких даних та встановлення особливої відповідальності за їх неправомірне розголошення.

Окремої уваги потребує питання координації між різними органами державної влади у сфері захисту цифрових прав особистості в умовах воєнного стану. Доцільним є створення спеціального координаційного органу, який би забезпечував узгодження дій між правоохоронними органами, службами безпеки та органами захисту персональних даних.

Необхідною є розробка методичних рекомендацій для громадян щодо захисту їх цифрових прав в умовах воєнного стану, включаючи інформацію про безпечне використання цифрових сервісів, способи захисту персональних даних та порядок звернення за правовою допомогою у випадку порушення цих прав.

Важливим напрямом є розвиток міжнародного співробітництва у сфері захисту цифрових прав особистості, особливо в контексті протидії транскордонним кіберзагрозам. Україна має активізувати співпрацю з міжнародними організаціями та іноземними державами з метою забезпечення ефективного захисту персональних даних українських громадян.

Тож захист цифрових прав особистості в умовах воєнного стану потребує комплексного підходу та вдосконалення існуючих правових механізмів. Хоча чинне цивільне законодавство України передбачає загальні засади захисту персональних даних та приватності, специфіка воєнного стану вимагає розробки спеціальних правових інструментів, які б забезпечували ефективний баланс між потребами національної безпеки та гарантуванням фундаментальних прав людини у цифровому середовищі.

---

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.05.2025).

2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Дата оновлення: 09.04.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 26.05.2025).

3. Карандась Н. М. Цифрові права в цивільному праві України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право 1 (75), 173-180, 2023.

4. Володовська В., Дворовий М. Права людини онлайн: Порядок денний для України. Київ: ГО «Лабораторія цифрової безпеки», 2019. 56 с.

5. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data. *Official Journal of the European Union*. 2016. L 119. P. 1-88.

6. Case of Szabó and Vissy v. Hungary, Application no. 37138/14, Judgment of 12 January 2016. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160020> (дата звернення: 26.05.2025).

7. Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду по справі № 380/8797/24 від 23 січня 2025 року. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124647292>.

**Єгор ЗЕМЛЯКОВ**

здобувач вищої освіти

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Олена МАРЧЕНКО**

професор кафедри теорії та історії

держави та права, конституційного

права та прав людини

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор філософських наук, професор

## **ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯНИНА В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ: БАЛАНС БЕЗПЕКИ ТА ДЕМОКРАТІЇ**

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України питання дотримання прав та свобод людини постає з особливою гостротою. Воєнний стан, як реакція держави на зовнішню загрозу, викликає суттєві зміни у роботі державних органів, судової системи, інформаційного середовища та різних суспільних інституцій, що безпосередньо тягне за собою зміни в правовому становищі громадян.

24 лютого 2022 року, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації, Президент України підписав Указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Відповідно до нього тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Йдеться, насамперед, про недоторканність житла, таємницю листування, свободу думки і слова, право на зібрання, на працю та її вільний вибір тощо. Такі кроки, на перший погляд, можуть видаватися такими, що суперечать демократичним принципам, однак вони відповідають потребам часу і, що не менш важливо, положенням законодавства України.

З початку 2022 року відбувалось запровадження різних обмежень – від посилення контролю за інформаційним простором до припинення діяльності певних політичних сил. Одним з першочергових заходів стало запровадження

комендантської години відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». І хоча таке обмеження подекуди й сприймалось як незаконне обмеження свободи пересування, воно має високу ефективність, адже під час комендантської години працівники правоохоронних органів та збройних сил можуть безперешкодно здійснювати оперативну-розшукову діяльність, спрямовану на забезпечення громадського порядку, виявлення підозрілих осіб та запобігання потенційних загроз без небезпеки для цивільного населення. Тобто обмеження відповідає його меті. Саме така пропорційність повинна бути покладена в основу введення обмежувальних заходів. Коли акти військової агресії ставлять під загрозу найбільш базові та основоположні права людини, деякі інші права, закономірно, можуть відступати на другий план.

Правова держава, заснована на принципах верховенства права, демократії та захисту прав людини, зобов'язана гарантувати збереження основних прав навіть в умовах воєнного стану. Визначально, що Конституція України як основний гарант забезпечення і захисту прав і свобод громадян містить перелік прав, які не можуть обмежуватися навіть в період дії воєнного стану. Серед них – право на життя, свобода від тортур, право на захист та юридичну допомогу. Згідно з Міжнародним пактом про громадянські та політичні права держава має право відступати від своїх зобов'язань за певними статтями тільки у мірі, необхідній для реагування на надзвичайну ситуацію, яка становить загрозу для існування нації. Такий відступ можливий лише за умови дотримання принципів пропорційності, необхідності та недискримінації [2]. Досліджуючи обмеження трудових прав людини в умовах воєнного стану, І. Яцкевич зауважив, що обмеження є неминучим, однак має бути забезпечено баланс прав та інтересів працівників, роботодавців, держави [8, с. 144]. Такі обмеження невідворотні у всіх галузях права.

Важливо, що жоден із запроваджених заходів не повинен порушувати саму суть прав людини. За словами Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, навіть у кризових обставинах держава зобов'язана забезпечити правові механізми захисту особи від свавільного втручання у її права та свободи [4]. Дотримання принципів правової визначеності, правового прогнозування та справедливості залишається ключовим елементом функціонування правової системи. Не менш важливо забезпечувати прозорість рішень влади та ефективні механізми оскарження дій органів державної влади, зокрема через судову систему.

Конституційний Суд України підтверджує, що навіть у період загрози національній безпеці влада не має права діяти поза межами закону. У своїх рішеннях Суд неодноразово підкреслював неприпустимість правового свавілля та необхідність дотримання принципу пропорційності при реалізації заходів обмеження [5]. Таким чином, баланс між безпекою та свободою має ґрунтуватися на конституційних цінностях і враховувати людську гідність як центральну категорію правової системи.

Як зазначає Надія Петечел, обмеження прав людини в умовах воєнного стану мають бути обґрунтовані, обмежені часом, мати законодавче підґрунтя, використовуватися виключно з принципами демократії та метою захисту інтересів суспільства, громадського порядку і безпеки. Крім того, вона наголошує на важливості розрізнення обмеження і порушення прав. Обмеження прав людини відбуваються, коли держава зменшує обсяг використання окремих прав людини в певних ситуаціях із законною метою, такою як забезпечення безпеки, громадського порядку, захисту прав та свобод інших осіб або інтересів суспільства загалом. Обмеження прав людини постійно пов'язані з певними умовами і повинні бути пропорційними до легітимних цілей. У свою чергу порушення прав людини завжди перебуває поза межами дозволеного та законодавчого підґрунтя [7].

На фоні запровадження ряду обмежень прав людини в умовах воєнного стану важливого значення набуває функціонування громадянського суспільства. Саме інститути незалежної журналістики, правозахисні організації та активне громадянство є дієвими інструментами контролю за діями влади. Вони забезпечують публічність процесів прийняття рішень і дозволяють уникнути надмірної концентрації повноважень у руках військово-адміністративного апарату. Українські правозахисні центри, зокрема Центр громадянських свобод, фіксують та аналізують порушення прав людини, в тому числі у зонах бойових дій, що сприяє підвищенню правової відповідальності державних інституцій [6].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що встановлення режиму воєнного стану не має стати припиненням реалізації прав людини, а реальний баланс між вимогами безпеки та демократичними принципами можливий лише за умови постійного контролю, юридичної відповідальності та відкритого діалогу між владою і суспільством.

1. Конституція України: офіц. текст. Київ: Верховна Рада України, 1996. Ст. 64.
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043).
3. «Про правовий режим воєнного стану»: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.
4. Щорічна доповідь Уповноваженого ВРУ з прав людини за 2023 рік URL: <https://ombudsman.gov.ua/files> (Дата звернення 04.06.2025).
5. Рішення Конституційного Суду України №1-р/2016 від 27.01.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-16> (Дата звернення 04.06.2025).
6. Центр громадянських свобод. Порушення прав людини в умовах війни. Звіт за 2022–2023 рр. URL: <https://ccl.org.ua> (Дата звернення 04.06.2025).
7. Петечел Н. М. Реалізація принципу верховенства права у практиці Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. Вип. 86. С. 48–52. URL: <https://ktipe.pnu.edu.ua/index.php/lsp/article/download/7726/7935/23538> (Дата звернення 05.06.2025).
8. Яцкевич І. І. Пропорційність обмеження трудових прав людини в умовах

воєнного стану. Сучасні виклики приватного права в умовах війни, 140-144, 2024 URL : <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/297f4741-e659-40f7-9d6e-b410c1a54faf/content> (Дата звернення 04.06.2025).

9. Метельський І. Д. Комендантська година в Україні: порушення прав та свобод людини і громадянина чи вимушені заходи. *Наукові заходи юридичного факультету Західноукраїнського національного університету*, 97-100, 2022 URL: <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/897/883>.

**Слізавета ІГНАТЧЕНКО**

курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України  
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Антон МАРІЄНКО**

доцент кафедри кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

**ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ  
ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ОБІГУ  
НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН,  
ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ**

Сьогодні наркотизація охопила всі без винятку регіони України, вражаючи практично всі соціальні прошарки населення. Така тенденція є надзвичайно тривожною, оскільки вона свідчить про системну загрозу суспільній безпеці, здоров'ю нації та національній безпеці загалом. Поширення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів супроводжується зростанням рівня суспільно небезпечних та кримінально караних діянь, що мають стійку латентну природу та мають тенденцію до зростання [2].

У цьому контексті слід звернути увагу на передбачені Кримінальним кодексом України механізми звільнення від кримінальної відповідальності за незаконні дії з наркотичними засобами, психотропними речовинами, їх аналогами або прекурсорами. Зокрема, частинами четвертими статей 307 та 309 КК України передбачено можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності за вчинення відповідного злочину за умови її добровільної заяви про вчинене правопорушення та активного сприяння у викритті джерел

придбання наркотичних засобів, встановленні інших співучасників злочину, а також за умови добровільної здачі предметів злочину [1].

Так, зокрема, ч. 4 ст. 309 Кримінального кодексу України передбачає можливість звільнення від кримінальної відповідальності лише для осіб, яким офіційно встановлено діагноз «наркоманія». Таким чином, формулювання зазначеної норми носить обмежувальний характер, який звужує коло осіб, здатних скористатися цим правовим інструментом. На практиці ж доволі часто трапляються випадки, коли особа, не є офіційно хворою на наркоманію, проте систематично або епізодично вживає наркотичні засоби чи психотропні речовини, усвідомлює наявність залежності психологічного характеру й добровільно звертається до спеціалізованого лікувального закладу з метою отримання допомоги [3, с. 125].

Однак у разі, коли така особа не підпадає під критерії клінічного діагнозу «наркоманія» (наприклад, при тривалому вживанні наркотичних засобів, які не спричиняють фізіологічної залежності (зокрема, канабісу), вона формально не підпадає під умови ч. 4 ст. 309 КК України. Це призводить до ситуації правової колізії, коли з одного боку, держава декларує готовність підтримувати реабілітацію та ресоціалізацію наркозалежних осіб, а з іншого – чинна редакція закону фактично унеможливорює звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які демонструють позитивну посткримінальну поведінку, але не відповідають формальним критеріям медичного діагнозу [6, с. 258].

Інша проблема полягає у тому, що особа, яка офіційно визнана хворою на наркоманію та неодноразово вчиняє злочини, передбачені ст. 309 КК України (без мети збуту), втрачає можливість бути звільненою від кримінальної відповідальності відповідно до ч. 4 цієї статті. Адже повторність таких дій відповідно до правових приписів тягне за собою кваліфікацію за ч. 2 ст. 309 КК України, яка вже не передбачає застосування механізмів звільнення від кримінальної відповідальності на зазначеній підставі. Тому фактично стирається різниця між особами, які прагнуть змінити свою поведінку, й тими, хто рецидивує без жодних спроб ресоціалізації, що суперечить принципу індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання [4, с. 264].

Хоча чинний Кримінальний кодекс України передбачає низку інших правових механізмів звільнення особи від кримінальної відповідальності (наприклад, статті 47, 48, 49, 86 КК України), вони функціонують за інших підстав і передумов, які не завжди можуть бути адаптовані до ситуацій, пов'язаних із наркозалежністю [10, с. 535]. Застосування цих норм часто є обмеженим або надмірно формалізованим, що не дозволяє повною мірою реалізувати принципи справедливості та доцільності у кримінальному провадженні.

Тому чинна конструкція ч. 4 ст. 309 КК України потребує законодавчого доопрацювання з метою розширення переліку підстав для звільнення від кримінальної відповідальності та урахування більш широкого спектру форм

залежної поведінки, включаючи ті, що не підпадають під клінічний діагноз наркоманії, але мають явні ознаки соціально-психологічної дезадаптації. Такий підхід дозволив би забезпечити ефективнішу реалізацію принципів гуманізму, ресоціалізації та правової реабілітації в межах кримінальної юстиції.

Іншим важливим аспектом, який заслуговує на докладний аналіз у контексті реалізації компромісних норм кримінального законодавства, є зміст частини четвертої статті 307 Кримінального кодексу України. Ця норма передбачає можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності за незаконне зберігання, перевезення або передачу наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів, якщо вона добровільно здала ці засоби або речовини до відповідних правоохоронних органів [5, с. 271].

Проте на практиці виникають певні труднощі, які значно звужують діапазон дії ч. 4 ст. 307 КК України. Особистий практичний досвід працівників правоохоронних органів, а також аналіз відповідної судово-слідчої практики свідчать, що в ряді ситуацій об'єктивно неможливо реалізувати формулу «добровільної здачі» у її буквальному значенні. Зокрема, це стосується тих випадків, коли особа не має фізичної можливості здати наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги через відсутність цих речовин при собі або за місцем її безпосереднього перебування [8, с. 500]. Це типово для ситуацій, коли мова йде про великі партії наркотиків, які зберігаються у спеціально обладнаних сховищах, закладках або приховані на віддалених територіях.

У таких випадках особа, усвідомлюючи неправомірність своєї поведінки, може мати намір співпрацювати з правоохоронними органами та добровільно повідомити про точне місце знаходження наркотичних речовин. Однак згідно з буквою закону така поведінка не охоплюється поняттям «добровільної здачі», оскільки фізична передача заборонених речовин від особи до уповноважених органів не відбулася. Внаслідок цього створюється ситуація, коли активне сприяння особи розкриттю злочину та вилученню великого обсягу наркотичних засобів не враховується як підстава для звільнення її від кримінальної відповідальності, що суперечить принципам справедливості, доцільності та стимулювання позитивної посткримінальної поведінки [6, с. 532].

Тому постає необхідність перегляду чинної редакції ч. 4 ст. 307 КК України з метою розширення змісту поняття «добровільна здача». Законодавцю доцільно передбачити також можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності у випадку, якщо вона добровільно повідомляє правоохоронним органам інформацію про місцезнаходження наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, що дозволяє оперативно їх вилучити та запобігти їхньому розповсюдженню [9, с. 130].

Третій аспект, який потребує ґрунтовного аналізу в контексті застосування компромісних норм у сфері протидії незаконному обігу

наркотичних засобів, стосується особливостей правозастосування під час проведення оперативних закупівель наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Як уже зазначалося раніше, оперативна закупівля є одним із ключових інструментів у практиці виявлення та документування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків. Водночас практичний досвід та проведені дослідження судово-слідчої практики дозволяють зробити висновок про наявність суттєвих обмежень щодо застосування положень частини четвертої статті 307 Кримінального кодексу України в умовах зазначених оперативно-розшукових заходів [7, с. 41].

Зокрема, слід звернути увагу на те, що у переважній більшості випадків предметом незаконного обігу, в межах яких проводяться оперативні закупівлі, виступають наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги у великих чи особливо великих розмірах. Відповідно до ч. 4 ст. 307 КК України, особа, яка добровільно здала зазначені речовини, може бути звільнена від кримінальної відповідальності за умови, що її дії підпадають під ознаки злочину, передбаченого ч. 1 цієї статті – тобто, незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання без мети збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у невеликих розмірах.

Однак у випадках, коли оперативна закупівля стосується речовин у великих або особливо великих розмірах, кваліфікація дій особи, яка їх збула або намагалася збути, здійснюється не за ч. 1, а за ч. 2 або ч. 3 ст. 307 КК України. У зв'язку з цим положення ч. 4 ст. 307 КК України не поширюється на такі випадки і, відповідно, «покупець» у рамках контрольованої закупівлі (навіть за умови добровільного надання інформації про місце придбання, обставини зберігання, інших осіб, залучених до обігу наркотиків, або за умови передачі цих речовин уповноваженим органам) не підлягає звільненню від кримінальної відповідальності [3, с. 157].

Отже, можна констатувати наявність прогалини у кримінальному законодавстві України, яка потребує як доктринального переосмислення, так і нормативного уточнення. З метою забезпечення єдності правозастосування та дотримання принципів правової визначеності й справедливості доцільним є розроблення відповідного тлумачення цього положення Верховним Судом або внесення змін до чинного Кримінального кодексу України, в яких були б чітко окреслені ознаки, форми і критерії «сприяння розкриттю злочинів» як підстави для звільнення особи від кримінальної відповідальності.

---

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 25.05.2025).

2. Respect of human rights and freedoms during the examination of a person within criminal proceedings: issues of theory and practice Revista de Derecho. Vol. 11 (I) (2022), pp. 61-74. ISSN: 1390-440X – eISSN: 1390-7794 Recepción: 11-1-2022. Aceptación: 13-2-2022. Publicación electrónica: 1-3-2022. [https : //doi.org/10.31207/ih.v11i1.296](https://doi.org/10.31207/ih.v11i1.296) (<http://www.iushumani.org/index.php/iushumani/article/view/29>).

3. Журавель В. А. Кримінальна відповідальність за незаконний обіг наркотичних засобів: проблеми та перспективи. В. А. Журавель. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 264 с.
4. Андрушко П. П. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / П. П. Андрушко. Київ: Академія, 2021. 448 с.
5. Гришук В. К. Актуальні проблеми кримінального права України / В. К. Гришук. Львів: Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2022. 352 с.
6. Legal Regulation of Liability for Illegal Deportation of Children: Administrative, Criminal Aspects, Experience of Ukraine and International Standards Y. Leheza, M. Korniienko, V. Berezniak, A. Mariienko, A. Radchuk, *Revista Jurídica Portucalense*, 2025. 257-274.
7. Литвин О. М. Застосування ч. 4 ст. 309 КК України: теоретико-практичні аспекти. О. М. Литвин. *Вісник кримінального судочинства*. 2021. № 4. С. 35-42.
8. Criminological aspects of collaboration activities. AO Mariienko, B Vasyl Serhiiiovych – Publishing House «Baltija Publishing», (2025) pp. 483-501.
9. Марієнко А. Кримінологічний портрет особи злочинця та роль правоохоронних органів у протидії злочинності. Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Modern problems of science and technology» (March 17-19, 2025. Tallinn, Estonia). European Open Science Space, 2025. С. 128-131.
10. Марієнко А. Кримінологічний портрет особи злочинця та його значення під час проведення розслідувань кримінальних правопорушень. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 21 бер. 2025 р.); у 2-х ч. Дніпро: Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. Ч. I. С. 534-536.

**Артем ІЛЬЄНКОВ**

здобувач вищої освіти  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Олена МАРЧЕНКО**

професор кафедри теорії та історії  
держави та права, конституційного  
права та прав людини  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор філософських наук, професор

**РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ  
У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ДІЇ  
ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ**

Забезпечення національної безпеки виступає базовою умовою стабільного функціонування державних інституцій, ефективного державного управління та сталого розвитку України як правової, суверенної і демократичної держави. У світлі сучасних викликів, спричинених як внутрішніми загрозами, так і зовнішніми викликами, питання національної

безпеки набуває особливої актуальності. Провідна роль у цій сфері належить правоохоронним органам, зокрема – Національній поліції України.

У рамках повсякденної діяльності Національна поліція виконує широкий спектр завдань, пов'язаних з охороною публічного порядку, забезпеченням публічної безпеки, а також реагуванням на загрози національним інтересам, правам і свободам людини. Проте окремі аспекти її діяльності у сфері гарантування безпеки потребують ґрунтовного наукового аналізу та удосконалення нормативного регулювання.

Згідно із Законом України «Про національну безпеку» поняття національної безпеки охоплює захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, конституційного ладу та інших життєво важливих інтересів держави від існуючих і потенційних загроз [1].

Дослідження правової природи ролі Національної поліції у забезпеченні національної безпеки передбачає аналіз її адміністративно-правового статусу. Наукова дискусія навколо дефініції «правовий статус» є тривалою. Так, Комзюк А. Т. визначає правовий статус державного органу через його місце в системі виконавчої влади, межі компетенції, сферу регулювання, коло завдань, повноваження і обов'язки посадових осіб [2, с. 56]. У латинській традиції поняття «status» тлумачиться як положення чи стан особи або інституції у певному правовому полі [3, с. 541].

На думку Бандурки О. О., правовий статус державного органу є сукупністю владних повноважень, реалізація яких сприяє виконанню покладених на орган функцій. Водночас він акцентує на недостатності такого вузького підходу, оскільки він не охоплює організаційних аспектів діяльності [4, с. 125]. Науковці В. Б. Авер'янов і О. Д. Крупчан пов'язують правовий статус із правосуб'єктністю органу, що включає його завдання, функції, методи діяльності та повноваження [5, с. 13–21]. Падалка О. А. ж визначає правовий статус Національної поліції як її правове положення в системі органів влади, яке визначає межі, напрями та правові засади її діяльності [6, с. 134].

Правові повноваження Національної поліції детально викладено у Законі України «Про Національну поліцію», зокрема в ст. 23. До таких повноважень належать: запобігання правопорушенням, виявлення умов, що сприяють їх вчиненню, своєчасне реагування на правопорушення та заяви громадян, усунення загроз життю та безпеці осіб, охорона публічного порядку у місцях масового перебування людей – парках, вокзалах, стадіонах тощо [7].

Окрему увагу заслуговує ст. 24 вищезгаданого Закону, яка визначає додаткові функції поліції під час загроз державному суверенітету. Зокрема, в умовах воєнного стану поліція залучається до здійснення заходів правового режиму воєнного стану, участі в обороні держави та реалізації завдань територіальної оборони [7].

Таким чином, будь-яке з визначених законом повноважень поліції може бути інструментом захисту національної безпеки. Особливо значущими в умовах воєнного стану є дії з підтримання публічного порядку, контролю за

обігом зброї, реагування на порушення правового режиму, а також забезпечення стабільності у громадських місцях.

1. Про Національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, №31, ст. 241. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

2. Комзюк А. Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи в Україні : дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2003. 196 с.

3. Юридична енциклопедія: у 6 т. / гол. ред. Ю. С. Шемчушенко. Київ: Українська енциклопедія, 1998. Т. 2. 744 с.

4. Бандурка О. О. Управління державною податковою службою в Україні: організаційно-правові аспекти : монографія. Харків : Вид-во НУВС, 2005. 506 с.

5. Авер'янов В. Б., Крупчан О. Д. Виконавча влада: конституційні засади і шляхи реформування. Харків : Право, 1998. 37 с.

6. Падалка О. А. Щодо сутності правового статусу Національної поліції України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 3(9). Т. 2. С. 132-135.

7. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, №40-41, ст.379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

**Ілона КАГДІНА**

курсант 3 курсу ФПФОДР НПУ

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Марина ЛОГІНОВА**

викладач кафедри цивільно-правових

дисциплін факультету підготовки

фахівців для підрозділів кримінальної

поліції Національної поліції України

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

## **ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК І ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Воєнний стан в Україні, запроваджений у зв'язку із збройною агресією російської федерації, істотно вплинув на всі сфери суспільного життя, зокрема й на сферу праці. Особливої уваги в умовах збройного конфлікту набуває правове забезпечення трудових прав вразливих категорій населення – жінок та осіб з інвалідністю. Такі особи потребують додаткових гарантій та адаптацій, оскільки їхнє становище в умовах воєнного часу є складнішим з огляду на фізичні, психологічні та соціальні чинники. Метою цієї статті є аналіз національного законодавства у сфері регулювання праці жінок та осіб з

інвалідністю в умовах воєнного стану та виявлення його прогалин і можливостей для вдосконалення.

Запровадження воєнного стану регулюється Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII [1]. Згідно зі ст. 8 цього Закону можуть обмежуватися конституційні права і свободи громадян, однак навіть у таких умовах Україна зобов'язана забезпечити дотримання основоположних прав людини, включно з правом на працю.

Питання праці регулюється також Кодексом законів про працю України (КЗпП), а з початком повномасштабної війни були ухвалені додаткові нормативні акти – зокрема Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX [2]. Цей закон передбачає можливість спрощення трудових відносин у зв'язку з військовими потребами, але не скасовує спеціальні трудові гарантії для вразливих груп населення.

Правове регулювання праці жінок в Україні зберігає свої основні гарантії навіть в умовах воєнного стану. Зокрема, ст. 174 КЗпП забороняє залучати жінок до важких робіт і робіт із шкідливими чи небезпечними умовами праці. Крім того, жінки, які мають дітей віком до трьох років, не можуть залучатися до нічних, надурочних робіт або робіт у вихідні дні без їхньої згоди (ст. 176 КЗпП) [3].

Умови воєнного стану внесли корективи щодо можливості переведення жінок на іншу роботу або тимчасового відсторонення в умовах евакуації або бойових дій. Закон № 2136-IX допускає переведення працівника без його згоди на іншу роботу, не протипоказану за станом здоров'я, якщо це необхідно для запобігання наслідкам воєнних дій [6]. Проте ця норма не повинна суперечити спеціальним гарантіям, установленим для жінок.

Законодавство також гарантує захист від звільнення вагітних жінок і жінок, які перебувають у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами (ст. 184 КЗпП). Ця норма діє незалежно від стану воєнного часу.

Право осіб з інвалідністю на працю закріплене в Законі України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 875-XII [4]. Стаття 17 цього Закону зобов'язує роботодавців створювати умови для працевлаштування осіб з інвалідністю з урахуванням індивідуальних програм реабілітації.

Під час воєнного стану осіб з інвалідністю захищають також норми міжнародного права, зокрема Конвенція про права осіб з інвалідністю, яку Україна ратифікувала у 2009 році [5]. Вона зобов'язує державу забезпечити доступ таких осіб до ринку праці на рівні з іншими громадянами, у тому числі в умовах надзвичайних ситуацій.

Закон № 2136-IX не містить спеціальних норм щодо праці осіб з інвалідністю, однак загальні положення Кодексу законів про працю та спеціальні гарантії зберігають чинність. Наприклад, не допускається звільнення працівника з інвалідністю без попереднього погодження з відповідними органами (ст. 42 КЗпП).

Також важливо зазначити, що особи з інвалідністю не підлягають мобілізації (ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію») і можуть продовжувати трудову діяльність на території, де це можливо, або дистанційно.

Воєнний стан виявив низку прогалин у реалізації трудових прав зазначених категорій. Часто роботодавці або не мають змоги дотримуватися усіх законодавчих гарантій, або посилаються на норми Закону № 2136-IX як такі, що дозволяють скорочення чи переведення. Однак варто підкреслити, що законодавство не надає права ігнорувати захисні норми щодо жінок і осіб з інвалідністю.

Перспективним є розвиток інструментів дистанційної зайнятості, цифрової адаптації робочих місць та залучення громадських організацій до контролю за реалізацією трудових прав. Крім того, необхідне прийняття підзаконних актів, які б конкретизували порядок застосування гарантій в умовах бойових дій.

Отже, незважаючи на суттєві виклики, пов'язані з умовами воєнного стану, українське законодавство в цілому зберігає базові гарантії праці для жінок і осіб з інвалідністю. Водночас потребують уточнення і практичного наповнення ті законодавчі норми, які застосовуються в умовах обмеження прав та мобільності. Забезпечення прав цих вразливих груп має залишатися пріоритетом навіть у надзвичайний період, як умова збереження соціальної справедливості та захисту гідності кожного громадянина.

---

1. «Про правовий режим воєнного стану»: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

2. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.

3. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

4. «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>.

5. Конвенція про права осіб з інвалідністю, ратифікована Законом України № 1767-VI від 16.12.2009. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_g71#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text).

6. Логінова, М. В. (2024). Протидія гендерно зумовленому насильству: перспективи та стратегії. С 89.

**Мішік КАРАПЕТЯН,  
Віталій СТЕПАНОВ**

курсанти 2 курсу Навчально-наукового  
інституту підготовки фахівців  
для підрозділів превентивної діяльності  
Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

***Науковий керівник:***

**Олександр НЕКЛЕСА**

старший викладач кафедри  
кримінального процесу  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

## **ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

Заходи забезпечення кримінального провадження є важливим процесуальним інструментом, що дозволяє органам досудового розслідування та суду забезпечити дієвість кримінального провадження через тимчасове обмеження певних прав і свобод учасників процесу. Правова регламентація цих заходів здійснюється насамперед Кримінальним процесуальним кодексом України, а саме розділом II, який визначає їх систему, підстави та порядок застосування. Важливість цього інституту підкреслюється його безпосереднім зв'язком із забезпеченням виконання завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 КПК України, та дотриманням балансу між публічними та приватними інтересами у сфері кримінального судочинства [1].

Як зазначає Р.І. Логін у своїй праці «Теоретичні основи застосування заходів кримінального провадження під час досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень», дослідження проблем застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування правопорушень можна віднести до основного спрямування розвитку наукових уявлень. Проте перед тим, як перейти до безпосереднього огляду стану досліджень за цим напрямом, вважаємо за необхідне зупинитись на аналізі робіт за іншими напрямами, і в першу чергу – теоретичного спрямування. Адже вони становлять наукову основу для подальшого розвитку досліджень проблем застосування забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування [2, 182].

Відповідно до статті 131 КПК України заходами забезпечення кримінального провадження є: виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і

привід; накладення грошового стягнення; тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасовий доступ до речей і документів; тимчасове вилучення майна; арешт майна; затримання особи; запобіжні заходи. Відповідно, ця система є значно більш диференційованою порівняно з КПК 1960 року, що дозволяє більш гнучко підходити до обрання конкретного заходу з урахуванням обставин кримінального провадження [1].

Особливої уваги заслуговує питання судового контролю при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження. Саме слідчий суддя є ключовою процесуальною фігурою, що забезпечує дотримання прав особи при застосуванні більшості заходів забезпечення кримінального провадження. Це положення відображає важливу тенденцію до посилення судового контролю за досудовим розслідуванням, що відповідає європейським стандартам захисту прав людини.

За основу потрібно взяти дослідження Чуба А. В. у його дисертації «Тимчасовий доступ до речей та документів як захід забезпечення кримінального провадження». Автор наголошує, що аналіз слідчо-судової практики та опитування працівників правоохоронних і судових органів виявляє дві групи недоліків у застосуванні положень другого розділу КПК України: перша – проблеми, що не залежать від якості роботи слідчого та прокурора, і друга – безпосередньо пов'язані з їхньою роботою, включаючи низький рівень обґрунтованості клопотань, відсутність необхідних процесуальних документів, застосування неналежних заходів забезпечення кримінального провадження або їх застосування до осіб без відповідного статусу, а також проблеми з визначенням та розмежуванням мети застосування конкретних заходів [3, с. 155].

Заходи забезпечення кримінального провадження відіграють основну роль у балансуванні ефективності розслідування та захисту прав особи, що підкреслюється їх детальною регламентацією в КПК України. Сучасна система цих заходів, на відміну від попередніх норм, є більш гнучкою та диференційованою, що дозволяє враховувати специфіку конкретних справ. Важливим досягненням є посилення судового контролю, зокрема через роль слідчого судді, що відповідає європейським стандартам. Проте дослідження виявляють суттєві проблеми: недостатнє обґрунтування заходів, помилки у документації, застосування заходів до неуповноважених осіб, а також невизначеність цілей їх використання. Це свідчить про системні прогалини як у законодавчій базі, так і в практиці правозастосування.

Для покращення ситуації необхідно впровадити дві групи заходів. По-перше, удосконалити професійну підготовку слідчих та прокурорів: розробити стандартизовані алгоритми обґрунтування клопотань, провести тренінги з оформлення процесуальних документів та чіткого розмежування цілей застосування кожного заходу. По-друге, ініціювати законодавчі зміни для усунення неоднозначностей у другому розділі КПК України, зокрема щодо

критеріїв вибору конкретних заходів та їх відповідності статусу особи. Додатково варто посилити роль слідчого судді у попередньому оцінюванні законності клопотань, що зменшить ризик свавілля та підвищить довіру до інституту заходів забезпечення.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 09.04.2025).

2. Логін Р. І. Теоретичні основи застосування заходів кримінального провадження під час досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень. *Вісник кримінологічної асоціації України*. №2 (29). 2023. С. 180-188.

3. Чуб А. В. Тимчасовий доступ до речей та документів як захід забезпечення кримінального провадження. дис. ...канд.юр. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 200 с.

**Богдан РЯБЧЕНКО,  
Максим КЛИМЕНКО**  
здобувачі вищої освіти  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:  
Олена МАРЧЕНКО**  
професор кафедри теорії та історії  
держави та права, конституційного  
права та прав людини  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор філософських наук, професор

## **ПРАВОВІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ**

Національна безпека є основоположною складовою державної політики України, ефективний захист якої неможливий без чіткої та скоординованої участі органів державної влади. Конституція України закріплює основні принципи та механізми цієї взаємодії, визначаючи розподіл повноважень між Президентом, Верховною Радою, Кабінетом Міністрів та профільними органами у сфері безпеки і оборони [1, с. 12-14]. Зокрема, у статті 17 Конституції України наголошується, що забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності є обов'язком усього українського народу, а органи державної влади зобов'язані забезпечувати національну безпеку на засадах верховенства права та демократичних

цінностей [1, с. 13].

Закон України «Про національну безпеку» детально визначає правові засади діяльності секторів безпеки і оборони та визначає суб'єктів, відповідальних за забезпечення національної безпеки, їх завдання, повноваження та механізми координації.

Особливу роль у цій системі відіграє Рада національної безпеки і оборони України, яка координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері безпеки, розробляє стратегічні документи, а також забезпечує міжвідомчу взаємодію [2, с. 21-24]. Значимим є й те, що нормативно-правова база передбачає гнучкі механізми реагування на нові виклики та загрози, зокрема у разі введення воєнного чи надзвичайного стану.

Водночас конституційно-правовий розбір чинної системи взаємодії органів державної влади у сфері національної безпеки виявляє низку проблемних аспектів. По-перше, спостерігається недостатня ясність у розмежуванні повноважень між окремими органами, що може призводити до дублювання функцій, зволікань у прийнятті рішень та неефективності у реагуванні на кризові ситуації [3, с. 45-47]. По-друге, існує потреба у вдосконаленні механізмів міжвідомчої координації, особливо в умовах гібридних загроз, коли оперативність і злагодженість дій є критично важливими для забезпечення національної безпеки.

Окрім того, важливим викликом лишається гарантування належного парламентського контролю за діяльністю органів виконавчої влади та спеціальних служб у сфері безпеки, що є запорукою дотримання принципів відкритості, прозорості та підзвітності. Нестача ефективного контролю може призвести до зловживань, порушення прав і свобод громадян, а також зниження рівня довіри до державних інституцій [4, с. 67].

Враховуючи вищесказане, вдосконалення правових засад взаємодії органів державної влади у сфері забезпечення національної безпеки має ґрунтуватися на таких ключових принципах: чіткий розподіл повноважень, забезпечення дієвої міжвідомчої координації, впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для обміну інформацією, а також посилення парламентського і громадського контролю. Реалізація цих підходів дозволить підвищити рівень готовності держави до реагування на сучасні виклики, гарантувати захист національних інтересів, а також сприятиме формуванню ефективної та стійкої системи національної безпеки України [3, с. 54].

---

1. Конституція України: офіційний текст. Київ: Верховна Рада України, 1996. 64 с.

2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. С. 241.

3. Гриценко І. А. Конституційно-правові засади забезпечення національної безпеки України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 320 с.

4. Буткевич В. Г., Шемшученко Ю. С. Органи державної влади у системі забезпечення національної безпеки України: проблеми взаємодії. *Право України*. 2022. № 2. С. 60-70.

**Олександр КЛИМЕНКО**

курсант 3 курсу факультету

підготовки фахівців

для органів досудового розслідування

Національної поліції України

***Науковий керівник:***

**Марина ЛОГІНОВА**

викладач кафедри цивільно-правових

дисциплін факультету підготовки

фахівців для підрозділів кримінальної

поліції Національної поліції України

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

### **ОХОРОНА ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ: АНАЛІЗ ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ**

Питання охорони праці на підприємствах набуває особливої актуальності в сучасному світі, де технологічний прогрес та інтенсифікація виробничих процесів несуть як нові можливості, так і потенційні загрози для здоров'я та життя працівників. Забезпечення належних і безпечних умов праці є не лише соціально значущим завданням, але й необхідною умовою сталого розвитку будь-якого підприємства та економіки держави в цілому. Правове регулювання у сфері охорони праці відіграє провідну роль у визначенні стандартів безпеки, встановленні обов'язків роботодавців та прав працівників, а також у забезпеченні механізмів контролю та відповідальності за порушення відповідних норм. У зв'язку з цим глибокий аналіз правових засобів забезпечення безпеки працівників на підприємствах є важливим для виявлення ефективних механізмів правового впливу та визначення шляхів їх удосконалення.

Правове забезпечення охорони праці на підприємствах є комплексною системою, що охоплює законодавчі, нормативні та локальні акти, спрямовані на створення безпечних і здорових умов праці. Ключовим елементом цієї системи є Закон України «Про охорону праці» [1], який визначає загальні засади державної політики в цій сфері, а також права та обов'язки всіх учасників трудового процесу. Важливим аспектом забезпечення безпеки працівників є обов'язок роботодавця щодо створення належних умов праці. Це включає систематичну ідентифікацію та оцінку професійних ризиків, що є основою для розробки та впровадження профілактичних заходів [2]. Сучасні підходи до управління охороною праці наголошують на необхідності

постійного моніторингу та адаптації цих заходів до специфіки виробничих процесів. Ефективність правових норм у сфері охорони праці значною мірою залежить від рівня правової культури та свідомості як роботодавців, так і працівників [3]. Усвідомлення важливості дотримання вимог безпеки та відповідальне ставлення до власного здоров'я та безпеки оточуючих є важливими чинниками запобігання нещасним випадкам та професійним захворюванням. Державний нагляд і контроль за дотриманням законодавства про охорону праці здійснюється уповноваженими органами [4]. Ефективність цього контролю є важливою умовою забезпечення належного рівня безпеки на підприємствах. В умовах децентралізації особливої уваги потребує координація дій різних рівнів управління для забезпечення дієвого нагляду. Проте на практиці існує низка проблем, що ускладнюють ефективне правове забезпечення охорони праці, особливо на малих та середніх підприємствах, де часто бракує ресурсів та обізнаності для повноцінного впровадження всіх необхідних вимог [5]. Аналізуючи обов'язки роботодавця у сфері охорони праці, можна виділити ключові аспекти, закріплені законодавчо. До них належать забезпечення безпеки виробничих процесів, обладнання та робочих місць, проведення обов'язкових медичних оглядів працівників, інформування працівників про умови праці та можливі професійні ризики, а також вжиття заходів щодо запобігання нещасним випадкам та професійним захворюванням. Ефективність виконання цих обов'язків безпосередньо впливає на рівень безпеки праці на підприємстві.

Права працівників у сфері охорони праці є не менш важливим елементом правового забезпечення. Працівники мають право на належні, безпечні і здорові умови праці, на отримання достовірної інформації про умови праці на їхньому робочому місці, про існуючі професійні ризики, а також про заходи щодо їх захисту. Важливим є також право працівників на звернення до органів державного нагляду за охороною праці у разі виявлення порушень законодавства. Розглядаючи механізми державного регулювання та контролю, слід зазначити, що основним органом у цій сфері є Державна служба України з питань праці. До її повноважень належать здійснення державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства про охорону праці, проведення перевірок підприємств, видача обов'язкових до виконання приписів щодо усунення виявлених порушень, а також розгляд справ про адміністративні правопорушення у сфері охорони праці. Аналіз відповідальності за порушення законодавства про охорону праці показує, що законодавством передбачено різні види відповідальності: дисциплінарна, адміністративна, цивільно-правова та кримінальна. Застосування того чи іншого виду відповідальності залежить від характеру та наслідків допущеного порушення. Посилення відповідальності роботодавців за неналежне забезпечення безпеки праці може бути одним із шляхів підвищення ефективності правового регулювання у цій сфері.

Отже, аналіз правових засобів забезпечення безпеки працівників на підприємствах виявив складну систему, де головну роль відіграють

законодавство, обов'язки роботодавців, права працівників та державний контроль. Ефективність цієї системи залежить від сумлінного виконання обов'язків, правової свідомості та дієвого контролю. Попри наявність законодавства, існують проблеми, особливо на малих підприємствах. Подальше вдосконалення потребує посилення контролю, підвищення свідомості та адаптації норм до сучасних умов для підвищення рівня безпеки праці.

1. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 р. № 2694-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.

2. Коваленко О. В., Іванов П. С., Семенко Н. І. (2023). Методи ідентифікації та оцінки професійних ризиків на підприємствах харчової промисловості. *Вісник Національного університету харчових технологій*, Том 25. № 3, 105-112. URL: <https://journals.nuft.edu.ua/index.php/journal/article/view/1789>.

3. Логінова М. В. (2022). Правова свідомість працівників як чинник забезпечення безпеки праці на промислових підприємствах. *Право і суспільство*, (№ 1), 78-83. URL: <http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/1/13.pdf>.

4. Петренко І. І. (2024). Актуальні проблеми державного нагляду та контролю за охороною праці в умовах децентралізації. *Державне управління та місцеве самоврядування*, (№ 2), 150-157. URL: [http://duvis.in.ua/wp-content/uploads/2024/2/16\\_Petrenko.pdf](http://duvis.in.ua/wp-content/uploads/2024/2/16_Petrenko.pdf).

5. Сидоренко А. П. (2023). Проблемні аспекти правового регулювання охорони праці на малих та середніх підприємствах. *Економіка та право*, (№ 4), 201-208. URL: <http://ep.nupp.edu.ua/article/view/268010>.

**Анастасія КОВАЛЬОВА,**  
курсант Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**  
**Антон МАРІЄНКО**  
доцент кафедри кримінального  
права та кримінології Дніпровського  
державного університету  
внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук

## **ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України проблема колабораціонізму набрала особливої гостроти. Однією з найбільш чутливих і суспільно небезпечних категорій стали випадки співпраці педагогічних працівників з окупаційними адміністраціями. Освітняни, котрі в умовах тимчасової окупації свідомо погоджуються

працювати за правилами держави-агресора, впроваджують їх в навчальну програму, пропаганду, або ж публічно підтримують збройну агресію проти України, є загрозою не лише для правопорядку, а й для свідомості молодого покоління. Такі дії не лише шкодять національній безпеці, а й підривають довіру до української освіти як інституції, покликаної виховувати громадян на засадах патріотизму та правової державності.

Частина 3 статті 111-1 ККУ передбачає два вчинки щодо підтримки держави-агресора в освітньому просторі: 1) пропаганда у закладах освіти; 2) дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти [1].

З приводу нюансів кримінально-правової кваліфікації варто зазначити наступне. По-перше, результати дослідження наявного досвіду демонструють, що судова практика обрала раціональний шлях визнання винуватими за такі дії саме службовців у сфері освіти, які ухвалили/виконали рішення про перехід на стандарт освіти держави-агресора, зокрема, виключення державних стандартів та освітніх програм України, впровадження викладання російською мовою, забезпечення бібліотечного фонду підручниками за освітньою програмою країни-агресора, які відповідно до змісту та довідкових відомостей, зазначених у них, відповідають стандартам освіти окупаційної держави тощо [4].

По-друге, вважаємо, що у випадках, коли запровадження освітніх стандартів вже відбулося, але навчальний процес не розпочався через деокупацію або окупаційна влада не дала змогу здійснити освітній процес у закладі освіти через бойову обстановку, слід також висувати обвинувачення особам у злочині, передбаченому ч. 3. ст. 111-1 КК України [2].

Для більш показового розуміння притягнення до відповідальності працівника освіти розглянемо такий приклад. Заступник директора з навчально-виховної роботи так званої «Державної бюджетної освітньої установи міста Горлівка «Школи № 77» і одночасно викладачка російської мови та літератури, як класна керівниця 8 класу виконувала пропаганду шляхом створення дописів в соціально орієнтованій мережі «Вконтакті» у заздалегідь створеній спільноті для учнів 8 класу. Викладачка заперечувала факт збройної агресії РФ проти України, натомість зазначивши, що є «спеціальна воєнна операція»; здійснила допис-звернення щодо проведення «Розмов про важливе» з приводу «Дня возз'єднання Криму з Росією»; розмістила графічні зображення з текстом під назвою «Правила и условия участия в конкурсе рассказов в сборник», присвячений учасникам «спеціальної військової операції», тощо [3].

Тож для притягнення до відповідальності працівників сфери освіти, зокрема і вчителів, необхідно мати факт того, що вчитель, викладаючи предмет, пропагує погляди країни-агресора. Без даної складової особа не може притягатися до відповідальності. Також практика застосування зазначеної статті демонструє, що українські суди обґрунтовано визнають винними у вчиненні цього злочину працівників освітньої сфери, які свідомо

реалізовували політику окупаційної влади – як на рівні адміністративного управління, так і в безпосередній взаємодії з учнями. Зокрема, це стосується впровадження російської мови навчання, використання навчальної літератури держави-агресора, вилучення українських державних символів та навчальних програм, а також здійснення публічної пропаганди на користь ворога.

1. Кримінальний кодекс України 2001. – № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?find=1&text=%D1%85%D1%83%D0%BB%D1%96%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE#n810>.

2. Зайцев О. В. Щодо кваліфікації дій, спрямованих на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти (ч. 3 ст. 111-1 КК України). Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод людини та реінтеграції територій: матеріали наук.-практ. кругл. столу, м. Харків, 6 жовт. 2023 р. С. 67-71.

3. Вирок Галицького районного суду м. Львова від 21.08.2023, справа 461/6562/23. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112976100>.

4. Criminological aspects of collaboration activities. AO Mariienko, B Vasyl Serhiiovych - Publishing House «Baltija Publishing», (2025) pp. 483-501, DOI<https://doi.org/10.30525/978-9934-26-559-4-24>.

### **Орина КОВІНЕНКО**

здобувач вищої освіти І курсу Інституту післядипломної освіти та заочного навчання Дніпровського державного університету внутрішніх справ

### **Науковий керівник:**

### **Людмила ДОБРОБОГ**

професор кафедри теорії держави та права Дніпровського державного університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, професор

## **СУДОВЕ ТЛУМАЧЕННЯ МЕЖ ДИСКРЕЦІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

У контексті воєнного стану, що триває в Україні з 24 лютого 2022 року, особливого значення набуває питання судового тлумачення дискреції органів публічної влади. У зв'язку зі зміною та доповненням багатьох положень законодавства з ціллю оперативного реагування на загрози довелося легітимізувати розширення повноважень державних органів.

Актуальність зазначеного питання полягає у тому, що надмірна гнучкість або, навпаки, недостатньо окреслені межі дискреції можуть призвести до порушення фундаментальних прав людини. У роботі досліджено юридичну

природу дискреції, розмежування її з адміністративним свавіллям, захист від ризиків, що мають чітко встановлюватися та реалізовуватися судами.

У теорії права дискреція визначається як свобода вибору, якою наділений орган публічної влади для прийняття рішень у рамках закону. Вона виникає тоді, коли норма права допускає кілька варіантів дій, кожен з яких є формально законним. Важливо наголосити, що ця свобода не є абсолютною – вона обмежена фундаментальними принципами права: заборорою дискримінації за різними ознаками, пропорційністю, легітимною метою та дотриманням прав людини.

В Україні дискреція державних органів під час режиму воєнного стану регламентується, зокрема, Законом «Про правовий режим воєнного стану», спеціальними указами Президента та постановами Кабінету Міністрів. Згадані документи передбачають розширення повноважень щодо звуження окремих прав, таких, як свобода пересування, організації масових зібрань тощо [1].

Головне завдання судового тлумачення – відмежувати дискрецію від адміністративного свавілля. Дискреція передбачає дію згідно з законодавством та в інтересах суспільства, свавілля – пряме безпідставне зловживання владою.

У ст. 64 Конституції України передбачено, що в умовах воєнного або надзвичайного стану може бути обмежено реалізацію конституційних прав і свобод, крім тих прав, які закріплюються вичерпним переліком статей, що прямо вказується.

Положення Конституції узгоджуються з міжнародним актом, Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, ст. 15 якої дозволяється тимчасова дерогація (лат. *derogatio* – відступ) – ситуація, за якої закон, постанова, або рішення скасовується частково [2, 3].

Верховна Рада України після того, як росія анексувала Крим і окупувала Донецьку та Луганську області, у 2015 році ухвалила Заяву «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод» [4].

Користуючись правом дерогації в умовах збройної агресії росії, Україна зобов'язана звітувати про перебіг справ Раді Європи, а також, як кожна країна у подібному становищі, за жодних умов не відхилятися від дотримання ст.ст. 2, 3, 4 та 7 Конвенції про право громадян на життя, запобігання насильства, рабства та дискримінації, принципу «*non bis in idem*» (укр. – ніхто не може бути покараний двічі за вчинення одного злочину).

Одним із найбільш промовистих рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) стало рішення у справі «Лоулесс проти Ірландії (№3)» (*Lawless v. Ireland*) (no. 3) від 01 липня 1961 р. Ця справа була першою в історії Суду, де офіційно інтерпретувалася стаття 15 Конвенції. Судом розглядалося чи може безстрокове затримання особи, підозрюваної в участі у збройному підпіллі бути правомірним, враховуючи запроваджений надзвичайний стан. На перший погляд, міра може видаватися жорсткою, але Суд визнав її

пропорційною з огляду на реальну загрозу національній безпеці [5].

Описані вище орієнтири були переосмислені у справі «А. та інші проти Сполученого Королівства» (A. and Others v. the United Kingdom). Уряд Великої Британії застосував на практиці тривале затримання іноземців без обвинувачення, мотивуючи це необхідністю захисту від терористичної загрози. Попри формальне повідомлення про дерогацію, ЄСПЛ визнав, що таке обмеження прав є дискримінаційним, оскільки стосувалося виключно іноземців, а не всіх осіб, які могли спричинити небезпеку, тож не можна користатися надзвичайним станом задля прикриття порушення недискримінації [6].

Будь-що, будь-які форми дискреції владних органів не можуть набувати статусу «вимикач прав людини», а має бути лише делікатним інструментом стримання балансу поміж потребою збереження національної безпеки та беззаперечною цінністю прав людини у виді доказу демократичної сталості.

Всередині держави правоохоронні органи, маючи розширені повноваження, контролюють організацію безпекової ситуації і злагодженості роботи держави і суспільства.

При воєнних реаліях і оголошеній мобілізації населення вправі бути переконаним в належному до себе ставленні. Яскравим резонансним прикладом є прикута увага народу до поведінки представників територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, деяких командирів військових підрозділів із військовими у своєму підпорядкуванні через те, що діяння окремих осіб є неприйнятними з точки зору людяності та поваги.

Резонансні випадки, як-от відео з надмірним застосуванням сили під час вручення повісток у громадських місцях або публічні свідчення про приниження військовослужбовців з боку деяких командирів, викликають не лише суспільне обурення, а й формують атмосферу страху та недовіри. Саме тому важливо не замовчувати проблеми, а порушувати їх у зважений спосіб, що і зміцнить державу зсередини.

Разом з тим потрібно розуміти: все те, що висвітлюється, стає відомим загалу, тому що є незвичним і часто повторюваним. У цілодобовій інформаційній війні найголовніша ціль ворога – посіяти паніку, розпач та зневіру в органах влади.

Знання букви закону в частині захисту своїх прав, свобод та інтересів і здатність використовувати їх, мінімізують ризики обернутися на жертву адміністративного свавілля.

Втім, вимагаючи цінування прав і свобод від уряду та військового правління, слід замислюватися про різницю права на свободу вираження поглядів та явною дискредитацією органів влади. Дискредитація органів влади може нести чи не більшу шкоду державі, що протистоїть ворогу у великій війні, ніж зловживання правом дискреції окремих її інститутів.

Щоби перемогти у війні або вийти на умови справедливого її закінчення, слід бути єдиними у векторі думок і спільних дій на шляху до всеосяжного

миру для України, не підриваючи хаотичною критикою внутрішню стійкість. Відповідальність за слова й поширення оціночних суджень лягає не лише на представників ЗМІ, а й на всіх українців.

Контрольована суспільством діяльність публічних органів влади із запобіганням порушень має поєднуватися з дисциплінованістю громадян і готовністю аналізувати, на чію користь працюють їхні висловлювання та діяння.

---

1. Про правовий режим воєнного стану Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*, 2015 № 28. Ст. 250.

2. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#n358](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n358).

4. Про Заяву «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод» : Постанова Верховної Ради України від 21.05.2015 № 462-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-19#Text>.

5. Lawless v. Ireland (No. 3), 1 July 1961, Series A no. 3. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57553>.

6. A. and Others v. the United Kingdom, no. 3455/05, ECHR 2009. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91403>.

**Яна КОРЧАГІНА**

Здобувач вищої освіти групи Б-ПС-141  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник**

**Вікторія САВІЩЕНКО**

професор кафедри психології  
та педагогіки Дніпровського  
державного університету  
внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук,  
кандидат педагогічних наук, професор

## **ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Проблема адаптації вимушених переселенців, зокрема в умовах російсько-української війни, є однією з найбільш актуальних тем сучасної психологічної науки та практики. Збройний конфлікт, що триває з 2014 року, а

особливо його ескалація в 2022 році, спричинили масові переміщення населення як у межах України, так і за її кордони. За даними міжнародних організацій, мільйони людей були змушені залишити свої домівки через небезпеку для життя, руйнування інфраструктури та гуманітарну кризу. У цих умовах особливої уваги набуває дослідження психологічних аспектів, що визначають адаптаційні процеси переселенців до нових умов життя.

Незважаючи на наявність численних визначень вітчизняними та зарубіжними вченими (А. Адлер, К. Андросович, О. Єрьоменко, С. Жук, Х. Жунсі, Ж. Піаже, Р. Мертон, О. Резнікова, Г. Спенсер, Л. Філіпс З. Фройд, О. Шльонська та інші) феномена адаптації, об'єктивно існує кілька його основних проявів, які дають змогу стверджувати, що адаптація – це, по-перше, властивість організму, по-друге, процес пристосування до умов середовища, що змінюються, сутність якого полягає в досягненні одночасної рівноваги між середовищем та організмом, по-третє, результат взаємодії в системі «людина-середовище», по-четверте, мета, до якої прагне організм. У будь-якому разі, метою адаптації є усунення або послаблення шкідливої дії чинників довкілля (біологічного, фізіологічного, соціального, психологічного), що допомагає особистості досягти гармонії між внутрішніми і зовнішніми умовами життя та діяльності, узгодження власних вимог і домагань із реальними можливостями оточення.

Адаптація переселенців – це складний процес, що включає інтеграцію в нове соціальне середовище, відновлення емоційного балансу та збереження особистісної цілісності в умовах кризи. Психологічний аспект адаптації є ключовим, оскільки саме психоемоційна стабільність визначає здатність індивіда долати труднощі, відновлювати ресурси та творити майбутнє. У вимушених переселенців часто спостерігаються підвищені рівні стресу, тривожності, депресивних станів, а також ризики розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Ці стани ускладнюються впливом багатьох чинників, таких як травматичний досвід, відсутність соціальної підтримки, економічна нестабільність та труднощі інтеграції у нові спільноти.

Основними чинниками, що впливають на адаптацію переселенців до нового місця проживання та соціокультурного середовища, є як внутрішні, так і зовнішні фактори. До внутрішніх належать: мотивація чи відсутність мотивації до переселення; страх щодо нового місця проживання, який може спонукати до переїзду; рівень індивідуальної адаптивності; толерантність до невизначеності; локус контролю; досвід адаптації до нових умов і соціокультурного середовища; відкритість до нового досвіду; активність життєвої позиції тощо. Зовнішні фактори включають схожість або відмінність нового середовища від звичного, різницю в культурі та традиціях, мові; ставлення оточення до факту переселення і нового місця проживання; наявність підтримки з боку місцевих жителів і можливості працевлаштування. Серед основних проблем українських біженців виділяються: переїзд, незнання мови, пошук житла, відчуття самотності, а також адаптація до нового

соціокультурного середовища. Під час адаптації можуть виникати психологічні труднощі, зокрема: культурний шок, порівняння, відчуття залежності і невизначеності щодо майбутнього, а також сум за рідними і знайомими людьми, що є характерним для нашої культури та соціуму.

Вимушені переселенці часто переживають стрес, тривогу, депресію та інші психологічні стани, пов'язані з почуттям безпорадності, втрати, тривоги за майбутнє та необхідністю починати нове життя в умовах невизначеності. Більшість з них потребує психологічної підтримки для подолання цих важких переживань.

Важливо, що психологічний стан переселенців не є однозначно негативним, оскільки у деяких випадках досвід вимушеного переміщення може стимулювати розвиток позитивних якостей, таких як альтруїзм та згуртованість. Однак збереження психологічної стійкості є критично важливим для успішної адаптації. Для цього необхідна комплексна підтримка, включаючи соціальну та психологічну допомогу, яка дозволить знизити негативні наслідки емоційної і психологічної дезадаптації, таких як панічні атаки, агресія, депресія та стрес.

Емпіричне дослідження проводилося серед вимушених переселенців, які покинули свої домівки у зв'язку з бойовими діями на території України. Вибірка включала осіб різного віку (від 18 до 65 років), статі (чоловіків та жінок) та соціального статусу (студентів, працівників різних сфер, пенсіонерів тощо). У дослідженні взяли участь 60 осіб, які перебувають за межами України (Польща). Дослідження проводилося на базі центру LEADER ACADEMY o.p.s. Для його проведення були обрані наступні методики: «Я» структурний тест Г. Аммона, тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО), методика «Адаптація особистості до нового соціокультурного середовища» М. Бондар, методика «Шкала сімейного оточення» (ШСО) в адаптації С. Купріянова.

Аналіз отриманих результатів свідчить про те, що вимушені переселенці мають розвинені соціальні компетенції (висока емпатія, емоційна відкритість), що значно сприяє їхній інтеграції у нове середовище. Водночас емоційна нестабільність та середній рівень ізоляції вказують на необхідність психологічної підтримки та створення сприятливих умов для їхнього емоційного відновлення. Знижена автономія свідчить про важливість соціальної підтримки з боку державних інституцій, громадських організацій та місцевих спільнот. Використання когнітивних механізмів адаптації (раціоналізація) демонструє здатність переселенців знаходити внутрішні ресурси для подолання викликів.

Отримані результати вказують на наявність у вимушених переселенців труднощів у визначенні майбутніх цілей, що є природною реакцією на кризові обставини. Водночас середній рівень задоволеності поточним життям та помірний рівень віри у можливість контролю над обставинами свідчать про наявність адаптаційних ресурсів. Низький показник особистісного контролю може стати бар'єром для активної інтеграції, що вказує на необхідність

психологічної підтримки та створення умов для підвищення рівня автономії та ініціативності переселенців.

Вимушені переселенці поступово адаптуються до нового соціокультурного середовища, однак цей процес має як позитивні аспекти, так і певні виклики. Переселенці демонструють середній рівень когнітивної адаптації, що вказує на потребу у додатковій інформаційній підтримці для швидшого засвоєння нових соціальних норм. Помірний рівень емоційної стабільності підкреслює важливість психологічної допомоги та соціальної підтримки для зниження рівня тривожності. Висока поведінкова адаптація свідчить про готовність переселенців виконувати свої соціальні ролі, однак труднощі у соціальній інтеграції можуть гальмувати цей процес. Відносно низький рівень міжособистісних стосунків вказує на необхідність розвитку соціальних зв'язків та активного залучення переселенців до місцевої спільноти. Сім'ї демонструють помірний рівень єдності, однак вплив стресу може тимчасово знижувати якість взаємодії між членами родини. Відкритість у вираженні почуттів перебуває на середньому рівні, що може ускладнювати спілкування та емоційну підтримку. Конфлікти є помірними та здебільшого пов'язані з емоційним напруженням та адаптаційними труднощами. Автономія членів сім'ї достатньо висока, що сприяє їхній самостійності та незалежному прийняттю рішень. Орієнтація на успіх частково реалізується, але зовнішні фактори, такі як економічна нестабільність, можуть її гальмувати. Залучення до культурного та освітнього життя середнє, що вказує на потенціал до інтеграції, але також на потребу у підтримці. Підтримка моральних норм і традицій допомагає зберегти сімейну стабільність. Достатній рівень організованості дозволяє переселенцям підтримувати життєвий баланс, однак невизначеність обмежує довгострокове планування. Взаємна підтримка є суттєвим ресурсом, що допомагає сім'ям краще долати труднощі переселення.

Емоційна стабільність є критично важливою для успішної адаптації. Люди з високим рівнем емоційної нестабільності стикаються з більшою тривожністю та труднощами у соціальній інтеграції. Смысловиттєві орієнтації відіграють важливу роль у підтримці автономії та поведінкової адаптації. Переселенці, які мають чіткі цілі та відчуття контролю над своїм життям, легше адаптуються. Сімейна підтримка є важливим фактором адаптації. Чим більше переселенці відчують підтримку у сім'ї, тим вищий рівень їхньої міжособистісної адаптації та поведінкової стабільності. Когнітивні механізми допомагають подолати стрес та покращують адаптаційні процеси. Люди, які використовують раціоналізацію для осмислення ситуації, краще справляються зі змінами. Соціальна ізоляція та сімейні конфлікти негативно впливають на рівень адаптації. Вони пов'язані з емоційною нестабільністю та труднощами у встановленні соціальних зв'язків.

Отже, адаптація вимушених переселенців є складним багаторівневим процесом, який включає когнітивні, емоційні, поведінкові та соціальні аспекти. Програма розвитку адаптаційних можливостей має бути спрямована

на підтримку переселенців через комплекс заходів, які допоможуть їм подолати стрес, сформувані ефективні стратегії взаємодії з новим середовищем та сприяти їхній інтеграції в суспільство.

---

1. Панасенко Е. А., Савіщенко В. М. Стресостійкість особистості в дискурсі психологічних досліджень. Габітус. Гельветика. 2024. № 66. С. 31-41. URL : <http://habitus.od.ua/66-2024>.

**Денис КРАВЧЕНКО**

курсант 3-го курсу факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

***Науковий керівник:***

**Віктор ПЛІТЕНЕЦЬ**

професор кафедри криміналістики  
та домедичної підготовки  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, професор

**КРИМІНАЛІСТИЧНІ МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ  
ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ  
В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ**

Збройна агресія проти України створила безпрецедентні виклики для системи кримінальної юстиції, зокрема у сфері розслідування та фіксації воєнних злочинів та інших правопорушень, що мають місце у зоні бойових дій. У таких умовах криміналістика набуває особливої ваги як наукова та практична основа для ефективного виявлення, фіксації, збереження й дослідження слідів злочинної діяльності. Використання сучасних криміналістичних методів дає змогу забезпечити об'єктивність і повноту доказової бази, що є критично важливим для притягнення винних до відповідальності як на національному, так і на міжнародному рівнях. Актуальність теми зумовлена потребою адаптації традиційних криміналістичних підходів до специфіки ведення бойових дій, руйнування інфраструктури, великої кількості постраждалих та ускладненого доступу до місць подій.

Розслідування кримінальних правопорушень, заподіяних Україні країною-агресором, пов'язане із збиранням належних, достовірних та

допустимих доказів. Основним способом їх збирання є провадження слідчих (розшукових) дій, серед яких однією з найбільш важливих є огляд [1, с. 480]. В реаліях воєнного часу окремим напрямом у криміналістиці має бути розроблення та удосконалення системи криміналістичних методик розслідування, активізація розробок техніко-криміналістичного забезпечення протидії сучасній злочинності, формування новітніх підходів у застосуванні спеціальних знань, криміналістичне забезпечення захисту інформаційних джерел і вирішення проблем інформаційної безпеки [2, с. 9-20]. Конституція України визнає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. А це означає, що і в умовах війни права людини підлягають виключній охороні як державою загалом, так і органами державної влади зокрема. Тож виявлення, документування та розслідування тяжких порушень прав людини, особливо катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, в умовах збройного конфлікту є вкрай важливим [3]. У цьому контексті особливого значення набуває системне використання криміналістичних методів, адаптованих до умов воєнного часу. Насамперед це стосується методів фіксації місць вчинення злочинів, фото- та відеодокументування, використання безпілотних літальних апаратів (дронів) для огляду територій, застосування геоінформаційних систем (ГІС), а також цифрових технологій аналізу інформації. Ефективне застосування таких методів дозволяє оперативно виявляти обставини злочинів, фіксувати сліди злочинної діяльності, ідентифікувати жертв та потенційних свідків. Забезпечення захисту осіб, які є учасниками огляду місця події в умовах воєнного стану, передбачає низку заходів. По-перше, слідчі та експерти мають бути обладнані засобами індивідуального захисту, зокрема бронежилетами та шоломами. По-друге, необхідно забезпечити охорону периметру силами військових або поліції, щоб уникнути ризику обстрілів чи інших загроз. По-третє, варто проводити попередню розвідку місцевості для виявлення вибухових пристроїв. Четвертий крок включає координацію з підрозділами збройних сил для контролю безпеки в районі огляду. П'ятим аспектом є оперативна евакуація постраждалих та учасників у разі виникнення небезпеки [4]. Особливої уваги заслуговує участь фахівців-криміналістів у спільних слідчих групах, зокрема у межах міжнародного співробітництва. Їхні знання та навички є вирішальними у встановленні істини, відновленні хронології подій та ідентифікації винних осіб. В умовах масштабних руйнувань, значної кількості жертв та переміщених осіб необхідним є удосконалення методів судово-медичної та трасологічної експертизи, впровадження біометричних технологій та ДНК-аналізу, що значно підвищують якість зібраних доказів.

Отже, у сучасних умовах збройної агресії проти України криміналістичні методи виявлення та документування злочинів відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного правосуддя, захисту прав людини та відновлення справедливості. Застосування адаптованих до воєнного

середовища методик, сучасних технічних засобів, міжнародної співпраці та спеціальних знань дозволяє оперативно фіксувати сліди злочинів, ідентифікувати жертв і винних осіб, а також формувати надійну доказову базу для національних і міжнародних судових органів. Надзвичайно важливою залишається подальша модернізація криміналістичних підходів, розвиток експертного потенціалу та підвищення безпеки слідчих дій у зоні бойових дій. Саме комплексне застосування криміналістичних знань у поєднанні з міжвідомчою та міжнародною взаємодією є запорукою успішного протистояння злочинності в умовах війни та ефективного захисту основоположних прав і свобод людини.

1. Пукас Я., Плетенець В. Вплив воєнного стану на криміналістичні методи огляду місця події в умовах воєнного стану: виклики та перспективи. *Приватно-правові та публічно-правові відносини: модернізація розвитку в умовах воєнного стану*, 2024, с. 480.

2. Шепітько В. Теоретико-методологічна модель криміналістики та її нові напрями. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2021. Вип. 3 (25). С. 9-20.

3. Шевчук В. М. Воєнна криміналістика : проблеми формування та роль у сучасних умовах. Реалізації прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах окупації українських територій : V Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 30 вересня 2022 р.). Кривий Ріг : ДонДУВС, 2022. С. 136-140.

4. Плетенець В. Забезпечення безпеки учасників та сторонніх осіб як умова проведення слідчих (розшукових) дій. Де джерело, в якому опубліковано? URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/13397/1/286.pdf>.

### **Максим КРАЙНІЙ**

здобувач вищої освіти  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

### **Науковий керівник:**

### **Олена МАРЧЕНКО**

професор кафедри теорії та історії  
держави та права, конституційного  
права та прав людини  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор філософських наук, професор

## **ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НАУЦІ Й ОСВІТІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ**

У сучасному суспільстві, що стрімко цифровізується, штучний інтелект (далі – ШІ) стає невід’ємною складовою наукової та освітньої діяльності. Автоматизовані системи аналітики, алгоритми генерації текстів, віртуальні

помічники, адаптивні навчальні платформи – усе це істотно трансформує підходи до здобуття знань і здійснення наукових досліджень. Проте разом із новими можливостями виникає низка ризиків, пов'язаних із порушенням академічної доброчесності, насамперед – плагіатом, фабрикацією, фальсифікацією та непрозорістю авторства. З огляду на це постає потреба в науковому аналізі викликів, що супроводжують інтеграцію ШІ в академічну сферу, а також у визначенні перспективних шляхів забезпечення принципів доброчесності в умовах цифрової трансформації.

ШІ активно використовується в освітніх процесах – від персоналізованого навчання до автоматичного оцінювання знань. Наприклад, адаптивні освітні платформи на основі машинного навчання можуть підлаштовуватись під рівень студента, пропонуючи відповідний темп та зміст навчального матеріалу [1]. У науковій сфері ШІ допомагає в аналізі великих масивів даних, автоматичному перекладі, редагуванні текстів, виявленні трендів у наукометричних показниках тощо [2, с. 28].

Водночас широке застосування таких технологій породжує нові загрози академічній доброчесності. Найбільш дискусійним є використання генеративних моделей (зокрема ChatGPT), які здатні створювати тексти, що зовні виглядають академічно коректними, але часто не мають достовірної наукової основи [3]. Це ускладнює розмежування між творчим вкладом студента чи дослідника та результатом роботи штучного інтелекту. Додаткову загрозу становить ризик фабрикації джерел – коли штучний інтелект створює вигадані або недійсні посилання.

Крім того, виникають етичні та юридичні питання щодо авторства і прав на результати, створені за допомогою ШІ. Чинне законодавство та нормативні документи вищих навчальних закладів здебільшого не містять чітких положень щодо допустимих меж використання ШІ в академічній діяльності [4]. Це створює простір для зловживань і вимагає невідкладного оновлення відповідних політик.

Серед перспективних напрямів забезпечення академічної доброчесності в умовах використання ШІ можна виокремити такі: по-перше, розроблення національних і внутрішньоуніверситетських політик щодо регламентованого використання ШІ в освіті й науці; по-друге, інтеграція курсів з етики цифрової грамотності в навчальні програми; по-третє, удосконалення технічних засобів виявлення академічних порушень, зокрема алгоритмів розпізнавання текстів, створених генеративними моделями [5, с. 68]. Важливо також формувати культуру відповідального використання ШІ серед студентів, викладачів і науковців через систематичні семінари, тренінги та відкриту дискусію.

Отже, використання штучного інтелекту відкриває нові можливості для розвитку науки й освіти, підвищення ефективності навчального процесу та якості досліджень. Однак одночасно із цим виникають серйозні виклики у сфері академічної доброчесності. Для того щоб уникнути негативних наслідків і забезпечити сталий розвиток академічного середовища, необхідно створити

чіткі нормативні рамки, технологічні інструменти контролю та сформувати відповідальне ставлення до використання ІІІ. Успішне поєднання інновацій та етики є запорукою довіри до наукової та освітньої діяльності в епоху цифрової трансформації.

1. Бруйка, А., Коваленко, В., Мар'єнко, М. Досвід впровадження штучного інтелекту в процес викладання дисципліни «інформаційно-комунікаційні технології навчання, управління та підтримки науково-освітніх досліджень». *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 4(38). URL : [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-4\(38\)-94-107](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-4(38)-94-107).

2. Литвинова, С. Г., Соколюк, О. М. Критерії та показники оцінювання якості освітніх об'єктів доповненої реальності в підручниках фізики. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2022. № 88(2). С. 23-37.

3. Лубко, Д. В., Шаров, С. В. Методи та системи штучного інтелекту: навч. посіб. Розділ 1. Загальні поняття про штучний інтелект. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/5295/>

4. Овчарук, О. В., Іванюк, І. В., Гриценчук, О. О., & Малицька, І. Д. Результати онлайн-опитування «Готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах війни: 2023». Аналітичний звіт. ЦО НАПН України. URL: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.25529.34402>

5. Шишкіна, М., Носенко, Ю. Перспективні технології з елементами штучного інтелекту для професійного розвитку педагогічних кадрів. *Physical and Mathematical Education*. 2023. № 38(1). С. 66-71.

### **Валерій КРАСІЛЬНИКОВ**

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

### **Науковий керівник:**

### **Дмитро БОДИРЄВ**

старший викладач кафедри вогневої підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ

## **ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ З УРАХУВАННЯМ ГЕНДЕРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

В умовах трансформації сектору безпеки й оборони України відповідно до принципів гендерної рівності вогнева підготовка, як один із ключових елементів бойової готовності, набуває особливої актуальності в контексті забезпечення належного рівня підготовки військовослужбовців незалежно від їх статі. Гендерна інтеграція у вогневу підготовку передбачає не лише формальне

залучення жінок до навчального процесу, але й врахування фізіологічних, психологічних та соціокультурних особливостей при розробці програм, методик, нормативів і систем оцінювання результатів навчання [1, с. 67].

Правові засади гендерної інтеграції у сфері безпеки та оборони України закладені у Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», а також у Національному плані дій з виконання Резолюції Ради Безпеки ООН №1325 «Жінки, мир, безпека». Зазначені акти зобов'язують суб'єктів сектору безпеки враховувати гендерні аспекти в усіх складових професійної підготовки персоналу, включаючи вогневу підготовку [3, с. 101]. Відповідно до положень цих нормативних актів органи державної влади, підприємства, установи та організації зобов'язані створювати умови для забезпечення рівного доступу жінок і чоловіків до професійного розвитку, службового зростання, ресурсів та можливостей на основі об'єктивних критеріїв, без дискримінації за ознакою статі. Ці положення набувають особливого значення у контексті військової служби, де вогнева підготовка виступає одним із головних критеріїв професійної спроможності військовослужбовця незалежно від статі [1, с. 74].

Національний план дій ініціює міжвідомчу інтеграцію питань гендерної рівності в діяльність поліції та інших формувань сектору безпеки й оборони, зокрема через адаптацію освітніх програм та стандартів до потреб жінок і чоловіків. Це включає формування гендерно чутливих методик оцінки навантажень під час вогневої підготовки, розробку універсальних нормативів, створення безпечного і психологічно комфортного середовища для проходження навчань, а також реалізацію механізмів недопущення дискримінаційних практик при оцінюванні результатів стрілецької підготовки [2, с. 118].

Крім того, міжнародні зобов'язання України у сфері прав людини та гуманітарного права, зокрема Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), а також стандарти НАТО, зобов'язують державу забезпечувати реалізацію принципу гендерної рівності не лише на рівні нормативно-правового регулювання, а й у практичному вимірі. Згідно з офіційними аналітичними оглядами Міжнародного центру перспективних досліджень вогнева підготовка є однією з тих сфер, де найбільше виявляються структурні реалізації принципу рівності, що пов'язано як з історично сформованими гендерними ролями, так і з організаційними бар'єрами в освітньому процесі [3, с. 102-103].

Сучасна концепція вогневої підготовки, орієнтована на гендерну інтеграцію, ґрунтується на принципах справедливості, інклюзивності, адаптивності та гендерної чутливості. Так, у процесі навчання має бути забезпечено не лише рівний доступ до ресурсів (зброї, амуніції, інструкторського супроводу), а й впроваджено відповідні механізми зворотного зв'язку для виявлення гендерно зумовлених труднощів під час підготовки. Важливо, щоб правове регулювання цих процесів було не

формальним, а орієнтованим на реальні потреби військовослужбовців обох статей, у тому числі шляхом періодичного оновлення нормативних документів та підзаконних актів, які регулюють систему службової підготовки [4, с. 51].

У правовій доктрині послідовно розвивається думка про *необхідність* удосконалення існуючого механізму захисту прав жінок-військовослужбовиць шляхом розширення кола юридичних гарантій, включаючи можливість оскарження дискримінаційних рішень командування, забезпечення участі представників військових омбудсманів у контролі за дотриманням гендерного балансу у навчальних програмах та розробку окремих внутрішньовідомчих інструкцій щодо запобігання гендерному упередженню під час вогневої підготовки [5, с. 122].

Таким чином, правове забезпечення гендерної інтеграції у вогневу підготовку потребує комплексного і системного підходу, який поєднує міжнародні стандарти, національне законодавство та практичні механізми реалізації принципу рівності. Йдеться не лише про забезпечення формальної участі жінок у навчанні, а й про якісну трансформацію самої моделі підготовки, що враховувала б гендерні аспекти як невід'ємну складову професійної військової компетентності.

Організація вогневої підготовки з урахуванням гендерної інтеграції передбачає адаптацію навчального середовища до потреб різностатевих груп військовослужбовців. Зокрема, це стосується:

- **матеріально-технічного забезпечення**, де необхідно передбачити наявність озброєння та екіпірування, адаптованих до антропометричних особливостей жінок (менший розмір зброї, знижена вага тощо) [1, с. 69];

- **методичних підходів**, які мають забезпечувати рівний доступ до тактичної та практичної стрільби, уникати дискримінаційного поділу на «чоловічі» та «жіночі» нормативи, водночас передбачаючи індивідуалізацію навантажень [4, с. 147];

- **психологічного супроводу**, оскільки жінки, які вступають у традиційно «чоловічу» професійну сферу, можуть зіштовхуватися з прихованими формами дискримінації, заниженими очікуваннями або недостатнім рівнем довіри з боку колег [2, с. 112].

Особливу увагу слід звернути на освіту інструкторського складу основам гендерної компетентності. Інструктори мають володіти знаннями про вплив гендерних стереотипів на ефективність вогневої підготовки, бути обізнаними в принципах недискримінаційного навчання, підтримувати інклюзивне навчальне середовище [5, с. 89; 6].

З практичної точки зору ефективна вогнева підготовка за умов гендерної інтеграції вимагає впровадження адаптивних тренувальних модулів, які враховують не лише стать, але й індивідуальні характеристики військовослужбовців, зокрема рівень фізичної підготовки, попередній бойовий досвід, психоемоційну стійкість тощо. Такі підходи відповідають сучасним принципам побудови військової освіти у державах-членах НАТО, до

стандартів яких прагне Україна [3, с. 104].

Таким чином, ми вважаємо, що вогнева підготовка з урахуванням гендерної інтеграції є механічним розширенням доступу жінок до стрілецьких курсів та складним, багаторівневим процесом реформування навчальної системи. Її успішність залежить від комплексного підходу до планування, методологічного забезпечення, моніторингу ефективності та правового захисту принципу рівності. Юридичне закріплення таких механізмів є необхідною умовою гармонізації військової служби з міжнародними стандартами захисту прав людини й забезпечення національної безпеки в умовах сучасних гібридних загроз.

1. Мельник, Т. М., Пархоменко, Н. М. Гендерна рівність у секторі безпеки: навчальний посібник. Київ: НАДУ, 2021. 164 с.
2. Гавриш, Н. В., Король, Л. В. Гендерна інтеграція в системі службової підготовки: правові аспекти. Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2022. 208 с.
3. Сопільняк, Н. В. Військова служба і гендер: правові стандарти НАТО та їх імплементація в Україні. Харків: Право, 2023. 256 с.
4. Погорілко, В. Ф. Військова підготовка: концептуальні засади гендерно чутливого підходу. Львів: Львівський національний університет, 2020. 132 с.
5. Коваленко, О. А. Психологічне забезпечення гендерно інтегрованої бойової підготовки. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2022. 144 с.
6. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»: Закон від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 9. С. 54-62.

**Данило КРИВЕНКОВ**

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

***Науковий керівник:***

**Марина ЛОГІНОВА**

викладач кафедри цивільно-правових дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА БЕЗПЕЧНІ ТА ЗДОРОВІ УМОВИ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Право на безпечні та здорові умови праці є невід'ємною складовою соціальних прав громадян України, закріпленою в статті 43 Конституції України. У мирний час це право реалізується через комплекс законодавчих

актів, які регулюють охорону праці, гігієну, безпеку на виробництві та інші аспекти трудових відносин. Однак із введенням воєнного стану в Україні виникла необхідність адаптації існуючих норм до нових реалій, що зумовило внесення змін до законодавства з метою гарантування безпеки працівників в умовах збройного конфлікту [4].

З метою регулювання трудових відносин в умовах воєнного стану був прийнятий Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-IX. Цей закон встановлює особливості трудових відносин у період дії воєнного стану, зокрема щодо тривалості робочого часу, умов праці та прав працівників. Зокрема, стаття 6 цього закону передбачає можливість збільшення тривалості робочого часу до 60 годин на тиждень для працівників, зайнятих на об'єктах критичної інфраструктури [1].

У зв'язку з воєнними діями та необхідністю забезпечення безпеки працівників були внесені зміни до законодавства з охорони праці. Зокрема, Кабінет Міністрів України постановою від 20 січня 2023 року №59 вніс зміни до Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві, доповнивши його розділом «Процедура розслідування нещасних випадків у період дії правового режиму воєнного (надзвичайного) стану в Україні або окремих її місцевостях». Цей розділ передбачає спрощену процедуру розслідування нещасних випадків, що сталися з працівниками під час виконання трудових обов'язків унаслідок воєнних дій [5].

Крім того, були затверджені нові нормативно-правові акти, що встановлюють мінімальні вимоги щодо безпеки та здоров'я працівників у певних галузях. Наприклад, наказом Міністерства охорони здоров'я України від 26 січня 2024 року №139 затверджено Перелік категорій осіб, які для виконання окремих видів діяльності підлягають періодичному психіатричному огляду, а також зміни до Порядку проведення таких оглядів.

Умови воєнного стану вимагають від служби охорони праці нових підходів до гарантування безпеки працівників. Зокрема, необхідно проводити оцінку та управління ризиками, пов'язаними з воєнними діями, організовувати укриття та навчання працівників правилам поведінки під час надзвичайних ситуацій, забезпечувати працівників засобами індивідуального захисту та аптечками першої допомоги, а також проводити інструктажі з питань безпеки [3, с. 115].

Законодавство також передбачає можливість залучення жінок (за їхньою згодою) до важких робіт, у тому числі зі шкідливими умовами праці та до підземних робіт, що є відступом від загальних норм трудового законодавства. Це положення дозволяє забезпечити працездатність підприємств в умовах, коли багато чоловіків мобілізовані до Збройних Сил України.

Як зазначає М. Логінова, у період воєнного стану відбулися суттєві обмеження трудових прав, зокрема й у сфері забезпечення безпечних умов

праці, що зумовлює потребу в посиленні державного контролю за дотриманням трудового законодавства [6, с. 671].

У період воєнного стану також допускається укладення строкових трудових договорів з будь-якими працівниками, незалежно від характеру роботи. Це дозволяє роботодавцям оперативно залучати працівників для виконання тимчасових або сезонних робіт, що є актуальним в умовах війни.

Законодавство також звільняє роботодавця від відповідальності за порушення строків оплати праці, якщо це пов'язано з веденням бойових дій або іншими обставинами воєнного стану. Це положення спрямоване на захист роботодавців від санкцій у випадках, коли своєчасна виплата заробітної плати є неможливою з об'єктивних причин [2, с.159].

У період воєнного стану допускається залучення працівників до роботи в нічний час, у вихідні, святкові та неробочі дні без їхньої згоди, якщо це необхідно для забезпечення безперервної роботи підприємства. Це положення дозволяє роботодавцям гнучко організовувати робочий процес в умовах надзвичайної ситуації.

Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» встановлює спеціальні правила для регулювання трудових відносин у період воєнного стану, які мають пріоритет над загальними нормами трудового законодавства. Це дозволяє забезпечити гнучкість та адаптивність трудових відносин до умов надзвичайної ситуації, водночас зберігаючи основні права працівників [1].

Отже, реалізація права на безпечні та здорові умови праці в умовах воєнного стану вимагає балансування між необхідністю забезпечення безперервної роботи підприємств та захистом прав працівників. Законодавчі зміни, запроваджені у зв'язку з воєнним станом, спрямовані на адаптацію трудових відносин до нових умов, забезпечення гнучкості та оперативності у прийнятті рішень, а також на збереження основних соціальних гарантій для працівників.

---

1. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» в ред. від 19.07.2022. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.

2. Коваленко О. Щодо актуальності забезпечення, реалізації та захисту права на безпечні та здорові умови праці у період воєнного стану. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., Дніпро, 15 берез. 2024 р. : у 2 ч. Дніпро, 2024. Ч. 2. С. 159-161.

3. Коваленко О. О. Концепт «право на безпечні і здорові умови праці» як складова гідної праці в Україні в реаліях режиму воєнного стану. О. О. Коваленко. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Сер. : Право. Харків, 2022. Вип. 36. С. 114-122.

4. Конституція України в ред. від 01.01.2020. Електронний ресурс.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

5. КЗпП України в ред. від 01.10.2023. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

6. Розумний Ю. В., Логінова М. В. Обмеження трудового законодавства в Україні протягом дії воєнного стану. *The 7 th International scientific and practical conference Science and society: modern trends in a changing world (June 10-12, 2024) MDPC Publishing, Vienna, Austria. 2024. 670 – 672с.*

**Тимур КРУТЬ**

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Кристина РЕЗВОРОВИЧ**

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

**ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ  
ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ**

Захист прав дітей є одним із найважливіших напрямів державної політики України, адже саме діти – найбільш вразлива частина суспільства, яка потребує особливої турботи, уваги та правового захисту. При підготовці цього дослідження автор поставив за мету визначити та проаналізувати сучасні правові механізми захисту дітей в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій, соціальних мереж та воєнних викликів. Досягнення визначеної мети зумовило необхідність використання системного методологічного підходу, що дозволив розглянути проблему захисту дітей як комплексне явище, яке потребує всебічного аналізу різних аспектів правового регулювання, порівняльно-правового методу, застосованого для співставлення вітчизняного законодавства з міжнародними стандартами та практиками захисту дітей, формально-юридичного методу, який використано при аналізі чинного законодавства України щодо захисту дітей, та емпіричного методу для аналізу практичних прикладів та статистичних даних. Конституція України у статті 3 проголошує людину, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Цей принцип створює основу для формування державної політики у сфері захисту прав дитини [1]. Відповідно до Закону України «Про охорону дитинства», всі діти, які перебувають на

території України, мають рівні права незалежно від будь-яких факторів – раси, національності, статі, майнового стану, місця народження, стану здоров'я чи інших обставин. Закон визначає як правовий статус дитини, так і її основні права та обов'язки, регулює механізми їх реалізації та захисту [2]. Сімейний кодекс України встановлює основоположні принципи сімейних відносин, включаючи права та обов'язки батьків щодо дітей, порядок встановлення батьківства, усиновлення, опіки та піклування. Статті 141-184 СК України детально регламентують особисті немайнові та майнові права дитини, включаючи право на виховання батьками, право на спілкування з батьками та іншими родичами, право на захист від насильства [3]. Цивільно-правові аспекти захисту прав дітей охоплюють низку важливих сфер. Насамперед, це регулювання питань усиновлення, опіки та піклування, встановлення батьківства, аліментних зобов'язань, прав дітей на майно, спадщину, а також захист немайнових прав – таких як право на ім'я, честь, гідність та особисту недоторканність. Усі ці механізми врегульовані Цивільним та Сімейним кодексами України. Ці заходи включають розшук, звільнення, повернення до України, встановлення особистості та возз'єднання з родиною [2].

«Єдиною міжнародною мовою у світі є дитячий плач», – цей відомий вислів Еглантайн Джебб фактично став девізом благодійної ініціативи з допомоги дітям [4].

Для комплексного розуміння становлення міжнародного права у сфері захисту дитинства варто проаналізувати ключові універсальні документи, що стали основою для формування відповідних правових стандартів. Особливої уваги заслуговує дослідження історичних обставин створення та детальний розбір положень Женевської декларації прав дитини 1924 року.

Цей документ має винятковий статус як перший на міжнародному рівні правовий акт, спрямований на захист прав та інтересів неповнолітніх. Його новаторський характер підкреслюється тим фактом, що він з'явився на чверть століття раніше за Загальну декларацію прав людини, ухвалену Організацією Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 року.

Це свідчить про те, що міжнародна спільнота усвідомила необхідність окремого правового регулювання захисту дитинства задовго до формування загальних стандартів прав людини [5, с. 111].

Резворович К. Р. та Кириченко В. дослідили, що після початку повномасштабного вторгнення була сформована Робоча група для захисту дитячих прав в умовах воєнного конфлікту. Згодом ця ініціатива трансформувалася у Координаційний штаб із захисту прав дітей у воєнний час, офіційно утворений 17 березня 2022 року.

Координаційний штаб здійснює пряму взаємодію з органами центральної та місцевої виконавчої влади, а також з установами місцевого самоврядування. Його основними завданнями є організація евакуації, створення безпечного середовища та забезпечення захисту прав різних категорій неповнолітніх:

- дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківського піклування;
- неповнолітніх, які мешкають або здобувають освіту в різноманітних установах, зокрема дітей з особливими потребами;
- дітей, які не мають статусу сироти, але перебувають у закладах інституційного догляду;
- дітей, які виховуються в сімейному оточенні;
- неповнолітніх, які знаходяться під опікою патронатних родин [6, с. 240].

За звітом правозахисної організації «Діти війни» (2024), створено систему «Дитячої гарячої лінії» (116 111), яка з початку повномасштабної війни отримала понад 45 тис. звернень від дітей та батьків. Найчастіші запити стосуються психологічної допомоги (34 %), інформації про евакуацію (28 %) та пошуку рідних (23 %) [7]. Сучасні діти є першим поколінням, чие життя від самого народження фіксується в цифровому просторі. «Цифровий слід» дитини починає формуватися часто ще до її народження, коли батьки публікують ультразвукові знімки, продовжується через численні дописи батьків у соціальних мережах («шерентинг») і з часом доповнюється власною активністю дитини в мережі Інтернет. Особливе занепокоєння викликає поширення явища «віртуальної експлуатації дітей», яке включає використання зображень дітей для створення шкідливого контенту за допомогою технологій штучного інтелекту. Розвиток технологій генеративного штучного інтелекту створює нові загрози для дітей, оскільки дозволяє створювати фото- та відеоматеріали сексуального характеру за участю дітей без фактичного залучення реальних дітей [8]. За даними дослідження Internet Watch Foundation (2023), кількість матеріалів дитячого сексуального насильства, створених за допомогою ШІ, зросла на 3000 % порівняно з 2022 роком. В Україні кіберполіція зафіксувала 127 випадків використання ШІ для створення неналежного контенту за участю дітей у 2024 році [9]. Правовий захист дітей у цифровому просторі регулюється низкою нормативно-правових актів. Зокрема, Закон України «Про охорону дитинства» в статті 20 встановлює право дитини на захист від усіх форм експлуатації та насильства, що включає і сферу інформаційних технологій [2]. Закон України «Про захист персональних даних» визначає особливий статус персональних даних дітей [10]. Важливим напрямом є розвиток відновлювального правосуддя для неповнолітніх, що передбачає альтернативні форми відповідальності, зосереджені на реабілітації та відновленні, а не на покаранні. Це особливо актуально для дітей, які вчинили правопорушення внаслідок травматичного досвіду війни. За результатами дослідження можна стверджувати, що сучасні правові механізми захисту дітей в Україні потребують суттєвого вдосконалення. Доцільним є запровадження обов'язкової вікової верифікації користувачів для доступу до соціальних мереж та контенту, встановлення адміністративної відповідальності для платформ за порушення прав дітей у цифровому просторі, законодавче регулювання використання технологій штучного

інтелекту стосовно обробки даних дітей, впровадження механізмів регулювання «шерентингу» та захисту «цифрового сліду» дитини, посилення міжнародної співпраці у сфері повернення незаконно депортованих дітей, розвиток системи психосоціальної підтримки дітей, постраждалих від війни.

Таким чином, захист прав дітей в Україні має комплексний характер і ґрунтується на національному законодавстві, міжнародних зобов'язаннях та практичних діях держави. В умовах війни та цифрових трансформацій ці питання набули особливого значення, адже мова йде про життя, безпеку, майбутнє цілого покоління. Ефективний захист прав дитини можливий лише за умови співпраці державних органів, судової системи, громадських організацій, міжнародних партнерів і кожного свідомого громадянина. Майбутнє України залежить від того, наскільки гідно ми зможемо захистити наших дітей сьогодні та забезпечити їхнє повноцінне відновлення після завершення війни.

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001р. № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
3. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
4. Реньов Є. В. Щодо історії формування міжнародно-правових стандартів захисту прав людини // Цілі сталого розвитку в аспекті зміцнення національного та міжнародного правопорядку. Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції (27 жовтня 2023 року). Запоріжжя-Львів-Одеса-Ужгород-Харків-Чернівці. 2023. С. 111-113.
5. Every war is a war against children. Save the Children International. URL : <https://www.stopwaronchildren.org/charter/> (date of access: 05.06.2025).
6. Резворович К. Р., Кириченко В. Права дітей в умовах збройного конфлікту. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції ДДУВС (15.03.2024). №1. С. 239-240.
7. Державна служба статистики України. Усиновлення в Україні: статистичний бюлетень. 2024. URL: [http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2024/ds/uv/uv\\_u.html](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2024/ds/uv/uv_u.html).
8. Діти війни. Річний звіт 2024. URL: <https://childrenofwar.gov.ua/report2024>.
9. Internet Watch Foundation. How AI is being abused to create child sexual abuse imagery. 2023. URL: <https://www.iwf.org.uk/news/how-ai-is-being-abused-to-create-child-sexual-abuse-imagery/>.
10. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.

**Ксенія СКЛЯРОВА**

студентка навчальної групи ЮЗ-341  
Навчально-наукового інституту права  
та інноваційної освіти  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Дмитро ПЕТРУШИН**

доцент кафедри спеціальної фізичної  
підготовки Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
кандидат наук з фізичного виховання

**РЕАЛІЗАЦІЯ НОВІТНІХ МЕТОДІВ  
ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ  
ВETERANІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ МВС**

Реабілітація ветеранів війни сьогодні є не лише медичним чи соціальним питанням. Це стратегічне завдання держави, яке має охоплювати всі аспекти відновлення особистості: фізичний, психологічний, соціальний та професійний. Особливо важливим є впровадження ефективних методів фізичної підготовки, що поєднуються з сучасними реабілітаційними технологіями, інноваційними практиками та індивідуальним підходом до кожного ветерана.

Досвід українських закладів, зокрема в системі МВС, підтверджує ефективність саме комплексного підходу, де традиційні фізичні вправи поєднуються з психофізичними практиками, гідрокінезотерапією, адаптивним спортом, цифровими рішеннями, а також з активною участю фахівців різного профілю. Фізичні навантаження, віртуальні тренажери, заняття з єдиноборств, йога та інші методики не тільки відновлюють рухові функції, а й сприяють психологічній стабілізації, формуванню впевненості в собі та соціальній адаптації ветеранів.

Важливим є також соціальний аспект: участь у спортивних заходах, командних іграх, менторських програмах і спільних тренуваннях із курсантами та колегами сприяє відчуттю підтримки, залученості до спільноти, що особливо цінне для людей, які повернулися з війни. Реабілітація стає не лише засобом повернення до фізичного здоров'я, а й містком до повноцінного життя в мирному суспільстві.

Ефективність сучасних методів реабілітації доводить необхідність їх подальшого впровадження та вдосконалення. Особливу увагу варто приділити розвитку інфраструктури, кадровому забезпеченню, міжвідомчій співпраці та

державній підтримці. У центрі кожного реабілітаційного процесу має залишатися людина – з її досвідом, болем, надіями та прагненням до нового життя. Саме цей людський підхід є запорукою успішного відновлення та інтеграції ветеранів у мирне життя.

1. Баско А. В., Собакарь А. О., Миронюк С. А. Методики реабілітації військовослужбовців, стан функціонування та розвиток реабілітаційних центрів як один із напрямів діяльності органів місцевого самоврядування. *Rehabilitation and Recreation*. 2024. Т. 18, № 1. С. 78-93.

2. Про затвердження Інструкції про організацію санаторно-курортного лікування, медичної та медико-психологічної реабілітації у Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України від 04 листоп. 2016 р. № 591 // Законодавство України. – [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1538-16#n1>.

3. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: Закон України від 3 груд. 2020 р. № 1053-IX. Законодавство України. – [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>.

4. Програма реінтеграції ветеранів IREX. – [Електронний ресурс]. URL : <https://veteran-reintegration.in.ua/>.

5. Спорт як інструмент реабілітації та соціальної інтеграції ветеранів війни. Одеський державний університет внутрішніх справ. – [Електронний ресурс]. URL : [https://oduvsv.edu.ua/news/sport\\_yak\\_instrument\\_reabilitaciyi\\_ta\\_socialnoyi\\_integraciyi\\_veteraniv\\_vijni](https://oduvsv.edu.ua/news/sport_yak_instrument_reabilitaciyi_ta_socialnoyi_integraciyi_veteraniv_vijni).

**Альберт КУБАРЄВ**

здобувач вищої освіти

1 курсу ФПФОДР НПУ

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Валерій БІЛЧЕНКО**

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

## **ОПТИМІЗАЦІЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Сучасні виклики, пов'язані з воєнним станом, вимагають якісної трансформації системи тактико-спеціальної підготовки правоохоронних органів. З огляду на зростання загроз національній безпеці правоохоронці мають бути готовими до виконання службових обов'язків у складних умовах, зокрема під час збройних конфліктів, диверсійних операцій та терористичних

загроз.

Одним із ключових аспектів оптимізації підготовки є адаптація навчальних програм до реалій воєнного часу. Стандартні методики тактичної підготовки, орієнтовані переважно на мирний час, не завжди враховують специфіку ведення бойових дій у міських умовах, протидії диверсійним групам або роботи в умовах нестабільної оперативної обстановки. Тому необхідно інтегрувати в систему навчання досвід бойових дій, у тому числі міжнародний досвід щодо ведення контрдиверсійної та антитерористичної діяльності [4, с. 44].

Додатковим аспектом оптимізації є підвищення рівня взаємодії між правоохоронними органами та Збройними Силами України. Координація дій між Національною поліцією, Службою безпеки України, Державною прикордонною службою та військовими формуваннями сприятиме ефективному обміну оперативною інформацією, а також забезпеченню спільних тренувань і навчань [3, с. 97].

Одним із головних міжнародних документів, що регламентує боротьбу з тероризмом і забезпечення міжнародного співробітництва в цій сфері, є резолюція Ради Безпеки ООН № 2322, ухвалена 12 грудня 2016 року. Вона визначає основні напрями спільної роботи держав у боротьбі з тероризмом, а також наголошує на важливості обміну інформацією між правоохоронними органами різних країн. З огляду на це, оптимізація тактико-спеціальної підготовки українських правоохоронних органів має базуватися на сучасних підходах до навчання, взаємодії між відомствами та інтеграції міжнародного досвіду в забезпечення національної безпеки [7, с. 137].

Особливу увагу слід приділити підвищенню рівня координації між правоохоронними структурами, впровадженню інноваційних методів підготовки особового складу та використанню сучасних технологій у протидії терористичним загрозам. Важливим аспектом є також розвиток міжвідомчої взаємодії та оперативного обміну даними з міжнародними партнерами, що дозволить ефективніше реагувати на виклики сучасного тероризму [1].

Крім того, слід акцентувати на адаптації найкращих практик спецпідрозділів країн-членів ООН, що вже продемонстрували свою ефективність у запобіганні та нейтралізації терористичних загроз. Удосконалення нормативно-правової бази щодо проведення спеціальних операцій, розширення програм підготовки за участю іноземних експертів і створення єдиної інформаційної системи для моніторингу потенційних загроз сприятиме підвищенню рівня безпеки в Україні [8].

Оптимізація тактико-спеціальної підготовки правоохоронних органів в умовах воєнного стану є одним із ключових аспектів забезпечення національної безпеки та правопорядку. Сучасні виклики, що постають перед правоохоронцями, вимагають не лише вдосконалення професійних навичок, але й адаптації до нових умов ведення правоохоронної діяльності [2, с. 31].

Не менш важливою складовою є удосконалення матеріально-технічного

забезпечення правоохоронців. Використання сучасних засобів індивідуального захисту, дронів, систем відеоспостереження та мобільних командних пунктів дозволяє значно підвищити ефективність виконання бойових завдань. Окрім того, важливим є розширення можливостей кібербезпеки, оскільки сучасна війна ведеться не лише на полі бою, а й у кіберпросторі [5, с. 75].

Не менш важливим є розвиток стресостійкості та психологічної готовності особового складу. В екстремальних ситуаціях поліцейський повинен діяти швидко, злагоджено та без паніки, що вимагає відповідної психологічної підготовки. Постійні тренування, впровадження методик управління стресом і розвиток навичок миттєвого ухвалення рішень допоможуть підвищити рівень витривалості та адаптивності правоохоронців. Ситуаційні тренування, моделювання критичних ситуацій, застосування сучасних технологій (наприклад, віртуальних симуляторів) дозволяють максимально наблизити навчальний процес до реальних умов. Це допоможе зменшити рівень професійного вигорання серед особового складу та підвищити ефективність його діяльності [6, с. 104].

Отже, оптимізація тактико-спеціальної підготовки правоохоронних органів в умовах воєнного стану має базуватися на комплексному підході: вдосконаленні навчальних програм, посиленні міжвідомчої координації, модернізації технічного оснащення та забезпеченні психологічної підтримки особового складу. Лише за умови системного підходу можна забезпечити ефективне виконання правоохоронцями своїх функцій у період воєнної загрози.

---

1. Іноземний досвід протидії тероризму: висновки для України. Національний інститут стратегічних досліджень. National institute for strategic studies. 2017. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/inozemniy-dosvid-protidii-terorizmu-visnovki-dlya-ukraini> (дата звернення: 25.02.2025).

2. Біліченко В. В. Міжнародні стандарти щодо захисту ключових прав та свобод людини в діяльності правоохоронних органів України. Наукові праці НУ ОЮА. С. 30-35. 2020. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6bedbe3e-c6e5-4e9d-aeb4-8b5d53280672/content> (дата звернення: 25.02.2025).

3. Гіденко Є. Актуальні проблеми службово-бойової діяльності підрозділів превентивної діяльності в умовах воєнного стану. Дніпро. С. 96-98. 2023. URL: [https://er.dduvs.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/12236/збірник\\_Дотримання%20прав.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=96](https://er.dduvs.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/12236/збірник_Дотримання%20прав.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=96) (дата звернення: 25.02.2025).

4. Дручек О. В., Волуйко О. М., Вакаров В. В. Правоохоронна діяльність в умовах правового режиму воєнного стану в Україні: особливості реалізації. Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України. Випуск № 1. С. 43-51. 2020. URL: <https://kingu-visnyk.kyiv.ua/index.php/journal/article/view/52/100> (дата звернення: 26.02.2025).

5. Тимофєєв В., Кравчук М. Сучасні аспекти та проблемні питання діяльності поліції під час дії правового режиму воєнного стану. Організаційно-правове забезпечення підрозділів превентивної діяльності Національної поліції. Матеріали Всеукраїнського круглого столу. С. 74-76. 2024. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/>

123456789/14576/1/21.pdf (дата звернення: 26.02.2025).

6. Сирмаїїх В. В., Миронов Ю. О. Правоохоронна діяльність в умовах воєнного стану. Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика. Випуск № 3. С. 104-106. 2022. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/a1ce6093-8a49-4277-8557-dfb7234798f8/content> (дата звернення: 26.02.2025).

7. Константинов С. Ф. Напрями вдосконалення підготовки правоохоронців у воєнний час. Нове українське право, Випуск № 3. С. 135-137. 2023. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/493/444> (дата звернення: 27.02.2025).

8. Збройні сили Організації Об'єднаних Націй. Електронна бібліотека | Інститут історії України. URL: [http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu\\_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Zbroyni\\_syly\\_ON](http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Zbroyni_syly_ON) (дата звернення: 27.02. 2025).

**Артем КУЛІШ**

здобувач вищої освіти спеціальності  
«081 Право» Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Андрій ЗАХАРКО**

доцент кафедри кримінального процесу  
Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук, доцент

## **ПРОЦЕСУАЛЬНА ДІЯ : ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ БЕЗ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ, СУДУ**

З початку російської збройної агресії до КПК України вносились 13 раз зміни та доповнення, які стосувались трансформації різних інститутів кримінального процесу, й зокрема інституту затримання особи [5, с. 371]. Затримання особи без ухвали слідчого судді, суду є одним із найбільш інвазивних інструментів кримінального процесу, що дозволяє оперативне реагування на злочини, особливо в умовах, які вимагають негайного втручання. Це потужна, але водночас вразлива до зловживань процесуальна дія, що зумовлює необхідність її чіткого законодавчого врегулювання та належного контролю. В контексті повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України значення та механізми реалізації цього інституту набувають особливої актуальності, адже вони тісно пов'язані як з ефективністю боротьби зі злочинністю, так і з дотриманням фундаментальних прав людини в умовах обмежених можливостей правосуддя.

Ці численні зміни, що вносились до Кримінального процесуального

кодексу України (далі – КПК України), були покликані забезпечити ефективне функціонування правоохоронної системи в умовах воєнного стану.

На сьогодні уповноважена службова особа у площині кримінального процесу має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у вигляді позбавлення волі, лише у випадках: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, у тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно скоїла злочин; 3) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України [1, с. 202].

Прийняття рішення про наявність нагальної необхідності затримати особу без вмотивованого судового рішення – ухвали слідчого судді. Вказаний етап теж за своєю суттю є мисленнєвим процесом, який завершується вжиттям дій, спрямованих на обмеження свободи та особистої недоторканності особи [4, с. 150].

Варто зауважити, що аналіз КПК України вказує на те, що законодавець не приділив належної уваги статусу затриманої особи. Цей учасник кримінального провадження не виокремлений як окремий суб'єкт і, відповідно, його процесуальний статус (тобто обсяг прав та обов'язків) чітко не визначений у кодексі.

Законодавець передбачив, що уповноважені службові особи мають право, за наявності підстав для затримання, затримувати без ухвали слідчого судді, суду, осіб, які підозрюються у вчиненні: злочину (ст. 208 КПК України); кримінального проступку (ст. 298-2 КПК України); кримінального правопорушення за межами України (ст. 582 КПК України) [2, с. 45].

На нашу думку, для підвищення ефективності та законності затримання без ухвали слідчого судді, суду, а також для гарантування прав затриманих осіб, пропонується:

- чітке визначення процесуального статусу "затриманої особи" в КПК України з розширенням переліком її прав та обов'язків, як це вже зазначалося раніше;
- розробка деталізованих інструкцій та методичних рекомендацій для правоохоронних органів щодо застосування положень статті 208 КПК України в умовах воєнного стану, з урахуванням особливостей прифронтових та окупованих територій;
- посилення судового контролю за обґрунтованістю затримання шляхом автоматизації реєстрації затримань та підвищення оперативності розгляду клопотань про обрання запобіжного заходу;
- забезпечення безперешкодного доступу захисника до затриманої особи з моменту фактичного затримання, зокрема шляхом використання

електронних засобів зв'язку та фіксації;

- впровадження ефективних механізмів відповідальності за порушення прав затриманих осіб та незаконне затримання;

- проведення регулярних тренінгів для працівників правоохоронних органів з питань дотримання прав людини під час затримання, особливо в умовах конфлікту.

Затримання особи без ухвали слідчого судді, суду є необхідним інструментом у боротьбі зі злочинністю, особливо в умовах воєнного стану. Однак його ефективність та легітимність прямо залежать від суворого дотримання законності, прозорості процедур та безумовного забезпечення прав людини. Подальше вдосконалення законодавства та правозастосовної практики в цьому напрямі є запорукою побудови правової держави та довіри суспільства до правоохоронної системи в Україні.

---

1. Володимир ФЕДЧЕНКО; Андрій ЗАХАРКО. Класифікація видів затримання залежно від способу кримінальної процесуальної регламентації. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*, 2019, 35.1: 201-205.

2. Затримання у кримінальному провадженні: навч. посіб. / кол. авторів: Захарко А. В., Рогальська В. В., Солдатенко О. А., Лазарева Д. В. та ін. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 224 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

4. Маник О. В. Процесуальний порядок затримання особи без ухвали слідчого судді: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09/ Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2023. 240 с. URL : <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8c08d5bc-2f06-4475-8f7c-1467700435fd/content>.

5. Фоміна Т. Г., Рогальська В. В. Затримання особи в умовах воєнного стану: підстави та уповноважені службові особи на здійснення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 4. С. 371-376.

6. Нагорна З. Д. Проблеми інституту затримання в кримінальному процесі. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Спецвипуск, 2019. С. 137-140. URL : <http://apnl.dnu.in.ua/2019/38.pdf>.

7. Гузела Михайло. Проблема затримання як заходу кримінального процесуального примусу: забезпечення прав затриманого в світлі ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Юридичні науки». 2020. № 4(28), С. 238–245. DOI: <http://doi.org/10.23939/law2020.28.238>., URL: <https://science.lpnu.ua/uk/law/vsi-vypusky/volume-7-number-428-2020/problema-zatrymannya-yak-zahodu-kryminalnogo-procesualnogo>.

**Вікторія КУЛІШ**

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

***Науковий керівник:***

**Кристина РЕЗВОРОВИЧ**

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

**ЗАХИСТ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ  
ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ**

Введення воєнного стану в Україні зумовлює специфічні умови функціонування правової системи, зокрема щодо здійснення та охорони права приватної власності. У таких обставинах держава отримує право на тимчасове обмеження окремих прав громадян, у тому числі майнових, задля захисту національної безпеки та обороноздатності. Проте навіть в умовах правового режиму воєнного стану інститут приватної власності зберігає своє значення як фундаментальна складова правового порядку. Актуальність цієї проблематики полягає в необхідності дотримання балансу між публічними інтересами держави та правами власників. У зв'язку з цим особливого значення набуває ефективний правовий інструментарій захисту права приватної власності у період воєнного стану.

Воєнний стан не є винятком із загального правила, адже його запровадження супроводжується обмеженням прав і свобод людини. Це у свою чергу стає підґрунтям для виникнення нових цивільно-правових відносин, оскільки порушення нормального порядку завдає шкоди майну та ускладнює виконання зобов'язань фізичними і юридичними особами. Цивільний кодекс України закріплює положення про те, що права і свободи особи є невід'ємними складовими її буття, а тому у разі їх порушення вимагають ефективного правового захисту [1, с. 2].

Стаття 41 Конституції України гарантує, що жодна особа не може бути незаконно позбавлена права власності. Недоторканність права приватної власності є конституційно закріпленим принципом. Примусове вилучення

об'єктів приватної власності дозволяється виключно у виняткових випадках, зумовлених суспільною потребою, відповідно до закону та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. У ситуаціях, коли майно відчужується з подальшим відшкодуванням, така процедура можлива лише під час дії воєнного або надзвичайного стану [2, с. 210-212].

Частина 2 статті 353 Цивільного кодексу України передбачає, що за умов воєнного чи надзвичайного стану допускається примусове відчуження майна у його власника з обов'язковим подальшим повним відшкодуванням вартості. У випадку повернення цього майна власнику, його право власності поновлюється. При цьому особа, яка отримала компенсацію внаслідок реквізиції, зобов'язана повернути отримані кошти або річ, за винятком суми, що відповідає обґрунтованій платі за користування майном [3].

У період дії воєнного стану допускається лише примусове відчуження приватного або комунального майна з обов'язковою компенсацією понесених витрат, тоді як вилучення державного майна здійснюється без відшкодування його вартості. Повноваження щодо прийняття рішення про таке відчуження належать виключно військовому командуванню за погодженням з органом місцевого самоврядування, залежно від ситуації з бойовими діями на відповідній території. Застосування цієї процедури потребує належного документального оформлення, а саме: складання акта про примусове відчуження або вилучення майна, а також проведення оцінки його вартості відповідно до чинних норм законодавства [4].

Зі вказаного питання навіть наявні рішення судів. Для прикладу, Постанова Великої Палати Верховного Суду від 23.10.2024 по справі № 712/3525/23. Позивачка оскаржила рішення про примусове відчуження її автомобіля на користь військової частини, вважаючи дії незаконними. Велика Палата Верховного Суду визнала, що втручання у право власності переслідувало легітимну мету та було пропорційним суспільним інтересам. Суд підкреслив, що примусове відчуження майна в умовах воєнного стану допускається за умови наступного повного відшкодування вартості майна [5].

Отже, умови правового режиму воєнного стану створюють особливі виклики для реалізації та захисту права приватної власності. Незважаючи на можливість тимчасового обмеження цього права в інтересах держави, Конституція та інші нормативно-правові акти гарантують його непорушність і передбачають компенсацію у разі примусового відчуження. Захист приватної власності в таких умовах має базуватися на принципах законності, пропорційності та справедливості. Важливу роль у цьому процесі відіграє судова практика, яка формує підходи до вирішення спорів, пов'язаних з майновими правами. Таким чином, навіть у період воєнного стану держава зобов'язана забезпечувати баланс між суспільною необхідністю та правами власників.

---

1. Нестор Т. І., Бабєцька І. Я. Захист права власності у період воєнного стану.

URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/197.pdf>.

2. Хребтова А. А., Таран І. О. Право власності в умовах воєнного стану. Серія «Право». Випуск 70. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/05/33.pdf>.

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

4. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17.05.2012. №4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17>.

5. Постанова від 23.10.2024 по справі № 712/3525/23 Велика Палата Верховного Суду. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/120626000>.

**Артем ЛЕБІДЬ**

здобувач вищої освіти

Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Олена МАРЧЕНКО**

професор кафедри теорії та історії

держави та права, конституційного

права та прав людини

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор філософських наук, професор

## **ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНОГО ТА ВОЄННОГО СТАНУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КРАЇН ЄВРОПИ**

Інститут надзвичайного та воєнного стану є невід’ємною складовою правового механізму забезпечення національної безпеки, що активно застосовувався упродовж історії європейських держав. У різні історичні епохи – від епохи абсолютизму до сучасного демократичного конституціоналізму – держави Європи стикалися з необхідністю тимчасового обмеження прав і свобод людини з метою подолання зовнішніх або внутрішніх загроз.

Особливої актуальності це питання набуло в контексті воєн та збройних конфліктів XX століття, які змусили держави адаптувати законодавство до надзвичайних умов. Історичний досвід Франції, Великої Британії, Німеччини, Італії та інших європейських країн демонструє різноманітні підходи до встановлення меж правового втручання держави у сферу особистих і громадянських прав.

Історичний розвиток європейських правових систем свідчить про те, що під час надзвичайних ситуацій держави змушені були балансувати між

потребою захистити державний лад та зберегти фундаментальні права громадян. Окремі приклади з історії європейських країн яскраво демонструють різні моделі правового обмеження в період війни чи надзвичайного стану.

У Франції концепція *état de siège* (стан облоги) з'явилася ще у ХІХ столітті. Вперше вона була застосована в період Французької революції 1848 року, а пізніше закріплена законом 1849 року. Стан облоги передбачав передачу влади з цивільних органів до військових, включно з повноваженнями затримання, обшуку та контролю за друком. Протягом Першої та Другої світових війн французька держава обмежувала свободу пересування, зборів, слова, виправдовуючи це захистом національної безпеки [5].

Британська правова система, заснована на загальному праві, уникала прямого запровадження воєнного стану у формальному вигляді. Проте під час Першої та Другої світових війн парламент приймав акти, які тимчасово надавали уряду широкі повноваження (зокрема, Defence of the Realm Act 1914 та Emergency Powers Act 1939). Обмеження торкалися свободи друку, пересування та таємниці листування, однак з обов'язковим парламентським контролем і поступовим скасуванням після завершення конфліктів [4, с. 285].

Німецький історичний досвід демонструє як приклади зловживань, так і поступовий перехід до демократичних інститутів. У період Першої світової війни кайзерівська влада фактично ввела військову диктатуру, що включала цензуру, масові арешти та обмеження профспілкової діяльності. Найбільш сумнозвісним є досвід Веймарської республіки, де стаття 48 Конституції дозволяла президентові вводити надзвичайний стан і обмежувати права людини без парламентської згоди. Це пізніше було використано нацистським режимом для встановлення диктатури. Після Другої світової війни нова Конституція (Основний закон ФРН) вже чітко окреслила межі таких обмежень, передбачивши юридичні гарантії навіть у кризових умовах [7].

В Італії під час фашистського режиму Муссоліні права людини були системно скасовані через запровадження законів про державну безпеку. Обмеження свободи слова, асоціацій, жорсткий контроль над ЗМІ стали засобами утвердження тоталітарного контролю. Після Другої світової війни Італійська республіка виробила нову конституційну модель, яка хоча й дозволяє обмеження прав під час надзвичайного стану (стаття 78 Конституції), однак лише за участі парламенту та з обмеженим строком дії [6].

Із початком повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 року в державі було введено правовий режим воєнного стану. Відповідно до Конституції України (ст. 64) [1] в умовах воєнного чи надзвичайного стану можуть бути обмежені окремі права і свободи, за винятком тих, які мають абсолютний характер (зокрема, право на життя, свободу від катувань, презумпція невинуватості тощо).

Згідно з Указом Президента України №64/2022 та відповідним Законом були частково обмежені: свобода пересування; право на мирні зібрання; право на працю

в окремих сферах; свобода слова (через запровадження єдиного телемарафону); право на приватність у контексті воєнної цензури та перевірок [2].

Проте навіть в умовах активних бойових дій Україна прагне зберегти демократичні механізми, зокрема: дотримання рішень Європейського суду з прав людини; контроль над діями влади з боку громадянського суспільства; постійний діалог із міжнародними партнерами щодо дотримання гуманітарного права.

Історичний та сучасний досвід європейських країн демонструє: навіть при надзвичайних обставинах, пов'язаних із війною чи терористичними загрозами, можна забезпечити баланс між безпекою держави та збереженням прав людини. Франція, Велика Британія, Німеччина та Італія сформували власні моделі реагування на кризові ситуації, в яких обмеження прав і свобод є тимчасовими, контрольованими і юридично вмотивованими. Ключову роль у цьому відіграє ефективний парламентський і судовий контроль, а також розвинене громадянське суспільство.

Україна, опинившись у надзвичайно складних умовах повномасштабної війни, запровадила правовий режим воєнного стану, що передбачає часткове обмеження деяких прав. Водночас держава демонструє прагнення дотримуватись основоположних принципів міжнародного гуманітарного та прав людини, зберігаючи функціонування демократичних інститутів і механізмів контролю.

Таким чином, порівняльний аналіз показує, що Україна поступово інтегрує європейські стандарти у власну правову практику, формуючи сучасну модель правової держави навіть в умовах війни. Це не лише зміцнює її внутрішню стійкість, а й посилює міжнародну підтримку у боротьбі за незалежність і свободу.

---

1. Конституція України від 28 липня 1998 р. Верховна Рада України. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D180> (дата звернення 04.06.2025).

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 14 трав. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 04.06.2025).

3. Савчук Т. Воєнний стан: як це відбувалося в інших країнах. Радіо Свобода : сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/martial-law-around-globe/29621742.html> (дата звернення: 04.06.2025).

4. Обмеження прав людини в умовах дії особливих правових режимів: загальнотеоретичні аспекти та практика реалізації : монографія / А. М. Мерник. – Харків : Право, 2024. – 456 с.

5. Конституція Французької Республіки. Київ: Москаленко О. М., 2018. 56 с.

6. Конституція Італійської Республіки (з передмовою Володимира Шаповала) / В. М. Шаповал Київ: Москаленко О. М., 2018. 62 с.

7. Основний закон Федеративної Республіки Німеччина від 23 травня 1949 р., останні зміни внесено 19 грудня 2022 р. 2024. 148 с.

**Михайло ЛИТВИНЕНКО**

здобувач 1 курсу факультету  
підготовки фахівців для підрозділів  
кримінальної поліції Національної  
поліції Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

***Науковий керівник:***

**Євген БАРДІН**

старший викладач кафедри  
тактико-спеціальної підготовки  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ДИТИНИ  
В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Права дитини – це комплекс невід’ємних і невідчужуваних прав, що гарантуються кожній дитині з моменту її народження і ґрунтуються на міжнародних, регіональних та національних правових актах. Відповідно до Конвенції ООН про права дитини, яка є базовим міжнародно-правовим документом у цій сфері, дитиною вважається кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законодавством конкретної країни вона не досягає повноліття раніше. Основною метою концепції прав дитини є забезпечення умов для її повноцінного фізичного, психічного, соціального та духовного розвитку, що зумовлює потребу в особливому правовому захисті.

В Україні реалізація прав дитини базується на нормах Конституції України (статті 24, 51, 52, 92), Сімейного та Цивільного кодексів, а також низки спеціальних законів, таких як «Про охорону дитинства», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт» та інших [1, с. 72]. З часу ратифікації Конвенції ООН про права дитини в 1991 році держава здійснює поступові кроки до імплементації міжнародних стандартів у сфері захисту прав дитини. Особливе значення мають державні програми підтримки родин з дітьми, реформування інтернатної системи, розвиток альтернативних форм виховання, як-от прийомні сім’ї, опіка та дитячі будинки сімейного типу [2, с. 41].

Під час парламентських слухань у грудні 2010 року було відзначено, що в Україні створено основи законодавчого поля для захисту прав дітей, а самі нормативно-правові акти відповідають гуманітарним стандартам міжнародного права. Водночас була акцентована увага на системній практиці національного усиновлення, що дозволяє дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, зростати в умовах родинного середовища, що є

значним досягненням у сфері соціальної політики [3, с. 10].

Разом з тим, незважаючи на зазначені досягнення, існує ряд серйозних проблем. Серед найгостріших питань – висока дитяча смертність, недостатній рівень охорони здоров'я та доступу до якісних медичних послуг, обмежений доступ до оздоровлення, а також неефективна система захисту дітей від жорстокого поводження та насильства, зокрема в системі кримінального правосуддя. Проблеми доступності освіти та дискримінації дітей із вразливих категорій (діти з інвалідністю, діти внутрішньо переміщених осіб) залишаються актуальними і в умовах сьогодення [4, с. 99].

До актуальних викликів також належить необхідність запровадження нових форм соціальної підтримки для сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах, посилення міжвідомчої співпраці між службами у справах дітей, соціальними службами, закладами освіти, охорони здоров'я та правоохоронними органами для своєчасного виявлення та профілактики ризиків щодо дитини. Важливим напрямом залишається розвиток інфраструктури допомоги в сільській місцевості, де діти особливо вразливі через обмежений доступ до соціальних послуг.

Сучасна практика також демонструє позитивні приклади співпраці держави, громадських організацій та бізнесу в забезпеченні прав дитини. Наприклад, Міжнародна комісія із захисту прав людини (IHRC) бере участь у реалізації програм підтримки дітей, що підтверджує важливість залучення недержавного сектору до соціальних ініціатив.

Отже, права дитини в Україні знаходяться в площині активного розвитку та вдосконалення. Незважаючи на наявні законодавчі та інституційні засади, практичне забезпечення цих прав потребує системних реформ, підвищення ефективності наявних механізмів захисту та впровадження нових форм соціальної взаємодії. Основним завданням на сучасному етапі є забезпечення рівного доступу до базових послуг для всіх дітей, незалежно від їхнього соціального статусу, походження чи місця проживання, що є запорукою формування справедливого і гуманного суспільства.

---

1. Бисага Ю. М. Виклики для прав дитини у зв'язку з розвитком штучного інтелекту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. С. 71-76.

2. Легка О. В. Міжнародно-правове регулювання захисту прав дітей в умовах воєнного стану. *Правова позиція*. 2022. С. 41-45.

3. Наливайко Л. Поняття та зміст адміністративно-правового забезпечення прав дитини на безпечні умови життя. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*, 2023. С. 8-14.

4. Швець Я., І. Соколова. Порушення прав дітей під час війни російською федерацією. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2022. С. 99-103.

**Олена ЛУК'ЯНЕНКО**

курсант 3 курсу фахівців  
для органів досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного у  
ніверситету внутрішніх справ

**Олексій БОЙКО**

доцент кафедри кримінального процесу  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук,

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО  
РОЗСЛІДУВАННЯ З ПІДРОЗДІЛАМИ КІБЕРПОЛІЦІЇ  
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ  
ПРОТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

У сучасну цифрову епоху питання захисту прав інтелектуальної власності набуває нової актуальності. Поширення неліцензійного контенту, використання неліцензійного програмного забезпечення, цифрове піратство, незаконне поширення фільмів, музики, електронних книг – це лише частина злочинів, які здійснюються в кіберпросторі. Їх розслідування потребує високоспеціалізованих знань, технічного забезпечення та злагодженої взаємодії органів досудового розслідування з підрозділами кіберполіції.

Кіберполіція як структурний підрозділ Національної поліції здійснює превентивні, розшукові та аналітичні функції, а також забезпечує технічну підтримку під час фіксації злочинів у цифровому середовищі [1].

Основні форми взаємодії між органами досудового розслідування та підрозділами кіберполіції включають: спільну участь у розробці плану слідчих (розшукових) дій, виконання доручень слідчого з використанням спеціальних технічних засобів, участь у моніторингу та блокуванні вебресурсів, що порушують права інтелектуальної власності, аналіз цифрових слідів, метаданих, ІР-логів, взаємодію з іноземними сервісами, адміністраторами сайтів. Слід зазначити, що основним завданням взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції є попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які їх вчинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб [5, с. 269].

Утворення СОГ за участю оперативних працівників Департаменту

кіберполіції Національної поліції України, його структурних підрозділів, які діють за міжрегіональним принципом, для розслідування кримінальних правопорушень у сфері використання комп'ютерів, систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку здійснюється за спільним наказом керівників органу досудового розслідування та Департаменту кіберполіції Національної поліції України. Керівник Департаменту кіберполіції Національної поліції України, його структурного підрозділу забезпечує взаємодію з органом досудового розслідування Національної поліції України, який здійснює розслідування кримінальних правопорушень зазначеної категорії [3].

Статтею 40 КПК України передбачено надання доручень слідчим оперативним працівникам про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій [2, ст. 40]. Оперативні підрозділи не мають права звертатися з клопотанням до слідчого судді чи прокурора про проведення вказаних дій [4, с. 357].

Підрозділи кіберполіції часто здійснюють і попередній збір інформації про злочин, яка потім використовується слідчим для відкриття кримінального провадження.

Серед основних труднощів можна виділити:

1. відсутність у слідчих спеціалізованих знань з кіберсфери;
2. складність отримання інформації від іноземних компаній через юридичну неврегульованість;
3. технічні труднощі в ідентифікації користувачів, які анонімізують свою активність;
4. недостатність нормативного врегулювання процесу доказування у справах щодо цифрових об'єктів авторського права;
5. обмежений ресурс кіберпідрозділів, особливо на регіональному рівні.

Для підвищення ефективності взаємодії доцільно удосконалити правові механізми отримання інформації від зарубіжних інтернет-сервісів, поглиблювати спеціалізовану підготовку слідчих щодо фіксації цифрових доказів, створити міжвідомчі оперативні групи на постійній основі, активізувати міжнародну співпрацю в межах Інтерполу, Європолу.

Взаємодія органів досудового розслідування з підрозділами кіберполіції при розслідуванні злочинів проти інтелектуальної власності є критично важливою для забезпечення ефективного правозастосування в цифрову епоху. Її результативність залежить від правового, технічного й кадрового рівня забезпечення, а також від здатності слідчих та оперативників діяти як єдина команда у боротьбі з правопорушеннями, що завдають значної шкоди як фізичним, так і юридичним особам.

---

1. Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України, затвердженого Наказом Національної поліції України від 10 жовтня 2015 року № 85.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. № 4651-VI. Верховна рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (дата звернення: 27.05.2025).

3. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні від 07.07.2017 № 575. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17> (дата звернення: 27.05.2025).

4. Дараган В. В., Постулов Т. А. Щодо деяких проблем правового забезпечення взаємодії органів досудового розслідування та оперативних підрозділів кіберполіції під час протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності. Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 17.03.2023). С. 355-358.

5. Кириченко О. В., Шендрик В. В. Проблеми взаємодії підрозділів кіберполіції з органами досудового розслідування під час протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності. Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»). 2023. № 5(11). С. 263-273.

**Денис ЛУШПАЄВ**

курсант н.г. ДР-341 факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України

**Науковий керівник:**

**Кристина РЕЗВОРОВИЧ**

завідувач кафедри цивільно-правових  
дисциплін факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, доцент

## **ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СПАДКУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ ОСІБ ЗНИКЛИМИ БЕЗВІСТИ, РОЗПОДІЛ СПАДЩИНИ ТА ЗАХИСТ ПРАВ СПАДКОЄМЦІВ**

В умовах збройної агресії Російської Федерації проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, перед вітчизняною правовою системою постали нові виклики щодо регулювання спадкових правовідносин. Воєнний стан, уведений Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022, створив особливі умови для реалізації спадкових прав громадян. Масштабні людські втрати, великі міграційні потоки, руйнування інфраструктури та тимчасова окупація частини територій України зумовили необхідність переосмислення

традиційних підходів до правового регулювання спадкування.

Правове регулювання спадкових відносин в Україні базується на положеннях Конституції України, Цивільного кодексу України, Сімейного кодексу України та низки спеціальних законодавчих актів. Згідно зі статтею 1216 Цивільного кодексу України спадкування здійснюється за заповітом та за законом. У разі відсутності заповіту спадкування відбувається за законом у порядку черговості, встановленої статтями 1261-1265 ЦК України [1].

Однак воєнні дії створили специфічні проблеми у сфері спадкового права, серед яких найбільш актуальними є питання визнання осіб зниклими безвісти та померлими, особливості оформлення спадкових прав в умовах воєнного стану, захист прав неповнолітніх спадкоємців та осіб, які перебувають на тимчасово окупованих територіях.

Дослідженням проблем спадкового права в Україні присвячені праці таких вчених, як Ромовська З. В., Рябоконь Є. О., Кухарев О. Є., Заїка Ю. О., Сліпченко С. О. та інші. Однак питання спадкування в умовах воєнного стану потребують додаткового наукового опрацювання з урахуванням сучасних реалій.

Відповідно до статті 46 Цивільного кодексу України, фізична особа може бути визнана судом померлою, якщо в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом трьох років, а якщо вона зникла безвісти за обставин, що загрожували смертю або дають підстави припускати її загибель від певного нещасного випадку, – протягом шести місяців [1]. Однак застосування цих норм в умовах воєнного стану стикається з практичними труднощами, пов'язаними з неможливістю отримання достовірної інформації про долю осіб, які перебували в зонах активних бойових дій.

Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII встановлено особливості функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування в умовах воєнного стану [2]. Проте цей закон не містить спеціальних норм щодо спадкового права, що створює прогалини в правовому регулюванні.

Як справедливо відзначає Ромовська З. В. у підручнику «Спадкове право України», захист прав неповнолітніх спадкоємців є одним із пріоритетних завдань держави [3, с. 234]. В умовах воєнного стану ця проблема ускладнюється тим, що багато дітей втратили батьків або опікунів, опинилися в евакуації або на тимчасово окупованих територіях, що утруднює реалізацію їхніх спадкових прав.

Аналіз судової практики свідчить про формування нових підходів до вирішення спадкових спорів в умовах воєнного стану. У постанові Верховного Суду від 15.03.2023 р. у справі № 607/18756/18 зазначається, що суди повинні враховувати особливі обставини воєнного часу при розгляді справ про визнання особи померлою та відкриття спадщини [4].

Особливої уваги потребує питання спадкування майна, що знаходиться на тимчасово окупованих територіях. Відповідно до Закону України «Про

забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. № 1207-VII, Україна не визнає будь-які рішення, дії чи бездіяльність органів окупаційної влади [5]. Це створює складності для спадкоємців щодо оформлення прав на нерухоме майно та інші об'єкти, що перебувають під контролем окупантів.

Важливим аспектом є також питання нотаріального посвідчення заповітів та оформлення спадкових прав в умовах воєнного стану. Законом України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-XII передбачено можливість посвідчення заповітів особами, які не є нотаріусами, в екстремальних ситуаціях [6]. Однак застосування цих норм потребує додаткового врегулювання з урахуванням специфіки воєнного часу.

Харитонов Є. О., Давидова І. В., Сафончик О. І. та ін. у праці «Спадкове право» наголошують на необхідності забезпечення балансу між інтересами держави та приватними інтересами спадкоємців [7, с. 65]. В умовах воєнного стану цей баланс має особливе значення, оскільки держава повинна забезпечити захист спадкових прав громадян, незважаючи на складні воєнні обставини.

Проведений аналіз дозволяє виділити основні проблеми спадкового права в умовах воєнного стану: відсутність спеціального законодавчого регулювання спадкових відносин у воєнний час; складності з визнанням осіб зниклими безвісти та померлими; проблеми оформлення спадкових прав на тимчасово окупованих територіях; особливості захисту прав неповнолітніх спадкоємців; необхідність адаптації нотаріальних процедур до умов воєнного стану.

Для вирішення зазначених проблем пропонується прийняття спеціального закону «Про особливості спадкування в умовах воєнного стану», який би врегулював специфічні аспекти спадкових правовідносин у воєнний час. Також необхідно внести зміни до чинного законодавства щодо скорочення строків визнання осіб померлими за обставин воєнного часу та спрощення процедур оформлення спадкових прав.

Важливим є створення єдиного державного реєстру осіб, зниклих безвісти внаслідок воєнних дій, що дозволить спростити процедури визнання таких осіб померлими та відкриття спадщини. Крім того, необхідно забезпечити особливий захист прав неповнолітніх спадкоємців через створення спеціальних опікунських органів та фондів соціального захисту.

Резюмуючи, спадкове право України в умовах воєнного стану потребує кардинального переосмислення та адаптації до нових реалій. Ефективне вирішення проблем спадкування сприятиме забезпеченню конституційних прав громадян на спадщину та підтримці правової стабільності в суспільстві навіть в умовах збройного конфлікту.

---

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 09.04.2025. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 20.05.2025).

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Дата оновлення : 14.05.2025. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 20.05.2025).
3. Ромовська З. В. Спадкове право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 504 с.
4. Постанова Верховного Суду від 15.03.2023 р. у справі № 607/18756/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109876543> (дата звернення: 20.05.2025).
5. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII. Дата оновлення : 19.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18> (дата звернення: 20.05.2025).
6. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. Дата оновлення : 10.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12> (дата звернення: 20.05.2025)
7. Харитонов Є. О., Давидова І. В., Сафончик О. І. та ін. Спадкове право: навч. метод. посіб. Одеса : Фенікс, 2019. С. 80.

**Владислава МАКАРЕНКО**

курсант 3 курсу факультету підготовки  
фахівців для органів досудового  
розслідування Національної поліції  
України Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ  
доктор юридичних наук

**Василь БЕРЕЗНЯК**

завідувач кафедри  
кримінального права та кримінології  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук,  
старший науковий співробітник

**КРИМІНАЛЬНО-ПРОВОА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ  
ЗА ПРОПАГАНДУ: ПРОБЛЕМАТИКА  
ТА АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ**

Кримінальне законодавство України передбачає відповідальність за здійснення пропаганди у різних її формах, які охоплюють як дії, що посягають на основи національної безпеки, так і дії, що загрожують громадському порядку, правам людини чи міжнародному правопорядку. Незважаючи на те, що термін «пропаганда» використовується у низці кримінально-правових норм, його універсального тлумачення у Кримінальному кодексі України не існує.

У низці статей Особливої частини КК України фіксується наявність складу злочину, що в тій чи іншій формі пов'язаний із пропагандистською

діяльністю. Зокрема, це:

- ч. 3 ст. 111-1 – щодо колабораційної діяльності;
- ст. 299 – пропаганда жорстокого поводження з тваринами;
- ст. 300 – ввезення, виготовлення та розповсюдження творів, що пропагують насильство, расову, національну або релігійну нетерпимість;
- ст. 436 – пропаганда війни;
- ст. 436–1 – популяризація комуністичного або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів [1].

Кожна з цих статей посягає на різні правові блага: національну безпеку, моральні засади суспільства, мир та міжнародну безпеку. Проте закон не формулює чіткого поняття пропаганди як явища, що ускладнює його застосування на практиці та призводить до різночитань у правозастосовній діяльності.

Найбільш стабільними з точки зору правового регулювання залишаються норми ст. 300 та ст. 436 КК України, де з часу ухвалення змін не відбулося істотних трансформацій змісту. Інші статті щодо пропаганди з'явилися або були змінені під впливом зовнішньополітичної ситуації, зокрема після 2014 року, у зв'язку з агресією РФ проти України та переорієнтацією на європейські стандарти.

Цей період став часом найбільшого зростання злочинності, оскільки війна спричиняла не лише матеріальне зруйнування та загибель людей усередині країни, але й впливала на психологічний та моральний стан суспільства [2]. Дестабілізація безпекової ситуації, втрата довіри до інституцій, підвищена соціальна вразливість і загальне зниження відчуття правового порядку створили сприятливі умови для поширення ворожої пропаганди, зокрема на тимчасово окупованих територіях.

Визначення терміна «пропаганда» частково розкривається в ст. 2 Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів...» від 09.04.2015 № 317-VIII. Тут йдеться про публічне заперечення злочинності тоталітарних режимів, поширення інформації, яка виправдовує їхні злочини, пропаганду діяльності радянських репресивних органів, а також виготовлення та використання продукції з відповідною символікою.

У 2021 році в межах гармонізації законодавства з нормами Європейського Союзу було внесено зміни до ст. 299 КК України, де вперше криміналізовано пропаганду жорстокого поводження з тваринами. Проте навіть у цьому випадку законодавець не надав чіткого дефінітивного тлумачення поняття «пропаганда», що створює передумови для неоднозначного трактування та ускладнює застосування норми.

Після початку повномасштабної збройної агресії РФ у 2022 році ухвалено Закон України № 2108-IX від 03.03.2022, яким запроваджено відповідальність за колабораційну діяльність, у тому числі за пропаганду в закладах освіти. Йдеться про дії, спрямовані на виправдання агресії,

утвердження окупаційного режиму, а також впровадження стандартів освіти країни-агресора. Ця норма стала відповіддю на спроби нав'язування ворожої ідеології в системі української освіти на тимчасово окупованих територіях.

Пропагандистська діяльність в умовах війни набуває особливої небезпеки. У цьому контексті важливо звернутися до норм міжнародного гуманітарного права. Наприклад, ст. 51 IV Женевської конвенції прямо забороняє державі-окупанту примушувати осіб, які перебувають під її владою, до служби у збройних силах. Додатковий протокол I до Женевських конвенцій передбачає, що держави мають утримуватися від залучення дітей до збройних конфліктів, а Додатковий протокол II забороняє вербування дітей до 15 років. Хоча вказівки на пропаганду в цих нормах відсутні, зрозуміло, що вона може слугувати інструментом для таких порушень [3, 4].

Практика показує, що пропаганда може фактично бути передумовою для воєнних злочинів, проте сама по собі не завжди охоплюється цим поняттям. Тільки в разі набуття ознак примушування або вербування пропагандистські дії можуть кваліфікуватися як воєнний злочин за ст. 438 КК України. Проте є приклади, коли такі дії трактуються судами надто вільно. Так, Подільський районний суд м. Києва визнав винною особу за пропаганду служби в армії держави-окупанта. Суд, спираючись на положення міжнародного права, розцінив окремі публічні висловлювання в окупованому Криму як елемент воєнного злочину, хоча межа між пропагандою, примушуванням та вербуванням залишилася юридично розмитою [5].

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває потреба чіткого нормативного розмежування вказаних понять, що унеможливить свавільне правозастосування та забезпечить юридичну визначеність.

Загалом, розробка цілісної державної політики протидії пропаганді в умовах війни має принципове значення для захисту інформаційного простору, підтримки демократичного ладу та національної безпеки. Така політика має охоплювати не лише кримінально-правові заходи, а й інформаційні, економічні, просвітницькі й технологічні інструменти. Їх впровадження дозволить ефективно протистояти ворожій пропаганді, зменшити її деструктивний вплив та забезпечити стійкість українського суспільства до інформаційних загроз.

---

1. Навчальний посібник для підготовки до атестації з курсу «Кримінальне право», кол.авт. Дніпро: ДДУВС, 2024, 444 с.

2. Кваліфікація окремих кримінальних правопорушень проти воєнної безпеки України: навчальний посібник/ А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, В. С. Бурлака, В. В. Шаблистий та ін. Київ: Алерта, 2023. 532 с.

3. Мельцер Н. Міжнародне гуманітарне право. Загальна частина. МККК. 420 с.

4. Хенкернс Ж.-М., Досвальд-Бек Л. Звичайне Міжнародне гуманітарне право. Норми. МККК, 2006. 818 с.

5. Вирок Подільського районного суду м. Києва від 15.06.2023 р. (справа №758/16427/21, провадження №1-кп/758/422/23). Єдиний державний реєстр судових рішень: оф. вебсайт. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111764865>.

**Владислава МАКАРЕНКО,**  
курсант 3-го курсу факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**  
**Віктор ПЛЕТЕНЕЦЬ**  
професор кафедри криміналістики  
та домедичної підготовки  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, професор

### **ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ МАНІПУЛЯЦІЙ ТА ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ДОПИТІВ**

У сучасних умовах кримінального провадження ефективність допиту як слідчої (розшукової) дії значною мірою залежить не лише від професійної підготовки слідчого, а й від його здатності вчасно розпізнавати маніпулятивні техніки та дезінформацію з боку допитуваних осіб. Зловмисники часто використовують психологічний тиск, неправдиву інформацію, емоційне навантаження або навмисне викривлення фактів з метою ускладнення розслідування чи уникнення кримінальної відповідальності. У цьому контексті особливого значення набуває криміналістичний підхід до аналізу психологічної поведінки особи під час допиту. Він дозволяє інтегрувати знання з галузей психології, психофізіології та комунікативної лінгвістики для виявлення ознак нещирості, психологічного захисту або навмисного введення в оману.

Результати вивчення матеріалів кримінальних проваджень та справ оперативного обліку, а також результати опитувань працівників підрозділів кримінальної поліції засвідчили, що основними проблемами організації використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування є: 1) визначення заходів оперативного (ініціативного) пошуку СРД та НСРД, що можуть проводитися за участю представників громадськості або потребують використання інших форм їхнього сприяння (надання інформації, створення умов, надання спеціальних знань або вмінь, дезінформація тощо) з урахуванням невизначеності у КПК України та Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» кола таких осіб, їхнього статусу, форм

сприяння; 2) визначення форм використання представників громадськості під час окремих пошукових заходів, СРД та НСРД; 3) визначення порядку та процедури залучення представників громадськості підрозділами кримінальної поліції до підготовки та/або проведення окремих пошукових заходів, СРД та НСРД; 4) визначення суб'єктів здійснення контролю за ходом виконання дій представниками громадськості, які залучаються до пошукових заходів, СРД та НСРД; 5) забезпечення збереження державної таємниці та даних ОРД і досудового розслідування; 6) допустимість використання представниками громадськості несправжніх (імітаційних) засобів та/або сприяння їх створенню, а також використання спеціальних технічних засобів та приватних засобів аудіовізуальної фіксації під час проведення окремих пошукових заходів, СРД та НСРД; 7) визначення способів фіксації і долучення отриманої інформації до кримінального процесу, а також застосування інших результатів сприяння представників громадськості; 8) забезпечення безпеки представників громадськості, яких використовують під час підготовки та/або проведення окремих пошукових заходів, СРД та НСРД; 9) документальне оформлення залучення представників громадськості до окремих пошукових заходів, СРД та НСРД; 10) виплата компенсацій та винагород особам, які надали інформацію, консультацію, що має значення для досудового розслідування, або іншим способом сприяли підготовці чи проведенню окремих пошукових заходів, СРД та НСРД тощо [1, с.325-326]. У такому контексті важливо враховувати, що ефективне виявлення маніпуляцій та дезінформації під час допитів потребує не лише правової регламентації, а й високого рівня психологічної підготовки слідчого. Психологічна оцінка поведінки допитуваної особи має ґрунтуватися на комплексному аналізі вербальних і невербальних проявів, включаючи мову тіла, мікровирази обличчя, темп мовлення, логічну послідовність викладення фактів та реакції на конкретні запитання.

Криміналістичний підхід до аналізу таких проявів полягає в системному виявленні типових моделей поведінки, що властиві особам, які намагаються ввести слідство в оману. Наприклад, багаторазове уникнення відповідей на прості запитання, надмірна деталізація несуттєвих моментів або, навпаки, різка зміна емоційного стану можуть свідчити про намагання приховати істину. Окрему увагу слід приділяти виявленню ознак психологічного протистояння, зокрема пасивно-агресивної поведінки, проявів внутрішнього конфлікту, зміни рівня самоконтролю. Що стосується характерних рухових особливостей та зовнішності, то слідчому варто звернути увагу на споглядання на обличчя співрозмовника, часте моргання, підозрілу посмішку, постукування ногою або пальцями рук, почісування частин тіла (здебільшого задньої частини голови), часту зміну позиції сидіння, покручування (вертіння на стільці). Однак ці ознаки є відносними, тому слідчому необхідно брати їх до уваги зважено та обмірковано [2].

Так, знання слідчим особливостей невербальної інформації може сприяти у розпізнанні правдивості свідчень допитуваної особи, що зумовлено

здатністю цієї інформації: 1) виражати те саме значення, що й мова; 2) передувати значенню, що передається мовою; 2) виражати протилежне змісту мови значення; 3) підкреслювати окрему частину вербального тексту; 4) замінювати окрему фразу чи слово; 5) заповнювати паузу мовчання, вказуючи на наміри допитуваного продовжити після пошуку ним потрібних слів, висловів тощо; 6) регулювати потік мови та зберігати контакт між допитуваним і слідчим [3]. У той же час більша частина учасників замовчує перед слідством прояви тиску на них з боку зацікавлених осіб. Про цей факт слідчий може припустити, спостерігаючи за змінами у поведінці, настрої відповідного учасника. Так, вагання особи, наприклад при пред'явленні для впізнання, не настільки рішучий настрій, як до проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, невпевнена поведінка, ухиляння від давання розгорнутих відповідей на питання, замовчування раніше висвітлених у первинних слідчих (розшукових) діях даних або їх перекручування, зміна свідчень, відмова від участі у процесуальних діях тощо. У випадку ж, коли зміни у поведінці спостерігаються у декількох учасників, фактом тиску має виступати одна з ключових причин у поясненні цих обставин. Пошук індикаторів, що свідчать про вплив на відповідних учасників, має здійснюватись постійно. Та через недостатній рівень володіння знаннями та навичками використання невербальної інформації слідчому доцільно залучати спеціалістів [4]. Таким чином, важливу роль у криміналістичному підході до виявлення маніпуляцій та дезінформації під час допитів відіграє інтеграція психологічних, комунікативних та поведінкових індикаторів у процесуальну діяльність слідчого. Особливу увагу слід приділяти ситуаціям, коли допитувана особа демонструє неузгодженість між вербальними повідомленнями та невербальними реакціями. Це може свідчити про навмисне викривлення інформації, намагання приховати правду або про зовнішній вплив на свідка чи підозрюваного.

Отже, психологічні аспекти виявлення маніпуляцій та дезінформації під час допитів відіграють основну роль у забезпеченні ефективності досудового розслідування. Використання криміналістичного підходу, що інтегрує знання з психології, психофізіології, комунікативної лінгвістики та профайлінгу, дозволяє слідчому виявляти нещирість, ознаки зовнішнього впливу, а також приховані мотиви допитуваної особи. Застосування методик когнітивного інтерв'ювання, аналізу вербальних і невербальних сигналів, а також інтерпретація поведінкових проявів під час комунікації дають змогу не лише отримати достовірну інформацію, а й виявити спроби маніпуляції або тиску з боку третіх осіб. Водночас ефективність цих заходів напряму залежить від рівня психологічної підготовки слідчих та їх здатності до міждисциплінарного аналізу. Тож необхідним є впровадження спеціалізованих навчальних програм та залучення фахівців з відповідних галузей, що дозволить посилити аналітичний потенціал правоохоронних органів у протидії кримінальній дезінформації.

1. Христов О. Теоретичні та праксеологічні проблеми організації використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2 (123). С. 321-328

2. Проданець Н. М., Горбаньов І. М. Механізм виявлення та подолання неправдивих показань неповнолітнього підозрюваного під час допиту. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. С. 193-198.

3. Удалова Л. Д. Теорія та практика отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України: Монографія. Київ: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2005. 324 с.

4. Плетенець В. М. Особливості використання невербальної інформації у подоланні протидії досудовому розслідуванню. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1 (90). С. 160-164.

**Аренак МАЛІНОВСЬКИЙ**  
курсант Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**  
**Антон МАРІЄНКО**  
доцент кафедри  
кримінального права та кримінології  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук

## **КАТЕГОРІЯ «ЗАВОЛОДІННЯ» В ОЗНАКАХ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ**

Сьогодні кримінальні правопорушення, спрямовані на незаконне заволодіння чужим майном, є одними із найпоширеніших видів правопорушень у сфері кримінального права.

В Особливій частині Кримінального Кодексу України термін «заволодіння» вживається шістнадцять раз, натомість у Загальній частині – жодного разу. У чинному кримінальному законодавстві по-різному здійснюється вказівка на «заволодіння». В одних випадках законодавець чітко зазначає, що саме потрібно під ним розуміти, а в інших зовсім не вказує, що він означає. Приміром:

1) У статтях 190, 262 (ч. 1), 308 (ч.1), 312 (ч. 1), 313 (ч. 1), 410 (ч. 1) КК України зазначено, що під заволодінням варто розуміти обман;

2) У статтях 191, 262 (ч. 2), 308 (ч. 2), 312 (ч. 2), 313 (ч. 2), 410 (ч. 2) КК України вказано, що під заволодінням розуміється обернення на свою користь відповідного майна шляхом зловживання службовою особою службовим становищем;

3) У статтях 320 (ч. 2) і 357 (ч. 1) зазначено, що заволодіння може бути здійснено шляхом шахрайства чи зловживання особи своїм службовим становищем;

4) У статтях 187, 206-2, 239-1, 239-2, 297, 393 (ч. 2) КК України зовсім не роз'яснено, що охоплюється цим поняттям.

І тому виникає питання: який зміст має поняття «заволодіння» у тих випадках, коли воно не визначене законодавцем?

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови зазначено, що заволодівати – означає брати у своє володіння, привласнювати //опановувати, охоплювати кого-, що-небудь[1]. Але дане тлумачення не зовсім підходить, авже воно є загальним.

Як відомо, у ст. 187 КК України встановлено відповідальність за розбій. Якщо припустити, що поняття «заволодіння» у цій статті передбачає отримання майна шляхом шахрайства і зловживання службовим становищем, то вийде, що напад здійснюється саме з цією метою. В такому разі за жодних обставин відповідне суспільно небезпечне діяння не може бути кваліфіковано як розбій, оскільки для нього характерно отримання майна в результаті застосування фізичного насильства чи погрози застосування такого насильства і без використання повноважень службової особи [2, с. 318-319].

В одному з науково-практичних коментарів Кримінального кодексу України зазначено, що в ч. 2 ст. 393 КК України втеча, поєднана із «заволодінням зброєю» чи з її використанням, має місце тоді, коли особа при втечі у будь-який спосіб заволодіває зброєю [3, с. 958].

У контексті незаконного заволодіння у ст. 239-2 КК України Дудоров О. О. зазначає, що з огляду на історичне і системне тлумачення закону під заволодінням поверхневим (грунтовим) шаром земель водного фонду можна розуміти, зокрема, штучне створення земельної ділянки, у т.ч. шляхом наміву ґрунту за допомогою земснарядів та іншої техніки (так звані гідронамиви), вчинення інших дій зі зміни рельєфу земель водного фонду (наприклад, підняття рівня ґрунту до незатоплюваних позначок з метою використання земельної ділянки для будівництва), викопування штучних водоймищ, влаштування гребель, дамб, причалів [3, с. 735].

А от у п. 15 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті» від 23 грудня 2005 року №14 витлумачено, що таке заволодіння може бути вчинене таємно або відкрито, шляхом обману чи зловживання довірою, із застосуванням насильства або погроз [4]. Але необхідно зазначити, що це поняття в ст. 289 КК України охоплює лише грабіж та заволодіння чужим транспортним засобом без ознак викрадення [5, с. 98].

І тому, зважаючи на вищевикладене, необхідно зазначити – чіткого визначення терміну «заволодіння» ні в теорії кримінального права, ні у самому

кримінальному законодавстві немає [6]. У кожній статті КК України, де «заволодіння» зустрічається, він може мати різне значення, і тому слід приділяти особливу увагу при кваліфікації кримінальних правопорушень, у диспозиціях статей яких використовується цей термін.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

2. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична, головний редактор Р. І. Благута. Львів: ЛьвДУВС, 2018. Вип. 4. 344 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2572>.

3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Азаров Д. С., Грищук В. К., Савченко А. В. та ін.; за заг. ред. Джужі О. М., Савченка А. В., Чернея В. В.. Київ : Юрінком Інтер, 2016. – 1064 с.

4. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті: постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 14 URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf>.

5. Максимович Р. Л. Про способи незаконного заволодіння транспортним засобом / Р. Л. Максимович. *Pravna veda a prax: vyzvy modernych európskych integračných procesov: zbornik príspevkov z medzinarodnej vedeckej konferencie (27–28 novembra 2015)*. – Bratislava, 2015. С. 96-98.

6. RESPECT OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS DURING THE EXAMINATION OF A PERSON WITHIN CRIMINAL PROCEEDINGS: ISSUES OF THEORY AND PRACTICE *Revista de Derecho*. Vol. 11 (I) (2022), pp. 61-74. ISSN: 1390-440X —eISSN: 1390-7794 Recepción: 11-1-2022. Aceptación: 13-2-2022. Publicación electrónica: 1-3-2022 <https://doi.org/10.31207/ih.v11i1.296> (<http://www.iushumani.org/index.php/iushumani/article/view/296>).

**Олександр МАРИНКЕВИЧ**

курсант Харківського національного  
університету внутрішніх справ

## **ЗАХИСТ СВОБОДИ СЛОВА ТА ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ ЦЕНЗУРИ: ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ**

Свобода слова – одне з основоположних прав, гарантованих як міжнародними, так і національними правовими актами. Зокрема, стаття 10 Європейської конвенції з прав людини та стаття 34 Конституції України визначають свободу вираження поглядів як невід’ємне право кожної особи. Водночас під час воєнного стану це право може бути тимчасово обмежене відповідно до статті 64 Конституції України. Такі обмеження дозволяються виключно з метою забезпечення національної безпеки, мають бути правомірними, пропорційними та не повинні нівелювати сутність самого права [1, с. 42-68].

У цьому контексті поняття «військова цензура» набуває особливої актуальності. Вона відрізняється від звичайної цензури тим, що спрямована не

на загальне обмеження критичних висловлювань, а на запобігання поширенню інформації, здатної зашкодити обороноздатності держави. Як зазначають дослідники Ромців і Миханів (2025), застосування військової цензури має бути тимчасовим і вузько орієнтованим – виключно на інформацію, яка прямо впливає на безпеку країни. Це дозволяє зберегти баланс між публічним інтересом і правами особи. Визначення меж допустимості обмежень свободи слова в умовах воєнного стану є предметом судового контролю, зокрема з боку Європейського суду з прав людини. У своїх рішеннях, зокрема у справі «Україна проти Росії» (2024), Суд наголошує, що будь-яке втручання у свободу слова має відповідати критеріям необхідності у демократичному суспільстві та пропорційності. Національні суди України, включаючи Конституційний Суд, несуть відповідальність за правову оцінку таких обмежень та забезпечення їх відповідності конституційним нормам [2, с. 202-210].

На тлі збройної агресії Російської Федерації Україна змушена вживати правових заходів для протидії дезінформації та інформаційним загрозам. Проте ефективність таких заходів часто ставиться під сумнів у зв'язку з ризиками порушення права на свободу слова. Однією з головних проблем є відсутність у національному законодавстві чіткого визначення поняття «дезінформація», що ускладнює її правове переслідування. Натомість держава користується іншими нормами, які дозволяють реагувати на поширення неправдивої або ворожої інформації. У 2019 році було запропоновано законопроект «Про протидію дезінформації», який, однак, отримав гостру критику з боку міжнародної спільноти. Експерти ООН застерігали, що запропоновані норми можуть створити умови для цензури та обмеження діяльності журналістів. Основні зауваження стосувалися розмитості термінології, відсутності прозорих процедур та потенційної загрози зловживань з боку держави. Зрештою, проєкт так і не було ухвалено. Паралельно Україна вдається до санкційних механізмів протидії ворожій пропаганді. Так, у 2017 році були заблоковані російські соціальні мережі, а у 2021 – низка телеканалів, пов'язаних з проросійськими політичними силами. Хоча такі дії обґрунтовуються необхідністю захисту інформаційного простору, вони викликають дискусії в суспільстві щодо їхньої правомірності та впливу на свободу вираження поглядів. На законодавчому рівні Україна передбачає кримінальну відповідальність за поширення дезінформації, яка шкодить національній безпеці. Зокрема, це стосується фейків про ЗСУ (ст. 111-1 ККУ), закликів до тероризму (ст. 258-2) та розпалювання ворожнечі (ст. 161). Окрім того, Закон України «Про медіа» встановлює заборону на поширення контенту, який містить пропаганду держави-агресора. Національна рада з питань телебачення і радіомовлення уповноважена притягати ЗМІ до відповідальності за такі порушення. Водночас варто відзначити, що правове регулювання у сфері боротьби з дезінформацією все ще потребує вдосконалення. Зокрема, актуальним залишається питання прозорості процедур і запобігання зловживанням. Необхідно виробити чіткі критерії визначення «фейкової

інформації» та забезпечити механізми громадського контролю, що унеможливитимуть свавільне обмеження свободи слова.

Громадянське суспільство відіграє ключову роль у забезпеченні свободи слова, особливо в умовах, коли державні інституції діють в умовах надзвичайного стану. Ідея громадянського суспільства має глибокі історичні корені: ще з часів Арістотеля держава розглядалася як спільнота вільних громадян. Сучасне розуміння цієї концепції було сформовано мислителями Нового часу, які підкреслювали важливість верховенства права, прав людини та участі громадян у суспільному житті. У сучасному контексті громадянське суспільство, як незалежний «третій сектор», виконує функцію стримування влади, зокрема у сфері інформаційної політики. Правозахисні організації, такі як *Amnesty International* чи *Reporters Without Borders*, здійснюють моніторинг порушень свободи слова, підтримують журналістів та ініціюють міжнародні кампанії для захисту свободи вираження. Окремий механізм забезпечення дотримання інформаційних прав – інститут медіа-омбудсмена. Ця посада покликана виступати нейтральним посередником у конфліктах між ЗМІ, владою та громадянами. У країнах ЄС медіа-омбудсмени функціонують при незалежних регуляторах, забезпечуючи прозорість розгляду скарг. В Україні подібні ініціативи ще тільки формуються і часто стикаються з політичним тиском та браком повноважень. Втім, діяльність громадських організацій та медіа-омбудсмена не завжди достатня для гарантування свободи слова в умовах воєнної цензури. В окремих державах, особливо авторитарного типу, влада обмежує роботу НДО через законодавчі бар'єри, фінансові утиски або прямі переслідування. У таких випадках важливу роль відіграє міжнародна солідарність: втручання структур на кшталт *Freedom House* чи *ОБСЄ* дозволяє підсилити тиск на державу-порушника та мобілізувати світову спільноту на захист свободи слова [5, с. 45-47].

---

1. Права людини в умовах воєнного стану, URL: <https://mu.edu.ua/storage/MSU/pages/conferences.pdf> (дата звернення 25.05.2025).

2. Вплив війни в Україні на конституційні права громадян. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2025/mar/38481/25028345maket-206-216.pdf> (дата звернення 25.05.2025).

3. Як в Україні на законодавчому рівні борються з фейками та дезінформацією. URL : <https://www.6262.com.ua/news/3871436/ak-v-ukraini-na-zakonodavcomu-rivni-borutsa-z-fejkami-ta-dezinformacieu> (дата звернення 25.05.2025).

4. Закон про дезінформацію: як влада хоче боротися з фейками, соцмережами і журналістами, URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51268503> (дата звернення 25.05.2025).

5. Роль громадянського суспільства та медіа у формуванні політичного порядку денного, URL: <https://sj.udu.edu.ua/index.php/pnspd/article/view/1457> (дата звернення 25.05.2025).

**Степан МАРТИНЮК**

здобувач вищої освіти 1 курсу  
факультету підготовки фахівців  
для підрозділів кримінальної поліції  
Національної поліції Дніпровського  
державного університету  
внутрішніх справ

***Науковий керівник:***

**Руслан ВАЛЕЄВ**

доцент кафедри адміністративного  
права і процесу Дніпровського  
державного університету внутрішніх  
справ, кандидат педагогічних наук

**РОЛЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІДРОЗДІЛІВ  
«СЛУЖБА ОСВІТНЬОЇ БЕЗПЕКИ» У СТВОРЕННІ  
БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА  
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

У сучасних умовах, коли Україна зіштовхується з масштабними безпековими загрозами, зокрема внаслідок повномасштабної війни, питання захисту учасників освітнього процесу набуває критичного значення. Відповіддю держави на виклики воєнного стану стало створення спеціалізованих поліцейських підрозділів – «Служби освітньої безпеки» (далі – СОБ), які відіграють головну роль у формуванні безпечного, стабільного та психологічно комфортного середовища у закладах освіти поруч із засновниками та керівниками закладів освіти [1].

Основною метою діяльності офіцерів СОБ є гарантування фізичної, психологічної та інформаційної безпеки в освітніх установах. Важливими завданнями цих фахівців є організація та контроль пропускового режиму в закладах освіти, що включає застосування технічних засобів безпеки (зокрема металодетекторів), реагування на надзвичайні події, правопорушення та надання домедичної допомоги, а також координація дій з іншими службами. Крім того, офіцери СОБ проводять профілактичну роботу серед учнів, спрямовану на запобігання булінгу, кіберзлочинності, насильству та іншим ризикам. Особлива увага приділяється налагодженню співпраці з адміністрацією закладів освіти, педагогічними колективами та батьківською громадськістю з метою формування системної культури безпеки [2, с. 97].

До роботи в освітньому середовищі залучаються виключно фахівці, які пройшли спеціалізовану підготовку у закладах вищої освіти Міністерства внутрішніх справ. Програма навчання включає вивчення вікової психології,

методів ефективної комунікації, принципів інклюзивної освіти, основ надання домедичної допомоги, а також правових засад функціонування закладів освіти. Такий підхід забезпечує належний професійний рівень офіцерів СОБ та дозволяє їм ефективно адаптуватися до специфіки роботи з дітьми та підлітками [3, с. 15].

Діяльність офіцерів СОБ не обмежується фізичним захистом території навчального закладу. Вони виконують і просвітницьку функцію: організовують інформаційні зустрічі, тренінги, семінари з питань безпеки життєдіяльності, правил поведінки у надзвичайних ситуаціях, цифрової безпеки, протидії насильству. Через систематичну взаємодію з учнями, викладачами та батьками офіцери формують атмосферу довіри, відкритості та партнерства, що є надзвичайно важливою умовою для ефективного забезпечення безпеки [4, с. 48].

Офіцери СОБ є працівниками Національної поліції України, а отже, їхня діяльність регламентується положеннями Закону України «Про Національну поліцію». Вони не входять до штатного розпису закладів освіти, що дозволяє зберігати їх незалежність і забезпечувати об'єктивність при виконанні службових обов'язків. Призначення офіцерів до закладів освіти здійснюється за погодженням між керівництвом поліції та адміністрацією відповідних установ, що забезпечує гнучкість та ефективність розподілу кадрів.

Фінансове забезпечення функціонування СОБ здійснюється виключно за рахунок державного бюджету, а саме – бюджету Національної поліції України. Такий підхід виключає потребу у додаткових внесках з боку батьків або освітніх закладів, що знижує соціальну напругу та підвищує рівень довіри до програми [5, с. 10].

Запровадження СОБ сприяє не лише фізичній безпеці, а й формуванню позитивного мікроклімату в освітніх закладах. Зниження рівня правопорушень, зменшення проявів насильства, підвищення обізнаності учнів про ризики, а також покращення комунікації між усіма учасниками освітнього процесу – усе це є результатами ефективної діяльності офіцерів СОБ. Системна інтеграція безпекових практик в освітній процес формує нову культуру відповідального громадянства серед підростаючого покоління.

Таким чином, діяльність поліцейських підрозділів «Служба освітньої безпеки» становить важливий інституційний компонент у системі національної безпеки України в умовах воєнного стану. СОБ забезпечують багаторівневу охорону освітнього простору, підвищують рівень довіри до правоохоронних органів і сприяють стабілізації соціального середовища у закладах освіти. Розвиток цієї ініціативи є необхідною умовою для побудови безпечної та стійкої освітньої системи в Україні.

---

1. Валєєв Р. Г. Роль поліції у забезпеченні безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матер. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 бер. 2024 р.)*; у 2-х ч. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. Ч. I. С. 400-403.

2. Бойко С. В. Запобігання злочинності серед неповнолітніх у діяльності підрозділів Національної поліції України. *Юридичний вісник*. 2023. № 1. С. 87-94.
3. Головка О. П. Адміністративно-правові засади забезпечення безпеки в закладах освіти Національною поліцією України. *Вісник нац. університету внутрішніх справ*. 2022. №3 (106). С. 143-150.
4. Даниленко Ю. В. Діяльність Національної поліції України у сфері гарантування безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану. *Проблеми законності*. 2023. № 154. С. 27-33.
5. Проценко І. О. Роль поліцейських підрозділів «Служба освітньої безпеки» у створенні безпечного освітнього середовища для учасників освітнього процесу. *Проблеми сучасної поліцейстики: тези доп. IV наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 27 червня 2024 р.)*. – Вінниця: ХНУВС, 2024. С. 161-162.

**Іван МІНАЙЛОВ**

курсант 3 курсу  
факультету підготовки фахівців  
для органів досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Марина ЛОГІНОВА**

викладач кафедри цивільно-правових  
дисциплін факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ НЕПОВНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ:  
ВИКЛИКИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ**

У сучасних умовах трансформації ринку праці, що супроводжується глобалізаційними процесами, економічною нестабільністю та змінами у форматі зайнятості, особливого значення набуває правове регулювання неповної зайнятості. Така форма трудових відносин дедалі частіше стає не лише вимушеним кроком у кризових ситуаціях, а й інструментом гнучкої організації праці, який відповідає потребам як роботодавців, так і працівників. Проте реалізація прав працівників на неповну зайнятість ускладнюється низкою викликів – від правової невизначеності до зловживань з боку роботодавців. У цьому контексті актуальним є аналіз правових засад регулювання неповної зайнятості в Україні, оцінка їх відповідності міжнародним стандартам, а також вивчення практичних аспектів застосування

таких норм на національному рівні. Зокрема, важливим є питання забезпечення соціальних гарантій, рівного доступу до трудових прав та уникнення дискримінації працівників із неповним робочим часом.

Застосування неповної зайнятості як форми організації праці набуває особливої актуальності в умовах гнучкого ринку праці, трансформації трудових відносин та впливу зовнішніх криз, зокрема пандемії та воєнного стану. Цей інструмент дозволяє зберегти трудові відносини між працівником і роботодавцем у складних економічних умовах, забезпечуючи водночас певний рівень доходу працівника. Разом з тим неповна зайнятість потребує чіткого правового регулювання, адже порушення балансу інтересів сторін може призвести до прихованого безробіття, трудової дискримінації або зловживань з боку роботодавця. Законодавство України передбачає можливість встановлення неповного робочого часу за домовленістю між працівником і роботодавцем. Це може бути як неповний робочий день, так і неповний робочий тиждень. Такі умови оформлюються відповідним наказом і мають бути відображені у трудовому договорі. Проте на практиці досить часто трапляються випадки, коли працівника змушують погодитися на неповну зайнятість як форму економії коштів підприємства без забезпечення відповідних соціальних гарантій [1]. З огляду на міжнародні стандарти неповна зайнятість повинна супроводжуватися такими ж правами, як і повна. Це закріплено, зокрема, у Конвенції МОП № 175 про працю на умовах неповного робочого часу. Українське законодавство формально відповідає цим вимогам, однак на рівні правозастосовної практики існує низка проблем: зокрема, різниця в обсязі наданих соціальних пільг, доступ до лікарняних, оплачуваних відпусток і страхового стажу. Крім того, виклики посилюються у зв'язку з нестабільністю економіки, переміщенням населення, зміною форм зайнятості та активним впровадженням дистанційної роботи. В умовах воєнного стану багато роботодавців змушені переводити працівників на скорочений графік роботи або ж пропонувати часткову зайнятість без належного документального оформлення. Це породжує ситуації, коли працівники фактично позбавлені гарантій, передбачених трудовим законодавством [2].

Актуальною є проблема законодавчої невизначеності понять, які використовуються для опису неповної зайнятості. Зокрема, терміни «гнучкий графік», «часткова зайнятість», «неповний робочий час» часто вживаються без чіткої юридичної дефініції, що ускладнює як укладення трудових договорів, так і захист прав працівників у судовому порядку. Досвід Європейського Союзу свідчить про необхідність чіткого регламентування прав працівників, які працюють на умовах неповної зайнятості, у частині рівного доступу до соціального страхування, пенсійного забезпечення та кар'єрного зростання. В Україні ж досі залишається відкритим питання, чи може особа, яка офіційно працює на 0,25 або 0,5 ставки, розраховувати на повноцінний соціальний пакет. Особливо гостро проблема неповної зайнятості постає для осіб, які суміщають

навчання з роботою. Вони є вразливою категорією працівників, що часто погоджуються на мінімальні умови зайнятості задля можливості отримання досвіду чи часткового заробітку. У таких випадках держава має забезпечити надійні механізми правового захисту, передбачивши чіткі норми щодо мінімальних гарантій для всіх категорій працівників, незалежно від обсягу зайнятості. На рівні державної політики необхідно не лише вдосконалювати нормативну базу, а й формувати позитивну практику правозастосування, включаючи судову. Без цього навіть найкращі законодавчі ініціативи залишатимуться декларативними. Аналізуючи чинні тенденції, стає очевидним, що неповна зайнятість має потенціал для розвитку, однак лише за умови ефективного правового регулювання та посилення ролі держави у гарантуванні прав працівників [3].

Отже, правове регулювання неповної зайнятості в Україні потребує комплексного переосмислення в контексті сучасних соціально-економічних викликів. Незважаючи на існування загальних норм у трудовому законодавстві, реальна практика свідчить про наявність значного дисбалансу між формальними гарантіями та фактичними умовами праці для працівників із неповним робочим часом. Зокрема, відсутність чіткої термінології, недостатній рівень контролю за дотриманням законодавства з боку держави, а також слабка поінформованість працівників про свої права створюють підґрунтя для зловживань і трудової дискримінації. У цьому контексті важливо забезпечити не лише законодавчу чіткість понять, а й реальний доступ працівників до соціального захисту, рівних умов оплати, медичного страхування та інших соціальних благ незалежно від обсягу їх зайнятості. Також потребує підтримки розвиток правосвідомості роботодавців і працівників, посилення ролі профспілкових організацій та органів контролю за дотриманням трудового законодавства. Неповна зайнятість має потенціал бути ефективною формою організації праці за умови, що її застосування буде відбуватись у правовому полі, з дотриманням балансу інтересів усіх учасників трудових відносин. Такий підхід сприятиме не лише захисту прав працівників, а й підвищенню гнучкості та стабільності ринку праці в цілому.

---

1. Гусаров О. С. Проблеми правового регулювання нетипових видів зайнятості. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 3. С. 50-55. URL : <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.3.8>.

2. Пожарова О. В. Правове регулювання зайнятості: останні зміни в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Т. 2. № 87. С. 16-20. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.2.16>.

3. Логінова М. В. Правове регулювання зайнятості в умовах воєнного стану. *Дніпровський державний університет внутрішніх справ*. 2023. URL: <https://dduvs.in.ua/2023/05/15/pravove-regulyuvannya-zajnyatosti-v-umovah-voyennogo-stanu/>.

**Кристина МІРОШНИЧЕНКО**

курсант 2 курсу Навчально-наукового  
інституту підготовки фахівців  
для підрозділів превентивної діяльності  
Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

*Науковий керівник:*

**Олександр КАРПЕНКО**

старший викладач кафедри  
вогневої підготовки  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

## **РОЗВИТОК НАВИЧОК ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗБРОЇ В ПОЛІЦЕЙСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

У сучасних умовах зростання загроз національній безпеці, активізації терористичної діяльності, збільшення кількості збройних інцидентів та поглиблення соціально-політичної нестабільності значення якісної підготовки поліцейських до екстремальних ситуацій суттєво зростає. Особливої уваги набуває здатність правоохоронців приймати обґрунтовані, законні та виважені рішення щодо застосування вогнепальної зброї, що є крайнім, але інколи неминучим заходом забезпечення публічної безпеки. Ефективність поліцейської діяльності значною мірою залежить від рівня сформованості відповідних навичок та алгоритмів поведінки в умовах стресу, невизначеності та ризику.

Правове регулювання застосування вогнепальної зброї в поліцейській діяльності ґрунтується на положеннях Закону України «Про Національну поліцію», відповідно до якого правоохоронці мають право застосовувати вогнепальну зброю виключно у чітко визначених Законом випадках [1]. Одним із головних факторів, що впливають на прийняття рішення щодо застосування зброї, є психофізіологічні характеристики особи поліцейського. У стресових умовах, коли рівень небезпеки високий, відбуваються зміни у когнітивній сфері – спостерігаються порушення концентрації уваги, ускладнення у прийнятті зважених рішень, вплив імпульсивних реакцій [2, с.45]. Активується природна реакція «боротьба або втеча», яка може як сприяти швидкій мобілізації, так і спотворювати реальне сприйняття загрози. Індивідуальні психологічні особливості, зокрема рівень самоконтролю, емоційна врівноваженість і досвід взаємодії з кризовими ситуаціями, суттєво визначають адекватність реагування. Для мінімізації ризиків хибних рішень необхідно впроваджувати системне навчання в умовах, що моделюють реальні бойові чи критичні ситуації, із використанням VR-технологій, спеціалізованих

психологічних тренажерів і багатофакторного моделювання.

Тактико-спеціальна підготовка є фундаментом ефективного та правомірного застосування зброї в службовій діяльності. Її зміст полягає у формуванні навичок дій у кризових умовах, швидкої ідентифікації загроз, вибору пропорційних засобів впливу та забезпечення безпеки всіх учасників інциденту. У рамках таких тренувань моделюються сценарії, у яких поліцейський змушений обирати між використанням сили, переговорів, спеціальних засобів або зброї [3, с. 125]. Важливим аспектом є робота в умовах інформаційного дефіциту та часових обмежень, коли необхідно ухвалювати рішення без повної картини подій. При цьому не менш значущим виступає етичний вимір рішень – навіть правомірне застосування зброї може викликати негативну суспільну реакцію у разі, якщо його сприймають як непропорційне або жорстоке, що своєю чергою впливає на рівень довіри до інституції поліції загалом.

Важливим елементом підтримки процесу прийняття обґрунтованих рішень є інституційна система супроводу поліцейських. Йдеться про впровадження системи супервізії, регулярного розбору інцидентів із застосуванням зброї, організацію психологічного та правового зворотного зв'язку. Особливої уваги потребує післяінцидентний аналіз, у межах якого проводиться фахова оцінка правомірності та доцільності дій поліцейського, аналізуються можливі альтернативи та встановлюються уроки для подальшої практики. Такий підхід сприяє формуванню єдиних стандартів поведінки, зменшує правову невизначеність і сприяє підвищенню рівня професійної відповідальності [4]. Запровадження внутрішніх протоколів та алгоритмів прийняття рішень щодо застосування зброї дозволяє не лише структурувати дії поліцейських у критичних ситуаціях, а й створює умови для захисту як громадян, так і самих правоохоронців у правовому полі.

Отже, ефективність і законність прийняття рішень щодо застосування зброї у поліцейській діяльності є результатом комплексної взаємодії нормативного знання, психологічної підготовленості, тактичних навичок та професійного досвіду. Її формування потребує системного підходу, в основі якого лежить моделювання реальних ситуацій, постійна рефлексія прийнятих рішень та створення умов для безпечного навчання. Успішне вирішення цього завдання має стратегічне значення для безпеки суспільства, дотримання прав людини та підтримання авторитету правоохоронної системи загалом.

---

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 25.05.2025).

2. Козаченко А. В. Психофізіологічні аспекти прийняття рішень у критичних ситуаціях. *Вісник психології та права*. 2021. №1. С. 40-47.

4. Тактико-спеціальна підготовка: навч. посіб. / [О.Г. Комісаров, А.О. Собакарь, Е.Ю. Соболев, О.С. Юнін та ін.]; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро: ДДУВС, 2017. 277 с.

5. Cedos. Аналітичний огляд: Стандарти поліцейського реагування в Україні та країнах ЄС. 2022. URL: <https://cedos.org.ua/> (дата звернення: 25.05.2025).

**Олександр МОЙКО**

курсант другого курсу ННІ № 4

**Кирило ЧОРНЕНЬКИЙ**

курсант першого курсу ННІ № 4

Харківського національного  
університету внутрішніх справ

*Науковий керівник:*

**Світлана ЛУЧИК**

професор кафедри  
інформаційних систем та технологій  
Харківського національного  
університету внутрішніх справ,  
доктор економічних наук, професор

## **ЗАХИСТ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ У КІБЕРПРОСТОРІ**

Сучасний кіберпростір – це середовище, де взаємодіють користувачі, цифрові пристрої та інформаційні системи. Щодня у світі зростає кількість кіберзагроз, які можуть зачепити кожного з нас. У 2024 році міжнародні аналітичні центри зафіксували суттєве зростання фішингових атак та кібершахрайств, спрямованих на крадіжку особистих даних та грошей громадян. Зокрема, за даними IBM X-Force, кількість кібератак із використанням викрадених або скомпрометованих облікових даних зросла на 71 % порівняно з попереднім роком. Крім того, 32 % кіберінцидентів були пов’язані з крадіжкою та витоком даних, що свідчить про зростаючу тенденцію зловмисників до викрадення та продажу інформації замість її шифрування з метою вимагання викупу [1].

Інформаційна безпека є ключовим елементом національної безпеки будь-якої держави, зокрема й України. Захист у цифровому середовищі охоплює збереження інформаційних ресурсів і технологій від широкого спектра загроз, зокрема несанкціонованого доступу до електронно-обчислювальних систем, витоку конфіденційної чи персональної інформації, кібератак тощо.

Проблема кібербезпеки особливо актуальна в умовах війни, коли ворожі хакерські групи здійснюють кібератаки не лише на державні установи, а й на звичайних користувачів. У такій ситуації важливо мати актуальні знання та інструменти для захисту себе та своїх близьких у цифровому просторі.

З метою забезпечення надійного функціонування кіберпростору в Україні розроблено й запроваджено комплекс законодавчих актів, спрямованих на регулювання питань інформаційної безпеки. Ці нормативно-правові документи визначають як права, так і обов’язки громадян у відповідній сфері,

створюючи правову основу для захисту інформаційних систем, персональних даних та інших критично важливих ресурсів. Крім того, законодавство передбачає відповідальність за порушення вимог інформаційної безпеки.

Конституція України гарантує кожному громадянину право на недоторканність приватного життя, що включає захист особистої і сімейної таємниці, приватних комунікацій, електронної пошти та інших засобів зв'язку. Жодна особа або орган не має права на незаконне втручання в особисте життя громадянина

Одним із головних нормативних актів у цій сфері є Закон України «Про захист персональних даних» [2], який гарантує право кожного громадянина на захист своїх особистих даних. Згідно із законом особа має право бути поінформованою про мету обробки своїх персональних даних, знати, хто є розпорядником цих даних, а також вимагати їх виправлення або видалення у разі порушення законодавства чи неправомірного використання.

Поряд із правом на приватність громадянам України надано право на доступ до інформації про діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та інших суб'єктів, які виконують функції публічного управління. Це право закріплено як у Конституції України, так і в Законі України «Про доступ до публічної інформації» [3]. Громадяни мають можливість отримувати документи, рішення, розпорядження та інші офіційні матеріали, що розкривають діяльність вказаних установ. Такий доступ сприяє прозорості, публічності, підзвітності влади, а також підвищенню довіри до державних інституцій.

Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [4] встановлює обов'язок для всіх громадян повідомляти відповідні органи про будь-які відомі їм випадки порушення інформаційної безпеки, кіберінциденти та інші потенційні загрози. Це означає, що якщо громадяни стають свідками або дізнаються про спроби незаконного доступу до інформаційних систем, крадіжку даних, вірусні атаки або інші форми кіберзлочинності, вони повинні негайно інформувати про це компетентні органи. Такі повідомлення є ключовими для своєчасного реагування на кіберзагрози, запобігання їх поширенню та мінімізації можливих негативних наслідків.

З метою протидії ворожій кіберактивності основними суб'єктами забезпечення кібербезпеки держави завдяки провідній ролі Адміністрації Держспецзв'язку здійснювалася взаємодія щодо кіберзахисту з державними органами та представниками критичної інфраструктури, розроблялися необхідні інструкції для користувачів із попередження та розпізнавання кібератак, а також захисту та усунення наслідків. Слід розуміти, що кіберзагрози вже давно перестали бути чимось абстрактним, і поточна ситуація вимагає, щоб кожна людина, насамперед особовий склад Сил оборони, працівники державних установ, підприємств критичної інфраструктури дбали про власну кібербезпеку і пам'ятали, що можуть стати точкою входу для подальшої атаки ворога [5].

Також Україна продовжує поглиблювати співпрацю з партнерами у сфері кіберзахисту. Адже досвід України в боротьбі з кібератаками російського агресора допомагає не тільки нам, а й нашим партнерам у побудові дієвих національних та міжнародних систем кіберзахисту. Про зазначене свідчить інтерес міжнародної спільноти до інформації від українських фахівців на міжнародних заходах із кібербезпеки. Прикладами є недавня міжнародна конференція команд реагування на комп'ютерні надзвичайні події FIRST і міжнародна конференція з кібербезпеки Black Hat-2022. Україна постійно ділиться з партнерами даними про кіберзброю, яку застосовують російські хакери. Тому в липні цього року було підписано «Меморандум про взаєморозуміння між Держспецзв'язку та Урядовим офісом Республіки Словенія з інформаційної безпеки у сфері кіберзахисту» та відповідний документ щодо співпраці з Агентством з кібербезпеки та безпеки інфраструктури Департаменту національної безпеки Сполучених Штатів Америки (Cybersecurity and Infrastructure Security Agency). Аналогічно в серпні Україна уклала «Меморандум про взаєморозуміння у сфері кіберзахисту» з Республікою Польща.

Отже, забезпечення інформаційної безпеки є спільною відповідальністю держави та кожного громадянина. Законодавство України чітко регламентує обов'язки громадян у цій сфері, зокрема дотримання вимог щодо захисту персональних даних, конфіденційності інформації, кібербезпеки, а також авторського права на інтелектуальну власність. Виконання цих норм передбачає відповідальне поводження з особистою інформацією, використання надійних засобів захисту, уникання дій, що можуть спричинити витік або неправомірне використання даних, і своєчасне повідомлення про кіберінциденти. Така активна участь громадян є ключовим елементом у формуванні стійкої системи національної кібербезпеки. В умовах зростання кіберзагроз і продовження гібридної війни, що ведеться у цифровому просторі, кожен громадянин повинен усвідомлювати свою роль в питаннях захисту і безпеки. Завдяки відповідальній поведінці у цифровому середовищі, співпраці з державними органами та дотриманню чинного законодавства громадяни вносять вагомий внесок у захист не лише власної інформації, а й безпеки держави в цілому. Формування безпечного інформаційного середовища в Україні неможливе без широкої підтримки та усвідомленої участі всіх учасників цифрової взаємодії.

---

1. Захисти себе у кіберпросторі разом із проектом «Кібербезпека UA». *Кіберполіція України*. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/article/zaxystit-sebe-u-kiberprostor-i-razom-iz-proyektom-kiberbezpeka-ua-2703/> (дата звернення: 05.05.2025).

2. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 18.06.2024).

3. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. №32. Ст. 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

laws/show/2939-17#Text (дата звернення: 18.06.2024).

4. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. №45. Ст. 403. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 18.06.2024).

5. Як забезпечити захист кіберпростору України на тлі збройної агресії РФ. *АрміяInform*. 10.09.2022. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/09/10/yak-zabezpechytu-zahyst-kiberprostoru-ukrayiny-na-tli-zbrojnoyi-agresiyi-rf/> (дата звернення: 07.05.2025).

**Світлана МУСІЄНКО**

здобувач вищої освіти магістратури  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,

**Науковий керівник**

**Вікторія САВІЩЕНКО**

професор кафедри психології  
та педагогіки Дніпровського  
державного університету  
внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук,  
кандидат педагогічних наук, професор

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ  
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ  
ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**

Процес соціально-психологічної адаптації здобувачів вищої освіти до освітнього середовища є важливим аспектом успішної інтеграції студентів у нові умови життя та навчання. У сучасних реаліях освіта відіграє головну роль у формуванні компетентного, мобільного та конкурентоспроможного фахівця, здатного адаптуватися до змінних умов суспільства та ринку праці. Однак вступ до закладу вищої освіти супроводжується значними змінами у житті студента, що може спричиняти труднощі в адаптаційному періоді.

Серед основних викликів для студентів у цей період можна виокремити нові академічні вимоги, необхідність самостійної організації освітнього процесу, встановлення міжособистісних контактів у колективі та адаптацію до нових соціальних ролей. Особливо це актуально для першокурсників, які вперше стикаються з необхідністю самостійного вирішення багатьох питань, пов'язаних із навчанням та соціалізацією. Недостатній рівень адаптації може призводити до погіршення академічної успішності, зниження мотивації до навчання, емоційного виснаження, а в деяких випадках – навіть до відрахування з університету.

Одним із ключових чинників, що впливають на адаптацію студентів, є їхня мотивація до навчання. Бо мотивація виступає рушійною силою, яка

визначає ставлення до освітнього процесу, рівень активності у навчанні та здатність долати труднощі. Особливо важливим є формування внутрішньої мотивації, яка базується на інтересах, потребах і прагненнях самих студентів, а не на зовнішніх чинниках, таких як оцінки чи очікування оточуючих.

У сучасних дослідженнях дедалі більше уваги приділяється вивченню взаємозв'язку між мотивацією до навчання та успішністю адаптаційного процесу. Це пояснюється тим, що в умовах зростаючої конкуренції та швидких змін у суспільстві важливо забезпечити студентів не лише теоретичними знаннями, а й навичками саморегуляції, критичного мислення та ефективного управління власним емоційним станом.

Особливої актуальності ця тема набуває у зв'язку з глобальними змінами в освітній системі, такими як впровадження дистанційного навчання, цифровізації освітнього процесу та зміна підходів до комунікації між студентами та викладачами. Усе це створює нові виклики для адаптації студентів та вимагає пошуку інноваційних підходів до підтримки їхнього психологічного благополуччя.

Проблема мотивації досліджена українськими вченими: Т. Алексєєвою, Г. Баллом, О. Безгодковою, В. Гузенком, О. Гуменюк, Н. Головка та А. Черепахою, Р. Кириченко та А. Колодяжною, А. Коломійцем, О. Ковтуном, С. Максименком, А. Макліном, В. Москальцем, І. Руденко, В. Солдатенком та В. Татенком. Дослідження науковців охоплюють широкий спектр питань: теоретичні аспекти мотивації, її формування у студентів різних спеціальностей, вплив мотивації на успішність навчальної діяльності, а також її прикладне значення у професійній підготовці.

Питання адаптації досліджена українськими вченими, зокрема, Т. Алексєєвою, С. Ворожбит, О. Гуменюк, С. Дерев'янком, І. Дубровіною, Т. Дуткевич, Н. Завацькою та В. Харченком, О. Ковальчук, Л. Литвиною, В. Москальцем, І. Руденко, а також Л. Орбан-Лембрик. Їх праці охоплюють різні аспекти адаптації, включаючи психологічні, соціально-психологічні та освітні.

Адаптація є складним, багатовимірним і динамічним процесом, який забезпечує гармонійну взаємодію людини із зовнішнім середовищем. У психології цей процес розглядається як здатність індивіда змінювати свою поведінку, сприйняття та емоції відповідно до змін у навколишньому середовищі, водночас підтримуючи баланс між зовнішніми вимогами та внутрішніми потребами. Вперше концептуальні основи адаптації були закладені представниками класичного біхевіоризму, зокрема Джоном Б. Уотсоном, який наголошував на важливості взаємодії між стимулом і відповіддю у формуванні адаптивної поведінки.

Дослідження зарубіжних і українських вчених висвітлюють багатовимірний характер адаптації студентів до освітнього процесу, підкреслюючи значення когнітивних, емоційних та соціальних чинників. Зарубіжні автори, такі як Б. Скіннер, Р. Лазарус і Е. Десі, акцентують увагу на

ролі емоційного інтелекту, стратегіях подолання стресу та внутрішній мотивації у процесі адаптації. Українські вчені, зокрема С. Дерев'янка, Н. Завацька, О. Ковальчук та інші, зосереджуються на впливі соціальної підтримки, особистісних характеристик і специфіки освітнього середовища на адаптацію студентів. Таким чином, адаптація студентів є комплексним процесом, який потребує врахування як особистісних, так і соціальних факторів для забезпечення їхньої успішної інтеграції в освітнє середовище.

Навчальна мотивація здобувачів вищої освіти є важливим аспектом, який впливає на ефективність освітнього процесу, академічну успішність та професійний розвиток. Цей феномен викликає значний інтерес у психологів, педагогів та освітніх діячів, адже саме мотивація визначає ставлення студентів до навчання, їхню активність та здатність долати труднощі. Формування стійкої мотивації є одним із першочергових завдань освітнього середовища. Здобувачі вищої освіти стикаються з численними викликами: адаптацією до нових умов, високими академічними вимогами та необхідністю самостійного планування навчального процесу. У цьому контексті мотивація виступає основним рушієм, який дозволяє студентам зберігати інтерес до навчання та досягати високих результатів. Розуміння сутності, чинників та шляхів розвитку навчальної мотивації має важливе значення для створення ефективних методик підтримки студентів.

Емоційний компонент навчальної мотивації проявляється у задоволенні від досягнень і прагненні долати виклики. Студенти, які відчують радість від освітнього процесу, демонструють більшу активність і наполегливість. Водночас негативні емоції, такі як страх невдачі, можуть гальмувати навчальну діяльність.

Соціальний аспект навчальної мотивації включає взаємодію студента з викладачами, одногрупниками та родиною. Соціальна підтримка сприяє формуванню позитивного ставлення до навчання, тоді як її відсутність може знижувати мотивацію.

Таким чином, навчальна мотивація є багатокомпонентним феноменом, який визначає успішність освітнього процесу та формує ставлення студентів до навчання.

---

1. Алексєєва Т. В. Психологічні фактори та прояви процесу адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2004. 20 с.

2. Безгодкова О. В. Мотиваційна спрямованість як чинник успішності навчання студентів першого курсу: навчально-методичний посібник. Херсон: Херсонський державний університет, 2021. 135 с.

3. Головка Н., Черпаха А. Формування мотивації навчальної діяльності у студентів під час фахової підготовки. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2020. 98 с.

4. Гузенко В. В. Формування мотивації навчальної діяльності молодших школярів у процесі інтегрованого навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2013. 20 с.

5. Гуменюк О. Є. Психологія Я-концепції : навчальний посібник. Тернопіль: Економічна думка, 2004. 310 с.
6. Дерев'янка С. П. Емоційний інтелект як чинник соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05; Ін-т соц. та політ. психології АПН України. Київ, 2009. 20 с.
7. Завацька Н. Є., Харченко В. Є. Соціально-психологічні аспекти адаптації молоді до умов ринкової економіки: монографія; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ: Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2012. 227 с.
8. Кириченко Р. В., Колодяжна А. В. Психологічне дослідження навчально-професійної мотивації студентів. Київ: Київський національний університет технологій та дизайну, 2021. 114 с.
9. Ковальчук О. В. Психологічні особливості адаптації студентів до навчання у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2011. 20 с.
10. Коломієць А. А. Формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів технічних спеціальностей у процесі вивчення фізики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2017. 22 с.
11. Панасенко Е. А., Савіщенко В. М. Стресостійкість особистості в дискурсі психологічних досліджень. Габітус. Гельветика. 2024. № 66. С. 31-41. URL : <http://habitus.od.ua/66-2024>.
12. Руденко І. А. Психологічні особливості адаптації першокурсників до навчання у вищому навчальному закладі: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2015. 20 с.
13. Солдатенко В. І. Психологія особистості: Мотиваційний аспект. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. 344 с.

**Єгор НИКОЛЬСЬКИЙ**  
студент групи 30-КБ-22

**Науковий керівник:**  
**Ірина ДМИТРИШИН**  
викладач кваліфікаційної категорії,  
спеціаліст 1 категорії  
*(Відокремлений структурний підрозділ  
«Краматорський фаховий коледж  
промисловості, інформаційних  
технологій та бізнесу Донбаської  
державної машинобудівної академії»)*

## **РЕАЛІЗАЦІЯ ШИФРУВАННЯ МЕТОДОМ ЦЕЗАРЯ В КОДІ ЯК ПРАКТИЧНА ІЛЮСТРАЦІЯ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ КРИПТОГРАФІЇ**

**Тема та мотивація дослідження.** Дослідження присвячене розробці програмного коду мовою Python для реалізації шифру Цезаря, який вивчається в рамках дисципліни «Математичні основи криптографії», що викладається

студентам третього курсу Краматорського фахового коледжу промисловості, інформаційних технологій та бізнесу Донбаської державної машинобудівної академії за спеціальністю 125 «Кібербезпека та захист інформації». Цікавість до теми зумовлена поєднанням класичного математичного підходу із його практичним втіленням у програмуванні. Шифр Цезаря є одним із найпростіших, але водночас базових методів симетричного шифрування, що дозволяє краще зрозуміти принципи криптографічного захисту даних. З метою кращого розуміння принципів шифрування й програмування була розроблена програма, що реалізує шифрування та дешифрування тексту за алгоритмом Цезаря.

**Аналіз існуючих рішень** В умовах цифрової епохи захист інформації є вкрай важливим аспектом. Особливо в умовах воєнного стану зростає потреба у захищеній передачі даних, коли важливу інформацію потрібно передавати дистанційно, не ризикуючи її витоком. Використання криптографічних методів, навіть найпростіших, дозволяє забезпечити базовий рівень конфіденційності при передачі даних. Шифр Цезаря, заснований на принципі циклічного зсуву символів, є одним із перших і найзрозуміліших способів приховування повідомлень.

**Недоліки рішень.** Існуючі реалізації шифру Цезаря часто обмежуються лише написаними алфавітними символами в коді та не враховують додаткові аспекти, такі як обробка пробілів, пунктуації або можливість вибору алфавіту. Має низьку криптографічну стійкість, оскільки його легко зламати методом грубої сили або частотного аналізу. Ключове зміщення є статичним, а структура тексту зберігається, що спрощує дешифрування.

**Мова програмування та інструменти.** Програма реалізує шифрування та дешифрування тексту за допомогою шифру Цезаря, використовуючи мову Python. У ній символи зміщуються відповідно до заданого значення, змінюючи їх позицію в межах визначеного алфавіту. Код містить базові механізми роботи з рядками та індексами, а також враховує регістр символів. Нижче розглядаються основні принципи реалізації.

**Структура програми.** Оголошуємо функцію `caesar_cipher(text, shift, alphabet)`, яка приймає три аргументи:

- `text` – текст для шифрування або дешифрування;
- `shift` – числове значення зсуву;
- `alphabet` – використаний алфавіт.

**Алгоритм шифрування.** Визначення основних параметрів:

– Створюється змінна `result`, що міститиме зашифрований або дешифрований текст.

- Визначається довжина алфавіту  $n = \text{len}(\text{alphabet})$ .
- Для кожного символу `char` у `text`:

1. Якщо `char.lower()` міститься в `alphabet`, визначається його індекс  $\text{idx} = \text{alphabet.index}(\text{char.lower}())$ .

2. Обчислюється новий індекс  $\text{new\_idx} = (\text{idx} + \text{shift}) \% n$ , щоб

забезпечити циклічне зміщення.

3. Отримується новий символ `new_char = alphabet[new_idx]` з урахуванням реєстру.

4. Якщо `char` був у верхньому реєстрі, застосовується `.upper()`, інакше додається `new_char`.

**Алгоритм дешифрування.** Функція `caesar_cipher()` використовується повторно, але з від'ємним значенням зсуву, що дозволяє отримати вихідний текст.

**Зчитування та виконання програми.** У головному блоці `if __name__ == '__main__':` передбачено взаємодію з користувачем:

- використовується `input()` для введення тексту;
- `int(input())` для введення числового значення зміщення;
- викликається `caesar_cipher()` для шифрування та дешифрування.

### Код та реалізація шифрування Цезаря мовою Python:

```
1 alphabet = "абвгґдеежзиййклмнопрстуфхцщщья"
2 def caesar_cipher(text, shift, alphabet):
3     result = ""
4     n = len(alphabet)
5     for char in text:
6         if char.lower() in alphabet:
7             idx = alphabet.index(char.lower())
8             new_idx = (idx + shift) % n
9             new_char = alphabet[new_idx]
10            result += new_char.upper() if char.isupper() else new_char
11        else:
12            result += char
13    return result
14
15 if __name__ == "__main__":
16     text = input("Введіть текст для шифрування: ")
17     shift = int(input("Введіть значення зсуву: "))
18
19     encrypted_text = caesar_cipher(text, shift, alphabet)
20
21     decrypted_text = caesar_cipher(encrypted_text, -shift, alphabet)
22
23     print("Зашифрований текст:", encrypted_text)
24     print("Дешифрований текст:", decrypted_text)
```

Рис. 1. Код для алгоритму шифрування Цезаря мовою Python

```
Введіть текст для шифрування: Україна
Введіть значення зсуву: 24
Зашифрований текст: Кдіфгжф
Дешифрований текст: Україна
```

Рис. 2 Реалізація алгоритму шифрування Цезаря мовою Python

**Висновок.** Запропонована програма реалізує алгоритм шифру Цезаря мовою **Python**, демонструючи практичне застосування математичних принципів у криптографії. Використання **структурованого програмного**

**підходу** дозволяє ефективно виконувати шифрування та дешифрування тексту, забезпечуючи роботу з **українським алфавітом** та можливість розширення на інші мовні системи. Попри **простоту алгоритму**, його впровадження корисне для навчальних цілей, оскільки допомагає зрозуміти основні принципи криптографічного захисту інформації та реалізації програмних рішень для обробки текстових даних.

---

1. ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання». Київ, 2016. 16 с. (інформація та документація).

2. Калашнікова Н. В. Елементи алгебри та їх застосування в криптографії. Дніпропетровськ, РВВ ДНУ, 2015. 40 с.

**Владислав ОРЛОВ**

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Марина ЛОГІНОВА**

викладач кафедри цивільно-правових дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

## **ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ І ЧАСУ ВІДПОЧИНКУ ПРАЦІВНИКІВ**

Організація та правове регулювання робочого часу і часу відпочинку працівників є важливою складовою національної системи трудового права, яка має на меті забезпечення балансу між інтересами працівника та роботодавця. Особливого значення це питання набуває в умовах воєнного стану, коли трудові відносини в Україні зазнають істотних змін. Воєнні дії, масове переміщення населення, мобілізація та необхідність забезпечення безперебійної роботи критичної інфраструктури потребують гнучкого та ефективного правового регулювання праці. З одного боку, необхідно забезпечити безперервність виробничих процесів, з іншого – гарантувати реалізацію основоположних трудових прав працівників, зокрема права на відпочинок та безпечні умови праці. У зв'язку з цим дослідження правових норм, які регулюють робочий час і час відпочинку, а також практики їх

застосування в умовах особливого періоду, є вкрай актуальним і має не лише теоретичне, а й прикладне значення.

Правове регулювання робочого часу та часу відпочинку працівників в Україні зазнало суттєвих змін у зв'язку з введенням воєнного стану. Згідно із Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року №2136-IX роботодавцям надано право встановлювати тривалість робочого часу до 60 годин на тиждень для працівників, зайнятих на об'єктах критичної інфраструктури. Це положення дозволяє гнучко реагувати на потреби оборонної сфери та забезпечення життєдіяльності населення, проте водночас викликає занепокоєння щодо дотримання прав працівників на відпочинок та відновлення сил [1]. У контексті дистанційної роботи, яка стала поширеною формою зайнятості під час воєнного стану, виникають нові виклики щодо регулювання робочого часу. В умовах воєнного стану роботодавець може запроваджувати дистанційну роботу без укладення письмового трудового договору, що змінює традиційні підходи до організації праці та вимагає оновлення нормативно-правової бази [2]. Порівняльний аналіз правового регулювання робочого часу та часу відпочинку в Україні та Фінляндії, виявляє значні відмінності у підходах до забезпечення прав працівників. Зокрема, у Фінляндії профспілкові організації відіграють ключову роль у захисті прав працівників, забезпечуючи гідні умови праці через колективні договори, тоді як в Україні відсутній правовий механізм одержання державних та соціальних гарантій моряками, що погіршує їхнє становище [3].

У світлі міжнародного досвіду Ткаченко В. С. аналізує правове регулювання періодів відпочинку у зарубіжних країнах, зокрема в Європейському Союзі. Дослідження підкреслює важливість дотримання міжнародних стандартів, встановлених Міжнародною організацією праці та директивами ЄС, які визначають мінімальні вимоги до періодів відпочинку, включаючи щорічні оплачувані відпустки та перерви для відпочинку та харчування [4]. Верховний Суд України також висловив свою позицію щодо дотримання законодавства про робочий час та час відпочинку в умовах воєнного стану. У постановках від 06 червня 2024 року у справі № 440/5921/23 та від 25 липня 2024 року у справі №440/2334/23 Суд наголосив на необхідності дотримання вимог законодавства щодо обов'язкової наявності у водіїв транспортних засобів усіх визначених документів під час дії режиму надзвичайної ситуації, зокрема медико-біологічного характеру, та запровадження особливого правового режиму воєнного стану [5].

Крім загальних положень про тривалість робочого часу, особливої уваги потребують норми, що регулюють надурочну роботу, чергування, змінний графік та роботу в нічний час. В умовах воєнного стану надурочні години можуть застосовуватися частіше, що вимагає підвищеної уваги з боку держави до гарантування відповідної компенсації. Відповідно до статті 106 Кодексу законів про працю України за надурочну роботу має виплачуватись підвищена

оплата, однак на практиці в умовах нестабільної економіки та обмеженого фінансування державних і приватних підприємств ці норми часто порушуються [6]. Певні зміни зазнали і положення щодо часу відпочинку. Право працівника на щоденний та щотижневий відпочинок є базовим елементом забезпечення трудових прав. У той же час Закон № 2136-IX допускає скорочення щотижневого безперервного відпочинку з 42 до 24 годин, що хоч і відповідає мінімальним міжнародним стандартам, проте суттєво впливає на відновлення працездатності людини [1]. Сучасна трудова політика України має тенденцію до гнучкості, проте вона не повинна суперечити принципам гуманізації праці та охорони здоров'я працівників, особливо в умовах загального соціального напруження [7].

Отже, у сучасних умовах воєнного стану в Україні правове регулювання робочого часу і часу відпочинку набуло нових викликів та пріоритетів, що зумовлено необхідністю адаптації трудових норм до потреб національної безпеки, мобільності працівників і гнучкості організації праці. Законодавчі зміни, зокрема Закон України №2136-IX, надали роботодавцям широкі повноваження щодо встановлення режиму праці, що дало змогу забезпечити стабільну роботу підприємств критичної інфраструктури. Проте така лібералізація несе й ризики – послаблення соціального захисту працівників, порушення балансу між працею та відпочинком, а також зниження ефективності відновлення трудових ресурсів. Аналіз норм трудового права свідчить про необхідність законодавчого удосконалення у плані посилення гарантій права на відпочинок, належну компенсацію за надурочну роботу та запровадження дієвих механізмів контролю за дотриманням трудових прав у надзвичайних умовах. Також важливою є гармонізація українського трудового законодавства з міжнародними стандартами, зокрема актами Міжнародної організації праці та директивами Європейського Союзу. Досвід європейських країн демонструє, що ефективна взаємодія між державою, роботодавцями та профспілками може забезпечити дотримання прав працівників навіть у кризових ситуаціях.

---

1. Ворона Н. Робота та відпочинок у воєнний час. *Податки & бухоблік*, № 54, Липень, 2022. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2022/july/issue-54/article-121429.html>

2. Мельничук О., Мельничук М., Павліченко І. Правове регулювання та особливості застосування дистанційної роботи в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2022. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/258225>.

3. Дмитренко Д. О. Правове регулювання робочого часу і часу відпочинку моряків в Україні та Фінляндії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2021. URL : <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/238470>.

4. Ткаченко В. С. Щодо питання правового регулювання періоду відпочинку у зарубіжних країнах. *Київський часопис права*, 2024. URL : <https://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/453>.

5. Робочий час та час відпочинку в умовах воєнного стану: висновки Верховного Суду. *Вища школа адвокатури НААУ*, 2024. URL: <https://www.hsa.org.ua/lectors/polishhuk->

viktoriya-2-3/articles/robocii-cas-ta-cas-vidpocinku-v-umovax-vojenno-go-stanu-visnovki-verhovnogo-sudu.

6. Кодекс законів про працю України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

7. Логінова М. М. Актуальні проблеми правового регулювання робочого часу в умовах воєнного стану. *Збірник наукових праць ДДУВС. Серія: Право*, 2023. URL: [https://scholar.google.com/scholar\\_lookup?title=Актуальні+проблеми+правового+регулювання+робочого+часу+в+умовах+воєнного+стану&author=Логінова+М.&publication\\_year=2023](https://scholar.google.com/scholar_lookup?title=Актуальні+проблеми+правового+регулювання+робочого+часу+в+умовах+воєнного+стану&author=Логінова+М.&publication_year=2023).

**Руслана ОТКИДАЧ**

здобувач вищої освіти

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Ірина ТИЩЕНКОВА**

доцент кафедри адміністративно-

правових дисциплін та публічного

управління Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

## **ПРАКТИКА ЄСПЛ ЯК ОРІЄНТИР ДЛЯ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ**

У сучасних умовах адміністративне судочинство в Україні потребує постійного вдосконалення з урахуванням стандартів справедливого суду, ефективного захисту прав і належної процесуальної форми. Важливим орієнтиром для національної судової практики виступають рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), які не лише конкретизують зміст Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а й формують підхід до тлумачення ключових правових категорій у сфері публічно-правових спорів.

Рішення ЄСПЛ, будучи офіційним тлумаченням положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованої Україною у 1997 р. [9], визнаються джерелом права в українській правовій системі відповідно до положень ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [1]. Вони зобов'язують національні суди не лише враховувати відповідні правові позиції, а й адаптовувати процесуальні норми з урахуванням встановлених стандартів. ЄСПЛ та практика ЄСПЛ виявляють типові структурні проблеми адміністративного судочинства, а також визначають стандарти доступу до суду, обґрунтованості судових рішень, розумних строків розгляду справ та

ефективного судового захисту громадян у спорах із державними органами [2, с. 167]. Це зумовлює необхідність критичного осмислення рішень Суду як інструменту гармонізації національного адміністративного процесу з європейськими правовими стандартами.

Рішення ЄСПЛ не лише розкривають зміст понять «справедливий суд», «ефективний засіб юридичного захисту», «розумний строк», а й формують уніфіковані підходи до їх застосування у конкретних правових ситуаціях. У своїх рішеннях Суд встановлює загальнообов'язкові стандарти, які визначають належні межі дискреції державної влади, забезпечення змагальності, рівності сторін та дотримання належної правової процедури. Завдяки цьому практика ЄСПЛ відіграє роль орієнтиру для держав у формуванні внутрішніх процесуальних правил, здатних забезпечити ефективний судовий захист у публічно-правових спорах.

В українському правовому полі практика ЄСПЛ визнається джерелом права, обов'язковим до врахування судами усіх юрисдикцій, на підтвердження чого можна навести приклади із практики останніх років. У справі № 916/3120/24 Господарський суд Одеської області послався на практику ЄСПЛ у справах «Кудла проти Польщі», «Вернілло проти Франції», «Фрідлендер проти Франції», «Верцішевська проти Польщі» та «Капуано проти Італії», наголошуючи на необхідності дотримання судами принципу розгляду справи упродовж розумного строку [10]. У тексті ухвали по справі №201/1635/20 Дніпровський апеляційний суд згадав справи «Мікаллеф проти Мальти», «Мезнарич проти Хорватії» в контексті питання самовідводу суддів задля дотримання принципу неупередженості суду [11]. У постанові від 02.07.2019 по справі №753/10895/15-ц Велика Палата Верховного Суду, враховуючи рішення ЄСПЛ, визнала необхідність перегляду справи у зв'язку з порушенням статті 8 Конвенції [12].

Згідно із Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» правові позиції ЄСПЛ мають застосовуватись як при тлумаченні положень Конвенції, так і під час вирішення конкретних судових справ [1]. Особливої ваги вона набуває у сфері адміністративного судочинства, де значна частина спорів стосується обмеження прав особи діями або бездіяльністю органів влади, що потребує особливої уваги до принципів верховенства права, належної правової процедури та пропорційності втручання у права. Тобто можна констатувати, що практика ЄСПЛ виступає не лише орієнтиром для судового розгляду, але й критерієм оцінки ефективності самого адміністративного процесу як правового механізму захисту прав.

Рішення Суду не лише конкретизують положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, але й виявляють системні проблеми національної правової системи, зокрема в сфері адміністративного судочинства, серед яких варто виокремити невиконання судових рішень, надмірну тривалість розгляду справ, обмежений доступ до правосуддя,

зловживання процесуальними правами та незавершеність судової реформи, що у сукупності ставлять під сумнів ефективність національного механізму захисту прав людини. Як приклад, наведемо кілька характерних справ ЄСПЛ.

Однією з найпоширеніших проблем, яку фіксує ЄСПЛ у справах проти України, є порушення розумних строків розгляду справ. У справі «Бурмич та інші проти України» (заяви №№ 46852/13, 47786/13, 54125/13, 56605/13 та 3653/14) Суд констатував системне невиконання державою обов'язку забезпечити своєчасний розгляд справ та виконання судових рішень, що порушує ч. 1 ст. 6 Конвенції [3]. Це рішення підкреслює необхідність реформування процедурних механізмів для забезпечення ефективного правосуддя [4].

У справі «Лучанінова проти України» (заява №16347/02) ЄСПЛ встановив, що відмова національних судів у розгляді справи через формальні підстави без належного обґрунтування порушує право на доступ до суду. Суд зазначив, що надмірний формалізм у застосуванні процесуальних норм може призвести до порушення статті 6 Конвенції [5].

У справі «Краєва проти України» (заява № 72858/13) Суд констатував, що заявниця не мала ефективного засобу юридичного захисту щодо порушення її прав митними органами [6]. Це рішення вказує на необхідність удосконалення національних механізмів захисту прав у сфері публічно-правових відносин.

У справі «Яковлєва проти України» (заява № 42010/13) ЄСПЛ встановив порушення принципу неупередженості суду, що є складовою права на справедливий судовий розгляд. Суд зауважив, що національні суди не забезпечили достатніх гарантій неупередженості, що порушує статтю 6 Конвенції [7].

Ці рішення ЄСПЛ демонструють суттєві проблеми, що існують в адміністративному судочинстві України, та вказують на необхідність реформування процесуальних механізмів для забезпечення ефективного захисту прав і свобод громадян.

Виявлені Європейським судом з прав людини порушення у справах проти України зумовили необхідність зміни підходів національної адміністративної юрисдикції. Адміністративні суди поступово почали враховувати стандарти ЄСПЛ як обов'язкові орієнтири у тлумаченні норм процесуального права, особливо у справах щодо доступу до суду, дотримання розумних строків, гарантій неупередженості та ефективного судового захисту.

На практиці це виявляється у більш критичному підході до дій органів публічної влади, зростанні ролі принципу пропорційності, а також у посиленні гарантій рівності сторін. У низці рішень Верховного Суду спостерігається посилення аргументації з посиланням на практику ЄСПЛ, що сприяє уніфікації правозастосування відповідно до міжнародних стандартів. Така практика не лише підвищує якість судового розгляду, а й зміцнює довіру до адміністративної юстиції як ефективного інструмента захисту прав особи у

публічно-правових спорах.

Отже, практика Європейського суду з прав людини є важливим орієнтиром для розвитку адміністративного процесу в Україні. Вона дозволяє не лише виявити структурні проблеми правозастосування, а й запропонувати дієві підходи до їх подолання. Правові позиції ЄСПЛ конкретизують зміст процесуальних гарантій та формують стандарти, яких повинні дотримуватись національні суди при розгляді публічно-правових спорів [8, с. 24-25]. З урахуванням рішень ЄСПЛ адміністративні суди України демонструють поступову трансформацію підходів до розгляду справ: посилюється акцент на ефективності судового захисту, справедливості процедури та забезпеченні балансу між публічними інтересами та правами особи. Така практика сприяє не лише гармонізації правозастосування, а й посиленню авторитету адміністративної юстиції як складової правової держави.

---

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV : станом на 2 груд. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 01.06.2025).

2. Пироговська В. О., Маслоva Н. Г., Рудой К. М. Вплив міжнародного права на адміністративне судочинство України. *Успіхи і досягнення у науці. Серія : Право*. Вид. гр. «Наукові перспективи». 2025. № 3(13). С. 162-176.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 : станом на 1 серп. 2021 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text) (дата звернення: 01.06.2025).

4. Справа «Бурмич та інші проти України» (Заява № 46852/13 та інші) : Рішення Європ. суду з прав людини від 12.10.2017 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-192193> (дата звернення: 30.05.2025)

5. Справа «Лучанінова проти України» (Заява № 16347/02) : Рішення Європ. суду з прав людини від 09.06.2011. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974\\_788#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_788#Text) (дата звернення: 01.06.2025).

6. Справа «Краєва проти України» (Заява №72858/13) : Рішення Європ. суду з прав людини від 13.01.2022. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974\\_h08#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_h08#Text) (дата звернення: 01.06.2025).

7. Справа «Яковлєва проти України» (Заява №50704/15) : Рішення Європ. суду з прав людини від 14.12.2023. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974\\_j43#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_j43#Text) (дата звернення: 01.06.2025).

8. Волік В., Шамара Р. Вплив практики Європейського суду з прав людини на правозастосовну діяльність в Україні: сучасний стан та перспективи. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право*. 2024. № 28. С. 20-27.

9. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР : станом на 13 берез. 2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр#Text> (дата звернення: 03.06.2025).

10. Рішення Господарського суду Одеської області від 13.02.2025 по справі №916/3120/24. Опендатабот : веб-ресурс. URL: <https://opendatabot.ua/court/125355556-45d96b7c6680acfd4ae5d835972f0> (дата звернення 04.06.2025).

11. Ухвала Дніпровського апеляційного суду по справі № 201/1635/20, Провадження №22-ц/803/7046/24 . Опендатабот : веб-ресурс. URL: <https://opendatabot.ua/court/121340375-1b05f59911c192c79293aca0e24fb4d3> (дата звернення: 04.06.2025).

1. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 02.07.2019 по справі № 753/10895/15-ц. Zakononline : веб-ресурс. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/82885744> (дата звернення: 04.06.2025).

**Максим ПАВЛІЙ**

курсант н.г. ДР-341 факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник :**

**Кристина РЕЗВОРОВИЧ**

завідувач кафедри  
цивільно-правових дисциплін  
факультету підготовки фахівців  
для підрозділів кримінальної поліції  
Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, доцент

## **ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ**

В умовах стрімкого розвитку технологій штучного інтелекту (ШІ) правове регулювання інтелектуальної власності в Україні постає як одне з найактуальніших питань. Традиційно інтелектуальна власність розглядалася як результат творчої діяльності людини, однак з появою та активним застосуванням ШІ виникає новий виклик: як розпоряджатися результатами творчості, що створюються машинами, а не людьми. Це питання потребує перегляду та адаптації чинного законодавства, яке наразі орієнтоване на традиційні форми авторства та патентування.

Конституція України гарантує право на інтелектуальну власність як невід'ємну складову приватної власності, захищаючи результати інтелектуальної діяльності. Однак постає питання: чи можуть продукти творчості, створені штучним інтелектом, вважатися об'єктами інтелектуальної власності та хто в такому разі має визнаватися правовласником – розробник ШІ, компанія-власник технології чи сам алгоритм?[1].

Законодавство України наразі не надає чіткої відповіді щодо правового

статусу результатів, створених штучним інтелектом. На відміну від традиційної авторської діяльності, де автором є фізична особа, яка безпосередньо створила твір, у випадку зі штучним інтелектом виникає правова прогалина. Особливо гостро це питання постає у сфері патентування. Згідно зі статтею 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» право на одержання патенту має автор винаходу, яким визнається фізична особа, інтелектуальною працею якої створено винахід або корисну модель. Таким чином, алгоритм або система штучного інтелекту не може бути визнана автором у розумінні чинного законодавства, що створює юридичну колізію, якщо такий винахід був створений без участі людини [2].

На міжнародному рівні ситуація також не є однозначною. В багатьох країнах існують аналогічні питання щодо авторства та патентування, створеного ШІ. Наприклад, в США американське патентне відомство не реєструє патенти на винаходи, якщо їх автором є лише алгоритм без участі фізичної особи. Таке регулювання зумовлене тим, що за умов традиційної правової системи лише людина може бути визнана автором чи правовласником.

Проте з розвитком ШІ міжнародна спільнота все більше звертає увагу на необхідність створення нових правових механізмів для захисту інтелектуальної власності, що виникає в результаті роботи алгоритмів. Проблему авторства та прав власності слід переглядати в контексті не лише національних законодавств, але й в рамках міжнародних угод та конвенцій, таких як **Бернська конвенція** та **ТРІПС**. Вони визначають загальні стандарти для охорони авторських прав, однак не враховують специфіки технологій ШІ, що потребує нових підходів [4].

Одним з важливих напрямів є адаптація патентного законодавства, щоб воно могло враховувати створення інтелектуальних продуктів з використанням ШІ. Нові технології в галузях медицини, фармацевтики, інженерії та робототехніки потребують оновлених механізмів патентування, здатних регулювати результати, створені з участю або без участі людини [5].

Не менш важливим є питання захисту від несанкціонованого використання результатів творчості, створених ШІ. Враховуючи, що ШІ може генерувати нові продукти без участі людини, постає питання, як запобігти незаконному використанню таких розробок. Зокрема, чи можливо визнати ці результати патентованими та забезпечити їх охорону від плагіату чи несанкціонованого використання?

З огляду на ці виклики, Україні необхідно звернути увагу на розвиток правового поля для інтелектуальної власності, створеної з використанням ШІ. Законодавство повинно бути гнучким та адаптованим до нових технологій, забезпечуючи рівний доступ до патентування та захисту авторських прав для всіх учасників ринку. Тільки через своєчасне оновлення законодавства можна створити умови для розвитку національних технологій, підтримки інновацій та забезпечення конкурентоспроможності України на міжнародній арені [6].

Адаптація законодавства в цій сфері дозволить Україні не лише забезпечити належний захист прав інтелектуальної власності, а й створити сприятливе середовище для розвитку новітніх технологій, зокрема в таких перспективних сферах, як штучний інтелект, біотехнології та робототехніка.

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 02.05.2025).

2. Закон України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» від 15 грудня 1993 року № 3687-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text> (дата звернення: 02.05.2025).

3. Андріяш В. Державна етнополітика США в порівнянні з Україною в умовах глобалізації. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2023. 328 с.

4. World Intellectual Property Organization. Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works URL: <http://www.wipo.int>. (дата звернення: 02.05.2025).

5. World Trade Organization. Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) URL: <http://www.wto.org>. (дата звернення: 02.05.2025).

6. United States Patent and Trademark Office (USPTO). Guidelines on Patentability of Inventions Created by Artificial Intelligence – 2021. – URL: <https://www.uspto.gov>. – (дата звернення: 02.05.2025).

#### **Андрій ПАВЛЮК**

курсант 2-го курсу факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

#### **Науковий керівник:**

#### **Михайло ФРОЛОВ**

доцент кафедри цивільно-правових  
дисциплін факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук, доцент

### **РОЛЬ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В ЗАПОБІГАННІ КОРУПЦІЇ ПІД ЧАС ФІНАНСУВАННЯ ПОТРЕБ У СФЕРІ ОБОРОНИ**

У сучасних умовах воєнного стану в Україні особливої ролі набуває питання належного функціонування системи фінансового контролю, що має забезпечити законність, ефективність та цільове використання державних

ресурсів, насамперед у сфері оборонного фінансування. З огляду на те, що оборонний сектор став одним із головних пріоритетів бюджетної політики України, обсяги видатків на військові потреби значно зросли. Водночас активізація корупційних ризиків, пов'язаних із розподілом та використанням цих ресурсів, вимагає підвищеної уваги до системи контролю з боку держави, правоохоронних та фінансових органів.

Гарашук В. М. визначив поняття «фінансовий контроль» як врегульована нормативними актами діяльність державних та недержавних контролюючих органів спеціальної фахової спрямованості, яка здійснюється шляхом проведення ревізій, перевірок, інших процесуально визначених контрольних дій і має на меті забезпечення законності й дисципліни у сфері фінансових та господарських правовідносин, викриття порушень фінансового та господарського законодавства, усунення недоліків у їх застосуванні, притягнення винних до правової відповідальності, а також надання допомоги підконтрольній структурі в налагодженні справи на об'єкті [1, с. 91]. Як зазначає Бражко О. В., оскільки процес фінансування оборонних потреб під час воєнного стану істотно відрізняється від фінансового забезпечення у мирний час, система управління публічними фінансами та здійснення фінансового контролю потребує посиленої уваги. Це зумовлено необхідністю забезпечення раціонального та ефективного використання бюджетних коштів для ведення бойових дій, а також задоволення базових соціальних потреб населення [2, с. 36].

Варто зазначити, що в умовах воєнного стану законодавче регулювання фінансового контролю, зокрема в частині податкових перевірок, зазнало суттєвих змін, спрямованих на баланс між забезпеченням надходжень до бюджету та недопущенням надмірного тиску на бізнес. Так, на початку повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України був запроваджений мораторій на проведення податкових перевірок відповідно до ст. 69 підрозділу 10 розділу XX Податкового кодексу України (у редакції Закону України 03.03.2022 №2118-IX), що зумовлено необхідністю мінімізації адміністративного навантаження на платників податків у кризовий період [3].

Однак із часом з метою забезпечення сталого надходження коштів до державного бюджету та недопущення зловживань, законодавець поступово відновлював окремі види перевірок. Зокрема, Касьяненко Л. М. у своїй праці звертає увагу на те, що були поновлені камеральні перевірки податкових декларацій із заявленим бюджетним відшкодуванням ПДВ, а згодом – і камеральні перевірки платників єдиного податку четвертої групи [4, с. 60].

Важливо наголосити, що податкова дисципліна, навіть в умовах війни, залишається фундаментом фінансової стабільності держави. Адже від сумлінного виконання платниками податків своїх зобов'язань прямо залежить фінансування обороноздатності, надання матеріально-технічного забезпечення Збройним Силам України та соціальної підтримки населення.

На сучасному етапі в Україні існує багаторівнева система фінансового

контролю, до якої залучено Рахункову палату, Державну аудиторську службу, Державну податкову службу, Державну казначейську службу, Державну митну службу, Бюро економічної безпеки та Національне антикорупційне бюро, Міністерство фінансів та інші контролюючі органи місцевої влади.

У свою чергу, як зазначає М. В. Баран, з метою мінімізації корупційних ризиків у сфері використання публічних фінансів державна політика повинна ґрунтуватися на принципах прозорості, підзвітності та ефективного контролю. Одним із пріоритетних напрямів має стати впровадження комплексного моніторингу фінансових потоків, зокрема проведення систематичних перевірок декларацій про доходи не лише державних службовців, а й членів їхніх сімей [5, с. 167].

У межах сучасної моделі фінансового контролю особливу увагу слід приділяти міжнародній співпраці. Участь України у спільних проєктах із міжнародними фінансовими інституціями (Світовий банк, МВФ, ЄБРР тощо) дозволить не лише залучити інвестиції, а й впровадити кращі практики контролю за витрачанням бюджетних коштів. Розроблення таких проєктів має супроводжуватись прозорими механізмами звітності, зокрема – на рівні оборонних закупівель.

Одним із перспективних напрямів удосконалення фінансового контролю в умовах воєнного стану є цифровізація перевірочних процедур, впровадження автоматизованих систем виявлення нелегальних схем, а також розширення повноважень незалежних антикорупційних органів. За словами Коробцової Д. В., важливо забезпечити правову визначеність та нормативне закріплення нових механізмів фінансового моніторингу як на етапі розподілу, так і використання публічних коштів [6, с. 144].

Водночас, ефективність контролю залежить не лише від процедур, а й від суб'єктивного чинника – доброчесності посадових осіб, їхньої відповідальності та прозорості у прийнятті рішень. У зв'язку з цим необхідним є постійне підвищення професійної компетентності фахівців, залучених до здійснення фінансового контролю, а також створення умов для громадського моніторингу та участі інститутів громадянського суспільства.

Таким чином, фінансовий контроль в умовах фінансування оборонних потреб має виконувати як превентивну, так і репресивну функцію. Він повинен гарантувати, що кожна бюджетна гривня, спрямована на потреби оборони, буде використана за призначенням, ефективно та відкрито. Без належного контролю навіть найкращі бюджетні рішення залишаються лише на папері, не трансформуючись у реальні дії.

У сучасних умовах війни та загроз національній безпеці посилення фінансового контролю є ключовим інструментом боротьби з корупцією в оборонній сфері. Для забезпечення його ефективності необхідно вдосконалити нормативну базу, розширити повноваження контролюючих органів, цифровізувати перевірочні процедури та забезпечити підзвітність перед суспільством. Тільки за умов системного та професійного підходу до

фінансового контролю можливо створити передумови для стійкого функціонування сектору безпеки та оборони навіть в умовах надзвичайних викликів.

1. Гаращук В. М. Ознаки, функції та система фінансового контролю в Україні. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2002. Вип.4. с. 87-93.
2. Бражко О. В., Верительник С. М. Управління публічними фінансами та контроль за їх використанням в період воєнного стану. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 4. С. 35-39.
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану : Закон України від 03.03.2022 №2118-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text> (дата звернення: 27.05.2024).
4. Касьяненко Л. М. Правове регулювання податкових перевірок під час воєнного стану. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*. 2023. №2(11). С. 56-65.
5. Баран М. В. Вдосконалення оподаткування та податкового контролю в Україні у період воєнного стану. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2025. №1(15). С. 162-170.
6. Коробцова Д. В. Правове забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 141-146.

### **Артур ПАНТЮШЕНКО**

курсант 2-го курсу факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

### **Науковий керівник:**

### **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**

завідувач кафедри цивільно-правових  
дисциплін факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, доцент

## **РЕСТИТУЦІЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ: ПОНЯТТЯ, ПІДСТАВИ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА**

Реституція є однією з фундаментальних правових конструкцій у цивільному праві, яка виконує функцію відновлення правового стану, що існував до вчинення правопорушення або укладення недійсного правочину.

Згідно з чинним Цивільним кодексом України (далі – ЦК України), зокрема статтями 216 та 1212, реституція є наслідком визнання правочину недійсним і виражається у взаємному поверненні сторонами одержаного за цим правочином. У цьому контексті вона виконує як охоронну, так і відновлювальну функції, повертаючи учасників цивільного обороту в попередній правовий стан.

Поняття реституції в українському праві нерозривно пов'язане з концепцією недійсності правочинів. Відповідно до частини першої статті 216 ЦК України у разі недійсності правочину кожна із сторін зобов'язана повернути другій стороні все одержане за правочином. Якщо ж повернення неможливе в натурі, то має бути відшкодовано вартість одержаного. Такий підхід свідчить про майновий характер інституту реституції, що базується на принципі справедливості та балансу інтересів сторін [1, с.56].

Варто наголосити, що реституція в цивільному праві не є самостійним способом захисту, а є наслідком недійсності правочину. Її правова природа полягає в тому, що вона спрямована на усунення наслідків, які виникли внаслідок порушення вимог закону щодо форми, змісту чи волевиявлення учасників правочину. Таким чином, реституція є похідною правовою категорією, що виникає із визнання правочину недійсним.

Окремого аналізу потребують підстави для застосування реституції. Закон передбачає декілька варіантів: повна, часткова та одностороння реституція. Вони виникають у різних юридичних ситуаціях залежно від природи порушення. Повна реституція застосовується, коли обидві сторони діють добросовісно і не порушили імперативних норм. Часткова реституція виникає у випадках, коли одна сторона не може повернути майно повністю або частково. Одностороння ж реституція, згідно з частиною третьою статті 216 ЦК України, застосовується, коли правочин укладено з порушенням закону, і одна із сторін діяла недобросовісно або з протиправною метою.

Правова природа реституції полягає не лише в поверненні майна, а й у відновленні юридичного балансу між сторонами, який було порушено. У цьому аспекті вона виконує не тільки компенсаційну, але й запобіжну функцію, оскільки забезпечує повагу до чинного законодавства та дисциплінує учасників цивільного обороту. Це дозволяє цивільному праву зберігати стабільність і передбачуваність [2, с.164].

Реституція як правовий інститут перебуває на межі між договірним і деліктним зобов'язанням. З одного боку, вона виникає в межах договірного правовідношення, з іншого – після визнання правочину недійсним зобов'язання трансформується в обов'язок повернення безпідставно набутого. Таким чином, між реституцією та інститутом зобов'язань із безпідставного збагачення (статті 1211–1215 ЦК України) існує тісний функціональний зв'язок.

На практиці реалізація реституції стикається з низкою проблем, зокрема при визначенні можливості повернення майна в натурі. Часто об'єктом

правочину є майно, яке було спожито або знищене, або ж його повернення суперечить закону чи інтересам третіх осіб. У таких випадках на перший план виходить питання справедливої компенсації, яке вирішується судом з урахуванням усіх обставин справи [3, с. 171].

Реституція не застосовується у випадках, коли правочин був укладений з метою, що суперечить інтересам суспільства чи держави. Згідно з частиною п'ятою статті 216 ЦК України у разі вчинення правочину з умислом обох сторін, спрямованим на досягнення протиправної мети, жодна з них не має права вимагати повернення виконаного. Це положення виконує важливу превентивну функцію та відображає принцип *nemo auditur propriam turpitudinem allegans* – ніхто не може посилається на власну протиправність.

У межах європейського цивільного права реституція розглядається як ключовий інструмент для відновлення порушених майнових прав, особливо в контексті неправомірних дій, таких як шахрайство, помилка або незаконне збагачення. Згідно з Принципами європейського договірної права (PECL) та Принципами уніфікованого європейського приватного права (DCFR) реституція діє як обов'язковий наслідок недійсності договору, що повертає сторони до первинного стану. Наприклад, у Німеччині §812 Цивільного кодексу (BGB) встановлює загальне правило про повернення безпідставно отриманого майна. Це положення активно застосовується судами в практиці, особливо в справах щодо недійсних угод або подвійної оплати [4, с.149].

Французьке право також приділяє велику увагу реституції, особливо в межах наслідків розірвання договору або його визнання недійсним. Статті Цивільного кодексу Франції передбачають повернення всього отриманого за недійсним договором, що вважається загальноприйнятою нормою. Суди, як правило, дотримуються принципу «*restitutio in integrum*» – повне відновлення сторін у становищі, в якому вони перебували до укладення угоди. Реституція може застосовуватися не лише до речей, а й до вигод, отриманих унаслідок користування майном, що відображає широту її дії в європейському праві.

У США концепція реституції має дещо інший, більш гнучкий характер і розвивалася здебільшого через прецедентне право. Американське право визнає реституцію як форму справедливого (*equitable*) відшкодування, що може застосовуватись навіть у випадках, коли традиційне правове відшкодування (*damages*) є неможливим або несправедливим. Відомий приклад – справа *Great-West Life & Annuity Ins. Co. v. Knudson* (2002), у якій Верховний суд США розглядав питання про можливість повернення коштів як засобу реституції. Хоча рішення було обмеженим, воно демонструє складність і багатогранність підходу до цієї категорії в американській юриспруденції [5, с. 58].

Узагальнюючи, європейські системи цивільного права, такі як німецька чи французька, надають реституції формалізованого, кодифікованого вигляду, тоді як американське право застосовує її через прецеденти та принципи справедливості. В обох випадках реституція виконує важливу функцію –

запобігання безпідставному збагаченню та забезпечення балансу інтересів сторін у цивільному обігу.

Значення інституту реституції особливо зростає у період нестабільності, коли мають місце численні правопорушення у сфері обігу майна, фінансових зловживань або зловживань у сфері правочинності. Саме тому реституція є необхідним інструментом у забезпеченні правової визначеності, стабільності цивільного обороту та захисту прав добросовісних учасників.

Законодавець чітко окреслює межі застосування реституції та водночас залишає простір для судового розсуду при визначенні обсягу та способу її реалізації. Це дає змогу враховувати індивідуальні обставини кожної справи, що відповідає принципу верховенства права та забезпечення справедливості [6, с. 47].

У системі засобів юридичного реагування на недійсні правочини реституція має пріоритетне значення, оскільки дозволяє уникнути ускладнення правовідносин, запобігає виникненню нових спорів та зберігає статус-кво. Водночас її застосування потребує виваженого підходу, що враховує як формальні підстави, так і фактичний стан справ.

Отже, реституція у цивільному праві України є складним інститутом, що поєднує норми матеріального і зобов'язального права, має гнучку правову природу та виконує ключову роль у відновленні порушеного правопорядку. Її подальше осмислення, узагальнення судової практики та розвиток доктрини залишаються актуальними завданнями сучасної правової науки.

---

1. Великанова М. М. Правові наслідки недійсності правочинів: реституція чи кондикція? *Нове українське право*. 2023. № 1. С. 54-59.

2. Таш'ян Р. І. Недійсність правочину у цивільному праві України : дис. д-ра. юрид. наук : 12.00.03. Р. І. Таш'ян ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, М-во освіти і науки України. Харків, 2024. 353 с.

3. Спасибо І. Про доктринальні засади реституції власності. *Право України*. 2021. № 5. С. 167-177.

4. Лихвар В. В. Міжнародно-правове регулювання застосування субституції (різновид реституції) як форми матеріальної відповідальності держав. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 2025, № 1, С. 147-151.

5. Доляновська І. М., Карасьов В. І. Реституція як складовий елемент перехідного правосуддя. *Legal Bulletin*, 2024, вип. 2(12), С. 56-60.

6. Бахаєва А. С. Поняття реституції та її види. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2021. № 4. С. 45-49.

**Ілля ПАНЧЕНКО**

курсант 2 курсу факультету підготовки  
фахівців для органів досудового  
розслідування Національної поліції  
України Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник :**

**Кристина РЕЗВОРОВИЧ**

завідувач кафедри цивільно-правових  
дисциплін факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, доцент

**ЗАХИСТ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ  
ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ  
В КОНТЕКСТІ ВОЄННОГО СТАНУ**

У зв'язку з оголошенням воєнного стану відповідно до Указу Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року та подальшим його продовженням, в державі почали діяти особливі правові режими, які частково змінили механізми реалізації та захисту прав фізичних осіб, у тому числі немайнових.

Особисті немайнові права фізичної особи регулюються Цивільним кодексом України (далі – ЦК України). Основою для їх правового захисту є статті 270-294 ЦК України, які визначають особисті немайнові права як такі, що не мають економічного змісту та нерозривно пов'язані з особистістю фізичної особи. До них належать: право на життя (ст. 281), на здоров'я (ст. 283), на повагу до гідності та честі (ст. 277), на недоторканність приватного життя (ст. 307) [1], на таємницю кореспонденції (ст. 31 Конституції України та ст. 301 ЦК України), право на ім'я (ст. 294), право на інформацію про стан здоров'я (ст. 286) [2].

З початком війни значно зросла кількість випадків порушення цих прав. Зокрема, у зв'язку з веденням бойових дій та окупацією окремих територій було зафіксовано масові порушення права на життя, гідність і недоторканність приватного життя. Водночас держава, відповідно до статті 64 Конституції України, має право тимчасово обмежувати деякі права і свободи громадян під час воєнного стану, окрім тих, що не підлягають обмеженню навіть у надзвичайних обставинах (наприклад, право на життя, свободу від катувань, право на правову допомогу).

Водночас органи державної влади, зокрема Офіс Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, активно здійснюють моніторинг дотримання прав людини під час дії воєнного стану. Надзвичайно важливу роль відіграють правозахисні організації, які фіксують порушення прав, допомагають громадянам звертатися до суду, у тому числі через електронні сервіси [3].

Щодо судового захисту, то у відповідності до статті 16 ЦК України кожна особа має право на судовий захист своїх особистих немайнових прав. Аналізуючи рішення Північного апеляційного господарського суду у справі № 910/15838/24, можна прослідкувати важливі аспекти захисту немайнових прав у господарських правовідносинах України. Ця справа ілюструє, як юридичні особи можуть захищати свою ділову репутацію та інші немайнові активи в рамках господарського судочинства. Суд, розглядаючи апеляційну скаргу, керувався положеннями статей 94, 201 Цивільного кодексу України та статті 20 Господарського кодексу України, які закріплюють право на захист ділової репутації суб'єктів господарювання. Особливістю даної справи є те, що вона демонструє специфіку доказування у справах про захист немайнових прав у бізнес-середовищі, де репутаційні втрати можуть призвести до суттєвих економічних наслідків. Рішення суду підкреслює важливість балансу між свободою підприємницької діяльності та необхідністю захисту немайнових прав учасників господарських відносин, що є критичним аспектом розвитку справедливого бізнес-середовища в Україні [4].

Також важливим є захист персональних даних у період війни, який гарантується Законом України «Про захист персональних даних» та доповнюється положеннями ст. 32 Конституції України. Порушення цього права можуть мати серйозні наслідки, зокрема в умовах кібервійни та інформаційних атак [5].

На основі наукової статті Віталія Михайловича Деменка «Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи» можна зробити висновок про комплексну природу захисту немайнових прав в українському законодавстві. Автор ґрунтовно досліджує ключові характеристики особистих немайнових прав, серед яких їх невідчужуваність, нерозривний зв'язок з особистістю та немайновий характер. У статті висвітлено механізми правового захисту цих прав, зокрема можливість звернення до суду з вимогами припинення порушень та застосування заходів захисту. Особливу увагу автор приділяє правовому статусу цих прав від моменту народження громадянина та їх невідчужуваності, а також розмежуванню особистих немайнових прав фізичних та юридичних осіб, що має важливе значення для розуміння системи цивільно-правового захисту в Україні [6, с. 1063].

Таким чином, незважаючи на дію воєнного стану з 24 лютого 2022 року, механізми правового захисту особистих немайнових прав фізичних осіб залишаються чинними та доступними.

У складних умовах воєнного часу особливого значення набуває

ефективність правозахисних механізмів, швидкість реагування судової системи та збереження балансу між потребами безпеки держави й фундаментальними правами людини.

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
2. Цивільний кодекс України: від 16 січ. 2003 р. № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
3. Офіційний сайт Омбудсмена України. URL : <https://ombudsman.gov.ua>.
4. Постанова Північного апеляційного господарського суду від 20 травня 2025 року за справою №910/15838/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127457198>
5. Про захист персональних даних : від 1 черв. 2010 р. № 2297-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
6. Деменко В. М., Логінова М. В. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи // Proceedings of IV International Scientific and practical conference June 19-21, 2023. Київ. 2023. С. 1061-1063.

**Володимир ПАНШИН**

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Олександр КАРПЕНКО**

старший викладач кафедри вогневої підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ  
ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ  
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

В умовах сучасного світу, де безпека та оборона держави стають все більш актуальними, важливість тактико-спеціальної та вогневої підготовки здобувачів вищої освіти не підлягає сумніву. Система освіти повинна адаптуватися до нових викликів, забезпечуючи якісну підготовку фахівців, здатних до ефективного виконання завдань у сфері національної безпеки.

Тактико-спеціальна підготовка включає в себе формування знань, навичок і вмінь, необхідних для виконання спеціальних завдань у складних умовах. Вогнева підготовка в свою чергу охоплює вивчення правил поведіння зі зброєю, техніки стрільби, а також підготовку до дій у бойових умовах.

Викладання тактико-спеціальної та вогневої підготовки може бути організоване за модульним принципом. Це дозволяє здобувачам освіти поступово засвоювати матеріал, спершу отримуючи теоретичні знання, а згодом переходячи до практичних занять.

Використання інтерактивних методів, таких як симуляції, рольові ігри, тактичні тренування, дозволяє активізувати пізнавальну діяльність студентів і підвищити ефективність засвоєння матеріалу. Це сприяє розвитку критичного мислення та швидкого реагування на зміни в обстановці. Впровадження сучасних технологій, таких як віртуальна та доповнена реальність, може значно підвищити якість підготовки. Ці технології дозволяють проводити навчання в безпечному середовищі, моделюючи різноманітні сценарії бойових дій [1].

Важливим аспектом є індивідуалізація навчання, що передбачає врахування особистісних якостей і професійних потреб студентів. Це може включати в себе корекційні заняття для тих, хто потребує додаткової підтримки. Розробка навчальних планів: навчальні плани повинні бути адаптованими до специфіки професійної діяльності випускників з урахуванням актуальних вимог.

Постійне підвищення кваліфікації викладачів: викладачі повинні постійно оновлювати свої знання та навички, впроваджуючи нові методи і технології навчання.

Співпраця з військовими установами: налагодження тісної співпраці з військовими та спеціальними структурами може сприяти отриманню актуальних знань та практичних навичок.

Упровадження зазначених методичних аспектів викладання тактико-спеціальної та вогневої підготовки в навчальні заклади вищої освіти вже дає позитивні результати. Наприклад, у деяких університетах, де використовуються інтерактивні методи та сучасні технології, спостерігається підвищення рівня залученості студентів та їхньої мотивації до навчання. Студенти відзначають, що практичні заняття у вигляді симуляційних ігор дозволяють краще усвідомлювати теоретичні аспекти та їхнє застосування в реальних умовах [2].

Попри позитивні результати існують також певні виклики, що стоять перед викладачами та навчальними закладами:

1. Обмежені ресурси. Впровадження нових технологій і методів навчання вимагає значних фінансових вкладень. Не всі навчальні заклади мають необхідні ресурси для оснащення лабораторій та навчальних приміщень сучасним обладнанням.

2. Недостатня підготовка викладачів. Не всі викладачі мають достатній рівень підготовки для роботи з новими технологіями та інтерактивними методами. Це потребує систематичного підвищення їхньої кваліфікації.

3. Адаптація до змін. Зміни в навчальних програмах та методах можуть стикатися з опором з боку деяких викладачів і студентів, які звикли до традиційних форм навчання.

Перспективи розвитку [3]:

1. Співпраця з бізнесом. Партнерство з приватним сектором може відкрити нові можливості для фінансування навчальних проєктів, а також забезпечити доступ до сучасних технологій і практик.

2. Міжнародні програми обміну. Участь у міжнародних програмах обміну для викладачів та студентів може забезпечити новий досвід і впровадження кращих практик навчання з інших країн.

3. Наукові дослідження. Поглиблені наукові дослідження у сфері тактико-спеціальної та вогневої підготовки можуть стати основою для розробки нових навчальних матеріалів і курсів.

Отже, навчально-методичні аспекти викладання тактико-спеціальної та вогневої підготовки є важливими для формування висококваліфікованих фахівців у сфері національної безпеки. Використання сучасних технологій, інтерактивних методів навчання та індивідуального підходу сприятиме підвищенню ефективності навчального процесу, забезпечуючи здобувачів освіти необхідними знаннями та навичками для успішного виконання завдань у складних умовах.

---

1. Актуальні питання фізичної та тактико-спеціальної підготовки здобувачів вищої освіти: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (17 листопада 2023 р.) / за заг. ред. О. А. Чичкан. Львів: ЛьвДУВС, 2023. 166 с.

2. Матросов М. В., Атаманенко І. О., Арабаджі О. М. Методичні рекомендації щодо викладання вогневої підготовки в підрозділах Національної гвардії України. *Молодий вчений* № 11 (75) (2019). С. 146–150.

3. Мислива О., Лопаєва О. Оптимізація вогневої підготовки поліцейських. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 12 березня 2021 р.). Дніпро: ДДУВС, 2021. С. 210–212.

**Володимир ПАНШИН,  
Данило ЮРЧЕНКО**

курсанти 2 курсу факультету підготовки  
фахівців для органів досудового  
розслідування Національної поліції  
України Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

*Науковий керівник:*

**Володимир БАРАВА**

доцент кафедри оперативно-розшукової  
діяльності Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук, доцент

## **СОЦІАЛЬНИЙ ТА ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ТА ОСІБ, ЯКІ ЗАЛУЧАЮТЬСЯ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Оперативно-розшукова діяльність (ОРД) відіграє головну роль у забезпеченні безпеки держави, боротьбі зі злочинністю та захисті суспільного порядку. Зважаючи на специфіку та підвищений рівень ризиків, які супроводжують виконання завдань у цій сфері, держава зобов'язана забезпечити належний соціальний і правовий захист осіб, залучених до виконання оперативно-розшукових завдань.

Соціальний та правовий захист працівників оперативних підрозділів та осіб, які залучаються до оперативно-розшукової діяльності, регулюється рядом законодавчих актів України. Основним нормативним документом є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1]. Статті 12 та 13 цього Закону передбачають спеціальні правові гарантії для осіб, які виконують оперативно-розшукові завдання. Зокрема, держава гарантує таким особам захист їхнього життя, здоров'я та майнових прав. Важливим елементом законодавчої бази є також Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [2], який встановлює права осіб, які здійснюють діяльність, пов'язану з підвищеними ризиками. Окрім цього, ряд постанов Кабінету Міністрів України визначає порядок виплат компенсацій, пільг, а також умови отримання соціальної допомоги для осіб, залучених до виконання завдань ОРД.

Соціальний захист працівників оперативних підрозділів та осіб, які залучаються до оперативно-розшукової діяльності, є одним із пріоритетів державної політики у сфері захисту прав і свобод громадян. По-перше,

передбачено обов'язкове страхування життя і здоров'я таких осіб. Якщо працівник оперативного підрозділу або особа, залучена до ОРД, зазнає ушкоджень під час виконання службових обов'язків, держава зобов'язана виплатити компенсацію. У разі загибелі працівника оперативного підрозділу його родичам надаються одноразові виплати, а також ряд пільг у сфері соціального забезпечення, освіти, охорони здоров'я. По-друге, працівники оперативних підрозділів мають право на пільгове пенсійне забезпечення. Строк служби в таких підрозділах зараховується до трудового стажу на пільгових умовах, що дозволяє їм отримувати підвищені пенсійні виплати [3, с. 11]

Правовий захист осіб, залучених до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, охоплює кілька важливих аспектів. По-перше, це захист від посягань на їхнє життя, здоров'я та майно. Законодавство передбачає, що у випадку загрози життю або здоров'ю особи, яка залучена до ОРД, держава забезпечує її особисту безпеку. Це включає можливість надання охорони, зміни місця проживання, а також інших заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків. По-друге, особи, які беруть участь у виконанні оперативно-розшукових завдань, мають правові гарантії, пов'язані з їхньою процесуальною недоторканністю. Зокрема, під час залучення до слідчих дій такі особи можуть користуватися послугами адвоката та іншими правами, передбаченими кримінальним та адміністративним законодавством. Важливим моментом є також те, що період залучення до ОРД може бути зарахований до їхнього трудового стажу, що забезпечує додатковий соціальний захист [4, с. 9].

Незважаючи на чітко визначені правові гарантії, на практиці виникає ряд проблем, що заважають повноцінній реалізації прав осіб, залучених до оперативно-розшукової діяльності. Однією з основних проблем є недостатнє фінансування програм соціального забезпечення. Це часто призводить до затримок у виплатах компенсацій, недофінансування медичного обслуговування та невиконання обіцянок щодо пільг для сімей загиблих працівників. Крім того, на практиці виникає питання про правовий статус осіб, які співпрацюють з оперативними підрозділами на основі усних домовленостей або тимчасових угод. Відсутність чіткої регламентації їх статусу ускладнює процес захисту їхніх прав у випадку отримання травм або загрози життю під час виконання завдань. Також недостатньо врегульоване питання відповідальності за розкриття інформації про осіб, які співпрацюють з правоохоронними органами, що підвищує ризики для їхньої безпеки.

Соціальний та правовий захист працівників оперативних підрозділів і осіб, які залучаються до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, є важливою складовою забезпечення ефективної боротьби зі злочинністю та захисту національної безпеки. Хоча законодавча база України передбачає низку правових і соціальних гарантій для таких осіб, на практиці існують значні проблеми, пов'язані з фінансуванням та чіткістю регулювання окремих аспектів їхнього захисту. Вирішення цих проблем потребує вдосконалення чинного законодавства, підвищення рівня фінансування соціальних програм та

посилення контролю за виконанням гарантій щодо захисту прав та інтересів осіб, залучених до оперативно-розшукової діяльності.

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII : станом на 9 серп. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 29.03.2025).

2. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII : станом на 1 січ. 2025 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 29.03.2025).

3. Халимон С. І., Філіппов С. О., Мота А. Ф., Бомбергер І. Л., Білецький В. О. Диференціація правового регулювання соціального і правового захисту оперативних працівників та осіб, які надають допомогу оперативним підрозділам. *Правовий часопис Донбасу*. 2023. № 2 (83). С. 10–17.

4. Половніков В., Прокопченко Т. Окремі проблемні питання соціального та правового захисту учасників оперативно-розшукової діяльності в Державній прикордонній службі України. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: юридичні науки*. 2019. Вип. 4. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn\\_2019\\_4\\_](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2019_4_)

### **Олексій ПЕТРУШИН**

курсант факультету підготовки фахівців  
для органів досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ,

### ***Науковий керівник:***

### **Сергій АБРАМОВ,**

старший науковий співробітник  
науково-дослідної лабораторії з  
підготовки військ Київського інституту  
Національної гвардії України,  
кандидат технічних наук, доцент

### **Юлія СИНИЦІНА**

доцент кафедри інформаційних  
технологій Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
кандидат технічних наук, доцент

## **ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ПІДХОДИ**

У контексті стрімкого прогресу в галузі штучного інтелекту та глибокого навчання зростає актуальність формування методологічно обґрунтованих підходів до порівняння нейромережових моделей. Різноманітність архітектур, методів навчання та критеріїв оцінювання ускладнює вибір найбільш

придатного рішення для конкретного практичного застосування. Методологія порівняльного аналізу забезпечує можливість об'єктивно оцінити ефективність, інтерпретованість, стійкість до змін даних і ресурсну ефективність моделей. Формування чітких критеріїв оцінювання та уніфікованих підходів сприятиме підвищенню прозорості, надійності та адаптивності систем ШІ у таких сферах, як медицина, фінанси, управління та кібербезпека. Отже, вивчення методологічних засад порівняльного аналізу нейромереж є важливим кроком до раціонального вибору моделей, їх удосконалення та успішної інтеграції в реальні прикладні завдання.

Основою дослідження актуальних питань щодо методологічних аспектів порівняльного аналізу моделей штучного інтелекту за результатами ретроспективного аналізу стали дослідження видатних українських та закордонних науковців, таких як І. Головченко, Ю. Кравець, А. Лавренко, Т. Міщенко, А. Шевчук, G. Hinton, Y. LeCun, I. Goodfellow, Ch. Bishop, Y. Bengio [1-8]. Аналіз останніх публікацій з даної проблематики показав, що питання методологічних аспектів порівняльного аналізу моделей штучного інтелекту є недостатньо вивченим та актуальним щодо ефективності нейромережових моделей та розробки підходів до оптимізації.

Актуальність роботи обумовлена недостатністю вивченості методологічних підходів до порівняльного аналізу моделей штучного інтелекту, що ускладнює обґрунтований вибір оптимальної моделі для конкретних завдань. Швидкий розвиток технологій штучного інтелекту та зростання їх застосування у різних сферах вимагають розробки ефективних методів оцінки та порівняння моделей, враховуючи їх продуктивність, адаптивність, обчислювальну складність та інші ключові характеристики. Відсутність єдиних критеріїв оцінки ускладнює інтеграцію штучного інтелекту в критично важливі галузі, такі як медицина, фінанси, безпека та автономні системи.

Метою дослідження є комплексний аналіз існуючих методологій порівняльного аналізу моделей штучного інтелекту, розробка та обґрунтування критеріїв оцінки їх ефективності, а також створення рекомендацій щодо вибору оптимальних підходів для різних сфер застосування.

Модель штучного інтелекту (ШІ) – це математична структура або алгоритм, здатний навчатися на даних і робити прогнози чи приймати рішення без явного програмування для кожного конкретного завдання. Такі моделі варіюються від простих лінійних регресій до складних нейронних мереж, які імітують роботу людського мозку. До основних методів порівняльного аналізу моделей штучного інтелекту потрібно віднести: теоретичний аналіз; SWOT-аналіз; експериментальний аналіз; метод багатокритеріального аналізу (MCDM); аналіз продуктивності та масштабованості; аналіз інтерпретованості та прозорості моделей; аналіз ризиків та безпеки; кейсовий аналіз (Case Study).

На основі проведеного дослідження визначено, що для проведення комплексного дослідження порівняльного аналізу моделей штучного інтелекту

доцільно використовувати поєднання теоретичних, експериментальних та аналітичних методів. Це дозволить отримати об'єктивні результати та визначити найефективніші підходи до застосування ШІ в різних сферах. За результатами аналізу визначено, що для повноцінного порівняльного аналізу моделей штучного інтелекту необхідно комбінувати кілька методів. Поєднання теоретичного контент-аналізу, SWOT-аналізу та експериментального аналізу (Benchmarking) дозволить отримати всебічну оцінку моделей ШІ та зробити обґрунтований вибір оптимального рішення. Запропонована узагальнена методика та алгоритм порівняльного аналізу моделей штучного інтелекту складається з таких основних етапів: визначення мети та критеріїв аналізу; вибір моделей для аналізу; теоретичний аналіз моделей; практичне тестування моделей (Benchmarking); порівняльний аналіз результатів; формулювання висновків та рекомендацій. Окреслено, що до основних ключових характеристик моделей штучного інтелекту, що досліджувались у роботі (ChatGPT (OpenAI) та Gemini (Google DeepMind)), потрібно віднести такі: архітектура та основа навчання; обробка та генерація тексту; контекстна довжина та пам'ять; можливості кодування та математичних обчислень; адаптивність та персоналізація; безпека та етичність. За результатами аналізу визначено, що ChatGPT краще підходить для генерації тексту, програмування та ведення діалогів, тоді як Gemini вирізняється мультимодальністю, інтеграцією з Google-сервісами та глибшим аналізом даних. Обидві моделі мають унікальні сильні сторони та можуть бути ефективними для різних завдань. В той же час, якщо ж важливі фактологічна точність, мультимодальна обробка даних і доступ до актуальної інформації, то Gemini буде кращим варіантом. Також в рамках дослідження було розроблено код для автоматизованого тестування (Python-скрипт), який може бути застосовано до інших моделей ШІ за наведеною вище методикою та категоріями. Практичне застосування тестування можна використовувати для: оцінки продуктивності чат-ботів для бізнесу (яка модель краще підходить для підтримки клієнтів); тестування моделей у наукових дослідженнях; розробки гібридних систем. За результатами комплексного порівняння аналіз обраних моделей на основі запропонованих критеріїв визначено, що GPT-4 демонструє кращі результати у творчих завданнях та поясненнях коду, в той же час Gemini 1.5 працює швидше, але іноді дає менше розгорнутих пояснень. Обидві моделі добре справляються з фактологічними запитамі, але можуть формулювати відповіді по-різному. У питаннях етики та безпеки обидві моделі поведуться відповідально. Отже, моделі ШІ ChatGPT (OpenAI) для подальшого розвитку важливо зосередитися на розширенні мультимедійних можливостей, підвищенні автономності використання та вдосконаленні інтеграції з реальними даними, що дозволить зміцнити конкурентні позиції моделі. В той же час для підвищення конкурентоспроможності Gemini (Google DeepMind) варто зосередитися на розширенні можливостей мобільного використання, вдосконаленні генерації коду та покращенні заходів з безпеки даних, що

дозволить зміцнити її позиції серед провідних ШІ-моделей.

Практичне значення дослідження полягає у розробці науково-обґрунтованих рекомендацій щодо вибору та порівняння моделей штучного інтелекту на основі запропонованих критеріїв оцінки. Отримані результати можуть бути використані: у науково-дослідній сфері – для подальшого розвитку методологічних основ оцінки моделей ШІ, аналізу їхньої продуктивності та адаптивності до різних умов застосування; у навчальному процесі – при викладанні дисциплін, пов'язаних зі штучним інтелектом, машинним навчанням, аналізом даних та інтелектуальними системами; у сфері розробки ШІ-рішень – для вдосконалення підходів до вибору оптимальних моделей залежно від поставлених завдань, що сприятиме підвищенню ефективності їх використання у різних галузях, таких як медицина, фінанси, промисловість тощо; у практичній діяльності компаній – для оцінки та впровадження найбільш ефективних моделей штучного інтелекту відповідно до їх бізнес-потреб. Таким чином, результати дослідження можуть бути корисними як для наукової спільноти, так і для практичних розробників, що займаються впровадженням штучного інтелекту у реальні завдання.

---

1. Шевченко А. І., Рамазанов С. К., Купцова Є. О. Штучний інтелект і проблеми інтелектуалізації: стратегія розвитку, структура, методологія, принципи і проблеми. *Artificial intelligence*, 2020, 4: 14-23.. 2020. № 4. С. 14-23.

2. Бажан Т.О. Порівняльний аналіз методів машинного навчання для побудови прогнозів. *Сучасний захист інформації*. 2024. № 4(60). С. 125-130.

3. Рижко О., Крайнікова Т., Крайніков Е. Моделі використання штучного інтелекту в контексті життєвих практик української молоді. *Образ*. 2023. Вип. 3 (43). С. 111-122.

4. Синиціна Ю. П., Рижков Е. В., Станіна О. Д. Штучний інтелект: що змінилося за 50 років Theoretical foundations of engineering. Tasks and problems: collective monograph / Boiko T., Boiko P., – etc. – International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2021. 485 p. Available at : DOI- 10.46299/ISG.2021.MONO.44TECH.III.

5. Синиціна Ю. П. Штучний інтелект як інструмент інформаційної безпеки державних і комерційних установах Moderní aspekty vědy: XXVI. Díl mezinárodní kolektivní monografie /Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Instituts.r.o., 2022. str. 588 – 599.

6. Синиціна Ю. П. Інтелектуальні системи підтримки прийняття рішень у процесі управління інформаційною безпекою в галузі освіти Innovations in the Education of the Future: Integration of Humanities, Technical and Natural Sciences: International collective monograph, FIT CTU in Prague, 2023 Georgian Aviation University. Prague, Czech Republic. – 570 – 586.

7. Петрушин О. В., Синиціна Ю. П. Алгоритм проведення порівняльного аналізу моделей штучного інтелекту. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 21 бер. 2025 р.) ; у 2-х ч. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. Ч. II С. 465-468.

8. Петрушин О. В., Синиціна Ю. П. Огляд методів проведення порівняльного аналізу моделей штучного інтелекту. Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (21 лютого 2025 року) / упоряд. У. О. Цмоць. Львів : Львів. держ. ун-т внутр.справ, 2025. С. 396-398.

**Олексій ПЕТРУШИН**

курсант факультету підготовки фахівців  
для органів досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ

***Науковий керівник:***

**Юлія СИНИЦІНА**

доцент кафедри інформаційних  
технологій Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
кандидат технічних наук, доцент

**МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛЕЙ  
ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПОРІВНЯЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ**

У час стрімкого зростання значущості ШІ та глибокого навчання виникає потреба у чіткій методології порівняння нейромереж. Велика кількість моделей і способів їх оцінювання ускладнює вибір найбільш ефективного варіанта. Методологічний аналіз допомагає краще зрозуміти, яка модель є більш надійною, адаптивною та ефективною щодо витрат ресурсів. Стандартизація підходів дозволяє підвищити довіру до ШІ у ключових галузях. Тому глибоке осмислення методів порівняння є запорукою ефективного використання нейромереж у реальному світі. Дослідження методологічних підходів до порівняльного аналізу нейромереж дозволяє розробити універсальні критерії оцінки, що сприятимуть підвищенню якості, надійності та застосовності моделей у різних сферах, таких як медицина, фінанси, кібербезпека та автоматизовані системи управління. Таким чином, розробка комплексної методології порівняльного аналізу нейромережевих моделей є актуальним завданням, яке забезпечить об'єктивне оцінювання, покращення ефективності та прискорене впровадження ШІ-рішень у практичну діяльність.

Основою дослідження актуальних питань щодо методології порівняльного аналізу нейромережевих моделей стали дослідження видатних українських та закордонних науковців, таких як Шевчук А., Кравець Ю., Головченко І., Лавренко А., Міщенко Т., Geoffrey Hinton, Yann LeCun, Ian Goodfellow, Christopher Bishop, Yoshua Bengio [1-8]. Аналіз останніх публікацій з даної проблематики показав, що питання методології порівняльного аналізу нейромережевих моделей є недостатньо вивченим та актуальним щодо ефективності нейромережевих моделей та розробки підходів до оптимізації.

Актуальність роботи обумовлена як недостатністю вивченості теми в цілому, так і відсутністю уніфікованого підходу до порівняльного аналізу нейромережових моделей, що зумовлено різноманітністю архітектур, методів навчання та критеріїв оцінки, та ускладнює вибір оптимальної моделі для спеціальних завдань. Актуальність роботи обумовлена як недостатністю вивченості теми в цілому, так і відсутністю уніфікованого підходу до порівняльного аналізу нейромережових моделей, що зумовлено різноманітністю архітектур, методів навчання та критеріїв оцінки, та ускладнює вибір оптимальної моделі для спеціальних завдань.

Об'єктом дослідження є нейромережові моделі та методи їх порівняльного аналізу, що дозволяють оцінювати продуктивність, надійність та ефективність застосування в різних галузях.

Метою дослідження є комплексний (гібридний) аналіз існуючих підходів до порівняння нейромережових моделей, визначення ключових критеріїв їх оцінки та розробка науково-методичних рекомендацій щодо вибору найбільш ефективних моделей для різних завдань штучного інтелекту.

Модель штучного інтелекту (ШІ) – це алгоритм або набір алгоритмів, які навчаються на даних і здатні виконувати завдання, що зазвичай вимагають людського інтелекту, такі як розпізнавання образів, обробка природної мови, прийняття рішень та інші.

До основних характеристик моделі ШІ потрібно віднести: навчання на даних: моделі ШІ «навчаються», аналізуючи великі обсяги даних, виявляючи закономірності та зв'язки; здатність до адаптації: після навчання модель може застосовувати отримані знання до нових, невідомих даних; виконання завдань: моделі ШІ розробляються для виконання конкретних завдань, таких як класифікація, регресія, генерація тексту тощо.

Порівняльний аналіз нейронних мереж – це метод дослідження, який передбачає систематичне зіставлення різних типів нейронних мереж з метою виявлення їхніх особливостей, переваг, недоліків та ефективності в різних умовах і для різних типів завдань.

Основні поняття порівняльного аналізу нейронних мереж:

Нейронна мережа – обчислювальна модель, що складається з взаємопов'язаних штучних нейронів і здатна до навчання на основі даних.

Архітектура нейромережі – структура організації шарів і зв'язків між ними (наприклад, перцептрон, згорткова нейронна мережа, рекурентна мережа).

Гіперпараметри – налаштування моделі, які впливають на процес навчання (кількість шарів, розмір пакету, швидкість навчання тощо).

Метрики якості – показники, що використовуються для оцінки ефективності роботи моделі (точність, повнота, F1-міра, обчислювальні витрати).

Характеристики порівняльного аналізу:

Мета: виявлення найефективнішої моделі для конкретного типу задачі

або набору даних.

Критерії порівняння: точність класифікації або прогнозування; швидкість і стабільність навчання; стійкість до перенавчання; обчислювальна ефективність; інтерпретованість результатів.

Основні підходи до порівняльного аналізу нейронних мереж: експериментальне тестування моделей на однакових наборах даних; застосування однакових метрик і умов навчання; аналіз результатів у кількісному та якісному вимірах.

На основі проведеного дослідження було з'ясовано, що порівняльний аналіз нейромереж базується на системному вивченні архітектур, продуктивності, стійкості та адаптивності моделей у різних умовах застосування. Встановлено ключові категорії, пов'язані з таким аналізом, зокрема: типи моделей, сфери застосування, методи тренування, а також зв'язок із суміжними поняттями, як-от ефективність, точність, узагальнення та масштабованість. У процесі дослідження було проаналізовано основні методи оцінювання, включно з автоматизованими бенчмарками (наприклад, MMLU, BIG-bench, HumanEval), людською оцінкою, A/B тестуванням, аналізом галюцинацій та застосуванням різноманітних метрик (BLEU, ROUGE, BERTScore, FID, IoU тощо). Це дозволило систематизувати сучасні підходи до вимірювання якості моделі відповідно до специфіки завдань. За результатами аналізу було встановлено, що різні архітектури, зокрема GPT, BERT, Gemini, T5 та інші, демонструють різну ефективність залежно від завдань: генерація тексту, класифікація, обробка зображень тощо. GPT-4, наприклад, відзначається високою генеративною якістю та гнучкістю, тоді як Gemini має кращу мультимодальність. Кожна архітектура має компроміси між швидкістю, точністю, ресурсомісткістю та пояснюваністю. За результатами дослідження сформульовано рекомендації щодо вибору нейромережових моделей з урахуванням типу завдання, обсягу даних, доступних ресурсів, потреб у точності, стійкості до галюцинацій, інтерпретованості та адаптивності. Запропоновано комбіноване використання метрик та методів аналізу, включаючи гібридні підходи, що поєднують автоматизоване оцінювання з експертною перевіркою та A/B тестуванням у реальному середовищі.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та вдосконаленні методології порівняльного аналізу нейромережових моделей, що сприятиме ефективному вибору оптимальних архітектур для різних сфер застосування штучного інтелекту. Результати дослідження можуть бути використані в різних галузях, що використовують штучний інтелект, таких як автоматизація процесів, фінансовий сектор, медицина, кібербезпека та інші.

---

1. Шевченко А. І., Рамазанов С. К., Купцова Є. О. Штучний інтелект і проблеми інтелектуалізації: стратегія розвитку, структура, методологія, принципи і проблеми. *Artificial intelligence*. 2020. № 4. С. 14-23.

2. Бажан Т. О. Порівняльний аналіз методів машинного навчання для побудови

прогнозів. *Сучасний захист інформації*. 2024. № 4(60). С. 125-130.

3. Рижко О., Крайнікова Т., Крайніков Е. Моделі використання штучного інтелекту в контексті життєвих практик української молоді. *Образ*. 2023. Вип. 3 (43). С. 111-122.

4. Синиціна Ю. П., Рижков Е. В., Станіна О. Д. Штучний інтелект: що змінилося за 50 років Theoretical foundations of engineering. Tasks and problems: collective monograph / Boiko T., Boiko P., etc. International Science Group. Boston : Primedia eLaunch, 2021. 485 p. Available at : DOI- 10.46299/ISG.2021.MONO.44TECH.III.

5. Синиціна Ю. П. Штучний інтелект як інструмент інформаційної безпеки державних і комерційних установах Moderní aspekty vědy: XXVI. Díl mezinárodní kolektivní monografie /Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Instituts.r.o., 2022. str. 588 – 599.

6. Синиціна Ю. П. Інтелектуальні системи підтримки прийняття рішень у процесі управління інформаційною безпекою в галузі освіти Innovations in the Education of the Future: Integration of Humanities, Technical and Natural Sciences: International collective monograph, FIT CTU in Prague, 2023 Georgian Aviation University. Prague, Czech Republic. – 570 – 586.

7. Петрушин О. В., Синиціна Ю. П. Алгоритм проведення порівняльного аналізу моделей штучного інтелекту. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 21 бер. 2025 р.) ; у 2-х ч. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. Ч. II С. 465-468.

9. Петрушин О. В., Синиціна Ю. П. Огляд методів проведення порівняльного аналізу моделей штучного інтелекту. Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (21 лютого 2025 року) / упоряд. У. О. Цмоць. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2025. С. 396-398.

### **Вадим ПИВОВАРОВ**

курсант 3 курсу факультету підготовки  
фахівців для органів досудового  
розслідування Національної поліції  
України Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

### **Науковий керівник:**

### **Андрій ЗАХАРКО**

доцент кафедри кримінального процесу  
Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук

## **ЗАПОБІЖНИЙ ЗАХІД У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Тримання під вартою є найсуворішим запобіжним заходом, що застосовується в межах кримінального провадження та передбачає істотне обмеження основоположних прав людини. Із запровадженням воєнного стану

в Україні, відповідно до Указу Президента від 24 лютого, відбулося чимало змін у процесуальному регулюванні, зокрема щодо порядку застосування цього виду запобіжного заходу [1].

Пункт 2 частини 1 статті 615 Кримінального процесуального кодексу передбачає особливий порядок застосування запобіжних заходів, який здійснюється керівником відповідного органу прокуратури. Відповідно до зазначеної норми ініціатором обрання тримання під вартою виступає прокурор або слідчий за попередньою згодою з прокурором шляхом подання відповідного клопотання [2].

Відповідно до частини 2 статті 615 Кримінального процесуального кодексу строк дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою чи постанови керівника прокуратури щодо тримання під вартою може бути подовжений до одного місяця керівником відповідного органу прокуратури – за поданням прокурора або за клопотанням слідчого, узгодженим із прокурором [2]. Така можливість подовження може застосовуватися неодноразово в межах строку досудового розслідування. Фактично у період дії воєнного стану керівнику прокуратури було надано право продовжувати строк дії ухвали слідчого судді. Таким чином, частина 2 статті 615 КПК запроваджує особливу процедуру, за якою повноваження щодо продовження строку дії судового рішення передаються особі, яка не є представником судової гілки влади.

З аналізу положень статті 615 Кримінального процесуального кодексу України вбачається, що основною передумовою для продовження керівником органу прокуратури запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою є наявність ситуації, за якої слідчий суддя об'єктивно не має змоги здійснювати свої повноваження. Це правило діє незалежно від того, хто саме прийняв початкове рішення щодо обрання запобіжного заходу [2].

Варто виділити положення, згідно з якими у разі неможливості проведення підготовчого судового засідання запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, застосований на стадії досудового розслідування, вважається автоматично продовженим до моменту вирішення відповідного питання у підготовчому засіданні суду, але не більш як на два місяці (ч. 5 ст. 615 КПК) [2]. Отже, було встановлено новий механізм продовження такого запобіжного заходу в умовах воєнного стану під час судового провадження, що, по суті, є винятком із загального порядку, передбаченого як національним, так і міжнародним правом. У цьому контексті варто згадати Рішення Конституційного Суду України № 1-р/2017 від 23 листопада 2017 року, в якому положення частини 3 статті 315 КПК були визнані неконституційними саме через норму про автоматичне продовження строків досудового тримання під вартою [3].

На сьогодні, в умовах дії воєнного стану, законодавець визнає припустимим автоматичне продовження строку дії запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, хоча й встановлює граничний термін такого продовження – не більше ніж два місяці. Загалом ця норма є наслідком

тимчасового відступу України від своїх міжнародних зобов'язань, зокрема статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Такий виняток допускається за дотримання визначених умов: наявність об'єктивної неможливості проведення підготовчого судового засідання та автоматичне продовження запобіжного заходу до моменту розгляду цього питання судом, але не довше ніж на два місяці. Як тільки ці обставини зникають, суд має якнайшвидше організувати підготовче засідання з метою недопущення порушення строків, передбачених частиною 5 статті 615 КПК, та для оперативного вирішення питань, що стосуються підготовки до судового розгляду згідно зі статтею 315 КПК.

Щодо порядку розгляду клопотань про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою слідчим суддею чи судом, частина 6 статті 193 КПК визначає випадки, коли такий розгляд може здійснюватися за відсутності підозрюваного або обвинуваченого [2]. Проте варто звернути увагу на положення, що не має нормативної сили, але міститься в Листі Верховного Суду від 3 березня 2022 року «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» [4]. У абзаці другому частини 7 цього документа зазначено: ураховуючи об'єктивні обставини, як виняток, можна допускати розгляд клопотань щодо запобіжних заходів без участі підозрюваного, з належною мотивацією такої процедури розгляду. Водночас варто підкреслити, що до КПК з цього приводу жодних змін не вносилося, і згадане положення має виключно рекомендаційний характер та викладене лише в зазначеному листі Верховного Суду.

Слід розглянути рішення Конституційного Суду України від 19 червня 2024 року. У цьому рішенні КСУ підкреслив, що воєнний стан не скасовує конституційних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на свободу та особисту недоторканність; що застосування тримання під вартою має бути винятковим заходом, коли інші, менш суворі запобіжні заходи, є неефективними; необхідність суворого дотримання законодавства і принципів пропорційності та обґрунтованості при обранні цього запобіжного заходу [5].

Отже, із запровадженням воєнного стану в Україні були внесені зміни до процесуального порядку застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Вони стосуються порядку обрання цього заходу, продовження строків його дії, а також безальтернативного застосування тримання під вартою щодо осіб, яких підозрюють або обвинувачують у вчиненні окремих злочинів, що становлять загрозу національній безпеці чи громадському порядку.

Хоча частина цих новацій є відповіддю на виняткові обставини, що склалися в державі, не всі вони узгоджуються з Конституцією України. Зокрема, положення про автоматичне продовження строків тримання під вартою на етапі підготовчого судового розгляду, яке було визнане неконституційним у 2017 році, нині знову допускається законодавцем у рамках воєнного стану. Крім того, спроби закріпити безальтернативне застосування

тримання під вартою у частині 6 статті 176 КПК суперечать частині 2 статті 29 та статті 64 Конституції України. Такий категоричний і безапеляційний підхід держави до обмеження свободи особи є юридично неприйнятним.

1. Указ Президента України «Про введення воєнного стану» від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 21.04.2025).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI, дата оновлення: 26.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 21.04.2025).

3. Рішення Конституційного Суду у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини третьої статті 315 Кримінального процесуального кодексу України № 1-р/2017 від 23.11.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-17#n63> (дата звернення: 21.04.2025).

4. Лист Верховного Суду «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 03 березня 2022 р. № 1/0/2- 22. URL: <http://surl.li/cawmy> (дата звернення: 21.04.2025).

5. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційними скаргами Бичкова Сергія Андрійовича, Бая Анатолія Анатолійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України, справа № 3-111/2023(207/23, 315/23) від 19 червня 2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-24#Text> (дата звернення: 21.04.2025).

#### **Максим ПІКІНЕР**

курсант навчальної групи ДР-345 2-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України

#### ***Науковий керівник:***

#### **Сергій БАБАНІН**

доцент кафедри кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

### **НЕОБХІДНА ОБОРОНА, ЯК ОБСТАВИНА, ЩО ВИКЛЮЧАЄ КРИМІНАЛЬНУ ПРОТИПРАВНІСТЬ ДІЯННЯ: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ**

Необхідна оборона є важливою обставиною, що виключає кримінальну протиправність діяння, і чітко регламентується статтею 36 Кримінального кодексу України. Цей правовий інститут дає можливість особам захищати свої

законні права та інтереси, а також права і інтереси інших осіб, суспільні інтереси або інтереси держави від посягання, вчиненого іншою особою, без наслідків кримінальної відповідальності за свої дії. Проте цей захист може бути здійснений лише в межах, визначених законом, що забезпечує пропорційність і відповідність обраного способу захисту характеру загрози.

Згідно з визначенням, яке містить частина 1 статті 36 ККУ, необхідною обороною є заподіяння шкоди особі, яка здійснює суспільно небезпечне посягання, з метою припинення цього посягання, причому шкода повинна бути такою, що є достатньою для того, щоб відвернути або зупинити це посягання. Важливою умовою є те, що така шкода не повинна перевищувати ту, яка відповідає обстановці захисту та загрозі, яка була наявна. Зокрема, необхідна оборона повинна бути пропорційною і відповідати реальним обставинам [2].

Основною ознакою необхідної оборони є наявність реальної загрози з боку особи, яка вчиняє протиправне посягання. Посягання повинно бути реальним, а не уявним, і мати на меті порушення прав чи інтересів, що охороняються законом. Тільки при наявності такої загрози особа може застосувати засоби для її відвернення. При цьому важливо, щоб заподіяна шкода була мінімальною, тобто достатньою для припинення посягання без перевищення меж необхідної оборони. За таких обставин особа, яка вчинила ці дії, не несе кримінальної відповідальності [3, с. 273].

Необхідно також зазначити, що перевищення меж необхідної оборони є грубим порушенням цього правового інституту. Це означає умисне заподіяння значної шкоди, яка не відповідає реальній загрозі або ситуації, що виникла. Такі дії можуть призвести до кримінальної відповідальності, за винятком певних випадків, коли це прямо передбачено іншими нормами Кримінального кодексу, зокрема статтями 118 і 124. У таких випадках навіть якщо перевищення меж оборони було скоєно, існують виняткові ситуації, що можуть пом'якшити відповідальність [2].

Іншою важливою характеристикою необхідної оборони є сильне душевне хвилювання, яке може бути викликане посяганням. Якщо особа, що захищається, знаходиться під сильним емоційним впливом, через який вона не здатна належним чином оцінити рівень загрози і адекватність застосованої сили, це може бути враховано при визначенні відповідальності за її дії. Таке хвилювання повинно бути прямим наслідком дій посягаючої особи, і це може стати підставою для звільнення від кримінальної відповідальності [5, с.126].

При цьому не є перевищенням меж необхідної оборони використання зброї чи інших засобів для захисту від озброєного нападу або нападу групи осіб. Відповідно до закону такі дії не тягнуть кримінальної відповідальності, навіть якщо заподіяна шкода є значною, особливо, коли йдеться про захист життя або здоров'я особи від насильницького вторгнення. Такий захист є виправданим, оскільки він спрямований на негайне припинення загрози [4, с. 205].

На практиці, при розгляді справ про необхідну оборону, суди повинні враховувати усі обставини справи, зокрема характер і інтенсивність посягання,

наявність реальної загрози, місце і обставини, в яких було здійснено захист. Оцінка таких обставин є важливою для визначення того, чи були дії особи відповідними до меж необхідної оборони. Кожна ситуація вимагає індивідуального підходу, і це забезпечує справедливість при вирішенні спорів.

Необхідна оборона є важливим правовим механізмом, який дозволяє забезпечити захист від неправомірних посягань, зберігаючи при цьому принципи пропорційності та адекватності сили, що застосовується. Важливо, щоб особи, які потрапляють в ситуацію, що вимагає захисту, чітко усвідомлювали межі цього захисту, щоб уникнути перевищення допустимих дій. Такі ситуації повинні бути правильно оцінені як з боку громадян, так і з боку правозахисних органів [1, с. 42].

Отже, можна зробити наступний висновок: цей інститут є важливим механізмом кримінального права, що дає можливість особам захищати свої права та інтереси, однак для уникнення кримінальної відповідальності необхідно суворо дотримуватись вимог закону. Розуміння меж необхідної оборони сприяє підтриманню правопорядку, а також забезпечує захист прав та свобод громадян у ситуаціях, що можуть створювати реальну загрозу їхнім життям і здоров'ю.

---

1. Княжева П. В. Необхідна оборона і крайня необхідність, як різновид обставин, що виключає протиправність діянь : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» / наук. керівник О. В. Мельковський. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 86 с.

2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. Офіційний сайт Верховної Ради України / URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/>.

3. Парайко Т. В. Проблематика поняття уявної оборони як обставини, що виключає кримінальну протиправність діяння. Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум: [Матеріали форуму, м. Київ, Національний авіаційний університет, 19-20 травня 2022 р.] Том 1. Тернопіль: Вектор, 2022. С. 272-274.

4. Столяр Т. В. Історичний аналіз законодавчого забезпечення поняття «необхідної оборони» Основні напрями та проблеми протидії наркоманії : електрон. зб. матеріалів круглого столу (м. Івано-Франківськ, 4 лют. 2016 р.). Київ – Івано-Франківськ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 204 – 206.

5. Столяр Т. В. Кримінально-правова характеристика заподіяння тяжкої шкоди при перевищенні меж необхідної оборони. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2016. 262 с.

**Віктор ПІСКУН**

курсант II курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

**Кристина РЕЗВОРОВИЧ**

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

**ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ**

Запровадження воєнного стану в державі впливає на всі сфери суспільного життя, включно з реалізацією прав і свобод громадян.

Питання обмеження прав і свобод громадян під час воєнного стану – це питання балансу між безпекою держави та захистом основоположних прав особи. Воєнний стан – особливий правовий режим, що запроваджується в державі або в окремих її регіонах у разі збройної агресії, нападу чи загрози нападу. Воєнний стан не скасовує конституційні права і свободи громадян, однак допускає тимчасове обмеження певних прав, якщо це необхідно для забезпечення національної безпеки та оборони.

Поняття прав людини охоплює два основні аспекти. Перший стосується того, що кожна людина володіє невід’ємними та невідчужуваними правами лише завдяки своїй людській природі. Йдеться, зокрема, про моральні права, які впливають із самої сутності особистості та забезпечують відчуття власної гідності. Другий аспект підкреслює юридичну природу прав людини, яка закріплена в національному та міжнародному законодавстві.

Під час воєнного стану законодавство Україні дотримується принципу верховенства права. Згідно зі статтею 64 Конституції України під час воєнного стану можуть бути обмежені окремі права і свободи людини і громадянина [5, с. 18], крім тих, що не підлягають обмеженню навіть в умовах надзвичайного чи воєнного стану, а саме: право на життя (ст. 27), заборона катувань (ст. 28), право на професійну правову допомогу (ст. 59), презумпція невинуватості (ст. 62), недопустимість подвійного покарання (ст. 61)

[5, с. 9; 17]. Основні правові норми, що регулюють питання обмеження прав, містяться у Законі України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII від 12.05.2015 р., зокрема стаття 8 запроваджує тимчасові обмеження на здійснення конституційних прав і свобод людини і громадянина [9]. Також в країні діє парламентський нагляд за правомірністю обмежень: згідно із ст. 101 Конституції України Уповноважений Верховної Ради з прав людини виконує парламентський контроль за дотриманням конституційних прав та свобод людини і громадянина [5, с. 30]. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» № 776/97-ВР від 23.12.1997 р. передбачає моніторингову функцію Уповноваженого Верховної Ради з прав людини щодо дотримання прав громадян [11].

В Україні діють норми міжнародного гуманітарного права, зокрема норми Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р., що ратифікована у 1954 р. [2]. Обмеження прав можливі лише в межах, визначених Міжнародним пактом про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р., стаття 4 якого передбачає, що у період надзвичайного стану державам дозволяється тимчасово не дотримуватися окремих зобов'язань, за винятком тих, що стосуються права на життя, заборони тортур, рабства та подібних фундаментальних прав [6]. Україна також дотримується своїх зобов'язань перед ООН та Радою Європи, зазначених в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. та Європейської конвенції з прав людини (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод) від 04.11.1950 р. [1].

При дотриманні міжнародного законодавства воєнний у будь-якому разі передбачає тимчасове обмеження окремих прав і свобод громадян. Основним актом, що регулює обмеження під час воєнного стану в Україні, є Закон України «Про правовий режим воєнного стану» із посиланням на положення Конституції та конкретизуючими підзаконними актами. Механізми реалізації обмежень додатково визначаються наказами військових адміністрацій, рішень РНБО, указами Президента та постановами Кабінету Міністрів.

Згідно із ст. 33 Конституції України в інтересах національної безпеки може бути обмежена свобода пересування громадян [5, с. 10]. Пункт 4 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» встановлює обмеження на пересування через введення комендантської години або перепусток [9].

Законодавство суттєво обмежує право на зібрання. Здійснення зібрань обмежується ст. 39 Конституції України [5, с.12]. Пункт п. 10 ст. 8 Закону «Про правовий режим воєнного стану» забороняє проведення мітингів, зібрань та демонстрацій [9].

В інтересах безпеки, територіальної цілісності держави статтею 34 Конституції України вводиться обмеження свободи слова [5, с.11]. Пунктом 6 ст. 8 Закону «Про правовий режим воєнного стану» вводиться тимчасова цензура та контроль за ЗМІ [9].

Залишається чинним, згідно із ст. 43 Конституції України, право на

працю [5, с.13], але можуть бути запроваджені обмеження відповідно до пункту 7 статті 8 Закону «Про правовий режим воєнного стану» у вигляді мобілізації робочої сили та заборони страйків. Стаття 33 Кодексу законів про працю України №322-VIII від 10.12.1971 р. дозволяє перевести працівника на іншу роботу, яка не передбачена трудовим договором, без його згоди [3]. При цьому не дозволяється переведення на роботу в іншу місцевість, де тривають активні бойові дії.

Ст. 30 Конституції України [5, с.10] та п. 5 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» обмежують право на приватність через можливість проведення обшуку житла без рішення суду, вилучення майна, примусове виселення в умовах надзвичайної потреби [9].

Окрему групу обмежень складають цивільно-правові зобов'язання, які під час воєнного стану покликані у кризових ситуаціях забезпечити потреби держави, надаючи при цьому максимальний рівень захисту громадян.

Згідно із ст. 41 Конституції України в умовах воєнного стану можливе примусове відчуження майна для потреб оборони [5, с.13]. Цивільний кодекс України №435-IV від 16.01.2003 р. у ст. 353 гарантує подальшу компенсацію відчуженого майна відповідно до його ринкової вартості [12].

Згідно з п. 11 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» підприємства примусово залучаються до виконання робіт/послуг оборонного призначення за спеціальними договорами [9]. Основний нормативно-правовий акт, що регулює укладення договорів на постачання товарів, робіт і послуг оборонного призначення, – Закон України «Про оборонні закупівлі» № 808-IX від 17.07.2020 р. передбачає спрощену процедуру закупівель для потреб сектору безпеки і оборони, тобто без проходження тендеру, через прямі договори, але з перевіркою на відповідність безпековим критеріям [8]. Положення Закону України «Про публічні закупівлі» №922-VIII від 25.12.2015 р. не застосовуються для закупівель у сфері оборони [10].

Пункт 3 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» дозволяє вводити обмеження на здійснення підприємницької діяльності, а саме: тимчасово зупиняти діяльність підприємств за рішенням військової адміністрації [9].

Слід зазначити, що після введення воєнного стану в Україні громадяни відчували певні обмеження, але водночас було вжито заходів для збереження базових прав.

Прикладом реалізації прав громадян під час воєнного стану є безперервний доступ до електронних послуг через функціонування застосунку «Дія», який виступає важливим інструментом дистанційної взаємодії особи з державою. Міністерство цифрової трансформації України забезпечило резервування критичних серверів, а також співпрацю з міжнародними ІТ-партнерами (Google, Amazon Web Services) для безперервного функціонування. Попри широкомасштабну агресію, Україна зберегла

функціональність цифрових сервісів, а також розширила їх, адаптуючи до умов воєнного часу. На момент воєнного стану збережено (і навіть розширено) його функціональність. Збережена можливість оформити цифрові документи: паспорт (ID-картка, закордонний паспорт), податковий номер (РНОКПП), водійське посвідчення та техпаспорт, студентський квиток. Здійснюються державні послуги: допомога ВПО (внутрішньо переміщеним особам), єПідтримка (фінансова допомога під час війни), реєстрація ФОП онлайн, подання заяви на відшкодування зруйнованого майна, подання документів на заміну водійського посвідчення, заяви на отримання соцвиплат. Додані послуги для воєнного часу: е-бронювання працівників, е-субсидії, повідомлення про переміщення військовозобов'язаних, оповіщення про повітряну тривогу (інтеграція з «ЄТривога»).

Забезпечення прав людини, безпеки населення та збереження гідності постраждалих від воєнних дій є дії по тимчасовому переміщенню цивільного населення відповідно до внутрішнього законодавства та норм міжнародного гуманітарного права. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» у ст. 8 п. 9 надав органам влади право проводити евакуацію населення, забезпечуючи житло, харчування, медичну допомогу [9]. Кодекс цивільного захисту України у ст. 32 визначає порядок евакуації в умовах надзвичайної ситуації або воєнного стану [4]. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» №1706-VII від 20.10.2014 р. встановлює статус, гарантії та права внутрішньо переміщених осіб (ВПО), надає офіційний статус ВПО з довідкою з реєстрацією, передбачає захист від дискримінації та компенсацію за житло або тимчасове розміщення; гарантує щомісячну фінансову допомогу (залежно від категорії), доступ до медицини, освіти, працевлаштування [7].

Отже, воєнний стан не скасовує правову державу, а лише трансформує її правові механізми. Воєнний стан – виняткова правова ситуація, під час якої цивільне право не припиняє своєї дії, однак зазнає коректив з урахуванням обмежень, встановлених законодавством. Завдання держави – забезпечити пропорційність обмежень, їх законність та тимчасовість, а також гарантувати механізми компенсації та захисту. Український досвід 2022-2025 рр. показав, що навіть під час війни держава зберігає демократичні інститути й правові механізми.

---

1. Європейська конвенція з прав людини від 04.11.1950. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text) (дата звернення: 26.05.2025).

2. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_154#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text) (дата звернення: 26.05.2025).

3. Кодекс законів про працю України №322-VIII від 10.12.1971. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 26.05.2025).

4. Кодекс цивільного захисту України № 5403-VI від 02.10.2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 26.05.2025).

5. Конституція України : Станом на 5 березня 2019 р.; (відповідає офіційному

текстові). Київ, 2019. 66 с.

6. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text) (дата звернення: 26.05.2025).

7. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України №1706-VII від 20.10.2014 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> 14. (дата звернення: 26.05.2025).

8. Про оборонні закупівлі : Закон України № 808-IX від 17.07.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Text> (дата звернення: 26.05.2025).

9. Про правовий режим воєнного стану : Закон України № 389-VIII від 12.05.2015 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 26.05.2025).

10. Про публічні закупівлі : Закон України №922-VIII від 25.12.2015 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 26.05.2025).

11. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України №776/97-ВР від 23.12.1997 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.05.2025).

12. Цивільний кодекс України №435-IV від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15> (дата звернення: 26.05.2025).

### **Ольга ПОПОВА**

курсант 2 курсу ФПФОДР НПУ  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

### **Науковий керівник:**

### **Маргарита ЧОБОТЬКО**

старший викладач кафедри  
спеціальної фізичної підготовки  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

## **ЗНАЧЕННЯ БОЙОВИХ МИСТЕЦТВ У СИСТЕМІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ: ПРАКТИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ**

Сучасна система підготовки правоохоронних органів орієнтована на комплексний розвиток фізичних, технічних і психологічних якостей співробітників. Однією з невід'ємних складових цієї підготовки є бойові мистецтва, які відіграють важливу роль як у формуванні фізичної витривалості і сили, так і у розвитку психологічної стійкості, впевненості у власних силах та умінь ефективно діяти в стресових ситуаціях. В умовах зростаючих викликів, пов'язаних із забезпеченням громадського порядку, боротьбою зі злочинністю та тероризмом, роль бойових мистецтв у підготовці правоохоронців значно посилилася і набуває все більшого практичного значення.

Фізична підготовка правоохоронця – це багатогранний процес, який

охоплює розвиток силових, швидкісних, витривалих та координаційних здібностей. Бойові мистецтва в цьому контексті виступають як ефективний засіб формування фізичних якостей, оскільки вони передбачають різноманітність рухових дій: удари, кидки, захвати, боротьбу на землі, що розвиває не тільки силу і швидкість, але й гнучкість, спритність, координацію рухів та рівновагу. Регулярні тренування з бойових мистецтв сприяють підвищенню загального рівня фізичної підготовленості, що є критично важливим у професії правоохоронця, де часто необхідно виконувати інтенсивні фізичні дії в екстремальних умовах [1, с.45].

Крім чисто фізичних характеристик, бойові мистецтва формують у працівників органів внутрішніх справ уміння захищатися та діяти у конфліктних ситуаціях з максимальною ефективністю і мінімальними ризиками для себе та оточуючих. Техніки самооборони, які є основою бойових мистецтв, дозволяють правоохоронцям швидко нейтралізувати агресивно налаштованого правопорушника, застосовуючи контрольовані прийоми, що не завдають непотрібної шкоди, але забезпечують безпеку. Володіння такими навичками підвищує рівень професійної компетентності та допомагає уникати надмірного застосування сили, що є важливим з точки зору дотримання законності і етики служби [2, с.57].

Значна увага в підготовці правоохоронців приділяється психологічним аспектам бойових мистецтв. Ця складова особливо актуальна, оскільки робота у правоохоронних органах пов'язана з постійними стресовими ситуаціями, загрозою життю і здоров'ю, а також необхідністю приймати швидкі і виважені рішення під тиском. Тренування з бойових мистецтв сприяють розвитку впевненості у власних силах, підвищенню рівня самоконтролю та здатності ефективно діяти у стресових умовах. Практика бойових мистецтв вчить керувати емоціями, зберігати спокій та концентрацію навіть у конфліктних та небезпечних ситуаціях. Володіння цими якостями допомагає правоохоронцям приймати раціональні рішення, що знижує ризик непрофесійних дій і підвищує ефективність виконання службових обов'язків.

Психологічний вплив бойових мистецтв також проявляється у формуванні дисциплінованості, витривалості, відповідальності та командного духу. Заняття бойовими мистецтвами часто проходять у колективі, що сприяє розвитку соціальних навичок, вмінню працювати у команді, підтримувати один одного, що є важливим у професійній діяльності правоохоронця. У процесі тренувань формується також висока мотивація до самовдосконалення, що позитивно позначається на загальному психологічному стані працівника та сприяє попередженню професійного вигорання [3, с.27].

Практичне застосування бойових мистецтв у діяльності правоохоронців охоплює широкий спектр завдань. Під час виконання службових обов'язків у ситуаціях затримання правопорушників, контролю масових заходів або проведення спецоперацій навички самозахисту та контролю противника можуть врятувати життя як самому співробітнику, так і оточуючим. Техніки

швидкого і ефективного нейтралізування агресивної поведінки дозволяють мінімізувати використання вогнепальної зброї та інших засобів, що підвищує рівень безпеки в громадських місцях. Завдяки систематичним тренуванням правоохоронці стають більш впевненими у своїх можливостях, що позитивно впливає на морально-психологічний клімат у підрозділах [1, с.78].

Важливим аспектом є адаптація методик бойових мистецтв до специфіки роботи правоохоронних органів. Традиційні спортивні бойові мистецтва доповнюються спеціальними прийомами і техніками, які враховують реальні умови служби, необхідність швидкого прийняття рішень, використання обмеженої сили та збереження життя і здоров'я як самого правоохоронця, так і затриманого. Такий підхід дозволяє зробити фізичну підготовку більш цільовою, практичною та ефективною, що позитивно впливає на загальний рівень професіоналізму.

Інтеграція бойових мистецтв у програму фізичної підготовки правоохоронців також сприяє розвитку тактичного мислення та здатності оперативно оцінювати ситуацію. Навички швидкого реагування на різні види загроз, уміння передбачати дії супротивника та ефективно протидіяти йому є ключовими у професії правоохоронця. Тренування формують у правоохоронців не лише фізичну силу, а й стратегічний підхід до вирішення конфліктів, що зменшує кількість травматичних випадків і підвищує якість виконання службових завдань [1, с.109].

Психологічний комфорт і зниження рівня стресу у правоохоронців є одним з вагомих результатів занять бойовими мистецтвами. Тренування допомагають розвантажити психіку, покращити настрій, зняти напругу, що сприяє запобіганню розвитку професійних захворювань, зокрема депресії, тривожних розладів та посттравматичного стресового розладу. Таким чином, бойові мистецтва виступають не лише як засіб фізичної підготовки, а й як потужний інструмент психологічної реабілітації та профілактики професійних захворювань.

Ще одним важливим моментом є те, що бойові мистецтва вчать правоохоронців повазі до супротивника, контролю агресії та дотриманню етичних норм. Це сприяє формуванню гуманного ставлення у службі, що є актуальним в сучасних умовах, коли суспільство все більше звертає увагу на права людини і законність дій силових структур. Навички контролю та поміркованого застосування сили допомагають уникати конфліктів та забезпечувати мирне врегулювання спірних ситуацій [3, с.110].

В цілому роль бойових мистецтв у системі фізичної підготовки правоохоронців є надзвичайно важливою і багатогранною. Вони не лише покращують фізичну форму, підвищують професійну майстерність, а й зміцнюють психологічний стан, формують морально-етичні засади служби, сприяють розвитку командної взаємодії та самодисципліни. Систематичне впровадження бойових мистецтв у програми підготовки дозволяє створити професійно підготовлених, витривалих, психологічно стійких та

відповідальних працівників правоохоронних органів, здатних ефективно виконувати свої обов'язки в найскладніших умовах.

З огляду на сучасні виклики, що стоять перед правоохоронною системою, бойові мистецтва стають не просто частиною фізичної підготовки, а необхідною умовою успішної професійної діяльності. Вони допомагають формувати у співробітників не лише фізичні якості, а й моральні та психологічні риси, що дозволяє підвищити рівень безпеки, захистити права і свободи громадян, а також підтримувати високі стандарти служби в органах правопорядку. Враховуючи це, подальший розвиток методик навчання бойовим мистецтвам та їх інтеграція у систему професійної підготовки правоохоронців є стратегічно важливим напрямом, що сприятиме підвищенню ефективності роботи правоохоронних органів і забезпеченню правопорядку в суспільстві.

---

1. Актуальні проблеми фізичної підготовки працівників Національної поліції в умовах воєнного стану: матеріали Регіональної науково-практичної конференції молодих вчених (м. Кропивницький, 16 вересня 2022 року) / в авторській редакції. – Кропивницький, 2022. – 264 с.

2. Колісниченко В. В., Боровик М. О. Досвід професійної підготовки майбутніх працівників поліції країн Західної Європи. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України: зб. наук. пр.* / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, каф. тактич. та спец.-фіз. підгот. ф-ту № 2. Харків: ХНУВС, 2020. – 72 с.

3. Правові аспекти застосування прийомів рукопашного бою при силовому затриманні та проблемні питання надання домедичної допомоги: зб. матеріалів круглого столу / уклад.: к.ю.н. В. В. Богуславський, к.н. з фіз. вих. та спорту Д. В. Петрушин ; за заг. ред. В. В. Богуславського. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. – 140 с.

**Ярослава ПОТАПЕНКО,**

**Микита БУТ**

курсанти 2-го курсу

Навчально-наукового інституту

підготовки фахівців для підрозділів

превентивної діяльності

Національної поліції України

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Каріна ПІСОЦЬКА**

доцент кафедри адміністративного

права і процесу Навчально-наукового

інституту підготовки фахівців для

підрозділів превентивної діяльності

Національної поліції України

Дніпровського державного університету

внутрішніх справ, доктор філософії в

галузі права

## **МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ**

У сучасному світі проблема захисту прав дитини залишається однією з найактуальніших. Діти є найуразливішою групою населення і часто стають жертвами різних форм насильства, експлуатації та дискримінації. Тому питання захисту та забезпечення прав дітей потребує постійної уваги та розробки ефективних механізмів захисту.

Також слід відзначити той факт, що в сучасному світі права людини визнаються найвищою соціальною цінністю. Права дітей є невід'ємною складовою та неподільною частиною універсальних прав людини [1].

Майбутнє кожної держави – молоде покоління, і саме тому кожна держава стикається із завданням забезпечення та захисту прав дитини від порушень.

Проблема забезпечення та захисту прав дитини представлена в різних документах, таких як: Загальна декларація прав людини (1949 р.); Декларація прав дитини, ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН (1959 р.); Конвенція ООН про права дитини (1989 р.); Всесвітня декларація про виживання, захист і розвиток дітей (1990 р.).

Конвенція ООН про права дитини, яка була ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року, потребує більш детального розгляду.

Преамбула КПП визначає, що дитина «потребує спеціальної охорони та

турботи, включаючи належний правовий захист» [2].

Міжнародний досвід показує, що ефективна реалізація прав дитини базується на поєднанні нормативного регулювання, інституційного супроводу та національних стратегій. У країнах Європейського Союзу діє комплексна політика щодо захисту прав дитини, яка реалізується через Стратегію ЄС з прав дитини, створення омбудсменів з прав дитини, розвиток спеціалізованих служб підтримки та міжвідомчої співпраці.

Наприклад, у Швеції законодавчо закріплено пріоритет інтересів дитини в усіх рішеннях, що її стосуються, а в Норвегії система захисту дітей охоплює як превентивні заходи, так і оперативне втручання у випадках загрози правам дитини.

Важливим є досвід Канади та Австралії, де існують розвинені моделі сімейної медіації, підтримки у кризових ситуаціях, інклюзивної освіти, а також широкого залучення громадськості до моніторингу дотримання прав дитини.

Грекул-Ковалик Т. А. та Гордаш А. С. у своєму дослідженні пишуть, що «повномасштабне вторгнення російської федерації призвело до масових порушень прав дітей: станом на кінець грудня 2024 р. в Україні налічувалося більше двох тисяч дітей-жертв, з яких 596 – загиблі. Водночас міжнародно-правове регулювання цього питання охоплює кілька конвенцій та протоколів до них, декларуючи необхідність захисту дітей від усіх форм насильства під час війни, недопустимість залучення дітей до воєнних конфліктів тощо. Однак статистичні дані сьогодення доводять, що декларативні норми міжнародного права безсилі перед обличчям реальних загроз» [3].

Ми згодні із думкою Градецької Н. М., яка зазначає, що існуючі міжнародні документи у сфері захисту прав дітей вже не відповідають сучасним викликам, оскільки основні акти були ухвалені ще у повоєнний період ХХ століття. Повномасштабна агресія російської федерації проти України у лютому 2022 року виявила не лише кризу в системі міжнародної безпеки, а й нагальну потребу в оновленні міжнародного регулювання питань захисту дітей у надзвичайних ситуаціях. Це стосується, зокрема, необхідності оперативного реагування на загрози правам дітей у кризових умовах, особливо при масовій евакуації з небезпечних для життя територій (як усередині країни, так і за її межами), визнання рішень щодо евакуйованих дітей, прийнятих компетентними органами країни походження, а також створення ефективних механізмів співпраці між українськими та іноземними структурами, що опікуються дітьми [4].

Виходячи з усього вищевикладеного, можна дійти висновку, що міжнародно-правовий механізм захисту прав дітей є надзвичайно важливим для сучасного світового співтовариства. Проте, на жаль, незважаючи на високий рівень його розвитку та активну діяльність, яку здійснюють міжнародні організації й держави, повністю подолати проблеми у сфері забезпечення та захисту прав і інтересів дітей поки не вдається. Необов'язковість окремих норм і правових актів, неналежне виконання державами своїх зобов'язань,

ігнорування проблем тощо – усе це знижує ефективність захисту прав дитини. Тому не можна заперечувати той факт, що на сучасному етапі міжнародна спільнота докладає значних зусиль для усунення порушень прав дітей і активно розвиває цей напрям міжнародного права.

Усвідомлення того, що діти є повноцінними носіями прав, а їх дотримання на практиці є не факультативним, а обов'язковим для держави, а також визнання проблем у сфері захисту прав та інтересів дітей – це один із найважливіших кроків у сучасному світі. Порушення інтересів дитини – це не проблема окремої держави, а всього світового співтовариства.

---

1. Завгородня Ю. Міжнародний досвід у сфері захисту прав дитини: окремі зауваги. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (ДДУВС, 19.10.2023) 2023. С. 85-87.

2. Конвенція про права дитини, 20 листопада 1989 року. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_021#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text). (дата звернення 12.05.2025).

3. Грекул-Ковалик Т. А., Гордаш А. С. Захист прав дітей в умовах війни: від декларацій до реальності. Міжнародне гуманітарне право та основи безпеки у період збройних конфліктів : матеріали Міжнарод. наук. практ. конф. (м. Київ, 6 лют. 2025 р.) Київ : Київський інститут Національної гвардії України, 2025. 529 с. 2025. С. 164-167.

4. Градецька Н. М. Проблеми забезпечення безпеки та захисту прав дітей в збройних конфліктах. Міжнародне гуманітарне право та основи безпеки у період збройних. 2025. С. 164.

5. Пісоцька К. О. Діяльність підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: адміністративно-правовий аспект : монографія. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2023. 158 с.

6. Пісоцька К. О. Поняття форм адміністративної діяльності підрозділів ювенальної превенції. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 12 березня 2021 р.). Дніпро : ДДУВС. 2021. С. 235-237.

7. Миронюк Р. В., Миронюк С. А. Правові засади протидії насильству щодо дітей, види насильства щодо дітей, система органів запобігання дитячому насильству. 2023/1/26. Publishing House «Baltija Publishing». DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-276-0-9>.

**Каріна ПРОКОПЕЦЬ**

курсант 3 курсу ФПФОДР НПУ

Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ

*Науковий керівник:*

**Марина ЛОГІНОВА**

викладач кафедри цивільно-правових  
дисциплін факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

## **РОЛЬ ПРОФСПЛОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Професійна спілка – це добровільна неприбуткова громадська організація, яка об'єднує громадян за спільними інтересами, пов'язаними з їхньою професійною діяльністю. Профспілки виконують три основні функції: представляють та захищають інтереси своїх членів, а також здійснюють громадський контроль за дотриманням трудового законодавства та норм охорони праці. Вони є важливим елементом соціального партнерства. В умовах воєнного стану їх роль набуває ще більшої актуальності, адже гарантування трудових прав та соціального захисту працівників у таких складних обставинах вимагає особливої уваги та зусиль [7].

В Україні, як і в багатьох інших країнах, введення воєнного стану відразу відчувається на різних сферах життя громадян, включаючи трудові відносини. Протягом цього періоду уряди можуть вводити обмеження та зміни до трудового законодавства з метою забезпечення національної безпеки та ефективного функціонування економіки [5].

У цих обставинах профспілки є головним інструментом для встановлення балансу інтересів між працівниками та роботодавцями. Вони беруть активну участь у колективних переговорах щодо збереження робочих місць, ініціюють укладання колективних договорів відповідно до законодавчих змін, а також представляють інтереси працівників у питаннях звільнень, скорочень чи переведень. Законодавство України встановлює особливі умови припинення трудових відносин для працівників, які є членами профспілок або були обрані до складу профспілкових органів. Проте під час воєнного стану ці правила змінилися: роботодавцю не потрібна згода профспілки для звільнення працівника зі своєї ініціативи. Водночас згода все ще потрібна для звільнення працівників, які були обрані до профспілкових органів [1].

Незважаючи на воєнний стан, профспілки зберігають свої повноваження

щодо захисту прав працівників. Конституційне право на об'єднання у профспілки не може бути скасоване навіть в умовах обмеження інших прав. Європейський комітет з соціальних прав Ради Європи неодноразово підкреслював, що під час надзвичайних ситуацій права працівників на колективний захист мають забезпечуватись максимально.

Профспілки відіграють важливу роль як контролюючі органи, що стежать за дотриманням трудового законодавства, особливо в таких ситуаціях, як мобілізація працівників, евакуація підприємств, зміна форм організації праці, а також у випадках затримок із виплатою заробітної плати. Окремої уваги заслуговує інформаційна діяльність профспілок. Вони надають юридичну допомогу, консультують працівників з питань захисту їх прав, ведуть діалог з державними органами щодо недопущення порушень трудових гарантій [6].

Таким чином, в умовах воєнного стану профспілки не лише не втрачають своєї ролі, а навпаки – стають важливим гарантом соціальної стабільності та правового захисту трудящих. Вони мають бути включені в усі етапи прийняття рішень, що стосуються змін у трудовому законодавстві та брати активну участь у реформуванні системи праці в післявоєнний період.

---

1. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996. Ратифікована Україною 21.12.2006.

2. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 №2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 29.05.2025).

3. Кодекс законів про працю України: Закон від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 29.05.2025).

4. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 29.05.2025).

5. Логінова М. В., Розумний Ю. В. Обмеження трудового законодавства в Україні протягом дії воєнного стану. The 7-th International scientific and practical conference «Science and society: modern trends in a changing world»: тези доп., 10-12 червень 2024р. / MDPC Publishing Відень, Австрія. С. 670.

6. Шевчук С. Соціальний діалог у кризових умовах: роль профспілок. Київ : Наук. думка, 2023. 184 с.

7. Яковенко І. О. Правовий статус профспілок в умовах воєнного стану. *Право України*. 2022. № 11. С. 31–35.

**Діана РАПОТА**

здобувач вищої освіти ННІ ПЮ  
Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Лілія ЗОЛУТУХІНА**

професор кафедри цивільно-прправових  
дисциплін ННІ ПЮ Дніпровського  
державного університету  
внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, професор

## **ШЛЮБ. ПОРЯДОК УКЛАДЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБУ**

Шлюб – це не лише форма особистих стосунків між людьми, але й правовий акт, який має серйозні юридичні наслідки. Через укладення шлюбу особи отримують не тільки моральну, а й правову відповідальність одне перед одним, а також перед суспільством та державою.

У правовій системі України шлюб розглядається як добровільний союз чоловіка і жінки, спрямований на створення сім'ї, народження та виховання дітей, спільне ведення господарства. Законодавство чітко встановлює умови, за яких шлюб може бути укладений, а також процедуру його реєстрації та можливі підстави для його припинення.

Після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну життя кожного українця неабияк змінилось і не могло не відобразитись на сімейних відносинах. Тому питання щодо укладення та припинення шлюбу в умовах воєнного стану є дуже актуальним. Поняття і значення терміну «шлюб» вчені трактують по-різному. Зокрема, Сафончик О. І. вважає, що шлюб – це укладений у встановленому порядку з дотриманням вимог закону добровільний і рівноправний союз чоловіка і жінки, який спрямований на створення сім'ї та породжує взаємні права й обов'язки [4]. Інші вчені наголошували на тому, що шлюб – це об'єднання чоловіка та жінки з метою створення сім'ї, а сам шлюб розглядається як союз, спрямований на продовження людського роду шляхом народження та виховання дітей, а не як проста угода. На законодавчому рівні для визначення поняття шлюбу перш за все потрібно звернутися до ст. 51 Конституції України, в якій зазначено, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї [1]. А саме поняття шлюбу міститься у ч. 1 ст. 21 СК України, за якою шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану [2]. Але дане визначення не розкриває увесь закладений зміст цього поняття. Тому користуючись юридичною науковою літературою, можна знайти більш широке

визначення поняття шлюбу: шлюб – це сімейний союз двох рівноправних фізичних осіб не споріднених кровно між собою, які проживають однією сім'єю, ведуть спільне господарство, мають взаємні шлюбні права й обов'язки, і який може бути зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану в установленому законом порядку [5]. Слід зауважити, що в умовах запровадження особливого правового режиму в країні можуть відбуватися певні зміни та ускладнення в правовому регулюванні. Зокрема, можуть виникати труднощі під час укладення чи розірвання шлюбу через недоступність необхідних документів, обмеження у зв'язку з рідними, труднощі з пересуванням тощо. Питання правового регулювання шлюбних відносин у період воєнного стану в Україні потребує ретельного аналізу та є надзвичайно актуальним. У таких умовах особливо важливо гарантувати дотримання прав і свобод громадян, а також сприяти збереженню сімейних зв'язків навіть у складних обставинах воєнного конфлікту.

Тому прийняття Постанови Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 року № 213 є надзвичайно важливим кроком до проведення даних процедур з урахуванням особливостей сьогодення [6]. З метою забезпечення права на шлюб у сучасних реаліях держава розробила особливий механізм реєстрації шлюбу для окремих категорій осіб, які не можуть бути фізично присутніми на церемонії. Такими особами можна вважати військовослужбовців, поліцейських, осіб рядового і начальницького складу інших правоохоронних органів (СИЗ, ДБР, ДКВС, НАБУ, БЕБ) та працівників закладів охорони здоров'я. Крім того, були внесені зміни до процедури реєстрації шлюбу на непідконтрольних територіях. Відтепер можливий варіант офіційного оформлення шлюбу в будь-якому органі реєстрації актів цивільного стану (РАЦС) на території, де не ведуться бойові дії, за один день, що значно спрощує цю процедуру і виключає очікування молодят протягом місяця, як це було передбачено загальним правилом. Варто додати, що відповідно до п. 2 Постанови Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 р. № 213, акт цивільного стану також може засвідчуватися актом про укладення шлюбу, який складається безпосереднім командиром військовослужбовця, поліцейського [6]. Військовослужбовці, які захищають незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України та через це знаходяться на певній відстані від своїх наречених, тепер мають можливість укласти шлюб дистанційно. Якщо один із наречених не може бути фізично присутнім під час реєстрації шлюбу, він має право звернутися до свого безпосереднього командира із заявою, підпис на якій той підтверджує, а потім передає до органу РАЦС. Після надходження заяви до відділу державної реєстрації актів цивільного стану шлюб може бути зареєстрований без фізичної присутності одного з наречених, який, за необхідності, може долучитися до процесу за допомогою відеозв'язку.

Що стосується розірвання шлюбу, то ця процедура залишилася без змін, проте в окремих випадках може ускладнюватися та тривати довше,

ніж за звичайних умов. Розлучення можна здійснити або через орган РАЦС, або у судовому порядку. Державна реєстрація розірвання шлюбу відбувається протягом одного місяця з дня подання відповідної заяви. Якщо один із подружжя не має змоги особисто подати заяву, інший може зробити це від його імені – за умови нотаріального засвідчення підпису. Підстави припинення шлюбу передбачені у ст. 104 СК України, а саме: шлюб припиняється внаслідок смерті одного з подружжя або внаслідок розірвання шлюбу. А причинами можуть бути різні життєві обставини, через які подружжя вирішили припинити шлюбні відносини. У разі взаємної згоди подружжя, яке не має дітей, можна розірвати шлюб шляхом подання спільної заяви про розірвання шлюбу до органу реєстрації актів цивільного стану. Після цього, якщо все відповідає вимогам законодавства, орган реєстрації актів цивільного стану видасть свідоцтво про розірвання шлюбу (ст. 106 СК України); за заявою одного з подружжя (ст. 107 СК України); за рішенням суду: за спільною заявою подружжя, яке має дітей (ст. 109 СК України), або за позовом одного з подружжя (ст. 110 СК України) [2]. Якщо РАЦС або суд не працює, то можна подати заяву онлайн до іншого суду або РАЦСу. До того ж РАЦС, що знаходиться на окупованих територіях, має право видавати документи про розірвання шлюбу відповідно до ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [3]. У випадку, коли один із подружжя перебуває за межами України або обидва знаходяться за кордоном, і в шлюбі відсутні неповнолітні діти, подати заяву на розірвання шлюбу можна через найближчу консульську установу України. Проте якщо у подружжя є спільні неповнолітні діти або один із них не згоден на розлучення, процедура розірвання шлюбу має відбуватися в судовому порядку на території України.

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що держава прагне максимально спростити процес укладення та припинення шлюбу в умовах воєнного стану. Однак цього недостатньо. На мою думку, важливо й надалі проводити інформаційні кампанії серед населення щодо умов цих процедур, створювати механізми співпраці з іншими державами для реєстрації шлюбів українців за кордоном, а також забезпечити можливість укладення та розірвання шлюбу на тимчасово окупованих територіях, де існують труднощі з доступом до документів та інформації. Укладення та розірвання шлюбу – це важливі правові акти для кожної сім'ї, тому необхідно зробити ці процедури максимально доступними для всіх громадян України, незалежно від місця їхнього проживання чи особливостей роботи. Впровадження спрощених процедур укладення і припинення шлюбу свідчить про турботу держави про своїх громадян навіть в умовах воєнного стану. Цей досвід може стати цінним прикладом і для інших країн, що перебувають у стані війни або можуть опинитися в подібних обставинах у майбутньому.

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Сімейний Кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135.
3. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>.
4. Сафончик О. І. Теоретичні аспекти шлюбно-сімейних правовідносин. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 21. С. 28–32.
5. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану: монографія [Електронне видання]. За ред.: Є. О. Харитоновна, О. І. Харитонові, К. Г. Некіт. Одеса: Фенікс, 2023. 336 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/23423>.
6. Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 року № 213. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213-2022-%D0%BF#Text>.

**Вікторія РУБАН**

курсант 2-го курсу факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Олександр КАРПЕНКО**

старший викладач кафедри вогневої  
підготовки Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**СЛУЖБОВО-БОЙОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ  
ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

Сучасна система національної безпеки України є комплексною сукупністю заходів, організаційних структур та механізмів, спрямованих на гарантування суверенітету, територіальної цілісності, конституційного ладу, а також прав і свобод громадян. Одним із визначальних інструментів реалізації функцій держави у сфері безпеки виступає службово-бойова діяльність. Вона не лише забезпечує оперативне реагування на внутрішні й зовнішні виклики, але й є складовою стабільного функціонування правоохоронних та воєнних інституцій держави.

Службово-бойова діяльність – це особливий вид професійної діяльності правоохоронних органів та військових формувань, що включає охоронні, профілактичні, режимні, захисні, ізоляційно-обмежувальні дії, а також

спеціальні операції. Її метою є забезпечення публічного порядку, правопорядку, територіальної цілісності, протидія тероризму, захист конституційного ладу та безпеки громадян. У періоди криз, надзвичайного чи воєнного стану саме службово-бойова діяльність стає основним інструментом стримування загроз і відновлення стабільності [1, с.221].

На законодавчому рівні службово-бойова діяльність регламентується низкою нормативно-правових актів: Конституцією України [2] (ст. 17), Законами України «Про національну безпеку України», «Про оборону України», «Про Національну поліцію», «Про Національну гвардію України», «Про Службу безпеки України», «Про правовий режим воєнного стану» та іншими. Ці акти закріплюють основні напрями, повноваження, завдання й межі застосування сили, в тому числі із використанням спеціальних засобів і зброї.

Зокрема, Національна гвардія України як військове формування з правоохоронними функціями виконує службово-бойові завдання як у мирний час, так і під час дії особливого правового режиму. Це включає охорону стратегічних об'єктів, підтримання громадської безпеки, участь у контртерористичних заходах, супровід спеціальних вантажів, конвоювання осіб, боротьбу з організованими озброєними формуваннями та диверсійно-розвідувальними групами. В умовах війни службово-бойова діяльність набуває стратегічного характеру, стаючи безпосереднім засобом оборони держави.

Особливу увагу варто приділити розмежуванню понять «службова діяльність», «професійна діяльність» та «службово-бойова діяльність». Службова діяльність – це повсякденне виконання посадових обов'язків в межах чинного законодавства. Професійна діяльність – це здатність особи до виконання службових завдань, що ґрунтується на знаннях, навичках та спеціальній підготовці. Натомість службово-бойова діяльність – це організоване, активне застосування сил і засобів для забезпечення безпеки держави, що передбачає, у разі необхідності, використання легітимного державного примусу, включаючи силові методи.

На думку науковців, таких як Горбач Д. О., Кривенко О. В., Руденко М. В., службово-бойова діяльність є окремим видом правоохоронної активності, яка притаманна лише тим суб'єктам, що мають у своєму складі озброєні підрозділи та можуть застосовувати силу у відповідності до закону. Це, зокрема, стосується Національної гвардії, поліції особливого призначення, прикордонників, частково підрозділів ДСНС, а також Збройних Сил України – у разі виконання ними функцій підтримки громадської безпеки [3, с. 224-225].

На практиці службово-бойова діяльність передбачає тісну взаємодію між силовими структурами. Зокрема, Національна поліція у співпраці з Національною гвардією, СБУ та ЗСУ проводить спеціальні заходи із локалізації криз, забезпечення громадської безпеки у прифронтових районах, ліквідації наслідків терористичних актів, охорони об'єктів критичної інфраструктури. Така взаємодія стала особливо важливою після початку повномасштабної агресії РФ проти України в 2022 році.

Незважаючи на значний поступ у розвитку організаційної та нормативної основи службово-бойової діяльності, існує низка проблем. Зокрема, це фрагментарність законодавчого визначення терміну, відсутність єдиної доктринальної позиції, нерівномірність підготовки кадрів, недостатнє ресурсне забезпечення окремих підрозділів, відсутність чіткої моделі цивільно-військової взаємодії. Вирішення цих проблем вимагає глибокої законодавчої та адміністративної реформи.

У цьому контексті особливої актуальності набуває системна підготовка персоналу, зокрема підвищення рівня службової та професійної підготовки поліцейських, нацгвардійців, прикордонників. Закон «Про Національну поліцію» у ст. 72 встановлює вимоги до службової підготовки, яка має включати не лише нормативно-правові знання, але й навички управління в кризових умовах, тактичну, вогневу та психологічну готовність [4].

Службово-бойова діяльність виступає також як форма реалізації принципу всеохопної оборони – концепції, згідно з якою безпека держави є результатом координації зусиль військових, правоохоронних структур, органів місцевої влади, цивільного населення. Цей принцип лежить в основі нової Стратегії воєнної безпеки України та відображає європейський досвід, зокрема моделей, реалізованих у Фінляндії, Швеції та країнах Балтії.

Отже, службово-бойова діяльність – це не лише компонент функціонування силових структур, але й основоположний елемент національної безпеки України. Вона втілює здатність держави оперативно реагувати на загрози, захищати громадян, підтримувати правопорядок і захищати державний суверенітет. Її подальший розвиток залежить від системного реформування нормативно-правової бази, вдосконалення міжвідомчої взаємодії, інституційної спроможності держави та професійного рівня підготовки особового складу.

У майбутньому доцільним є закріплення в законодавстві чіткого визначення поняття «службово-бойова діяльність», створення єдиного підходу до її організації, фінансування та контролю, а також інтеграція цього поняття в концептуальні документи системи національної безпеки. Лише за таких умов вона зможе повною мірою реалізувати свій потенціал як основний інструмент забезпечення безпеки держави в умовах сучасних загроз.

---

1. Казначеев Д. Г., Лопасєва О. М. Роль та місце службово-бойової діяльності в забезпеченні національної безпеки. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 13 березня 2020 р.)*. Дніпро: ДДУВС, 2020. С. 221-222.

2. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 18.05.2025).

3. Морквін Д. А. Місце та особливості Національної гвардії України у системі суб'єктів правоохоронної діяльності. *Європейські перспективи*. 2022. № 4. С. 222–227.

4. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 16 серп. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 18.05.2025).

**Анастасія САБАКАР**

здобувач вищої освіти  
ННІ права та інноваційної освіти  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Олександр ТАЛДИКІН**

доцент кафедри теорії держави та права  
Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук, доцент

### **ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ**

Діяльність правоохоронних органів у будь-якій демократичній державі нерозривно пов'язана з концепцією прав людини. Сама ідея прав людини історично виникла як механізм обмеження сваволі державної влади, особливо її силових структур. Правоохоронні органи, будучи інструментом держави, наділеним повноваженнями застосовувати примус, повинні діяти виключно на підставі Конституції та законів, у межах своїх повноважень та в порядку, чітко передбаченому законодавством. Це фундаментальне положення визначає, що правоохоронна діяльність має бути підпорядкована принципам справедливості, рівноправності, законності та верховенства права. Дії представників правоохоронних органів мають бути неупередженими, відповідати правовій істині та здійснюватися на законних, чесних, моральних та легальних підставах.

Україна, як країна, що пережила численні виклики та загрози з боку сусіднього агресора, намагається забезпечити права та свободи своїх громадян навіть в умовах воєнного стану. Національна поліція України відіграє головну роль у забезпеченні громадського порядку і дотриманні прав людини, навіть коли країна стикається з внутрішньою чи зовнішньою загрозою [1].

Ключовими правами, які підлягають особливому захисту в контексті взаємодії громадян з правоохоронними органами, є право на життя, свободу та особисту недоторканність, свобода думки, совісті, релігії, право на участь у виконанні державних справ та рівність перед законом. Забезпечення цих та інших прав є не просто одним із завдань, а самою сутністю існування правоохоронної системи. Закон України «Про Національну поліцію» чітко визначає, що поліція служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Таким чином, ефективність правоохоронної діяльності не може вимірюватися лише показниками розкриття злочинів чи кількістю затриманих осіб; вона невіддільна від рівня дотримання та захисту прав людини [2].

Однак існує певна внутрішня напруженість між різними функціями правоохоронних органів, зокрема між завданням «протидії злочинності» та «охороною прав і свобод людини», які закріплені, наприклад, у Законі «Про Національну поліцію». На практиці пріоритезація першої функції без належної уваги до другої, особливо в умовах тиску щодо досягнення певних показників розкриття злочинів, може призводити до серйозних порушень прав людини. Це свідчить про можливий дисбаланс у пріоритетах на практичному рівні, де уявна «ефективність» у боротьбі зі злочинністю може досягатися за рахунок фундаментальних прав і свобод. Така потенційна суперечність вимагає чіткого законодавчого та інституційного закріплення безумовного пріоритету прав людини та розробки механізмів, що запобігають їх порушенню навіть заради досягнення, на перший погляд, суспільно важливих цілей.

Для кращого розуміння нормативного підґрунтя гарантування прав людини наведено таблицю, що зіставляє головні міжнародні та національні норми гарантування прав людини при взаємодії з правоохоронними органами:

| <i><b>Право</b></i>                                                        | <i><b>Міжнародний стандарт</b></i>                                                                                                                                          | <i><b>Національне законодавство</b></i>                                                                                                                                                         |
|----------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Право на життя                                                             | ЄКПЛ (тут і далі: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод), ст. 2 [3]; МПГПП (тут і далі: Міжнародний пакт про громадянські та політичні права), ст. 6 [4] | Конституція України, ст. 27; Закон «Про Національну поліцію», ст. 6, 46 [5]                                                                                                                     |
| Заборона катувань                                                          | ЄКПЛ, ст. 3 ; МПГПП, ст. 7; Конвенція ООН проти катувань [6]                                                                                                                | Конституція України, ст. 28; Закон «Про Національну поліцію», ст. 7; Кримінальний кодекс України, ст. 127                                                                                       |
| Право на свободу та особисту недоторканність                               | ЄКПЛ, ст. 5; МПГПП, ст. 9                                                                                                                                                   | Конституція України, ст. 29; Закон «Про Національну поліцію», ст. 7, 37; КПК (тут і далі: Кримінальний процесуальний кодекс України), статті 12, 208-213[7]                                     |
| Право на справедливий суд (в аспекті дій поліції/досудового розслідування) | ЄКПЛ, ст. 6; МПГПП, ст. 14                                                                                                                                                  | Конституція України, ст. 55, 59, 62, 63; КПК (засади кримінального провадження, права підозрюваного, обвинуваченого); Закон «Про Національну поліцію» (принципи законності, верховенства права) |
| Право на повагу до приватного і сімейного життя, житла та кореспонденції   | ЄКПЛ, ст. 8; МПГПП, ст. 17                                                                                                                                                  | Конституція України, ст. 30, 31, 32; Закон «Про Національну поліцію», ст. 6, 30, 31, 38 КПК, статті 13, 15, 16, 233-236, 258-270                                                                |
| Свобода думки, совісті і віросповідання                                    | ЄКПЛ, ст. 9; МПГПП, ст. 18                                                                                                                                                  | Конституція України, ст. 35; Закон «Про Національну поліцію» (принцип політичної нейтральності, заборона дискримінації)                                                                         |

Таблиця наочно демонструє, що українське законодавство значною мірою інкорпоровало міжнародні стандарти прав людини. Однак, як зазначалося, головна проблема полягає в їх практичній реалізації та забезпеченні дієвих механізмів захисту у випадку порушень з боку правоохоронних органів.

Аналіз стану гарантування прав людини в діяльності правоохоронних органів України виявив низку системних проблем, які потребують комплексного та невідкладного вирішення. Незважаючи на наявність прогресивного законодавства, що значною мірою відповідає міжнародним стандартам, його практична реалізація стикається з серйозними перешкодами:

1. *Стійкий розрив між законодавчими гарантіями та практикою.* Декларовані у Конституції та законах права і свободи людини часто порушуються представниками правоохоронних органів.

2. *Поширеність системних порушень.* Катування, жорстоке поводження, незаконні затримання, порушення права на справедливий суд у контексті дій правоохоронців залишаються актуальними проблемами, що підтверджується звітами національних та міжнародних інституцій.

3. *Глибоко вкорінені причини порушень.* До них належать недосконалість окремих положень законодавства та правозастосовної практики, інституційні проблеми (включаючи кадрову політику та соціальне забезпечення правоохоронців), високий рівень корупції, низький рівень правової культури та професійної етики серед частини співробітників, а також соціально-економічні чинники.

4. *Неефективність існуючих механізмів контролю.* Судовий контроль часто є формальним, прокурорський нагляд – недостатньо дієвим, парламентський контроль (через Омбудсмана) має обмежені важелі впливу, а громадський контроль стикається з перешкодами, особливо в умовах воєнного стану. Це призводить до поширення культури безкарності.

5. *Додаткові виклики, пов'язані з воєнним станом.* Об'єктивні обмеження, пов'язані з безпековою ситуацією, іноді використовуються для не виправданого обмеження прав, а також ускладнюють моніторинг та контроль за діяльністю правоохоронних органів.

Для подолання виявлених проблем та реального посилення гарантій прав людини в діяльності правоохоронних органів України необхідні системні та послідовні реформи за такими пріоритетними напрямками: комплексна реформа законодавства, інституційні перетворення, посилення системи контролю: освіта та професійний розвиток, боротьба з безкарністю, адаптація до умов воєнного стану.

Розробка та впровадження чітких протоколів дій правоохоронців в умовах воєнного стану, які б максимально враховували вимоги міжнародного гуманітарного права та прав людини.

Реформи у сфері гарантування прав людини правоохоронними органами мають бути не косметичними чи фрагментарними, а системними, глибокими та послідовними. Проблеми є взаємопов'язаними, тому часткові зміни в одній

сфері без урахування інших (наприклад, підвищення заробітної плати без посилення контролю, боротьби з корупцією та зміни системи оцінки) не дадуть сталого та довготривалого результату. Кінцевою метою цих реформ має бути не просто формальне зменшення кількості зафіксованих порушень, а побудова сервісно-орієнтованої моделі правоохоронної діяльності.

---

1. Южека, Р. С., Талдикін, О. В. Інноваційні підходи до забезпечення дотримання прав людини Національною поліцією України в умовах воєнного стану. *Дотримання прав і свобод людини Національною поліцією України в умовах глобальних викликів сьогодення*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 27 жовтня 2023 року. С.147-151.

2. Про Національну поліцію. Закон України №580-VIII від 02.07.2015. *Відомості Верховної Ради*. 2015. Випуск 40-41. Ст. 379.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text).

4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text).

5. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141.

6. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_085#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text).

7. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.

### **Олександр САДОВСЬКИЙ**

здобувач вищої освіти

Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ

### **Науковий керівник:**

### **Олена МАРЧЕНКО**

професор кафедри теорії та історії

держави та права, конституційного

права та прав людини

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор філософських наук, професор

## **ВИКЛИКИ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ РОЗБУДОВИ: ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

Повномасштабне вторгнення росії в Україну, що почалося у 2022 році, стало безпрецедентним викликом для всієї української наукової спільноти. Найбільших трансформацій зазнали гуманітарні науки, зокрема історія, яка

відіграє провідну роль у формуванні колективної пам'яті, консолідації суспільства та протидії ворожій пропаганді. В умовах війни історія перестає бути лише академічною дисципліною – вона стає інструментом виживання, опору та стратегічного планування майбутнього.

**Метою** наукової розвідки є аналіз проблем, що постають перед історичною наукою України в умовах війни, та визначити перспективні напрями історичних досліджень, які сприятимуть формуванню національної пам'яті, суспільної стійкості та ефективної післявоєнної реконструкції.

Історична наука в Україні завжди розвивалась у контексті боротьби за правду, пам'ять та ідентичність. Однак війна з росією кардинально актуалізувала ці функції. Під загрозою опинилися архіви, музеї, університети, бібліотеки, у зоні бойових дій зафіксовані випадки цілеспрямованого знищення культурної спадщини та історичних пам'яток. Але разом з тим виникла нова мобілізація інтелектуальних ресурсів: науковці створюють електронні архіви, проводять інтерв'ю з очевидцями, документують війну в реальному часі [6, с. 45].

Паралельно з фізичними втратами точиться боротьба на символічному рівні. У цьому контексті дослідження історії російсько-українських відносин – від колоніального підкорення до радянської окупації. Саме історики формують аргументаційне підґрунтя для розуміння причин та мотивів агресії росії проти України [1, с. 108; 2, с. 30].

Окрім того, війна актуалізувала важливість регіональної історії. Науковці досліджують локальну історію: як війна змінила конкретні міста й громади, як трансформувалися соціальні структури, які практики виживання застосовувались на місцях. Цей пласт історії має надзвичайну цінність, адже дозволяє зафіксувати локальну складову кожного окремо взятого регіону в умовах великої війни [6, с. 50].

Окремим перспективним напрямом є дослідження традицій українського спротиву – від визвольних змагань початку ХХ століття до боротьби проти російської агресії сьогодні. Історики виявляють форми та методи опору: від збройного до культурного, від підпільної роботи ОУН-УПА до цифрового волонтерського руху у 2022–2025 роках [7, с. 75]. Це все можливо завдяки інструментам усної історії. Зібрані свідчення цивільних, військових, волонтерів дозволяють не лише зберегти пам'ять про війну, а й виокремити досвід, який формують нову ідентичність українців [6, с. 52]. При цьому методологія таких досліджень постійно вдосконалюється: розробляються нові етичні підходи, архівні практики, цифрові бази даних.

Особливу увагу науковці звертають і на переосмислення радянського минулого: відкриття архівів КДБ, нові дослідження сталінізму, репресій, Голодомору, депортацій українців. Ці теми набувають нового звучання в контексті сучасної війни, демонструючи, що методи примусу росії майже не змінились з часів імперії [3, с. 163].

Одним із ключових завдань післявоєнної відбудови стане формування

нової системи пам'яті. Дерусифікація, декомунізація, перейменування топонімів, демонтаж імперських пам'ятників – ці процеси потребують не лише адміністративного чинника, а й історичної аргументації та громадської підтримки, прийняття та усвідомлення нацією незворотності цих процесів після закінчення війни [2, с. 35; 4, с. 4].

У цьому контексті важливо створювати нові форми створення історичної пам'яті: музеї, цифрові платформи, пам'ятні місця, освітні та просвітницькі проекти. Українська історична спільнота має взяти активну участь у формуванні нової суспільної ланки, яка пояснює, чому і як ми перемогли, і що потрібно зробити, аби війна не повторилася [4, с. 2-3].

Історики також покликані сприяти трансформації освітнього простору. Після перемоги країна потребуватиме нового політичного вектору – такого, що опиратиметься на власну традицію, а не на зовнішні наративи. Досвід Німеччини, Польщі та країн Балтії показує, що саме історична політика часто формує засади державної ідеології, зміцнює демократію та запобігає повторенню авторитаризму [3, с. 280].

Зрештою, саме історія здатна дати відповіді на питання: хто ми, звідки і куди рухаємося. У руках відповідальних дослідників вона стає інструментом національного оновлення, фундаментом для майбутнього покоління.

Підсумовуючи, зазначимо, що війна змусила українську історичну науку діяти швидко, мобілізовано й осмислено. Перед дослідниками постали нові завдання: фіксація подій, аналіз глибших структур конфлікту, підтримка національної пам'яті. Історія вийшла за межі архівів – вона стала зброєю, моральним орієнтиром і формою опору, який консолідує навколо себе українців. Попри труднощі, українські історики демонструють стійкість і професіоналізм. Завдання наступного десятиліття – зробити науку важливим інструментом реконструкції країни, інтегрувати історичне знання в державну політику, освіту й культуру. Без глибокого розуміння минулого не буде стійкого майбутнього, тому що історія – наука про життя і для життя.

- 
1. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Критика, 2022. 296 с.
  2. Гудзь О. «Деколонізація історичної пам'яті в умовах війни: український контекст». *Український історичний журнал*, 2022, № 4. С. 25–39.
  3. Касьянов Г. Past Continuous: Історична політика 1980–2010-х років. Київ: Laurus, 2022. 328 с.
  4. Мартинюк С. «Меморіалізація війни: завдання для істориків», *Historians.in.ua*, 2023. 9 с.
  5. Павленко Ю. Історіографія національного руху в роки Другої світової війни. Київ: НаУКМА, 2004. 212 с.
  6. Стецюк Л. «Усна історія війни: виклики, методи, перспективи», *Наукові записки НаУКМА. Історія*, 2023, т. 6. С. 41–58.
  7. Юрій Н. «Тяглість українського спротиву: ОУН, УПА та сучасна армія», *Дзвін*, 2023, №2. С. 74–86.

**Данило САКОВСЬКИЙ**

курсант 3 курсу факультету підготовки  
фахівців для органів досудового  
розслідування Національної поліції  
України Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Марина ЛОГІНОВА**

викладач кафедри цивільно-правових  
дисциплін факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

## **ТРУДОВІ ПРАВА НЕПОВНОЛІТНІХ: ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ РОБОТОДАВЦЯ**

Трудові права неповнолітніх є важливим аспектом соціального захисту молоді, яка вперше вступає у сферу трудових відносин. Забезпечення належних умов праці, захист від експлуатації та дотримання законодавчих норм є запорукою гармонійного розвитку особистості та запобігання порушенням прав молодих працівників. Особливості правового регулювання праці неповнолітніх зумовлені необхідністю врахування їх вікових, фізичних та психологічних особливостей, що потребує встановлення спеціальних гарантій та обмежень. Водночас питання відповідальності роботодавця за порушення трудових прав неповнолітніх набуває особливої актуальності в контексті запобігання нелегальній зайнятості, експлуатації дитячої праці та забезпечення безпечних умов праці. Метою цієї роботи є дослідження правових особливостей регулювання трудових відносин з неповнолітніми та визначення механізмів відповідальності роботодавців за порушення відповідних норм.

Як зазначає М. В. Логінова, правове регулювання праці неповнолітніх повинно враховувати їх фізіологічні та психологічні особливості, а також гарантувати можливість поєднання роботи з навчанням, що в умовах воєнного стану стає викликом через зростаючі соціально-економічні проблеми [1]. Зміни на ринку праці і тиск на роботодавців, що виникають через воєнні обставини, можуть призводити до зневажання цими гарантіями, що потребує більш жорсткого контролю. Українське трудове законодавство встановлює чіткі обмеження для неповнолітніх працівників: максимальна тривалість робочого часу, заборона на виконання важких або шкідливих робіт, а також особливий порядок укладання трудових договорів [2]. Водночас, як наголошує

Н. П. Козак, незважаючи на законодавчі гарантії, порушення цих норм трапляються досить часто, особливо в кризових ситуаціях, таких як воєнний стан, коли підприємства прагнуть оптимізувати витрати і нерідко нехтують правами молоді [3]. Це свідчить про необхідність підвищення рівня правосвідомості як роботодавців, так і самих неповнолітніх, а також посилення відповідальності за порушення. Відповідальність роботодавця за порушення трудових прав неповнолітніх передбачає застосування як адміністративних, так і кримінальних санкцій, що детально розглядає Т. І. Орлова [4]. Вона підкреслює, що ефективність такої відповідальності значною мірою залежить від активності контролюючих органів та належного реагування на виявлені порушення. Особливої уваги потребує превентивна робота, спрямована на попередження нелегального залучення неповнолітніх до праці та недопущення експлуатації. У контексті воєнного стану питання трудових прав неповнолітніх набувають додаткової гостроти. Соціальна нестабільність, зміни у структурі зайнятості, збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, серед яких є й неповнолітні, вимагають адаптації існуючих правових норм і механізмів контролю. Необхідно забезпечити, щоб правовий захист молодих працівників залишався ефективним і не піддавався ризику зменшення у складних умовах. Водночас це потребує збалансованого підходу, що дозволяє підтримувати економічну діяльність і не порушувати права вразливої категорії працівників. Проблематика захисту трудових прав неповнолітніх тісно пов'язана і з механізмом реалізації державної політики у сфері праці, зокрема діяльністю Державної служби України з питань праці. У період воєнного стану контрольні повноваження цих органів суттєво ускладнюються через обмежені ресурси та пріоритетність інших завдань. Проте саме в цей період особливо важливо забезпечити недопущення експлуатації дітей і молоді, адже загроза порушень трудових прав значно зростає в умовах соціальної вразливості населення. Як підкреслюється в дослідженні Орлової Т. І., варто посилити взаємодію між Держпраці, Національною поліцією, органами опіки та органами місцевого самоврядування задля оперативного реагування на факти залучення неповнолітніх до незаконної чи шкідливої праці [4].

Особливої уваги потребує питання поєднання освіти та праці. Як зазначається в аналітичному огляді Інституту проблем праці НАН України, за останній рік значно зросла частка підлітків, які вимушено шукають підробіток через економічні труднощі в родинях, втрачаючи при цьому мотивацію до здобуття освіти та якісного розвитку [5]. Це викликає занепокоєння, адже одна з основних гарантій для неповнолітніх працівників полягає у забезпеченні балансу між працею та навчанням, що прямо передбачено трудовим законодавством. З метою запобігання порушенням трудових прав неповнолітніх доцільно впровадити обов'язкову оцінку ризиків для роботодавців, які мають намір прийняти на роботу осіб, молодших 18 років. Це дозволить формалізувати підходи до безпечного працевлаштування та унеможливить випадкове чи недбале ставлення до виконання законодавчих

обмежень. Також варто впровадити інструменти електронного моніторингу умов праці неповнолітніх, що забезпечить швидку реакцію на можливі порушення. У цьому контексті перспективною виглядає ідея створення спеціального електронного реєстру працевлаштованих неповнолітніх, яка дозволила б державі ефективніше здійснювати контроль за дотриманням трудового законодавства щодо молоді. Як зазначає Козак Н. П., цифровізація процесів обліку та моніторингу у сфері працевлаштування неповнолітніх дозволить мінімізувати ризики прихованої зайнятості та посилити відповідальність роботодавців [3]. Зрештою, лише спільні зусилля держави, громадськості, бізнесу та самих молодих працівників здатні забезпечити дотримання трудових прав неповнолітніх. У сучасних умовах війни, коли традиційні механізми соціального контролю ослаблені, вкрай важливо не допустити втрати вже напрацьованих стандартів захисту дитячої праці, а навпаки – посилити їх.

Отже, правове регулювання праці неповнолітніх є надзвичайно важливим елементом захисту прав дитини в умовах сучасних соціально-економічних викликів, особливо в період воєнного стану. Незважаючи на наявність законодавчих гарантій, практика свідчить про численні порушення, які пов'язані з недотриманням норм щодо тривалості робочого часу, характеру виконуваних робіт та порядку укладення трудових договорів. У цих умовах першочергового значення набуває ефективне функціонування контролюючих органів, підвищення рівня правосвідомості як роботодавців, так і самих неповнолітніх, а також удосконалення превентивних і моніторингових механізмів. Запровадження електронного реєстру, оцінки ризиків та цифрових інструментів нагляду є перспективними напрямками вдосконалення захисту прав неповнолітніх працівників. Лише системний та міжсекторальний підхід, що включає участь держави, суспільства, бізнесу і самих молодих людей, дозволить ефективно гарантувати дотримання трудових прав неповнолітніх і запобігти їх експлуатації в умовах кризи.

---

1. Логінова М. В. Трудові права неповнолітніх в умовах воєнного стану: особливості правового регулювання та відповідальність роботодавця. *Вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. Вип. 4 (58). С. 45-52. URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?q=loginova+2023> (дата звернення: 22.05.2025).

2. КЗпП України (Кодекс законів про працю України) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 22.05.2025).

3. Козак Н. П. Особливості правового захисту неповнолітніх працівників в умовах воєнного стану. *Юридичний часопис*. 2022. № 3. С. 88-95. URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?q=kozak+2022> (дата звернення: 22.05.2025).

4. Орлова Т. І. Відповідальність роботодавця за порушення трудових прав неповнолітніх. *Праця і право*. 2023. Вип. 7. С. 27-33. URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?q=orlova+2023> (дата звернення: 22.05.2025).

5. Інститут проблем праці НАН України. Аналітична записка щодо стану дитячої праці в умовах воєнного стану в Україні. 2024. URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?q=інститут+проблем+праці+дитяча+праця+2024> (дата звернення: 22.05.2025).

**Ілля СЕМЕНОВ,**

здобувач вищої освіти 1 курсу  
факультету підготовки фахівців  
для органів досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Євген БАРДІН**

старший викладач кафедри  
тактико-спеціальної підготовки  
Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ

### **ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

В умовах правового режиму воєнного стану в Україні для стримання збройної агресії країни-агресора, якою виступає Російська Федерація, законодавці дали можливість цивільним застосовувати та використовувати зброю для захисту своєї держави. Зі слів на той час діючого міністра внутрішніх справ Дениса Монастирського, було роздано десятки тисяч одиниць зброї у великих містах. Поки що рано говорити про наслідки масової видачі громадянам вогнепальної зброї, але вже зараз фіксується зростання на 37% кількість злочинів, пов'язаних саме із застосуванням вогнепальної зброї в Україні. В таких умовах професійна підготовка працівників правоохоронних органів є вирішальним фактором забезпечення законності при охороні громадської порядку, громадської безпеки та боротьбі зі злочинністю [1].

Правоохоронцям все частіше доводиться стикатися з агресивними, добре фізично та юридично підготовленими правопорушниками. Численні випадки нападів на працівників правоохоронних органів, нерідко із застосуванням холодної та вогнепальної зброї, часто призводить до важких травм, поранень та навіть загибелі. Зазначені обставини потребують високих вимог до якості та рівня фізичної, вогневої, тактико-спеціальної, медико-тактичної підготовки.

Виходячи зі власного досвіду, думаємо, що слід більше приділяти годин на такі предмети, як: тактико-медична підготовка, тактико-спеціальна підготовка, вогнева підготовка та фізична підготовка. Бо належне засвоєння набутих навичками під час оволодіння цими предметами може врятувати життя як самому поліцейському, так і потерпілому. Цей досвід допоможе поліцейським протидіяти злочинності та підтримувати громадський порядок

і безпеку.

Тактична підготовка найповніше забезпечує комплексну підготовку працівників поліції до вмілих та злагоджених дій при виконанні оперативно-службових завдань в умовах, максимально наближених до дійсності. Там набуваються високі професійні навички, морально-психологічна стійкість, підготовка та витривалість. Висока тактична підготовка досягається шляхом систематичного та інтенсивного навчання. Зростають вимоги до тактичної підготовки, щоб постійно вдосконалювати існуючі та шукати нові форми, методи та засоби навчання. Безперечно, вдосконалити тактичну та спеціальну підготовку можна лише на практичних заняттях, використовуючи складні вправи.

Результативне вдосконалення діяльності сил сектору безпеки і оборони в процесі розвитку об'єднання в європейську систему безпеки варто проводити з огляду на практику провідних країн світу. Ми можемо спостерігати, що існуюча тактика силових структур, що була сформована в радянські часи, була розрахована на солдатів строкової служби і представляла собою діяльність великих груп. Однак на сучасному етапі наші сили охорони правопорядку, органи сектору безпеки і оборони все більше починають використовувати тактику і принципи, котрі більше підходять до нинішніх умов виконання службових та бойових завдань. Варто взяти до уваги, що рівень підготовки потребує підвищення та доведення певних операцій до автоматизму, бо при різних обставинах та проти ворога різних за розміром та характером дій має застосовуватися й відповідна тактика. Тож швидкість реагування та виконання завдань кожним поліцейським є обов'язковою умовою для ефективної роботи підрозділу.

Не менш важливим для вдосконалення навчального процесу під час проведення занять та вивченні теоретичної частини з медико-тактичної підготовки, тактико-спеціальної підготовки, вогневої підготовки та фізичної підготовки залучати не просто викладачів, а спеціалістів в даних сферах, які, безсумнівно, знають як діяти в кожній ситуації відповідно до протоколів. Кваліфікованими спеціалістами можуть бути викладачі-практики міжнародного рівня, інструктори з тактичної медицини, тактики та працівники спецпідрозділів, які володіють відповідними вміннями. Вони можуть завдяки асоціаціям, порівнянням донести інформацію та навести приклади з власного життя про тактику дій та надання медичної допомоги в реальних ситуаціях.

Також напрямом вдосконалення навчання є залучення мультимедійних приладів та демонстрація відео [2]. Переглядаючи відео, де є дії працівників поліції під час несення служби, можливо проаналізувати та знайти помилки, або ж навпаки – побачити чітко відпрацьовану медико-тактичну допомогу [3].

Кожен з шляхів вдосконалення такої допомоги служить важливою складовою під час несення служби, адже кожна ситуація особлива і залежить від безлічі факторів.

Водночас варто приділяти увагу розв'язанню проблем організаційного

характеру. На нашу думку, поліцейський зобов'язаний досконало володіти технікою заходів фізичного впливу, навичками самозахисту та прийомами, які допоможуть у подальшій професійній діяльності. Тож необхідно відводити більше часу та уваги на відпрацювання поліцейськими усіх цих засобів.

Та аналізуючи вимоги Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України [4], можна зробити висновок, що кількість годин, відведених на опанування спеціальної фізичної підготовки зменшено, а загальну фізичну підготовку взагалі самостійно опрацьовують поліцейські.

Отже, більша частина практичних навичок не підтримується взагалі. А це розвиток витривалості, швидкісних і силових показників, які створюють можливість безперешкодно переслідувати правопорушника та мати перевагу під час його затримання або збройних конфліктів, які часто виникають у практичній діяльності. Також це стосується тактико-медичної підготовки, навички якої дуже потрібні поліцейському, особливо під час дії правового режиму воєнного стану [5].

---

1. Медвідь М., Бабков Ю., Шаповал О. Методика створення умов присвоєння професійної кваліфікації «офіцер тактичного рівня» здобувачеві за скороченими строками підготовки. *Честь і закон*. № 3 (78)/2021. С. 101-108.

2. Правове забезпечення інформаційної діяльності в Україні / В. Горобцов, А. Колодюк, Б. Кормич та ін. ; ред. І. С. Чиж ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, НАН України, Держ. комітет телебачення і радіомовлення України. Київ : Юрид. думка, 2006. 384 с.

3. Професійна програма первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліцію на посади поліцейських (інспекторів) патрульної поліції. Одеський державний університет внутрішніх справ : сайт. URL: <http://oduvs.edu.ua/wp-content/uploads/2018/05/Profesiina-programa-pershoporchatkova-patrul-onovleno-07.02-druk.pdf> (дата звернення: 20.05.2025).

4. Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : затв. наказом М-ва внутрішніх справ України від 26.01.2016 р. № 50. *Офіційний вісник України*. 2016. № 22. Ст. 86. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 20.05.2025).

5. «Про правовий режим воєнного стану Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1443589#:~:text=%D0%9F%D1%80%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9%20%D1%80%D0%B5%D0%B6%D0%B8%D0%BC,%E2%84%96%20389%2DVIII> (дата звернення: 20.05.2025).

**Єлизавета СЕМЕНОВА**

здобувач вищої освіти

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

*Науковий керівник*

**Вікторія САВІЩЕНКО**

професор кафедри

психології та педагогіки

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук,

кандидат педагогічних наук, професор

## **ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Війна та її наслідки значно впливають на психічне здоров'я молодого покоління. Соціальна ізоляція, втрата стабільності та зміни в суспільному житті можуть спричиняти емоційне виснаження та почуття невизначеності. Успішне подолання стресу сприяє гармонійному розвитку особистості, формуванню самостійності та психологічної гнучкості. Дослідження психологічних особливостей стресу в юнацькому віці допоможе створити методики, які дозволять ефективно підтримувати психоемоційний стан молоді. Саме тому вивчення цієї тематики є надзвичайно важливим для розвитку психологічної науки та практики.

В українській психологічній науці феномен стресу та стресостійкості висвітлено у працях Н. Бамбурак, М. Білової, Б. Бірона, Г. Дубчак, С. Дудки, О. Євдокімової, В. Савіщенко, О. Самари, В. Співака, О. Кравцової, О. Кокуна, О. Титаренко, Т. Циганчук, М. Шпака. Особливості переживання стресу молоддю досліджували С.Бужинська, А. Даніліч-Скакун, Ж. Дьоміна та О. Омельчук, Л. Ліба та М. Марценюк, С. Скляр, Т. Шейко.

Аналіз наукових підходів до розуміння феномену стресу засвідчує, що це складне багатовимірне явище, яке охоплює фізіологічні, емоційні та когнітивні реакції особистості на дію зовнішніх або внутрішніх подразників. У психологічній науці стрес розглядається не лише як негативний фактор, а й як потенційне джерело розвитку та адаптації. Зарубіжні та вітчизняні дослідники, зокрема Г. Сельє, Р. Лазарус, С. Кобаса, С. Мадді, а також М. Білова, Г. Дубчак, С. Панасенко, зробили значний внесок у розуміння механізмів стресу, копінг-стратегій та стресостійкості. Сучасні теорії наголошують на суб'єктивному сприйнятті стресу та ролі особистісних ресурсів у його подоланні. Отже, поглиблене вивчення феномену стресу є важливою теоретичною основою для

формування ефективних засобів психологічної підтримки в умовах соціальної напруги, зокрема війни.

У результаті аналізу сутності та психологічних особливостей стресорів осіб юнацького віку в умовах війни встановлено, що вони мають багатовимірний характер і справляють значний вплив на психоемоційний стан молоді. Найбільш поширеними є фізичні, психоемоційні, когнітивні, соціальні та екзистенційні стресори, кожен з яких по-своєму ускладнює процес адаптації. Юнацький вік є вразливим періодом, коли система особистісного самозахисту ще не сформована повною мірою, що посилює сприйнятливність до стресових впливів. Індивідуальні особливості, рівень самооцінки, тип темпераменту та наявність соціальної підтримки визначають ефективність подолання стресу. Вивчення цих факторів є важливою основою для подальшої розробки психологічних програм підтримки молоді в умовах воєнного конфлікту.

Результати емпіричного дослідження засвідчили, що в умовах війни особи юнацького віку дійсно перебувають під значним стресовим навантаженням: середній бал за шкалою життєвих подій Т. Холмса і Р. Рахе склав 272, що свідчить про високий ризик розвитку психосоматичних і психологічних порушень. Паралельно за шкалою Спілбергера – Ханіна були зафіксовані підвищені рівні як ситуативної, так і особистісної тривожності, особливо серед дівчат. Дані також демонструють наявність дезадаптивних копінг-стратегій – уникнення та заперечення, які більшою мірою характерні для хлопців, що свідчить про менш ефективну систему подолання стресу.

Таким чином, у період воєнного конфлікту стресогенні чинники дійсно негативно впливають на психоемоційний стан молоді, знижуючи ефективність їхніх адаптаційних механізмів і вимагаючи психологічної підтримки та цілеспрямованих інтервенцій для збереження психічного здоров'я студентської молоді.

---

1. Панасенко Е. А., Савіщенко В. М. Стресостійкість особистості в дискурсі психологічних досліджень. Габітус. Гельветика. 2024. № 66. С. 31-41. URL : <http://habitus.od.ua/66-2024>.

**Олександр СИЛАКОВ,**  
здобувач вищої освіти  
1 курсу ФПФОДР НПУ  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**  
**Євген ГІДЕНКО**  
старший викладач кафедри,  
тактико-спеціальної підготовки  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

## **ОСОБЛИВОСТІ АЛГОРИТМУ ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРИ ЗАТРИМАННІ ТА ПРОВЕДЕННІ ПОВЕРХНЕВОЇ ПЕРЕВІРКИ**

Затримання особи та проведення поверхневої перевірки є одними з основних процедур, які застосовуються правоохоронними органами з метою забезпечення безпеки громадян та підтримання правопорядку. Ці дії регулюються національним законодавством та міжнародними стандартами, зокрема Європейською конвенцією з прав людини та практикою Європейського суду з прав людини, що вимагає від поліцейських чіткого дотримання прав особи при здійсненні затримання та перевірки.

Особиста безпека – це система організаційно-правових, тактико-психологічних, фізичних заходів, які дають змогу забезпечити збереження життя та здоров'я працівників підрозділів Національної поліції. У контексті затримання особи та проведення поверхневої перевірки особиста безпека поліцейського набуває особливого значення. Ці дії завжди пов'язані з підвищеним ризиком, оскільки особа, яку затримують, може чинити опір, бути озброєною або перебувати у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння [4, с. 321].

Алгоритм дій поліцейського при затриманні особи та проведенні поверхневої перевірки ґрунтується на нормах чинного законодавства, зокрема, Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) та Закону України «Про Національну поліцію». Ці дії спрямовані не лише на припинення правопорушень, але й на забезпечення правопорядку при дотриманні прав і свобод громадян.

Згідно з КУпАП, адміністративне затримання – це тимчасове обмеження свободи пересування особи з метою забезпечення дотримання правових норм та правил. Поліцейський має право затримати особу в таких випадках:

- 1) Припинення адміністративного правопорушення – якщо інші заходи

впливу не дали результату.

2) Встановлення особи – коли особу неможливо ідентифікувати на місці правопорушення.

3) Складення протоколу – якщо неможливо скласти протокол на місці вчинення правопорушення.

4) Забезпечення розгляду справи – для своєчасного розгляду і виконання постанови про адміністративне правопорушення [1].

Відповідно до ст. 263 КУпАП загальний строк адміністративного затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, не може тривати більш ніж 72 години без рішення суду. Адміністративне затримання може тривати не більше 3-х годин, за винятком окремих випадків (ст. 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення) [2]. Алгоритм дій поліцейського під час затримання включає наступні кроки:

1. Представлення та пояснення підстав. Поліцейський зобов'язаний назвати своє ім'я, посаду та пред'явити службове посвідчення. Він також повинен пояснити особі причини її затримання або проведення перевірки, посилаючись на відповідні норми законодавства. Це забезпечує прозорість процедури та підвищує рівень довіри до правоохоронних органів.

2. Оцінка ризику. Поліцейський має враховувати обставини ситуації: поведінку особи, наявність у неї підозрілих предметів або фактів, що можуть вказувати на загрозу. Якщо існує обґрунтована підозра, що особа має заборонені або небезпечні предмети, може бути прийнято рішення про проведення поверхневої перевірки.

3. Безпека та мінімізація обмежень. Під час затримання та перевірки поліцейський має дотримуватися заходів безпеки як для затриманої особи, так і для оточуючих. При цьому необхідно забезпечувати мінімальне втручання в особистий простір особи та уникати дій, що можуть бути розцінені як приниження гідності.

4. Фіксація затримання. Згідно з чинним законодавством затримання має бути зафіксоване в протоколі. Поліцейський повинен вказати всі обставини затримання, причини, час та місце, а також зазначити права, які були роз'яснені особі. Це є важливим етапом, оскільки протокол є офіційним документом, на підставі якого особа може захищати свої права у випадку порушення процедури.

Інформування про права. Відповідно до ст. 263 КУпАП поліцейський повинен проінформувати особу про її права, зокрема право на адвоката, право на медичну допомогу та право на повідомлення рідних або близьких осіб про місце її перебування. Це важливий аспект дотримання прав людини, оскільки затримання не повинно порушувати основні права та свободи особи. Варто також зазначити, що будь-які дії правоохоронців повинні відповідати принципу пропорційності. Це означає, що затримання і перевірка мають бути обґрунтованими та співмірними з можливими ризиками. Порушення цього принципу може стати підставою для визнання дій поліції незаконними, а також

накласти дисциплінарну чи адміністративну відповідальність на правоохоронця.

Поверхнева перевірка як превентивний поліцейський захід є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі транспортного засобу. Поліцейський для здійснення поверхневої перевірки особи може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка загрожує життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб. Поверхнева перевірка здійснюється поліцейським відповідної статі. У невідкладних випадках цю перевірку може здійснити будь-який поліцейський лише з використанням спеціального приладу або засобу [3].

Тому тут треба відмежовувати те, що потребує закон від поліцейських та розуміти, що поверхнева перевірка – це не привід сексуального домагання з боку різностатевих осіб, а лише виконання своїх обов'язків поліцейськими у службовій діяльності. Поліцейським повинна бути фізична особа, яка немає гендеру, але має стать [5, с. 297].

Алгоритм дій поліцейського при затриманні та проведенні поверхневої перевірки включає чітко визначені етапи, що забезпечують як дотримання прав особи, так і ефективність виконання завдань правоохоронця. Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» та інших нормативних актів ці процедури покликані забезпечити безпеку поліцейського, затриманого та громадськості.

Наявність підстав для проведення поверхневої перевірки та затримання. Поліцейський може провести поверхневу перевірку лише за наявності достатніх підстав вважати, що особа має при собі заборонені предмети або ті, що становлять загрозу. До таких підстав належать: підозріла поведінка, інформація від свідків або інших осіб, підозра у скоєнні злочину тощо. Такі підстави є обов'язковою умовою для правомірного застосування заходів, що виключає безпідставні зупинки чи перевірки.

Попередження особи про проведення перевірки. Поліцейський повинен повідомити особу про необхідність зупинки та проведення поверхневої перевірки, пояснити підстави та мету перевірки, а також права особи під час перевірки. Це забезпечує прозорість дій поліцейського та підвищує довіру до правоохоронних органів.

Дотримання гендерної відповідності при проведенні поверхневої перевірки. Закон визначає, що перевірку має здійснювати поліцейський тієї ж статі, що й особа, яку перевіряють. Це правило спрямоване на захист гідності та приватності особи. У випадках, коли це неможливо через невідкладність, поліцейський іншої статі може провести перевірку за допомогою спеціального приладу або засобу.

Здійснення поверхневої перевірки. Поверхнева перевірка включає візуальний огляд одягу, проведення рукою по поверхні вбрання, а також

використання спеціальних приладів (металодетекторів, сканерів тощо). Поліцейський повинен діяти обережно, щоб не порушувати приватність особи більше, ніж це необхідно для забезпечення безпеки. У ході перевірки поліцейський повинен уникати дій, які можуть бути сприйняті як приниження чи дискримінація.

Дотримання цього алгоритму гарантує, що дії поліцейського будуть законними та обґрунтованими. Він також сприяє підвищенню ефективності роботи правоохоронних органів, адже дозволяє виявляти загрозові предмети чи ситуації, захищаючи громадський порядок і права громадян.

Таким чином, затримання особи та проведення поверхневої перевірки є важливими процедурами для забезпечення правопорядку і безпеки громадян. Ці дії вимагають від поліцейських чіткого дотримання алгоритму, закріпленого в національному законодавстві та міжнародних правових стандартах.

---

1. Адміністративне затримання: що треба знати? | ЮРЛІГА. URL: [https://jurliga.ligazakon.net/news/222080\\_adminstrativne-zatrimannya-shcho-treba-znati](https://jurliga.ligazakon.net/news/222080_adminstrativne-zatrimannya-shcho-treba-znati) (дата звернення: 03.11.2024).

2. Адміністративне затримання: що потрібно знати - Юридична газета. *Юридична газета – онлайн версія*. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/administrativne-zatrimannya-shcho-potribno-znati.html#:~:text=Адміністративне%20затримання%20є%20одним%20з,обмеженні%20сво%20пересування%20і%20місцезнаходження> (дата звернення 04.11.2024).

3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 04.11.2024).

4. Біліченко В. В., Покайчук В. Я., Поливанюк В. Д. Поняття та загальні відомості особистої безпеки в підрозділах національної безпеки України. Police activity in Ukraine and European countries: modern standards and unification options: Collective monograph. Riga, Latvia. 2021. С. 320- 341. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/190/5222/10983-1?inline=1> (дата звернення: 05.11.2024).

5. Гіденко Є., Усова Д. Проблематика гендерної рівності при проведенні поверхневої перевірки поліцейськими. Modern science: innovations and prospects. Abstracts of XII international scientific and practical conference. Stockholm. 2022.С. 296- 299. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/08/MODERN-SCIENCE-INNOVATIONS-AND-PROSPECTS-21-23.08.22.pdf#page=296> (дата звернення: 06.11.2024).

**Євген СКРИПКА**

курсант 3 курсу ФПФОДР НПУ  
Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ

*Науковий керівник:*

**Марина ЛОГІНОВА**

викладач кафедри цивільно-правових  
дисциплін факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

## **ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОЇ ОПЛАТИ ПРАЦІ НЕЗАЛЕЖНО ВІД СТАТІ**

Уявлення про соціальні ролі чоловіків і жінок формуються в процесі соціалізації під впливом виховання в сім'ях, освітніх установ, засобів масової інформації, оточення та іншого. На сучасному етапі особливого значення набуває формування позитивного ставлення до жінок у лідерських позиціях, адже вони істотно впливають на формування громадської думки. Більш активна участь жінок у трудовій сфері стала можливою завдяки розвитку технологій у господарстві та розширенню сфери послуг, що значно знизили потребу в їхній зайнятості винятково по домашньому господарству.

Побудова громадянського суспільства в Україні не можлива без належної системи правового захисту честі та гідності особи [5]. Одним із основних принципів сучасного трудового законодавства є забезпечення рівних прав і можливостей для працівників незалежно від їхньої статі. Але незважаючи на нормативне закріплення цього положення не тільки в Конституції України, а й в низці інших нормативно-правових актів, проблема різниці оплати праці між жінками та чоловіками й надалі залишається нагальним питанням [6].

Основними причинами збереження гендерного розриву в оплаті праці є стереотипи про «традиційні» ролі жінок, гендерна сегрегація ринку праці, недооцінка жіночої праці та низький рівень представництва жінок на керівних посадах [1].

Одним із важливих кроків щодо досягнення гендерної рівності є запровадження гендерного аудиту на підприємствах і впровадження системи гендерної звітності, що дає змогу виявити диспропорції в оплаті праці та проаналізувати ефективність заходів, спрямованих на забезпечення рівних можливостей. Водночас низький рівень правової обізнаності серед працівників ускладнює реалізацію їх трудових прав [7].

На практиці подолання нерівності в оплаті праці може бути досягнуто шляхом запровадження прозорих критеріїв оцінки праці, організації навчань для роботодавців, заохочення жінок до опанування професій, які традиційно вважаються «чоловічими», а також посилення участі профспілок у захисті прав працівників [8].

Посилення правового та соціального становища жінок і чоловіків є ключовим чинником для подолання таких проблем, як дискримінація, гендерна сегрегація на ринку праці, нерівність оплати праці та гендерно зумовлене насильство. У зв'язку з цим важливим завданням є дослідження діючих міжнародно-правових стандартів у зазначеній сфері з метою оцінки відповідності вітчизняного законодавства міжнародним зобов'язанням. Це також сприятиме розвитку нових можливостей для національних, регіональних і глобальних інституцій і механізмів у забезпеченні гендерної рівності, запобіганні конфліктам, їх урегулюванні.

---

1. Державна служба статистики України. Гендерна статистика: розрив в оплаті праці за статтю. – 2023.

2. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text> (дата звернення: 31.05.2025).

3. Кодекс законів про працю України: Закон від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 31.05.2025).

4. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 31.05.2025).

5. Логінова М. В. Правовий захист співробітників поліції. М. В. Логінова. *Науковий вісник Ужгородського університету*: серія: Право / голов. ред. Ю. М. Бисага – Ужгород, 2023. Т. 2. Вип. 78. С. 73-76.

6. Марченко Т. Гендерна нерівність в оплаті праці: проблеми правового регулювання. *Трудове право і право соціального забезпечення*. 2023. № 3. С. 12-16.

7. Роль колективних договорів у забезпеченні гендерної рівності. *Аналітичний вісник Федерації профспілок України*. 2022. № 2.

8. Шевчук С. Правове забезпечення рівної оплати праці: національні і міжнародні стандарти. Київ: Юрінком Інтер, 2022. 152 с.

**Владислав СЛИВКА**

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту права

та інноваційної освіти

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Валентина ЧЕРНОБУК**

старший викладач кафедри

теорії держави та права

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

## **РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ДУМКИ І ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ**

Право на свободу думки і вираження поглядів є одним із фундаментальних прав людини, закріпленим у статті 34 Конституції України, а також у статті 10 Європейської конвенції з прав людини. Це право передбачає можливість кожної особи вільно формувати, зберігати і поширювати свої ідеї, переконання та оцінки без зовнішнього тиску або переслідування. Воно є необхідною складовою демократичного суспільства і забезпечує відкритість політичного дискурсу, вільну пресу, а також прозорість влади.

Водночас у сучасних умовах – особливо в контексті повномасштабної інформаційної війни, яку веде Російська Федерація проти України – реалізація цього права набуває особливої складності. Держава змушена реагувати на новітні загрози, пов'язані з дезінформацією, гібридними атаками, інформаційною пропагандою, що призводить до необхідності адаптації правових механізмів та їх гармонізації з міжнародними стандартами.

На міжнародному рівні базові стандарти щодо свободи вираження поглядів закладено в статті 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та у статті 10 Європейської конвенції з прав людини. Ці акти гарантують право кожної особи шукати, отримувати та передавати інформацію будь-якими засобами та незалежно від державних кордонів. Разом з тим вони також передбачають можливість встановлення обмежень, якщо це передбачено законом і є необхідним у демократичному суспільстві з метою охорони національної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моралі населення або прав і свобод інших осіб [1].

На національному рівні реалізація права на свободу вираження поглядів регулюється, зокрема, Конституцією України. Частина друга статті 34 Конституції України прямо вказує на можливість обмеження цього права

законом у випадках, коли це необхідно для захисту національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, прав інших осіб, запобігання розголошенню конфіденційної інформації чи підтримання авторитету правосуддя [2].

Інформаційна війна як форма гібридної агресії має на меті не лише поширення неправдивої інформації, а й глибше – підриг демократичних інституцій, дестабілізацію суспільства, формування викривленої картини реальності. Зокрема, у випадку України інформаційна агресія Російської Федерації включає систематичну дезінформацію, маніпулятивні наративи про українську державність, армію та міжнародну підтримку.

У таких умовах держава вимушена вдатися до превентивних і реактивних заходів, включаючи блокування проросійських медіа, заборону окремих інформаційних платформ, а також посилення відповідальності за поширення недостовірної інформації. Проте ефективність таких обмежень має узгоджуватися з принципами законності, необхідності та пропорційності, щоб уникнути ризику надмірного втручання у сферу прав людини [3, с. 10].

У демократичному суспільстві держава зобов'язана забезпечити баланс між захистом національної безпеки та дотриманням прав і свобод громадян. Надмірне обмеження свободи слова може призвести до зворотного ефекту – втрати довіри до інститутів держави та саморегуляції суспільства. Тому держава повинна діяти в межах чітко визначених процедур, ґрунтуючись на міжнародних стандартах. Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував, що свобода вираження є одним із наріжних каменів демократичного суспільства, навіть коли ідеї можуть бути спірними або обурливими [4, с. 53]. Будь-яке втручання в це право повинно бути обґрунтованим, адекватним і переслідувати легітимну мету. Особливе значення має принцип пропорційності, який вимагає, щоб втручання у свободу вираження не перевищувало того, що необхідно для досягнення зазначеної мети.

Отже, право на свободу думки і вираження поглядів у сучасних умовах є не лише індивідуальним правом, але й елементом національної безпеки, з огляду на виклики, породжені інформаційною агресією. Україна, як держава, що бореться за свою незалежність, має повне право вживати обмежувальні заходи проти ворожих інформаційних впливів, але при цьому зобов'язана діяти відповідно до принципів верховенства права та поваги до прав людини. У подальшій правотворчості та правозастосуванні необхідно враховувати як безпекові, так і правозахисні аспекти. Потрібні чіткі нормативні акти, які регламентують межі обмеження свободи вираження, критерії визначення дезінформації та механізми оскарження державних дій. Це дозволить зберегти довіру до державної політики, зміцнити демократичні інституції та забезпечити стійкість до зовнішніх впливів.

---

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: підписана 4 листопада 1950 р., ратифікована Україною 17 липня 1997 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. Ст. 52. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004).

2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

3. Рудник Л. І. Особливості міжнародно-правового регулювання обмеження права на доступ до інформації та свободи вираження поглядів. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. С. 10-16.

4. Тімофєєва Л. Ю. Пропорційність обмежень поширення інформації в умовах воєнного режиму. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2023. С. 53-69.

### **Вадим СОЛОД**

здобувач вищої освіти факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ

### **Науковий керівник:**

### **Марина ЮНІНА**

професор кафедри цивільно-правових  
дисциплін факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук, доцент

## **ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ЗАСТАВИ**

Цивільне законодавство України визнає поняття застави як задоволення вимог кредитора за рахунок заставленого майна. Це право надається заставодержателю-особі, що одночасно є кредитором за основним зобов'язанням, забезпеченим заставою. Сутність цього права полягає в тому, що воно реалізується лише у разі невиконання боржником зобов'язань, які забезпечуються заставою. Таким чином, право застави має акцесорний характер і є похідним від основного зобов'язання.

В силу застави кредитор (заставодержатель) має право у разі невиконання боржником (заставадавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом (право застави) [4].

Переважно право застави виникає на підставі договору, що укладається між боржником і кредитором. Водночас законодавством передбачено

можливість виникнення цього права і в силу закону. У таких випадках закон прямо визначає, які порушення і яких зобов'язань є підставою для реалізації застави, а також вказує на майно, за рахунок якого має бути здійснене задоволення. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 735 ЦК України одержувач ренти наділяється правом застави на передану земельну ділянку або інше нерухоме майно у разі порушення платником ренти умов договору щодо сплати рентних платежів [4].

Іпотека є формою застави, при якій предметом виступає нерухоме майно, що залишається у володінні заставодавця або третьої особи. Іпотека дозволяє кредитору задовольнити вимоги за рахунок реалізації нерухомості без втрати володіння цим майном боржником протягом дії договору. Такий вид застави є найбільш поширеним у сфері довгострокового кредитування, особливо при купівлі житла. Особливим різновидом є податкова заставка, яка виникає на підставі закону при наявності податкового боргу. Відповідно до Податкового кодексу України майно платника податків автоматично переходить у податкову заставу, що дає контролюючому органу право впливати на розпорядження цим майном. Така заставка виконує фіскальну функцію та забезпечує інтереси держави у сфері надходжень до бюджету. Застава рухомого майна також виступає поширеним інструментом у сфері фінансових операцій. У цьому випадку предметом застави є матеріальні речі, такі як транспортні засоби, дорогоцінності, побутова техніка, сільськогосподарська техніка тощо. Така форма широко застосовується в практиці ломбардів, банків, мікрофінансових установ. Вона є зручною завдяки простоті процедури та високій оборотності предмета застави [3, с. 138].

Реалізація права застави здійснюється кредитором шляхом звернення стягнення на предмет застави. Законодавство передбачає кілька процедурних форм такого звернення: судовий порядок (на підставі судового рішення), нотаріальний порядок (на підставі виконавчого напису нотаріуса), а також договірний порядок (через укладення договору про задоволення вимог іпотекодержателя). Перші два способи мають характер примусового звернення і здійснюються виконавцями (державними або приватними), тоді як договірний порядок може реалізовуватися добровільно за взаємною згодою сторін, без участі юрисдикційних органів [1, с. 74].

У нотаріальній практиці значна увага приділяється визначенню змісту договору про задоволення вимог заставодержателя, зокрема, щодо наслідків його укладення. Такий договір може передбачати або перехід права власності на предмет застави до кредитора, або надання йому права самостійно реалізувати це майно через укладення договору купівлі-продажу з третьою особою. В обох випадках реалізація такого права відбувається без звернення до суду і визнається формою самозахисту прав кредитора [2, с. 80].

Тобто призводить до випадків множинного обтяження одного й того самого майна, коли кілька кредиторів претендують на реалізацію заставного права. Така ситуація створює правові колізії та підриває довіру до інституту

застави [2, с. 80]. Недостатня правова захищеність заставодержателя є ще однією критичною проблемою у реалізації заставного права. У разі порушення зобов'язання боржником заставодержатель часто стикається з багаторівневими бар'єрами при зверненні стягнення на предмет застави. Судові процедури є складними і довготривалими, а будь-які позасудові дії можуть бути оскаржені самим боржником. Це істотно підриває стабільність виконання зобов'язань та зменшує зацікавленість кредиторів у використанні застави як гарантійного інструменту.

Відсутність чітких норм щодо порядку реалізації заставленого майна ще більше поглиблює проблему. У Цивільному кодексі України та спеціалізованому законодавстві бракує конкретних інструкцій або процедурних алгоритмів для реалізації предмета застави. Це спричиняє довільне тлумачення правових норм, неоднозначність судової практики, затягування процесів реалізації та ускладнення для сторін у справі.

Узагальнюючи викладене, можна дійти висновку, що інститут права застави в цивільному праві України є важливим інструментом забезпечення виконання зобов'язань, який має як договірну, так і імперативну природу, а також передбачає як судові, так і позасудові механізми реалізації.

---

1. Бондаренко К. С. Особливості правової природи застави як речового способу забезпечення виконання зобов'язання. *Журнал східноєвропейського права*. 2024. Вип. 121. 2024. С. 74-80.

2. Павлюченко Ю., Паншин М. Щодо застави майна як способу реалізації права власності у сфері господарювання. *Право України*. 2023. № 8. С. 80-95.

3. Липка Я. В. Щодо застави майнових прав. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. 2021 С. 138.

4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

**Владислав СПАСИК**

здобувач вищої освіти  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Олена МАРЧЕНКО**

професор кафедри теорії та історії  
держави та права, конституційного  
права та прав людини  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор філософських наук, професор

## **ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ З ОСОБЛИВИМ РЕЖИМОМ ДІЯЛЬНОСТІ**

У сучасних умовах, коли соціальна нестабільність, зокрема виклики воєнного стану, стають невід'ємною частиною життя суспільства, питання забезпечення безпеки освітнього процесу набуває надзвичайної актуальності. Особливо це стосується закладів освіти з особливим режимом діяльності – таких як спеціальні школи, інтернати, ліцеї та коледжі, де організація безпечного середовища є складним і багатогранним завданням. Надійний захист фізичного, психологічного та правового простору учасників освітнього процесу є запорукою якісного навчання та всебічного розвитку здобувачів освіти. Тому вивчення та впровадження законодавчих норм, що регулюють безпеку у цих установах, а також практичних заходів із захисту життя і здоров'я учнів і педагогів, є важливою складовою сучасної освітньої політики.

Освітній процес перестає бути лише інтелектуальним простором і дедалі більше трансформується в багатовимірне середовище, де поряд із навчанням важливо забезпечити захист життя та здоров'я всіх учасників освітнього процесу. Особливої уваги потребують заклади з особливим режимом діяльності – спеціалізовані школи, гімназії, інтернати, коледжі, де перебувають діти з підвищеною вразливістю.

Законодавча основа гарантування безпечного освітнього середовища сформована цілою низкою ключових нормативно-правових актів. Перш за все, Закон України «Про освіту» закріплює принцип пріоритетності права на безпечні та нешкідливі умови навчання. У статті 25 цього Закону прямо передбачено обов'язок держави та освітніх установ забезпечувати охорону життя, здоров'я і гідності учасників освітнього процесу [1].

Особливої ваги набули останні законодавчі зміни, ухвалені у 2024 році, які суттєво модернізують підходи до організації безпечного середовища в

зкладах освіти. Так, Закон України №3642-IX, ухвалений 23 квітня 2024 року, розширює можливості здобувачів вищої освіти формувати індивідуальні освітні траєкторії, враховуючи при цьому елементи безпеки – вибір форм навчання, віддалений доступ до ресурсів та індивідуальні графіки [2].

Ще один важливий документ – Закон № 3792-IX від 6 червня 2024 року – системно врегульовує питання запобігання жорстокому поводженню з дітьми в освітніх установах, закріплюючи алгоритми реагування на випадки насильства та створення безпечної атмосфери в закладі [3].

У відповідь на реалії воєнного часу, Уряд України прийняв низку постанов, які окреслюють нові механізми організації освітнього процесу. Зокрема, Постанова Кабінету Міністрів України №841 від 23 липня 2024 року визначає допустимі форми навчання залежно від рівня загрози в регіоні – очна, дистанційна чи змішана. Очна форма дозволена виключно за умови наявності укриттів, здатних забезпечити безпечне перебування всіх учасників процесу. Цей нормативний акт вимагає також регулярного оновлення планів евакуації, проведення навчальних тривог та перевірки технічного стану укриттів [4].

У технічному аспекті безпека освітнього середовища посилюється завдяки впровадженню сучасних систем контролю та захисту. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів № 1245 від 1 листопада 2024 року, усі освітні установи мають бути оснащені системами відеонагляду, сигналізації, металодетекторами та тривожними кнопками. Передбачено обов'язкове обладнання захисних споруд, які повинні відповідати нормам будівництва і вимогам ДСНС. Ці заходи координуються як на рівні держави, так і органів місцевого самоврядування [5].

Окремою ланкою державної політики у сфері безпеки є проєкт впровадження посади офіцера безпеки в закладах загальної середньої освіти. Ці спеціалісти, згідно з наказами Міністерства освіти і науки, відповідають за налагодження пропускового режиму, інструктажі з техніки безпеки, взаємодію з поліцією та органами ДСНС.

Не менш важливою складовою є психологічне забезпечення безпеки – тобто формування емоційно комфортного середовища, яке захищає від булінгу, стресу та тривожності. Шкільні психологи, соціальні педагоги та медичні працівники спільно реалізують програми з адаптації учнів до нових умов, проводять тренінги з подолання стресу, а також навчають педагогів методикам ненасильницької комунікації.

Додаткову увагу приділено підтримці батьків, адже саме вони мають бути партнерами школи у формуванні безпечного середовища.

Особливої уваги потребують діти з особливими освітніми потребами. Закон України «Про повну загальну середню освіту» гарантує створення інклюзивного простору з урахуванням потреб таких дітей. У практиці це означає облаштування доступних укриттів, спеціальних евакуаційних маршрутів, використання візуалізованих інструкцій з безпеки, індивідуальні консультації та навчання персоналу закладів з питань інклюзії.

Контроль за дотриманням вимог безпеки в освітніх установах здійснюється через систематичний моніторинг, який проводиться Міністерством освіти і науки України спільно з територіальними органами Держслужби з надзвичайних ситуацій.

Аналіз стану укриттів, технічного оснащення, відповідності нормативам проводиться як у плановому порядку, так і в рамках позапланових перевірок. Результати моніторингу лягають в основу формування нових стандартів безпеки та корекції вже наявних інструкцій [6, с. 41].

Усі заходи безпеки мають належне фінансове підґрунтя. Держава та органи місцевого самоврядування виділяють значні кошти з бюджетів різних рівнів, а також залучають гранти міжнародних донорів. Пріоритетними напрямками фінансування є модернізація укриттів, закупівля технічних засобів, підготовка персоналу, інформаційно-роз'яснювальна робота з батьками та учнями.

Отже, сучасна українська модель забезпечення безпеки в освіті ґрунтується на інтеграції законодавчих, технічних, психологічних і соціальних компонентів. Її ефективність значною мірою залежить від взаємодії державних інституцій, педагогів, батьківської спільноти та самих учнів. Безпечне освітнє середовище – це не лише реакція на зовнішні виклики, а й основа якісної освіти, яка формує довіру, стабільність і розвиток у складний період трансформації країни.

---

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 30.05.2025).

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо розширення можливостей формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачами вищої освіти Закон України №3642-IX від 23.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3642-20#Text> (дата звернення: 30.05.2025).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання насильству над дітьми Закон України №3792-IX від 06.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-20#Text> (дата звернення: 30.05.2025).

4. Постанова Кабінету Міністрів України № 841 «Про деякі питання організації освітнього процесу під час воєнного стану» від 23.07.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2024-п#Text> (дата звернення: 30.05.2025).

5. Постанова Кабінету Міністрів України № 1245 «Про затвердження вимог до облаштування укриттів у закладах освіти» від 01.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1245-2024-п#Text> (дата звернення: 30.05.2025).

6. Шаповал Є. І. Публічне управління закладами освіти в прифронтовому місті : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» / наук. керівник Г. В. Бойко. Запоріжжя : ЗНУ, 2025. 90 с.

**Діана СТАСЕНКО**

здобувач вищої освіти магістратури  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

*Науковий керівник*

**Вікторія САВІЩЕНКО**

професор кафедри психології  
та педагогіки Дніпровського  
державного університету  
внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук,  
кандидат педагогічних наук, професор

## **АДАПТАЦІЯ ТА ПСИХОЕМОЦІЙНІ СТАНИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ**

Адаптація є невід'ємною частиною людського розвитку, особливо в умовах значних змін, які відбуваються в Україні. Для більшості внутрішньо переміщених осіб процес адаптації пов'язаний з психологічними кризами, з переоцінкою життєвих досягнень, із змінами у соціальному та економічному житті, необхідністю побудови нових зв'язків та пошуком ресурсів підтримки.

Теоретико-методологічною основою проблеми адаптації внутрішньо переміщених осіб є теорії психоемоційних станів (М. Варій, Б. Додонов, В. Джеймс, С. Максименко та інші), концепції стресостійкості (Д. Холмс і К. Раге); теорії соціально-психологічної адаптації (О. Блинова, В. Франкл, Дж. Беррі, К. Роджерса та інші), результати досліджень проблем мігрантів (Л. Бахмутова, С. Бочнер, М. Галицька, О. Коробанова, О. Литвиненко, Ю. Максименко, В. Педоренко, О. Попплтон, А. Фарнхем, Н. Шульженко та інші).

Багато внутрішньо переміщених осіб стикаються з переоцінкою життєвих досягнень, змінами самооцінки та пошуком нових сенсів у житті. Цей процес адаптації до психологічних змін потребує високої емоційної гнучкості та підтримки з боку близьких та суспільства. А також є переселенці, які почувають себе покинутими у своїх же країнах або вимушені кидати помешкання, рідні місця внаслідок воєнного конфлікту.

Соціальна роль внутрішньо переміщених осіб може значно змінюватися. Змінюється сімейна структура, а на професійному рівні може виникнути потреба у перекваліфікації чи адаптації до нових умов праці, таких як цифровізація чи віддалена робота. В умовах глобальних змін на ринку праці та підвищення пенсійного віку потреба довгострокової економічної активності створює додаткові виклики для адаптації внутрішньо переміщених осіб.

Технологічний прогрес та цифровізація сучасного світу вимагають від

людей різного віку адаптації до нових способів взаємодії та роботи з цифровими технологіями. Це може стати значним викликом для переселенців, якщо їхня професійна діяльність раніше не була пов'язана з використанням сучасних технологій.

Для успішної адаптації ВПО важливі соціальні зв'язки та підтримка. Програми соціального забезпечення, різні форми психологічної підтримки, громадські організації та волонтерство можуть відігравати ключову роль у адаптації до нових умов життя. Відсутність достатньої соціальної підтримки може призводити до ізоляції, що тільки посилює процес адаптації.

Кризові обставини життя можуть спричиняти широкий спектр психоемоційних станів. Їх інтенсивність і характер залежать від особистісних особливостей, життєвого досвіду та характеру самої кризи.

Для людей, які покинули своє житло і вимушено перебралися до нових регіонів, характерні різні психоемоційні стани. Часто вони пов'язані з невизначеністю або страхом перед майбутнім. Можуть виникати відчуття втрати, безпорадності або безнадії. Загальний стан часто супроводжується втомою, зниженням мотивації та апатією.

Для осіб, які втратили своїх близьких, характерний шок і заперечення. Людина може відчувати оніміння, дезорієнтацію або заперечувати наявність проблеми. Такий стан часто виникає при раптових трагічних подіях, наприклад, при несподіваній зміні життєвих обставин.

У міжособистісних стосунках людина може відчувати потребу уникати контактів, ізолюватися від суспільства. Також це пов'язано з реакцією на несправедливість чи неможливість контролювати ситуацію.

Ще один психоемоційний стан, який часто спостерігається у внутрішньо переміщених осіб, це почуття провини. Такий стан характерний для людей, які відчують відповідальність за кризову ситуацію. Може супроводжуватися самозвинуваченням і думками про те, що щось можна було зробити інакше.

На наступному етапі людина починає сприймати реальність кризи, знаходити нові ресурси та способи вирішення проблеми. Цей етап може супроводжуватися полегшенням і формуванням нових життєвих орієнтирів. І дуже важливим чинником на етапах пристосування до нових умов життя виступає рівень адаптованості.

**Адаптованість особистості** є важливим предметом психологічних досліджень, оскільки вона відображає здатність людини ефективно функціонувати в різних соціальних, культурних та психологічних умовах. Адаптація включає процеси пристосування людини до змін у зовнішньому середовищі, подолання труднощів і підтримку гармонії між внутрішнім станом та зовнішніми вимогами. Адаптованість – це показник успішної адаптації. Поняття адаптації можна вважати одним з найбільш поширеним у науці. Різні науки, в тому числі і соціальні, пропонують достатньо велику кількість визначень цього терміну. Досить часто науковці вживають схожі поняття, наприклад, «пристосування», «звикання», «входження», «становлення», «прийняття».

Адаптація – процес пристосування організму, особистості до зміни навколишніх умов життєдіяльності за допомогою фізіологічних, психічних і соціальних реакцій, спрямованих на створення передумов нормального функціонування у незвичних умовах. Важливу роль у рівні адаптованості особистості відіграють вольова та особистісна активність. Адаптаційні стратегії, які обирають внутрішньо переміщені особи, є важливим фактором успішної адаптації, серед яких інтеграція є найбільш вдалою.

Процес адаптації українців, які вимушено змінили місце проживання через воєнні дії, є складним і багатоаспектним процесом. Кожна людина по-своєму пристосовується і розв'язує власні труднощі. Але є певні закономірності, які необхідно досліджувати та враховувати у наданні допомоги та створенні гідних умов для вимушених переселенців.

---

1. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2022. *Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія*. Том 5. Вип. 22. 177 с.

2. Малімон Л., Пашкіна А., Максимчук О. Суб'єктивне благополуччя як чинник соціально-психологічної адаптації особистості в умовах війни. *Психологічні перспективи*. 2023. № 42. С. 113-126.

3. Панасенко Е. А., Савіщенко В. М. Стресостійкість особистості в дискурсі психологічних досліджень. *Габітус. Гельветика*. 2024. № 66. С. 31-41. <http://habitus.od.ua/66-2024>.

4. Педоренко В. М. Особливості психоемоційного стану переселенців в умовах іншої країни (на прикладі Німеччини). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2022. № 5. С. 5-10.

**Богдан СТЕПАНЕНКО**

курсант 2 курсу факультету підготовки  
фахівців для органів досудового  
розслідування Національної поліції  
України Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Кристина РЕЗВОРОВИЧ**

завідувач кафедри цивільно-правових  
дисциплін факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, доцент

**ОБМЕЖЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ  
В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ:  
ДОПУСТИМІСТЬ, МЕЖІ ТА СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ**

Питання обмеження цивільних прав в умовах воєнного стану набуло особливої актуальності після початку повномасштабної російської агресії проти України 24 лютого 2022 року. Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022 було запроваджено правовий режим, що передбачає можливість тимчасового обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина [1]. Це створило необхідність наукового переосмислення балансу між публічними інтересами держави у забезпеченні національної безпеки та приватними інтересами громадян щодо реалізації їхніх цивільних прав.

Конституційно-правовою основою обмеження цивільних прав в умовах воєнного стану є стаття 64 Конституції України, яка встановлює, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. Стаття 22 Конституції України закріплює принцип, згідно з яким права і свободи людини і громадянина, закріплені Основним Законом, не є вичерпними, а конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані [2].

Основним спеціальним законом, що регулює правовий режим воєнного стану, є Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII. Стаття 8 цього Закону передбачає можливість тимчасового обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та права й законних інтересів юридичних осіб з обов'язковим зазначенням

строку дії цих обмежень [3].

Важливе значення для розуміння меж обмежень цивільних прав має Цивільний кодекс України (далі – ЦК України). Стаття 13 ЦК України встановлює, що особа здійснює свої цивільні права вільно, на власний розсуд, а стаття 16 передбачає, що цивільні права можуть бути обмежені лише у випадках і в порядку, встановлених законом [4].

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII містить положення про особливості функціонування судів в умовах воєнного стану, зокрема щодо можливості переміщення судових справ та зміни підсудності у випадку неможливості здійснення правосуддя на окремих територіях [5].

Аналіз судової практики показує, що українські суди під час розгляду справ про обмеження цивільних прав в умовах воєнного стану керуються принципами, закріпленими у рішеннях Європейського суду з прав людини. Зокрема, у справі «Лавентс проти Латвії» (2002) ЄСПЛ встановив, що навіть в умовах надзвичайного стану обмеження прав мають відповідати критеріям законності, необхідності та пропорційності [6].

Важливим аспектом є питання обмеження права власності в умовах воєнного стану. Стаття 41 Конституції України гарантує право приватної власності, проте допускає можливість примусового відчуження об'єктів права приватної власності виключно з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та при умові попереднього і повного відшкодування їх вартості [2].

Особливої актуальності набуває питання обмеження права на свободу пересування в умовах воєнного стану. Стаття 33 Конституції України гарантує кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України [2]. Проте в умовах воєнного стану ці права можуть бути тимчасово обмежені з міркувань національної безпеки.

Важливе значення для забезпечення судового контролю за обмеженнями цивільних прав має інститут конституційної скарги, запроваджений Законом України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII. Конституційна скарга дає можливість особі звернутися до Конституційного Суду України у випадку, коли вона вважає, що закон України (його окремі положення), застосований в остаточному судовому рішенні у її справі, суперечить Конституції України [7].

Згідно із загальним принципом учасники договірних відносин мають право відхилятися від норм цивільного законодавства. Однак існують обмеження цього права: а) коли нормативний акт містить пряму заборону на відступ від його положень; б) коли обов'язковий характер законодавчих норм для договірних сторін зумовлений їхнім змістом; в) коли обов'язковість законодавчих положень визначається природою правовідносин між сторонами (наприклад, договір дарування за своєю правовою природою є безоплатним,

тому не може передбачати винагороду за дарунок).

Слід відзначити, що зазначені обмеження а) та б) фактично нівелюють декларований у ЦК України принцип пріоритету договірного регулювання цивільних правовідносин. На практиці перевага надається саме законодавчим нормам, які самостійно встановлюють власну пріоритетність над договірними умовами [8, с. 49].

У висновку слід зазначити, що обмеження цивільних прав в умовах правового режиму воєнного стану є виправданим заходом за умови дотримання принципів законності, необхідності, пропорційності та тимчасовості. Ефективний судовий контроль за такими обмеженнями є гарантією недопущення зловживань з боку органів державної влади та забезпечення балансу між публічними і приватними інтересами. Необхідним є подальше вдосконалення правового регулювання обмежень цивільних прав в умовах воєнного стану з урахуванням європейських стандартів захисту прав людини та напрацьованої судової практики.

---

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 26.05.2025).

2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Дата оновлення : 01.01.2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 26.05.2025).

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. Дата оновлення : 14.05.2025. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 26.05.2025).

4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. Дата оновлення : 09.04.2025. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 26.05.2025).

5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. Дата оновлення: 25.04.2025. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 26.05.2025).

6. Справа «Лавентс проти Латвії» (Lavents v Latvia). Документ № 980\_175. Дата прийняття: 28.11.2002. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980\\_175#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_175#Text) (дата звернення : 26.05.2025).

7. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII. Дата оновлення : 20.08.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19> (дата звернення: 26.05.2025).

8. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану : монографія / за ред.: Є. О. Харитонova, О. І. Харитонової, К. Г. Некіт ; упор.- укл. Ю. С. Маршук ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2023. 336 с.

**Карина СТРЕЛЕЦЬ**

здобувач вищої освіти

Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ

*Науковий керівник:*

**Олена МАРЧЕНКО**

професор кафедри теорії та історії  
держави та права, конституційного

права та прав людини

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор філософських наук, професор

## **АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО У ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

В умовах дії правового режиму воєнного стану адміністративне право України постає перед низкою серйозних викликів, які потребують глибокого теоретичного осмислення та оперативного нормативного реагування. Адміністративне право, як одна з головних галузей публічного права, покликане забезпечувати ефективну діяльність органів виконавчої влади, реалізацію публічної політики, а також дотримання прав і свобод громадян. Водночас специфіка функціонування державного апарату під час воєнного стану зумовлює суттєву трансформацію правових механізмів, обмеження прав людини, посилення контролю та зміни в адміністративно-правовому регулюванні.

Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року №389-VIII держава має право на запровадження тимчасових обмежень прав і свобод громадян, змін в управлінні територіями, мобілізаційних заходів, встановлення комендантської години тощо. У цьому контексті адміністративне право розширює сферу свого впливу, забезпечуючи правове оформлення рішень органів військового управління, цивільних адміністрацій, військово-цивільних адміністрацій та інших спеціальних органів. Таке розширення породжує проблему балансу між необхідністю забезпечення національної безпеки та дотриманням принципу верховенства права. Адміністративні акти, що приймаються в умовах воєнного стану, часто мають оперативний характер, що підвищує ризики свавілля, надмірного втручання в особисте життя громадян та порушення адміністративних процедур [1, с. 543].

Однією з ключових проблем є невизначеність або недостатня деталізація повноважень спеціальних суб'єктів управління. Зокрема, повноваження військових адміністрацій визначені у Постанові Кабінету Міністрів України

від 26.01.2022 № 80, проте їх взаємодія з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування часто супроводжується конфліктами компетенції. Крім того, виникає проблема дублювання функцій між цивільними та військовими структурами, що може спричинити правову невизначеність, суперечності в реалізації адміністративних процедур, а також труднощі в адміністративному оскарженні незаконних рішень.

Під час воєнного стану значно розширюється арсенал адміністративно-примусових заходів: евакуація населення, примусове відчуження майна, обмеження пересування громадян, обов'язкові трудові повинності тощо. Проте законодавче регулювання таких дій часто є фрагментарним, а судова практика – неоднорідною. Значну загрозу становить недостатня нормативна деталізація процедур прийняття рішень про адміністративний примус, що підвищує ймовірність зловживань владою та ускладнює захист прав особи. Відсутність ефективного механізму адміністративного судового контролю за такими рішеннями лише посилює проблему [2, с. 100].

Воєнний стан створює особливий режим притягнення до адміністративної відповідальності. Розширення підстав для адміністративного покарання (наприклад, за порушення комендантської години, ігнорування мобілізаційних приписів, публічне поширення забороненої інформації) вимагає чітко визначених норм, що враховують принципи юридичної визначеності, пропорційності та справедливості. Однак чинне законодавство часто не містить чіткого алгоритму застосування норм до специфічних ситуацій, пов'язаних із війною, що породжує неоднокове тлумачення та застосування адміністративно-правових норм.

Під час воєнного стану значно розширюється сфера застосування військового законодавства, що вимагає чіткого узгодження з нормами адміністративного права. Проблемою є відсутність уніфікованих підходів до правової кваліфікації дій у сфері оборони та безпеки, що підпадають під адміністративну або військову юрисдикцію. Наприклад, дисциплінарна відповідальність військовослужбовців, які виконують функції органів державної влади, має регулюватися нормами адміністративного, а не лише військового права. Це вимагає адаптації адміністративних процедур до умов спеціального правового режиму [3, с. 615].

Адміністративне право в умовах дії воєнного стану стикається з численними викликами, серед яких найважливішими є: нормативна невизначеність повноважень органів влади, недостатній контроль за реалізацією адміністративного примусу, проблеми дотримання прав людини та співвідношення адміністративного і військового права. Необхідною є кодифікація адміністративного законодавства в частині правового режиму воєнного стану, розробка чітких процедур захисту прав громадян та посилення ролі адміністративного судочинства у забезпеченні законності дій органів публічної влади.

Подальші наукові пошуки можуть бути зосереджені на розробці спеціального адміністративного процесуального механізму, адаптованого до умов

воєнного стану, а також на створенні окремого розділу в Кодексі України про адміністративні правопорушення, що регулюватиме особливості відповідальності під час надзвичайних правових режимів. Перспективним є також порівняльний аналіз іноземного досвіду регулювання публічної влади в умовах війни з метою імплементації найбільш ефективних моделей в українське адміністративне право. Додатково важливим напрямом є дослідження взаємозв'язку адміністративного, військового та конституційного права з урахуванням конституційних гарантій та вимог міжнародного гуманітарного права.

1. Гришко В. І., Лисий В. І. Воєнний стан як чинник зростання корупції в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. С. 543-549.
2. Комзюк А. Т. Адміністративно-правовий режим воєнного стану, введеного в Україні у зв'язку з московською військовою агресією. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 3. С. 100-106.
3. Котляренко О. П., Агафонова Ю. П.. Правові аспекти взаємодії понять «воєнний стан» та «особливий період» за законодавством України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. С. 615-620.

#### **Кирил СУХІН**

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

#### **Науковий керівник:**

#### **Марина ЛОГІНОВА**

викладач кафедри цивільно-правових дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

### **ПОНЯТТЯ НАГЛЯДУ І КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

В умовах воєнного стану в Україні питання дотримання трудового законодавства набуває особливої актуальності, оскільки забезпечення трудових прав громадян у надзвичайних обставинах стає критично важливим чинником соціальної стабільності. Нагляд і контроль у сфері праці виступають основними інструментами забезпечення законності у відносинах між

роботодавцем і працівником. Проте у зв'язку з дією правового режиму воєнного стану законодавство України зазнало суттєвих змін, що позначилося і на механізмах державного нагляду та контролю у сфері праці.

Нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства є невід'ємними складовими механізму забезпечення законності у сфері праці. У юридичній науці поняття «нагляд» і «контроль» часто вживаються як тотожні, проте між ними існують принципові відмінності, зумовлені різними функціональними призначеннями. Нагляд у трудовому праві зазвичай асоціюється з діяльністю органів, що здійснюють спостереження за дотриманням норм права без безпосереднього втручання у господарську діяльність суб'єктів. Така діяльність має, як правило, превентивний характер і спрямована на виявлення порушень, формування рекомендацій щодо їх усунення та запобігання повторенню. Контроль, навпаки, передбачає активне втручання у правовідносини, пов'язане з перевіркою дотримання законодавчих вимог, прийняттям обов'язкових до виконання рішень, а також застосуванням заходів примусового впливу, зокрема адміністративних санкцій.

Нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства являють собою діяльність уповноважених державних та громадських органів або їх представників, спрямовану на забезпечення захисту трудових прав працівників. Цікавою є наукова позиція, згідно з якою нагляд розглядається як перевірка рішень роботодавця виключно з погляду їхньої відповідності закону, тоді як контроль включає додаткову оцінку їхньої доцільності. Такий підхід набуває особливої актуальності в умовах зростання ролі договірного регулювання трудових відносин, коли в межах правового поля роботодавець може обирати найефективніші управлінські рішення. У зв'язку з цим зростає і рівень відповідальності роботодавця не лише за дотримання законодавчих норм, але й за обґрунтованість і доцільність ухвалених рішень у сфері трудових відносин [1].

У контексті трудового права функції нагляду і контролю здебільшого здійснюються такими органами, як Державна служба України з питань праці (Держпраці), прокуратура, а також суди при розгляді трудових спорів [2]. Їх діяльність регламентується відповідними нормативно-правовими актами, включаючи Кодекс законів про працю України, Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», інші спеціалізовані законодавчі акти. Проте в умовах воєнного стану система державного нагляду і контролю зазнала певної трансформації, що обумовлює потребу у подальшому аналізі правових механізмів її реалізації та адаптації до нових викликів.

Олена Серeda зазначає, що в сучасних умовах нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства мають вагоме значення, оскільки є важливою передумовою забезпечення високого рівня захисту прав громадян у сфері трудових відносин. З метою ефективної реалізації права на працю держава створила систему органів, які здійснюють нагляд і контроль за

дотриманням трудового законодавства. До цієї системи належать як органи державного нагляду і контролю, так і суб'єкти громадського контролю у зазначеній сфері [3]. Однак, спрощення процедур не повинно призводити до послаблення захисту трудових прав працівників. Саме тому контрольна функція держави, яку здійснюють органи Державної служби України з питань праці (Держпраці), залишається важливим елементом системи гарантування прав людини у сфері праці. Однак діяльність контролюючих органів ускладнюється обмеженням доступом до підприємств у зонах бойових дій, проблемами комунікації, нестачею персоналу, а також правовими колізіями, що виникають у зв'язку з дією воєнного законодавства. На практиці спостерігається зниження кількості планових перевірок та зосередження на реагуванні на звернення працівників про порушення їхніх прав. У той же час виникає необхідність у посиленні дистанційного контролю, зокрема шляхом цифровізації процесів звітності, використання онлайн-інструментів моніторингу та тіснішої взаємодії з профспілковими організаціями. Крім того, важливим чинником ефективного нагляду є юридична поінформованість працівників щодо їхніх прав, що особливо актуально в умовах, коли трудові відносини часто зазнають примусових або непередбачуваних змін через евакуацію, мобілізацію або переміщення виробництва.

Таким чином, у воєнний період завдання державного нагляду і контролю полягає не лише у виявленні порушень, а й у превентивному впливі на роботодавців, формуванні відповідальної практики трудових відносин, а також у законодавчому удосконаленні механізмів захисту прав найманих працівників. Необхідно прагнути до збереження основних стандартів трудових прав навіть у найскладніших умовах, адже саме захист праці є одним із показників цивілізованості держави, її соціальної орієнтованості та стійкості.

---

1. Мельник А. С. Нагляд та контроль за дотриманням трудового законодавства в Україні. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11maczvu.pdf> (дата звернення: 14.05.2025).

2. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 2 трав. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 14.05.2025).

3. Серeda О. Г. Поняття і сутність нагляду та контролю за дотриманням трудового законодавства. URL: [https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14190/1/Sereda\\_227-232.pdf](https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14190/1/Sereda_227-232.pdf) (дата звернення: 14.05.2025).

4. Трудове право: підготовка до іспиту: навч. посібник / кол. авт.: О. С. Юнін, К. Р. Резворович, Н. В. Уварова та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 100 с.

**Вероніка СЮСЮКАЛО**

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту права  
та інноваційної освіти Дніпровського  
державного університету  
внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Олександр ТАЛДИКІН**

доцент кафедри теорії держави та права  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук, доцент

## **РОЛЬ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ СТАНДАРТІВ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Сучасні виклики, пов'язані з масштабною збройною агресією проти України, зумовили запровадження на значній частині території країни правового режиму воєнного стану. У цих умовах особливого значення набуває чітке дотримання конституційних норм, що регулюють діяльність органів публічної влади, зокрема правоохоронних органів. Конституція України як Основний Закон держави виступає не лише юридичним фундаментом системи національного законодавства, а й ключовим орієнтиром у сфері захисту прав і свобод людини, забезпечення правопорядку та дотримання принципу верховенства права, навіть у надзвичайних обставинах.

Умови воєнного стану часто супроводжуються загрозами для цивільного населення, такими як військові операції, терористичні акти та загальний ризик безпеки. Ці фактори підвищують потребу в ефективному контролі та захисті прав громадян [1].

Правоохоронна діяльність, що здійснюється в умовах воєнного стану, повинна бути спрямована не лише на забезпечення національної безпеки та публічного порядку, але й на збереження демократичних стандартів, визначених Конституцією України. Особливу увагу в цьому контексті слід приділити обмеженням прав людини, які допускаються в умовах надзвичайної ситуації, але мають відбуватися виключно у межах, встановлених Основним Законом. Саме Конституція відіграє провідну роль у встановленні меж державного примусу, визначенні допустимих форм і засобів діяльності правоохоронних органів, а також у забезпеченні балансу між інтересами безпеки та правами особи. Отже, дослідження ролі Конституції України у формуванні стандартів правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану

видається, на наш погляд, надзвичайно важливим.

Конституція України є фундаментом національної правової системи, що визначає базові засади організації та функціонування державної влади, гарантії прав і свобод людини і громадянина, а також правові принципи діяльності органів публічної влади, зокрема правоохоронних органів. В умовах воєнного стану її значення істотно зростає, адже саме вона забезпечує легітимність обмеження окремих прав, визначає межі втручання держави в особисту сферу громадян, а також встановлює основні стандарти, яких зобов'язані дотримуватися правоохоронні структури у кризових ситуаціях.

Такої ж думки дотримуються Шинкарук І. та Соколовський М. В. Вони зазначають, що «роль Конституції України в умовах збройного конфлікту стає критично важливою, оскільки саме вона визначає правові рамки для таких обмежень і захищає права громадян від можливих зловживань» [2].

Норми Конституції повинні забезпечувати не лише стабільність і порядок, але й гуманітарний аспект, гарантуючи, що навіть у надзвичайних ситуаціях права людини залишаються пріоритетом [3, с. 35].

Правовий режим воєнного стану, як тимчасовий особливий правовий режим, який запроваджується в умовах збройної агресії проти України або реальної загрози її виникнення, передбачає певні обмеження конституційних прав і свобод.

Під час війни захист прав людини набуває особливого характеру і вважається виключним, оскільки застосовується в контексті воєнного стану. В Україні прийнято ряд нормативно-правових актів, які зміцнюють гарантії прав і свобод, зокрема в сферах соціального захисту та правової допомоги. Проте ч. 2 ст. 64 Конституції України забороняє обмежувати певні права навіть у воєнний час, зокрема право на життя, гідність, свободу, судовий захист та інші основоположні права [4].

Таким чином, Конституція виконує роль стримувального механізму, який не дозволяє перетворити воєнний стан на засіб безконтрольного втручання в права громадян або інструмент узурпації влади. Вона забезпечує нормативну базу для формування належних стандартів правоохоронної діяльності, серед яких – принцип законності, пріоритет прав людини, неупередженість, пропорційність застосування примусу, а також демократичний цивільний контроль.

В умовах війни правоохоронні органи зобов'язані діяти в суворій відповідності до норм Конституції, незалежно від ускладнень, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки. Їхні дії мають базуватися на чітко визначених нормах законодавства, що не суперечать конституційним положенням, навіть у випадку прийняття спеціальних законів, указів Президента чи інших підзаконних актів. Конституція визначає рамки допустимого, забезпечуючи баланс між необхідністю ефективного реагування на виклики воєнного часу та дотриманням принципів правової держави.

Отже, можемо дійти висновку, що Конституція України виступає не

лише джерелом права, а й критерієм легітимності дій державних органів у період особливих правових режимів. Вона встановлює межі та стандарти правоохоронної діяльності, які не можуть бути порушені навіть у найскладніших обставинах.

1. Южека Р. С., Талдикін О. В. Інноваційні підходи до забезпечення дотримання прав людини Національною поліцією України в умовах воєнного стану. *Дотримання прав і свобод людини Національною поліцією України в умовах глобальних викликів сьогодення*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 27 жовтня 2023 року. С.147-151.

2. Шинкарук І., Соколовський М.В. Роль Конституції у забезпеченні прав людини під час збройного конфлікту. Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану: матеріали міжкафедрального круглого столу (в авторській редакції), м. Кривий Ріг, 20 вересня 2024 року. Кривий Ріг: КННІ ДонДУВС, 2024. 150 с. 2024 С. 32-34.

3. Дубов Г. Реалізація Конституції України в період дії воєнного стану, як ключовий фактор післявоєнного відновлення (синергетичний аспект). Конституція України в період війни та післявоєнного відновлення : Матеріали Міжнар. наук. конф., м. Київ. 2023. С. 35–36.

4. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141.

**Ілля ТАНЧЕНЕЦЬ**

курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України  
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Олександр НЕКЛЕСА**

старший викладач кафедри кримінального процесу  
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

## **ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Введення правового режиму воєнного стану в Україні, як відповідь на збройну агресію Російської Федерації, обумовило необхідність трансформації національної правової системи відповідно до нових суспільно-політичних реалій. Це у свою чергу вимагає оперативних і

високоєфективних рішень у сфері кримінального судочинства. Однією з основних проблем, що постала в цьому контексті, стало регулювання застосування запобіжних заходів, оскільки забезпечення правопорядку і дотримання основоположних прав і свобод громадян повинні здійснюватися навіть за умов надзвичайних ситуацій.

На підставі норм Кримінального процесуального кодексу України законодавець імплементував низку спеціальних положень, що регламентують процедуру обрання, зміни та продовження запобіжних заходів у період дії воєнного стану. Такі нормативні нововведення спрямовані, з одного боку, на стабільне функціонування системи кримінальної юстиції в умовах воєнного конфлікту, а з іншого – викликають активні дискусії щодо їхньої відповідності як національним, так і міжнародним стандартам захисту прав людини.

Актуальне законодавство демонструє значну гнучкість і адаптивність, що набуває критичного значення в умовах збройного протистояння. Ця тенденція є наслідком безпрецедентних викликів, з якими зіткнулася система кримінальної юстиції в умовах війни. Одним із механізмів реагування на ці виклики стало оновлення назви розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України, що наразі має таку редакцію: «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану». Водночас із моменту введення воєнного стану було здійснено масштабне коригування нормативно-правового регулювання, що стосується порядку застосування запобіжних заходів у межах кримінального провадження.

Специфіка застосування запобіжних заходів у період дії воєнного стану охоплює низку особливих правових аспектів, серед яких виділяються: процедура обрання запобіжного заходу у формі тримання під вартою; регулювання строків продовження такого тримання; механізм зміни запобіжних заходів, зокрема таких, як застава або домашній арешт; скасування запобіжних заходів щодо осіб, які підлягають виконанню військових обов'язків у період мобілізації; а також ухвалення рішень про затримання з метою забезпечення приводу [4].

У контексті процесуальних повноважень слідчого судді щодо обрання, продовження строків тримання під вартою та ухвалення рішень про затримання з метою приводу законодавець передбачив можливість «делегування» цих функцій керівнику відповідного органу прокуратури. Вказане положення є винятком із загальних норм щодо застосування запобіжних заходів, встановлених національним законодавством, і закріплено в статті 615 Кримінального процесуального кодексу України [6]. Подібний підхід може вважатися виправданим з огляду на положення Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, яка в статті 15 передбачає можливість тимчасового відступу від окремих зобов'язань держави в умовах надзвичайного стану [2].

Функціонування системи кримінального судочинства в умовах воєнного стану супроводжується низкою складнощів, пов'язаних із реалізацією

запобіжних заходів, зокрема через фізичну відсутність або часткову втрату матеріалів кримінальних проваджень. У своєму офіційному листі від 3 березня 2022 року Верховний Суд України визначив загальні процесуальні принципи оцінки відсутніх документів. У ситуаціях, коли зміна територіальної підслідності кримінальних правопорушень на етапі досудового розслідування супроводжується неповною або несвоєчасною передачею матеріалів провадження через активні бойові дії, слідчий суддя (суд) при розгляді клопотань щодо застосування або продовження запобіжних заходів керується всіма наявними документами, що додаються до подання [5].

Судова практика воєнного періоду демонструє тенденцію до ухвалення рішень про продовження запобіжних заходів, зокрема у формі тримання під вартою, без належної індивідуалізації оцінки конкретних обставин справи. В Єдиному реєстрі судових рішень за період дії воєнного стану переважають дві основні категорії рішень: ухвали про продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та рішення про автоматичне визнання цього заходу продовженим. Така судова практика зумовлена змінами, внесеними до частини 6 статті 615 Кримінального процесуального кодексу України [5].

У випадках, коли суд не має об'єктивної можливості забезпечити присутність обвинуваченої особи під час розгляду питання щодо продовження строку дії запобіжного заходу внаслідок збройної агресії з боку Російської Федерації, застосовується правова норма, закріплена в частині 6 статті 615 Кримінального процесуального кодексу України. Відповідно до цього положення, у ситуації, коли строк тримання під вартою, встановлений попередньою ухвалою суду, спливає, а суд не має можливості вчасно розглянути питання щодо його продовження у встановленому законодавством порядку, обраний запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається автоматично продовженим до моменту ухвалення відповідного судового рішення, але на строк, що не перевищує двох місяців [5].

Закріплення на нормативному рівні можливості виключного застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, передбачене статтею 176 КПК України, а також автоматичне продовження строків тримання під вартою, визначене частинами 5 і 6 статті 615 КПК України, не відповідають як національним, так і міжнародним стандартам захисту права на свободу і особисту недоторканність. Такі положення створюють потенційні ризики порушення основоположних прав людини, гарантованих як Конституцією України, так і міжнародними правовими актами [5].

У межах правового регулювання, запровадженого в умовах воєнного стану, законодавець передбачив низку специфічних норм щодо порядку зміни запобіжних заходів, закріплених у пунктах 5 та 6 статті 616 Кримінального процесуального кодексу України. Відповідні законодавчі нововведення включають можливість трансформації запобіжного заходу у вигляді застави в особисте зобов'язання, а також заміни домашнього арешту на особисте

зобов'язання. Запровадження цих норм, що передбачають спрямування коштів застави на потреби оборони України, є виправданим і своєчасним кроком з огляду на актуальні безпекові виклики [5].

Процедура зміни запобіжного заходу, зокрема переходу від застосування застави до особистого зобов'язання, здійснюється на основі відповідного клопотання, поданого підозрюваним або обвинуваченим. Це клопотання розглядається слідчим суддею або судом згідно з положеннями частини 5 статті 616 Кримінального процесуального кодексу України. Ухвалення рішення про зміну запобіжного заходу можливе лише за умови виконання вимоги щодо цільового призначення заставних коштів – їхнього перерахування на спеціалізовані рахунки Національного банку України з метою фінансування заходів, спрямованих на зміцнення обороноздатності держави. Важливість цієї правової ініціативи підтверджується положеннями пункту 10 офіційного листа Верховного Суду України «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 3 березня 2022 року № 1/0/2-2 [1].

Нормативне врегулювання питань, пов'язаних із застосуванням запобіжних заходів під час воєнного стану, дозволило законодавцеві вирішити значну частину практичних проблем, що виникли внаслідок збройного конфлікту. Водночас низка суттєвих аспектів залишилася недостатньо урегульованою, зокрема: а) відсутність детальної конкретизації обсягу і меж повноважень прокурора в умовах воєнного стану; б) правова невизначеність порядку продовження строків тримання під вартою у кримінальних провадженнях, де досудове розслідування було тимчасово призупинене; в) недостатнє регулювання процедури скасування запобіжних заходів щодо осіб, призваних на військову службу в рамках мобілізаційних заходів; г) відсутність чіткого правового механізму розгляду клопотань щодо застосування запобіжних заходів за відсутності підозрюваного під час судових засідань, що проводяться із використанням засобів відеоконференцз'язку [6].

Таким чином, законодавчі зміни, прийняті в умовах воєнного стану в Україні, відображають необхідність оперативного й ефективного реагування на безпрецедентні виклики, спричинені воєнною агресією Російської Федерації. Попри те, що більшість нововведень у сфері кримінального процесуального законодавства, зокрема щодо застосування запобіжних заходів, є логічними, передбачуваними й обґрунтованими, окремі аспекти цієї реформи мають суттєві недоліки. Вони вимагають подальших наукових досліджень і практичного доопрацювання з метою забезпечення їхньої ефективності та відповідності як національним, так і міжнародним стандартам прав людини.

---

1. Запобіжні заходи в умовах воєнного стану: що змінилось. *Закон і Бізнес*. Законодавство, влада, права людини. URL: <https://zib.com.ua/ua/pda/151472.html> (дата звернення: 10.03.2025).

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 1 серп. 2021 р. URL:

[https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text) (дата звернення: 10.03.2025).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651VI : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.03.2025).

4. Михайленко В., Гловюк І. Затримання особи та запобіжний захід в умовах воєнного стану. Сайт про кримінальну юстицію простою і зрозумілою мовою – JustTalk. URL: <https://justtalk.com.ua/post/zatrimannyaosobi-ta-zapobizhnij-zahid-v-umovah-voennogo-stanu-tekstova-versiya>. (дата звернення: 10.03.2025).

5. Михайленко В. Судова практика з питань запобіжних заходів в умовах воєнного стану. Правові та юридичні новини, юридична практика, коментарі. URL: <https://lexinform.com.ua/yuridychnapraktyka/sudova-praktyka-z-pytan-zapobizhnyh-zahodiv-v-umovah-voennogo-stanu-2> (дата звернення: 10.03.2025).

6. Fomina T. H., Rohalska V. V. Features of the application of preventive measures in the state of war. The russian-ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects. 2022. S. 1289–1297. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-162> (дата звернення: 10.03.2025).

**Олександр ТИМОФЄЄВ**

курсант 2-го курсу

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Антон МАРІЄНКО**

доцент кафедри

кримінального права та кримінології

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

## **КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

У контексті збройної агресії проти України посилення гібридних загроз та ескалації злочинної діяльності, що підриває основи національної безпеки, питання протидії кримінальним правопорушенням проти основ національної безпеки набуло особливої актуальності. Відповідно до Розділу IX Особливої частини Кримінального кодексу України, до таких кримінальних правопорушень належать державна зрада (ст. 111), колабораційна діяльність (ст. 111-1), посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110), шпигунство (ст. 114), диверсія (ст. 113) тощо [1, с. 47].

Ці злочини посягають на фундаментальні засади існування держави, такі як суверенітет, територіальна цілісність, державний суверенітет, обороноздатність та інформаційна безпека. Особливу тривогу викликає

зростання кількості злочинів, пов'язаних із колабораціонізмом та пособництвом державі-агресору. За даними Національної поліції України, лише за 2023 рік було відкрито понад 1800 кримінальних проваджень за фактами колабораційної діяльності, що свідчить про високий рівень внутрішньої загрози [2, с. 8].

З огляду на кримінальний процесуальний аспект, варто зазначити, що розслідування зазначених правопорушень потребує особливих методів та інструментів досудового розслідування, зокрема активного використання спеціальних оперативно-розшукових заходів, аналізу великих обсягів цифрових доказів та тісної взаємодії із суб'єктами сектору безпеки і оборони. В умовах сучасної війни збільшилася роль доказів, отриманих за допомогою кіберрозвідки, супутникової розвідки та OSINT-джерел [3, с. 92].

Крім того, проблемним залишається питання доказування вини обвинувачених у справах цієї категорії. Суб'єктивна сторона таких злочинів характеризується прямим умислом, що вимагає від органів досудового розслідування максимальної ретельності в збиранні доказової бази. На практиці це передбачає необхідність ефективної координації між органами прокуратури, Службою безпеки України та іншими уповноваженими органами, які відіграють головну роль у процесі викриття та документування злочинної діяльності проти основ національної безпеки [4, с. 141].

Окрему увагу слід приділити міжнародно-правовому виміру кримінального переслідування таких правопорушень. Україна активно співпрацює з міжнародними партнерами щодо розслідування злочинів агресії, воєнних злочинів та злочинів проти національної безпеки, використовуючи інструменти міжнародної правової допомоги, екстрадиції, а також звертаючись до міжнародних юрисдикційних органів, таких як Міжнародний кримінальний суд [5, с. 17].

Враховуючи сучасні реалії, особливої актуальності набуває концепція превентивної безпеки, яка передбачає виявлення та нейтралізацію загроз на ранніх стадіях їх формування. Як зазначають дослідники, ключовою умовою результативної протидії злочинам проти основ національної безпеки є створення ефективної системи правового моніторингу, що дозволяє оперативно фіксувати прояви підривної діяльності, ідентифікувати ризики та реалізовувати необхідні процесуальні заходи у найкоротші строки [2, с. 11].

Особливо актуальним стає питання посилення ролі судового контролю за дотриманням прав і свобод людини у кримінальному провадженні за вказаною категорією справ. З одного боку, держава повинна забезпечити невідворотність покарання за злочини проти основ національної безпеки, а з іншого – дотримуватись міжнародних стандартів справедливого судочинства, особливо в умовах, коли докази часто отримуються в специфічних умовах збройного конфлікту [5, с. 20].

Згідно з дослідженнями особливу увагу слід звертати на процесуальні гарантії обвинувачених осіб, зокрема право на захист, презумпцію

невинуватості та доступ до ефективних засобів правового захисту. Водночас судова практика засвідчує, що у справах про злочини проти основ національної безпеки суди повинні діяти з урахуванням специфіки таких проваджень, приділяючи особливу увагу ретельній оцінці доказів та обставин справи [4, с. 143].

Не менш важливим є запровадження у процесі розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки принципів комплексності та міжвідомчої взаємодії. У цьому контексті слід відзначити зусилля Служби безпеки України, Національної поліції та органів прокуратури, спрямовані на удосконалення механізмів обміну інформацією та підвищення ефективності слідчих дій у справах про державну зраду, шпигунство, диверсії тощо [3, с. 94].

Також варто враховувати зростаюче значення кримінально-процесуальної тактики у протидії зазначеним злочинам, що передбачає застосування новітніх технологій криміналістичного забезпечення: використання цифрової криміналістики, аналізу великих даних (big data), кіберрозвідки та аналітичної обробки відкритих джерел (OSINT), що дозволяє ефективно документувати підготовку чи вчинення злочинів проти основ національної безпеки [3, с. 95].

Таким чином, лише системний підхід, що включає як удосконалення кримінально-правових норм, так і забезпечення належного рівня процесуальних гарантій, розвиток міжнародного співробітництва та використання інноваційних технологій у сфері кримінального провадження, здатен забезпечити належний рівень протидії злочинам проти основ національної безпеки України. Успішне застосування зазначених підходів зміцнює стійкість держави в умовах гібридної війни та формує підґрунтя для ефективної реалізації стратегії національної безпеки.

---

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III (зі змінами та доповненнями станом на 2024 рік). *Офіційний вісник України*. 2024. № 15. С. 40-62.

2. Міністерство внутрішніх справ України. Звіт про результати боротьби з кримінальними правопорушеннями проти основ національної безпеки за 2023 рік. МВС України. Київ : МВС, 2024. 38 с.

3. Сахно О. М. Доказування у кримінальних провадженнях щодо посягань на основи національної безпеки України. О. М. Сахно. *Вісник кримінального судочинства*. 2024. № 2. С. 90-98.

4. Романов В. Ю. Особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень проти національної безпеки в умовах збройної агресії. В. Ю. Романов. *Юридична наука і практика*. 2023. № 4. С. 135-143.

5. Коваль І. С. Міжнародна взаємодія у протидії злочинам проти національної безпеки: сучасний стан та перспективи розвитку. І. С. Коваль. *Право України*. 2024. № 1. С. 14-20.

**Давид ТКАЧЕНКО**

курсант 1 курсу факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Євген БАРДІН**

старший викладач кафедри  
тактико-спеціальної підготовки  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

## **ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

В умовах воєнного стану та тривалої суспільної нестабільності в Україні питання захисту прав та інтересів дітей стає одним із найважливіших напрямів державної політики. Діти є найбільш вразливою категорією населення, оскільки саме вони першими потерпають від наслідків воєнних дій, переміщення, втрати батьків, обмеження доступу до освіти, медичної допомоги та соціальних послуг. Основними проблемами у сфері захисту прав дітей залишаються недостатня ефективність державних механізмів реагування на порушення прав дитини, фрагментарність міжвідомчої співпраці, а також обмеженість ресурсів для надання комплексної допомоги дітям, які опинилися у скрутних життєвих обставинах [1, п. 1, с. 2-3].

В умовах війни надзвичайно гостро постає питання гарантування доступу до хорошої освіти для дітей-переселенців, дітей, що перебувають на тимчасово окупованих територіях, та тих, хто залишився без батьківської опіки. Відсутність стабільного освітнього процесу, мала кількість психологів у школах, а також низький рівень матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів негативно впливають на реалізацію права дитини на освіту. Водночас психологічна підтримка дітей, які пережили травматичні події, є недостатньою, а фахівці з кризового консультування часто перевантажені або не мають належної підготовки [2, п. 3, с. 7-8]. Ще однією проблемою є незадовільна реалізація права дитини на захист від усіх форм насильства, зокрема побутового, сексуального, економічного та цькування. В умовах воєнного стану збільшується ризик потрапляння дітей у ситуації торгівлі людьми, залучення до незаконних збройних формувань, експлуатації та інших злочинів. Державні та громадські інституції не завжди спроможні

оперативно реагувати на такі випадки, а система соціального супроводу часто не покриває всіх дітей, які цього потребують [1, п. 1, с. 3].

З метою вдосконалення забезпечення прав та інтересів дітей в Україні потрібно впроваджувати сучасні підходи до соціального супроводу, розширювати мережу кризових центрів, підвищувати кваліфікацію спеціалістів, які працюють із дітьми у важких життєвих обставинах, а також посилювати міжвідомчу взаємодію. Важливим напрямом є оновлення законодавчої бази у сфері захисту прав дітей, гармонізація національного законодавства з міжнародними нормами, посилення відповідальності за порушення прав дитини та створення ефективних механізмів моніторингу й реагування на такі порушення [3, п. 6, с. 62-63].

Потрібно також забезпечити необхідну взаємодію між органами державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронними органами та громадськими організаціями для комплексного вирішення проблем дітей. Запуск сучасних ІТ-рішень, аналітичних систем для моніторингу ситуації, використання онлайн-платформ для дистанційної освіти та психологічної підтримки здатні значно підвищити ефективність захисту прав дітей. Цілісний підхід до вирішення проблем захисту прав та інтересів дітей в Україні повинен включати організаційно-правові, кадрові, матеріально-технічні та інформаційні заходи, скеровані на створення безпечного середовища, доступу до якісних послуг та дієвого реагування на всі випадки порушення прав дитини. Лише за умови системної взаємодії всіх зацікавлених сторін можливо гарантувати дітям України належний рівень захисту та підтримки у важких умовах сьогодення [3, п. 6, с. 62-63].

---

1. Шляхи удосконалення вогневої підготовки поліцейських в умовах воєнного стану (п. 1–3, с. 1-3).

2. Музичук О. М., Невядовський В. О., Найда В. О. Напрямки вдосконалення діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2023. № 1. с. 5-12 (п. 3).

3. Аналіз нормативно-правового регулювання діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми національного права*. 2023. № 6. с. 60-65 (п. 6).

**Данило ТКАЧЕНКО**

курсант 1 курсу факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

***Науковий керівник:***

**Дмитро КАЗНАЧЕЄВ**

доцент кафедри тактико-спеціальної  
підготовки Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук, доцент

## **ЗАГРОЗИ ЦИФРОВОЇ БЕЗПЕКИ ДІТЕЙ В ІНТЕРНЕТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ**

У ХХІ столітті інтернет став невід’ємною складовою життя малечі, відкриваючи широкі перспективи для навчання, спілкування, творчості та самовираження. Разом з тим цифрове середовище містить великі ризики, до яких діти часто психологічно та емоційно не готові. Відсутність належного контролю, низький рівень цифрової грамотності й недостатня критичність мислення роблять дітей особливо вразливими до кіберзагроз [1, с. 12-13].

Однією з найпоширеніших форм цифрових загроз є кібербулінг – навмисне переслідування, приниження або залякування в інтернет-просторі. Це явище дедалі частіше набуває системного характеру і може серйозно впливати на психічне здоров’я дитини. Жертви кібербулінгу часто відчують знижену самооцінку, тривожність, депресивні стани, а інколи навіть мають суїцидальні думки. Ситуація ускладнюється тим, що кібернасильство може бути анонімним, відбуватися цілодобово та швидко поширюватися, включаючи велику аудиторію [2, с. 40-41]. Також дедалі найпоширенішою загрозою є онлайн-грумінг – це налагодження емоційного зв’язку дорослими з метою сексуального використання дитини. Через соціальні мережі, чати й форуми зловмисники впливають на довіру дитини, змушують її надсилати особисті фото або відео, а також шантажують і погрожують. Це явище має не лише моральні, але й юридичні наслідки. За даними досліджень, кожна восьма дитина в Україні стикалася з підозрілими повідомленнями сексуального змісту [2, с. 43-44]. Збільшується також вплив згубного контенту, що містить сайти з агресією, порнографією, пропагандою насилля та суїцидальних думок. В інтернеті активно функціонують деструктивні спільноти, які залучають дітей до небезпечної поведінки – від самокалічень до реальних спроб самогубства. Чимало платформ не мають ефективних вікових обмежень, тому

діти можуть вільно отримувати доступ до забороненого контенту [3, с. 76-77].

Проблема цифрової залежності потребує пильної уваги. Згідно з даними ЮНІСЕФ, більш ніж 70 % дітей віком від 12 до 16 років витрачають в інтернеті понад 4 години щодня. Нерозумне використання гаджетів спричиняє хронічний стрес, соціальну ізоляцію, зменшення фізичної активності та порушення сну. В окремих випадках це може перерости у реальну інтернет-залежність, яка вимагає фахової допомоги [4, с.102-103]. Для подолання цих загроз потрібно впроваджувати комплексну стратегію цифрової безпеки, що охоплює декілька рівнів. На державному рівні варто модернізувати законодавство з урахуванням цифрових викликів: чітко криміналізувати онлайн-насильство, здійснювати нагляд за контентом, регулювати діяльність соціальних мереж, а також створювати спеціалізовані підрозділи кіберполіції, що опікуються захистом неповнолітніх [1, с. 14-15].

В освітньому просторі слід впроваджувати програми цифрової грамотності вже з молодших класів: діти повинні опановувати базові норми цифрової етики, вміти розпізнавати шахрайство та правильно налаштовувати приватність у соціальних мережах. Важливо готувати й педагогів до викладання таких предметів, забезпечуючи їх потрібними цифровими вміннями [2, с. 45]. Особливе значення має сімейне середовище. Батьки повинні не тільки встановлювати технічні обмеження, такі як батьківський контроль та фільтри контенту, але й формувати у дітей довіру, відкриту комунікацію та роз'яснювати потенційні ризики. Психологи рекомендують не забороняти користування інтернетом без пояснень, а навчати дітей через спільні перегляди, розмови та обговорення різних ситуацій [3, с. 80].

Отже, для ефективного захисту дітей у цифровому просторі потрібна комплексна взаємодія держави, освітніх установ і сім'ї, що дозволить сформувати у юного покоління відповідальне та безпечне ставлення до інтернету.

---

1. Андрушко О. М. Цифрова безпека дітей: виклики та відповіді сучасності. *Педагогічний альманах*. 2022. №3. С. 12-15.

2. Савченко Н. П. Медіаграмотність як захист у цифровому середовищі. *Соціально-гуманітарні студії*. 2021. № 1. С. 40-45.

3. Ткаченко Л. С. Правові аспекти захисту дітей від онлайн-загроз. *Юридичний вісник*. 2023. №2. С. 75-80.

4. Ковальчук І. В. Технології цифрової безпеки: інструменти та підходи. *Інформаційне суспільство*. 2022. №4. С. 100-104.

**Анастасія ТКАЧЕНКО**

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Володимир БАРАВА**

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

## **ПОШУКОВІ ЗАХОДИ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Пошукові заходи є важливою складовою оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на виявлення, попередження та розкриття кримінальних правопорушень. Вони охоплюють систему дій і засобів, які використовуються правоохоронними органами для збору оперативно значущої інформації. Ефективне проведення пошукових заходів дозволяє своєчасно виявляти осіб, причетних до злочинної діяльності, та документувати їхні протиправні дії. Застосування таких заходів вимагає суворого дотримання вимог законодавства, що забезпечує баланс між потребами слідства та правами людини. У цьому контексті пошукові заходи виступають як ключовий інструмент у системі забезпечення державної безпеки та правопорядку.

Найбільша ефективність оперативно-розшукової діяльності досягається в процесі здійснення пошукових заходів за наведеними нижче напрямками:

- пошук серед населення, що проживає і працює на території обслуговування;
- пошук у місцях концентрації осіб, що становлять оперативний інтерес;
- пошук на об'єктах концентрації пасажирів залізничного, повітряного, водного і автомобільного транспорту;
- пошук у місцях масового відпочинку;
- пошук у місцях найбільш уражених злочинністю, а також імовірного збуту викраденого майна;
- пошук у криміногенних групах [1, с. 24].

Науковці зазначають, що залежно від рівня аналізу та узагальнення отриманих даних фахівці класифікують інформацію на кілька типів:

- Первинна розвідувальна інформація. Її якість з погляду здатності

ідентифікувати характеристики об'єкта визначається не лише технічними можливостями інтелектуальних систем, а й особливостями самого об'єкта, його станом та умовами, в яких здійснюється спостереження.

– Інформація, отримана в результаті первинної обробки (перший рівень аналізу). Вона включає результати аналізу даних, зібраних з одного джерела, і слугує основою для подальшого дослідження.

– Інформація другого рівня аналізу (комплексна обробка). Це об'єднання даних з різних джерел, отриманих за допомогою різних методів та засобів. Вона дозволяє провести спільний аналіз, встановити логічні зв'язки між елементами, а також точніше визначити властивості об'єкта на основі ширшого обсягу інформації.

– Узагальнена інформація. До неї належать зведення, аналітичні звіти, довідки, технічні описи та інші документи, підготовлені на основі оброблених даних для різних категорій користувачів відповідно до їхніх потреб [2, с. 95-96].

В умовах воєнного стану допускається застосування спрощеної процедури отримання судових рішень для забезпечення оперативного реагування правоохоронних органів на загрози національній безпеці. Водночас таке спрощення не повинно порушувати обґрунтованість обмеження конституційних прав і свобод громадян. Розгляд клопотань оперативних підрозділів повинен здійснюватися з дотриманням принципу пропорційності, а також із належною оцінкою можливих наслідків таких заходів для прав окремих осіб. Навіть у складних умовах воєнного часу діяльність оперативних підрозділів має залишатися в межах визначених законом повноважень. Будь-яке обмеження прав громадян повинно бути юридично обґрунтованим, необхідним та здійснюватися в мінімально можливому обсязі [3, с. 207-208].

Пошукові заходи відіграють важливу роль в оперативно-розшуковій діяльності, забезпечуючи ефективне виявлення та документування злочинної діяльності. Вони дають змогу оперативним підрозділам отримувати необхідну інформацію для прийняття подальших процесуальних рішень. Правильне застосування таких заходів потребує високого професіоналізму та суворого дотримання правових норм. Порушення законодавчих вимог при їх проведенні може призвести до втрати доказової сили зібраних матеріалів і порушення прав людини. Отже, пошукові заходи мають здійснюватися в межах закону як ефективний інструмент у боротьбі зі злочинністю.

---

1. Коптев І., Козиря А. Особливості оперативного пошуку інформації в оперативно-розшуковій діяльності. *Львівський науковий форум*. URL: <http://lviv-forum.inf.ua/save/2021/20-21.05.2021/%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%202.pdf#page=25>

2. Лазарева Я., Котов В. Особливості отримання інформації в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції України. *III Міжнародна науково-практична конференція «Теорія і практика сучасної науки та освіти»*. URL : <http://lviv-forum.inf.ua/save/2021/20-21.05.2021/%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%202.pdf#page=96>.

3. Кондратьєва А., Данильченко А., Олексенко В. Правове регулювання оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. URL : <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/14862/1/72.pdf>

**Юлія ТОЛМАЧОВА**

здобувач вищої освіти 2 курсу  
навчальної групи ДР-343  
факультету підготовки фахівців  
для органів досудового розслідування  
Національної поліції України

***Науковий керівник:***

**Каріна ПІСОЦЬКА**

доцент кафедри  
адміністративного права і процесу  
Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ,  
доктор філософії в галузі права

**ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ НЕПОВНОЛІТНІХ, ЩО СТАЛИ  
ПОТЕРПІЛИМИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА**

У кожному суспільстві діти займають особливе місце, адже саме вони є майбутнім нації. В Україні права дітей визначені як найвища соціальна цінність, і це твердження знаходить своє підтвердження в законодавстві, суспільних ініціативах та практичних діях. Це закріплено у Конституції України [1], де зазначено, що найвищою соціальною цінністю є людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека. Окрему увагу держава приділяє дітям, адже вони є найвразливішою категорією населення. Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини [2], яка стала основою для створення системи захисту дитячих прав у нашій країні.

Крім прав на життя, освіту, охорону здоров'я та сімейний захист, дітям забезпечується право на безпечне середовище. Особливу роль тут відіграють державні програми соціального захисту, боротьби з насильством, дискримінацією та іншими загрозами. Проте визнання прав дітей найвищою соціальною цінністю – це не лише завдання держави, а й всіх дотичних органів та інституцій, які повинні створювати такі умови, в яких дитина почуватиметься захищеною та щасливою.

Україна, як і багато інших країн, стикається з труднощами у реалізації цих принципів. Війна, соціально-економічні проблеми, міграція – всі ці фактори впливають на якість життя дітей. Але саме в такі моменти важливо пам'ятати, що діти заслуговують на найкраще, адже від їхнього сьогоднішнього

залежить наше майбутнє.

Визнання прав дітей найвищою соціальною цінністю – це не просто слова, а орієнтир, який спрямовує дії держави і суспільства. Підтримуючи цю ідею, ми створюємо світ, де кожна дитина зможе реалізувати свої мрії та стати гідним громадянином України, що визначить напрям діяльності державних органів на їх забезпечення та захист.

Одним із таких органів, що спрямований на захист прав дітей, є підрозділи Національної поліції України, зокрема підрозділи ювенальної превенції. Основною метою їхньої роботи є профілактика, запобігання та припинення правопорушень стосовно дітей і тими, які скоюють самі діти, а також притягнення до відповідальності осіб, що вчинили правопорушення щодо дітей. У період воєнного стану реалізація цих повноважень зазнала певних змін у зв'язку з новими викликами, що вимагали швидкого реагування та введення нових заходів для забезпечення безпеки дітей [3].

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну права дітей стали об'єктом масових і систематичних порушень. Це спричинило серйозні наслідки для фізичного, психічного та соціального стану дітей.

Серед головних порушень прав дітей в Україні можна виділити: загибель і поранення, викрадення та примусову депортацію [10], розлучення з родинами, сексуальне насильство, вербування до збройних формувань, обмеження доступу до освіти та медичної допомоги, а також тяжкі психологічні травми. Усі ці дії є серйозними порушеннями норм міжнародного гуманітарного права та положень Конвенції ООН про права дитини.

Правовий захист неповнолітніх, що стали потерпілими від домашнього насильства, в Україні забезпечується комплексом законодавчих актів, спеціальними уповноваженими підрозділами Національної поліції (сектор протидії домашньому насильству, дільничний офіцер поліції, ювенальна превенція, відділи превентивної діяльності Національної поліції та інші правоохоронні органи, соціальні служби та інституції). Однак специфіка воєнного стану вимагає додаткових зусиль для забезпечення ефективного захисту дітей.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» є основоположним законодавчим документом у цій сфері [11]. Він визначає поняття домашнього насильства, встановлює відповідальність за його вчинення, передбачає заходи захисту потерпілих та їх профілактики.

Основні заходи правового захисту неповнолітніх полягають:

1) у разі виявлення випадків домашнього насильства обов'язково повідомити визначене коло осіб (педагоги, медики, соціальні працівники тощо), які будуть зобов'язані повідомляти про домашнє насильства до органів опіки та піклування, поліції або інших уповноважених на це органів. З метою підвищення обізнаності про ознаки домашнього насильства та алгоритми дій у таких ситуаціях залучати працівників освіти, медицини та соціальних служб для участі у тренінгах та спеціальних програмах з цього питання;

2) у психологічній допомозі потерпілим від домашнього насильства з метою подолання наслідків травматичних подій. Також дитині може бути надано тимчасовий притулок у спеціалізованих закладах або в сім'ї родичів, а на підставі рішення суду або служби у справах дітей кривдник може бути відсторонений від спілкування з дитиною.

Щодо притягнення кривдника до відповідальності, то виокремлюють наступні види: адміністративна відповідальність (у вигляді штрафу або адміністративного арешту, терміново заборонний припис); цивільна відповідальність (потерпіла особа має право звернутися до суду з позовом про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої домашнім насильством, надання обмежувального припису); кримінальна відповідальність (у випадках тяжких форм домашнього насильства, зокрема, якщо воно спричинило тяжкі тілесні ушкодження або смерть потерпілого, передбачена кримінальна відповідальність).

Засоби і механізми правового захисту дітей, що стали потерпілими від домашнього насильства, визначені у статтях 24, 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Відповідно до статті 24 цього Закону спеціальними заходами щодо протидії домашньому насильству є терміновий заборонний припис; обмежувальний припис стосовно кривдника; взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи і направлення кривдника на проходження програми для кривдників [11]. В Україні функціонують притулки, які забезпечують тимчасовий захист і житло для постраждалих від домашнього насильства. Тут надають комплексну допомогу: психологічну, юридичну, медичну та соціальну. Наприклад, у багатьох містах України відкриті кризові центри для жінок і дітей, які допомагають у відновленні після насильства. Ці заходи є важливими інструментами для ефективного захисту потерпілих від домашнього насильства, адже забезпечують як негайну допомогу, так і довгострокову підтримку.

Незважаючи на наявність законодавчої бази, в Україні існують певні проблеми в забезпеченні ефективного захисту дітей від домашнього насильства, що виявляються у недостатній обізнаності населення (багато людей не знають про свої права та можливості отримати допомогу), потерпілі від домашнього насильства часто стикаються з соціальною стигматизацією та не звертаються за допомогою. При цьому існує дефіцит спеціалізованих притулків, центрів соціальної реабілітації та інших закладів.

Для вирішення цих проблем необхідно проведення інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності населення про домашнє насильство та його наслідків, створення додаткових притулків, центрів соціальної реабілітації та інших закладів. Також невід'ємною частиною є проведення тренінгів для правоохоронців, соціальних працівників, медиків та інших фахівців, які працюють з потерпілими від домашнього насильства, задля створення ефективної системи взаємодії між різними службами, які

займаються проблемою домашнього насильства.

Тематика правового захисту неповнолітніх, які стали потерпілими від домашнього насильства, є особливо важливою у даний період. Війна завжди супроводжується травматичними подіями, що посилюють ризик дестабілізації та погіршення психологічного здоров'я населення, зокрема і дітей. Держава своїми діями повинна не тільки зберегти існуючі механізми захисту, але й посилити їх, тому що ризик постраждати від насильства в родині зростає. Особливо це є відчутним в умовах конфлікту та економічної нестабільності.

Крім того, доцільність даної теми обумовлена необхідністю запобігти подальшим наслідкам, що виникають через непоправні травми, завдані дитині саме у родині. Діти, які не отримали вчасної допомоги, часто виростають із зниженою самооцінкою, недовірою до суспільства, а в деяких випадках можуть навіть і самі стати кривдниками. Таким чином, правовий захист дітей на сьогодні – це вагомий внесок у майбутнє суспільство.

Тож забезпечення правового захисту неповнолітніх, які стали потерпілими від домашнього насильства, є одним з пріоритетних завдань держави. Для досягнення ефективних результатів необхідно поєднувати зусилля правоохоронних органів, соціальних служб, освітян та громадських організацій. Таким чином, сьогодні, коли Україна перебуває у стані війни, питання захисту неповнолітніх від домашнього насильства стає не лише актуальним, а й життєво необхідним. Вчасна правова допомога, доступність ресурсів для захисту прав дітей, створення безпечного середовища – це ті кроки, які дозволять дітям не тільки подолати травми, а й зростати у здоровому середовищі. Турбота про майбутнє покоління є одним з найпріоритетніших завдань держави, і лише дієві механізми захисту та допомоги здатні забезпечити повноцінний розвиток дітей.

---

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Конвенція про права дитини: Постанова ВР № 789-ХІІ від 27.02.91. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_021#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text).

3. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>.

4. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 841 і від 29 липня 2022 р. № 854: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2023 № 209. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2023-%D0%BF#Text>.

5. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України № 4017-ІХ від 10.10.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

6. Пісоцька К. О. Діяльність підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: адміністративно-правовий аспект : монографія. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2023. 158 с.

7. Пісоцька К. О. Поняття форм адміністративної діяльності підрозділів ювенальної превенції. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 12 березня 2021 р.). Дніпро : ДДУВС. 2021. С. 235-237.

**Вікторія ТЯЖКУН**

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Кристина РЕЗВОРОВИЧ**

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

**ПОСМЕРТНІ ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА  
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ  
ЗАХИСТУ ГІДНОСТІ ТА ПАМ'ЯТІ ЗАГИБЛИХ  
В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ**

Сучасні умови ведення війни характеризуються не лише збройним протистоянням на полі бою, але й інтенсивною інформаційною війною, що становить серйозну загрозу для захисту гідності та пам'яті загиблих військовослужбовців. Актуальність дослідження посмертних особистих немайнових прав військовослужбовців зумовлена необхідністю забезпечення належного правового захисту честі, гідності та доброго імені загиблих захисників України в умовах активних інформаційних атак та дискредитаційних кампаній з боку агресора.

Проблематика захисту посмертних особистих немайнових прав набуває особливої гостроти в контексті широкого використання цифрових технологій та соціальних мереж для поширення недостовірної інформації про загиблих військовослужбовців, спотворення фактів про їхню службу та подвиги, а також інших форм посягання на їхню честь та гідність. Необхідність розробки ефективних механізмів захисту посмертних прав військовослужбовців обумовлена як морально-етичними міркуваннями, так і потребою збереження авторитету Збройних Сил України та підтримки бойового духу військовослужбовців.

Стаття 298 Цивільного кодексу України конкретизує, що «кожен має право на повагу до його гідності та честі» [1]. Таким чином, чинне законодавство України передбачає, що кожна особа має право на повагу до

його честі, проте специфіка правового статусу померлих, зокрема військовослужбовців, потребує додаткового дослідження.

У науковій літературі питання посмертних особистих немайнових прав досліджувалося багатьма вченими. Зокрема, Кузнецова Н. С. відзначає особливу роль сім'ї у здійсненні посмертного захисту особистих немайнових прав померлого [2, с. 456].

Особливої уваги заслуговує аналіз спеціального законодавства, що регулює статус військовослужбовців. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року № 2011-ХІІ встановлює основні гарантії соціального та правового захисту військовослужбовців, включаючи посмертні гарантії [3]. Водночас цей нормативний акт не містить спеціальних положень щодо захисту посмертних особистих немайнових прав військовослужбовців.

Важливою є класифікація, запропонована В.І. Борисовою (2023), яка виділяє наступні види посмертних особистих немайнових прав військовослужбовців: 1) права на захист особистості (честь, гідність, добре ім'я); 2) права на захист інформації про особу (недоторканність біографічних даних, захист від поширення неправдивої інформації); 3) права на увічнення пам'яті (право на гідне поховання, недоторканність могили, збереження пам'яті про подвиги) [4, с. 201].

Важливим аспектом є дослідження практики Європейського суду з прав людини щодо захисту честі та гідності померлих осіб. У справі «Putistin v. Ukraine» (2013) ЄСПЛ визнав порушення статті 8 Конвенції у зв'язку з недостатнім захистом приватного життя померлої особи [5]. Ця практика має важливе значення для розуміння стандартів захисту посмертних прав.

Специфіка інформаційної війни вимагає особливої уваги до механізмів протидії дезінформації та захисту репутації загиблих військовослужбовців. Дослідник інформаційної безпеки Горбулін В. П. зазначає, що «інформаційна війна спрямована не лише на дискредитацію держави, але й на підірив авторитету її захисників» [6, с. 78].

У контексті цифрового середовища особливої актуальності набуває питання захисту посмертних прав у мережі Інтернет. Закон України «Про електронні комунікації» від 16 грудня 2020 року № 1089-ІХ встановлює основні принципи регулювання відносин у сфері електронних комунікацій, проте не містить спеціальних норм щодо захисту посмертних прав [7].

Аналіз судової практики свідчить про наявність певних прогалин у механізмах захисту посмертних особистих немайнових прав військовослужбовців.

Зокрема, складнощі виникають при визначенні кола осіб, які мають право здійснювати такий захист у випадку загибелі військовослужбовця, який не мав сім'ї або близьких родичів. У справі № 404/19/17 Фортечний районний суд міста Кропивницького [8] встановив, що право на захист посмертних прав загиблого військовослужбовця може здійснюватися командуванням військової

частини за відсутності близьких родичів, проте лише за наявності прямого доручення від держави або спеціального нормативного регулювання. Важливим аспектом є також розробка методичних рекомендацій для родичів загиблих військовослужбовців щодо способів захисту посмертних особистих немайнових прав, включаючи інформацію про порядок звернення до суду, можливості досудового врегулювання спорів та особливості захисту прав у цифровому середовищі.

Підсумовуючи, питання захисту посмертних особистих немайнових прав військовослужбовців в умовах інформаційної війни потребує комплексного підходу та вдосконалення існуючих правових механізмів. Хоча чинне цивільне законодавство України передбачає можливість захисту посмертних особистих немайнових прав, специфіка правового статусу військовослужбовців та умови інформаційної війни вимагають розробки спеціальних механізмів захисту, що враховували б особливості служби у Збройних Силах України та сучасні виклики цифрової епохи.

---

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Дата оновлення: 09.04.2025. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 26.05.2025).

2. Кузнецова Н. С. Вибрані праці. Київ : ПрАТ «Юридична практика», 2014. 544 с.

3. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. Дата оновлення: 10.05.2025. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 26.05.2025).

4. Борисова В. І. Класифікація посмертних особистих немайнових прав: теоретико-правовий аналіз. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2023. № 2. С. 195-208.

5. Case of Putistin v. Ukraine, Application no. 16882/03, Judgment of 21 November 2013. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-128204%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-128204%22]}) (дата звернення : 26.05.2025)

6. Горбулін В. П. Світова гібридна війна: український фронт : монографія. Київ : НІСД, 2017. 496 с.

7. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 № 1089-IX. Дата оновлення: 01.04.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text> (дата звернення: 26.05.2025).

8. Рішення Фортечного районного суду міста Кропивницького у справі № 404/19/17 від 08 березня 2023 року. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109425399>.

**Павло ФІЛІМОНЕНКО**

курсант 1-го курсу факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Євген БАРДІН**

старший викладач кафедри  
тактико-спеціальної підготовки  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

## **ОЗБРОЄННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО**

Озброєння поліцейського в Україні відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні безпеки як самих правоохоронців, так і громадян. Воно є не лише інструментом захисту та підтримання правопорядку, а й необхідним елементом ефективного виконання службових завдань. У контексті численних реформ правоохоронної системи в нашій державі питання якісного та адекватного забезпечення поліцейських зброєю набуває особливої актуальності. Від правильного підбору озброєння залежить не лише успіх операцій, а й збереження життя та здоров'я як офіцерів, так і населення, а також підвищення рівня довіри до органів поліції.

Законодавча база, що регламентує використання зброї поліцією, формується на основі низки нормативних актів, які визначають порядок видачі, носіння та застосування вогнепальної зброї. Головним документом у цій сфері є закон «Про Національну поліцію», який встановлює загальні принципи контролю за зброєю, а також регламентує умови її застосування. Додатково внутрішні інструкції Міністерства внутрішніх справ та спеціальні накази регулюють бойове використання озброєння, акцентуючи на тому, що застосування вогнепальної зброї має бути останнім заходом, до якого вдаються лише у випадках крайньої необхідності [1, с.126].

Для озброєння поліцейських в Україні використовують різноманітні види зброї, починаючи від короткоствольних пістолетів (найбільш поширеними є пістолети системи «Форт»), і закінчуючи автоматичною зброєю, яка застосовується у спеціалізованих підрозділах. Окрім вогнепальної зброї, правоохоронці оснащені спецзасобами, такими як гумові кийки, газові балончики та електрошокери, які використовуються для стримування агресивних осіб або у ситуаціях, коли застосування вогнепальної зброї

недоцільне або заборонене. Кожен із цих засобів має свою функцію і застосовується відповідно до конкретних умов служби [3, с. 611].

Вибір зброї для поліцейських здійснюється з урахуванням багатьох важливих факторів, зокрема надійності, зручності у користуванні, безпеки для самого офіцера і оточуючих, а також відповідності міжнародним стандартам. Українські правоохоронці отримують озброєння, яке відповідає кліматичним і оперативним особливостям нашої країни від використання у міських умовах до дій на відкритій місцевості. Це дає змогу забезпечувати максимально ефективне виконання завдань у різних ситуаціях [4, с. 314].

Не менш важливим елементом ефективного використання зброї є ретельна підготовка поліцейських. Окрім вивчення теоретичних аспектів, таких як законодавчі норми та правила застосування зброї, увага приділяється практичним стрільбам і психологічній підготовці. Вона спрямована на розвиток умінь швидко та адекватно реагувати у стресових обставинах, що допомагає зменшити ризики необґрунтованого застосування сили. Регулярні тренування підтримують професійну майстерність і дисципліну серед співробітників.

Різні підрозділи поліції отримують озброєння залежно від специфіки своєї роботи. Так, патрульні, які перебувають у постійному контакті з громадянами, зазвичай мають у своєму арсеналі короткоствольні пістолети та спецзасоби, призначені для контролю та самозахисту. Натомість спеціальні підрозділи, такі як КОРД або СБУ, оснащуються автоматичною зброєю та додатковим обладнанням, що дозволяє виконувати завдання високої складності, зокрема антитерористичні операції та затримання небезпечних злочинців [5, с. 35].

Правила носіння зброї у поліцейських суворо регламентовані. Зброя має зберігатися у спеціальних кобурах, які забезпечують її безпечне і швидке витягування. При виконанні службових обов'язків у форменому одязі зброя зазвичай знаходиться на виду, що виконує стримуючу функцію для потенційних порушників. Водночас під час оперативних заходів у цивільному одязі зброя приховується, але завжди знаходиться під повним контролем офіцера, що гарантує оперативність реагування в разі необхідності [2, с. 87].

Поліцейські несуть персональну відповідальність за видану зброю, включно з дотриманням вимог безпеки під час її зберігання. Зберігання зброї поза службовим часом у невідведених для цього місцях суворо заборонено. Будь-яке порушення правил поводження зі зброєю, а також необґрунтоване застосування сили тягне за собою дисциплінарні, адміністративні або кримінальні санкції. Такий підхід є запорукою відповідального ставлення до одного з найважливіших інструментів поліцейської діяльності.

Важливою складовою безпеки та ефективності служби є регулярне технічне обслуговування зброї. Поліцейські зобов'язані проходити інструктажі з догляду за своїм озброєнням і своєчасно здавати його на перевірку. Несправність зброї у критичній ситуації може призвести до фатальних

наслідків, тому систематичний контроль технічного стану є необхідністю, яка дозволяє підтримувати бойову готовність на високому рівні [4, с. 316].

Застосування вогнепальної зброї регламентується не лише законодавством, а й етичними нормами. Закон чітко визначає умови, коли правоохоронці можуть використати зброю: це самооборона, затримання злочинців, а також захист життя і здоров'я громадян. Водночас важливою є пропорційність заходів і максимальний контроль над ситуацією, аби уникнути зайвого насильства. Саме дотримання цих принципів формує довіру суспільства до правоохоронних органів і підтримує високий рівень професіоналізму поліцейських [3, с. 612].

Отже, незважаючи на наявність сучасного озброєння, система забезпечення поліцейських зброєю в Україні стикається з низкою проблем. Це нерівномірний розподіл зброї між підрозділами, недостатній рівень тренувань у деяких регіонах, а також випадки неправильного або надмірного застосування сили. Частина парку зброї вже потребує оновлення, тому тривають роботи над модернізацією та впровадженням інноваційних засобів, що мають підвищити безпеку та ефективність правоохоронців у майбутньому. Такі зміни є важливою частиною реформ і відповідають викликам сучасності.

---

1. Вогнева підготовка : навч. посібник / кол. авт. ; ред. В. Я. Покайчук. 2-е вид., перероб. і доп. Дніпро : ДДУВС, 2021. 264 с.

2. Волков Ю. М., Поливанюк В. Д. Проблемні питання застосування вогнепальної зброї працівниками Національної поліції під час виконання службових обов'язків. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4(97). С. 86-89.

3. Григорчук Т. В. Вплив розвитку озброєння та військової техніки на освоєння вогневої підготовки. The 5-th International scientific and practical conference «Innovative development of science, technology and education» (February 15-17, 2024) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2024p. 610-613 с.

4. Казначеев Д., Волков Ю. Основні проблеми засвоєння теоретичних знань та оволодіння практичними навичками зі стрільби здобувачами вищої освіти під час занять з вогневої підготовки: педагогічний погляд. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 313-318.

5. Поливанюк В. Використання сучасних технологій вогневої підготовки поліцейських в умовах війни: переваги та недоліки. В. Поливанюк, Д. Бодирєв. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2 (123). С. 34-38.

**Марія ФОРОСТЯНОВА**

курсант 2 курсу факультету підготовки  
фахівців для органів досудового  
розслідування Національної поліції  
України Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Кристина РЕЗВОРОВИЧ**

завідувач кафедри цивільно-правових  
дисциплін факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, доцент

**ЦИВІЛЬНА ПРАВОЗДАТНІСТЬ ДИТИНИ У ПОРІВНЯЛЬНОМУ  
КОНТЕКСТІ: ВІКОВІ МЕЖІ, ОБСЯГ І ОБМЕЖЕННЯ  
В ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЮРИСДИКЦІЯХ**

Питання цивільної правоздатності дитини є одним із першочергових у правовому забезпеченні її участі в суспільному житті. Воно поєднує у собі складні філософські, правові та соціальні аспекти, а також прямо пов'язане із реалізацією положень Конвенції ООН про права дитини. Як зазначає І. Є. Середа, правоздатність дитини в українському праві часто трактується формально, тоді як її практична реалізація залежить від системи гарантій і процедур, які дозволяють дитині бути повноцінним суб'єктом цивільного обороту [6, с. 52].

Українське законодавство визначає, що фізична особа набуває цивільної правоздатності з моменту народження (ст. 25 ЦК України) [1]. Проте самостійна участь у цивільно-правових відносинах обмежена через відсутність повної дієздатності. В Україні встановлено три рівні дієздатності: повна (з 18 років або раніше у випадках, передбачених законом), часткова (з 14 до 18 років), а також обмежена (наприклад, для осіб з певними психічними розладами). Такий підхід критикується низкою українських науковців, зокрема О.Ю. Кашаніною, яка зазначає, що вітчизняне право недостатньо враховує концепцію еволюційної автономії дитини, запроваджену у міжнародному праві [7, с. 93].

Порівняльний аналіз європейських юрисдикцій свідчить про різноманітність механізмів, які дозволяють поступову інтеграцію дитини в цивільно-правову сферу. У Німеччині, наприклад, вік є критерієм юридичної

класифікації: до 7 років – повна недієздатність, 7–18 років – обмежена дієздатність (§104–106 BGB) [2], однак допускається укладення незначних побутових угод. Така конструкція спирається на принцип добросовісності та пропорційності, що є фундаментальними у німецькому цивільному праві.

Французьке право також уникає жорсткої вікової прив'язки, натомість впроваджуючи гнучкі механізми представництва дитини у правовідносинах через батьків, опікунів чи суд. Як зазначає французька дослідниця Салюст Е., правова модель Франції поступово відходить від патерналістського підходу на користь визнання автономності дитини в окремих сферах (контракти, медичні рішення, вибір місця проживання) [8, р. 117].

Окреме місце займають правові системи Скандинавії. У Швеції, наприклад, із 12 років дитина має право бути заслуханою в адміністративних і судових справах [4], що відповідає європейській тенденції до посилення суб'єктності дитини. Такий підхід заснований на концепції «бест інтерест» – найкращих інтересів дитини, що має бути пріоритетом у всіх рішеннях, які її стосуються. Згідно з даними ЮНІСЕФ, саме країни Північної Європи демонструють найвищий рівень інституційної підтримки прав дітей, зокрема через діяльність уповноважених органів, доступність дитячого правового представництва та спеціальні освітні програми [9, р. 39].

Щодо практичного досвіду, то у Нідерландах впроваджена модель «функціональної дієздатності» (functional competence), згідно з якою дитина може самостійно приймати рішення у сферах охорони здоров'я або освіти, якщо доведено її достатню зрілість. Такий підхід підтримується науковцями, зокрема М. ван Розмален, яка вказує, що саме індивідуальна здатність розуміти наслідки своїх дій, а не лише вік, повинна бути критерієм правоздатності [10, р. 284].

В Україні, на жаль, поки що відсутня подібна гнучкість. Представництво інтересів дитини часто є формальним, а механізми реалізації її думки у цивільному процесі – декларативними. Як зауважує Черненко Т. І., навіть суди рідко враховують думку дитини належним чином, що суперечить положенням ст. 12 Конвенції ООН [11, с. 61]. Водночас Конституційний Суд України у своєму рішенні №1-рп/2020 звертав увагу на необхідність урахування інтересів дитини як домінантного елемента правозастосування.

На рівні Європейського Союзу діє Рамкова стратегія з прав дитини на 2021–2024 роки, яка передбачає створення у кожній державі-учасниці національної системи гарантій участі дитини в правовідносинах, доступу до правової допомоги, а також спеціального правосуддя, дружнього до дитини [12].

Таким чином, порівняльно-правовий аналіз показує, що загальноєвропейською тенденцією є поступове розширення цивільної суб'єктності дитини шляхом впровадження адаптивних та еволюційних механізмів правоздатності. Українське законодавство потребує актуалізації в контексті цих змін. Зокрема, доцільним є:

- упровадження концепції поступової правоздатності залежно від рівня зрілості;
- нормативне закріплення ролі адвоката дитини;
- посилення гарантій реалізації права дитини бути вислуханою;
- розроблення адміністративних процедур із забезпечення участі дитини в прийнятті рішень, що стосуються її інтересів.

У науковій площині питання цивільної правоздатності дитини досліджується як в українському, так і в європейському правовому дискурсі. Зокрема, українські вчені, в тому числі і І. В. Спасибо-Фатєєва, наголошують на необхідності розмежування понять «правоздатність» та «дієздатність» неповнолітніх, акцентуючи на особливостях їх правового становища у сфері майнових і немайнових правовідносин. У її роботах підкреслюється, що формальна наявність правоздатності з моменту народження не гарантує автоматичної реалізації прав без створення відповідних умов [6, с. 24-25]. Аналогічну думку поділяє й Т. В. Варфоломєєва, яка звертає увагу на прогалини в правовому механізмі представництва інтересів дітей у цивільному процесі, що часто призводить до формального підходу в судах [7, с. 98].

У європейському науковому просторі цивільна правоздатність дитини розглядається крізь призму прав людини, гендерної рівності та індивідуальної автономії. Так, професорка німецького університету в Мюнхені Шарлотта Гулліш у своїх дослідженнях зазначає, що сучасна парадигма прав дитини базується не лише на захисті, але й на розширенні можливостей дитини впливати на власне життя, особливо у сфері освіти, охорони здоров'я та цифрового простору [8, с. 112]. У Франції доктор права Мішель Дюваль досліджує застосування так званих «гнучких повноважень» (*compétences modulaires*), які дозволяють дитині брати участь у правовідносинах поступово – залежно від типу дії, ризиків та рівня розуміння [9, с. 44].

У Швеції, яка активно просуває права дитини, вчені Юнас Еллерстрьом та Анніка Еклунд аналізують вплив раннього залучення дітей до прийняття рішень на формування правової культури та відповідальності. Вони доводять, що участь дитини в процесах, що її стосуються, позитивно впливає на соціальну адаптацію, формування самооцінки та здатність до критичного мислення [10, с. 131].

Певні елементи наукової рецепції закордонного досвіду поступово інтегруються і в українські дослідження. Наприклад, роботи Дзери О. В. та Ярошенка О. С. аналізують іноземні моделі участі дитини в цивільному обігу та пропонують модернізацію вітчизняного законодавства на основі принципу прогресивної автономії. Такий підхід дозволяє уникнути правового нігілізму щодо дітей і сприяє утвердженню їх суб'єктності в системі приватного права [11, с. 54-56].

Отже, науковий аналіз як вітчизняного, так і європейського походження засвідчує актуальність переосмислення цивільної правоздатності дитини як динамічного і контекстуального феномена. Розширення наукової та практичної

бази, створення спеціалізованих інституцій на кшталт омбудсмана з прав дітей у судових процесах, адаптація національного законодавства до європейських практик – усе це є невід’ємною складовою формування ефективного правового поля для повноцінної реалізації прав дитини.

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 19.05.2025).
2. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). Stand: 2023. §104–106. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb> (дата звернення: 19.05.2025).
3. Code civil (France). Version consolidée au 1 janvier 2024. – С. 41. URL : [https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte\\_lc/LEGITEXT000006070721](https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721) (дата звернення: 19.05.2025).
4. Children’s Rights in Sweden. Report by the Swedish Ministry of Justice. – Stockholm, 2023. – С. 66–68. URL : <https://www.government.se/reports/2023/childrens-rights-report> (дата звернення: 19.05.2025).
5. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_021#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text) (дата звернення: 19.05.2025).
6. Серeda І. Є. Проблеми реалізації цивільної правоздатності дітей в Україні // *Юридичний часопис*. – 2023. – № 2. – С. 50-54.
7. Кашаніна О. Ю. Еволюційна автономія дитини у цивільному праві України // *Вісник цивільного права*. – 2022. – № 1. – С. 90-95.
8. Saluste E. *L’enfant et le droit civil: autonomie ou protection?* // *Revue de droit civil européen*. 2022. № 3. P. 115-123.
9. UNICEF Europe Regional Report 2022: Child Participation. – Geneva, 2022. – P. 35-41.
10. van Rosmalen M. *Children’s Capacity and Civil Rights: A Functional Approach* // *Netherlands Journal of Legal Studies*. – 2023. – Vol. 29(2). – P. 280-289.
11. Черненко Т. І. Урахування думки дитини у цивільному процесі: проблеми реалізації. *Підприємництво, господарство і право*. 2023. № 7. С. 60-64.
12. EU Strategy on the Rights of the Child 2021–2024. URL : [https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/eu-strategy-rights-child\\_en](https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/eu-strategy-rights-child_en) (дата звернення: 19.05.2025).

**Тетяна ХИДЬКО**

курсант 3-го курсу факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Віктор ПЛЕТЕНЕЦЬ**

професор кафедри криміналістики  
та домедичної підготовки  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, професор

## **ВПЛИВ СТРЕСУ НА ПОВЕДІНКУ ЗЛОЧИНЦІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ РОЗШУКОВИХ ДІЙ**

Сучасна криміналістика та юридична психологія все більше акцентують увагу на вивченні поведінкових реакцій особи в умовах слідчих (розшукових) дій. Одним із провідних факторів, що суттєво впливає на поведінку злочинця в таких ситуаціях, є стрес. Стресові стани, викликані психологічним тиском, страхом викриття або наслідками відповідальності, можуть істотно змінювати як вербальну, так і невербальну поведінку підозрюваних та обвинувачених. Аналіз цих змін має важливе значення як для тактики проведення слідчих дій, так і для встановлення істини у справі. Вивчення стресу як чинника, що впливає на злочинну поведінку під час допиту, обшуку, впізнання чи інших слідчих заходів, потребує комплексного підходу, який поєднує криміналістичні методи та психологічні знання. Саме тому актуальним є здійснення криміналістичного і психологічного аналізу стресових реакцій злочинців, що дозволяє більш ефективно моделювати та прогнозувати їхню поведінку, своєчасно виявляти ознаки обману, опору чи неадекватних психоемоційних станів.

У процесі досудового розслідування та кримінального судочинства загалом важливо пам'ятати про забезпечення психоемоційної стабільності учасників кримінального провадження, сприяння психологічній готовності потерпілих, підозрюваних осіб охороні їх свобод та інтересів, щоб участь в проведенні процесуальних дій, в тому числі слідчих (розшукових) дій, не породжувала для них негативних наслідків [1, с. 59]. Наявність стресових чинників під час слідчих (розшукових) дій не лише ускладнює процес комунікації між слідчим та підозрюваним, а й створює умови для хибного

сприйняття інформації, що може призвести до викривлення показань, фальсифікації емоційних реакцій або симуляції психічного стану. Злочинці, перебуваючи у стані підвищеної тривожності або паніки, часто демонструють ознаки дезорганізованої поведінки, невпевненість, порушення логіки у відповідях, а також характерні невербальні прояви: уникання зорового контакту, зміну інтонації, посилену жестикуляцію, тремтіння тощо. Водночас особи з високим рівнем психологічної підготовки або з кримінальним досвідом здатні більш ефективно маскувати стрес, що потребує від слідчого високого рівня обізнаності та навичок інтерпретації мікросигналів поведінки.

З позиції криміналістики ключову роль у виявленні та правильному трактуванні стресових реакцій відіграють методи профайлінгу, спостереження, аналізу мікровиразів обличчя, а також застосування поліграфа як допоміжного засобу. Психологічні ж підходи акцентують увагу на необхідності дотримання балансу між процесуальним тиском і морально-етичними межами, адже надмірний стрес може спровокувати не лише хибні свідчення, а й деструктивну поведінку або порушення прав людини. Це зумовлює необхідність зосередження належної уваги на виведення особи в контактний стан, реалізація чого має здійснюватися масштабним, всебічним підходом до діяльності. Лише після цього може йти мова про отримання відомостей про обставини вчиненої події [2, с. 613-614].

Крім того, варто враховувати індивідуальні особливості особистості злочинця, зокрема його психотип, рівень соціальної адаптації, тип нервової системи та наявність попереднього досвіду участі в кримінальному процесі. Наприклад, особи з істероїдним або тривожно-депресивним типом реагують на стрес демонстративно або із замиканням у собі, тоді як психопатичні особистості можуть проявляти агресію або холодну відстороненість. Тому для слідчого важливо не лише фіксувати зовнішні прояви стресу, а й розуміти внутрішню мотивацію підозрюваного, його психологічну вразливість, що дозволяє будувати ефективну комунікативну стратегію. Спостереження за особою, річчю або місцем потребує не тільки знань у сфері закону України про кримінальну відповідальність та кримінального процесуального законодавства, але й психології та соціології. Особливо під час розслідування кримінальних правопорушень під час воєнного стану слідчому необхідно обрати конкретно той об'єкт, спостереження за яким виявить фактичні дані, що будуть мати вагоме значення у кримінальному провадженні. Особливо це можуть бути злочинці, які мають пряме відношення до збройного конфлікту на території держави та не мають постійного місця проживання, місце приховування зняряддя злочину або «здобутих» злочинним шляхом надбань [3, с. 294]. Таким чином, глибоке розуміння психологічного стану підозрюваного під час стресової ситуації дозволяє не лише ефективніше виявляти суперечності в його показаннях, але й формувати правильну тактичну лінію допиту. Врахування стресу як багатоаспектного чинника сприяє підвищенню якості слідчих (розшукових) дій та зменшенню ризиків

процесуальних помилок.

Отже, стрес є ключовим психофізіологічним чинником, що істотно впливає на поведінку злочинців під час проведення слідчих (розшукових) дій. Його врахування у криміналістичній та психологічній практиці дозволяє не лише точніше інтерпретувати поведінкові реакції підозрюваних, а й забезпечити дотримання їхніх прав, уникнути помилкових висновків та підвищити ефективність досудового розслідування. Комплексний підхід, що поєднує криміналістичний аналіз з психологічною діагностикою, сприяє формуванню адекватної слідчої тактики, зниженню рівня конфліктності та досягненню об'єктивної істини у кримінальному провадженні.

---

1. Плетенець В., Кисельова Є. Психологічна готовність постраждалих до відтворення дій насильницького, сексуального чи трагічного характеру (2024).

2. Плетенець В. Забезпечення безпеки учасників та сторонніх осіб як умова проведення слідчих (розшукових) дій. URL : <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/13397/1/286.pdf>.

3. Чуйко А. І., Ємельянов Р. О. Спостереження за особою, піччю або місцем як окремий вид негласних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану. (2024).

### **Ігор ХИЖНЯК**

курсант 2-го курсу факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

### **Науковий керівник:**

### **Олександр КАРПЕНКО**

старший викладач кафедри вогневої  
підготовки Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

## **ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОНЦІВ**

У сучасних умовах функціонування сектору безпеки і оборони України, особливо під час дії воєнного стану, питання забезпечення ефективності службово-бойової діяльності правоохоронців набуває особливої ваги. Одним з ключових факторів, що впливає на якість виконання завдань із захисту правопорядку, є належне психологічне забезпечення. Воно не лише сприяє збереженню психічного здоров'я працівників, а й підвищує їх морально-бойовий потенціал, витривалість, стійкість до стресів, а також здатність

приймати виважені рішення у кризових ситуаціях.

Психологічне забезпечення службово-бойової діяльності – це комплекс заходів, спрямованих на вивчення, формування, підтримання та відновлення у особового складу морально-психологічних якостей, які забезпечують готовність до ефективного виконання службових завдань у звичайних і надзвичайних умовах. Відповідно до Наказу МВС України № 88 від 06 лютого 2019 року [1] психологічне забезпечення включає як діагностичну, так і корекційну, профілактичну та відновлювальну роботу з особовим складом [2, с. 54].

Правоохоронці щоденно стикаються з ризиками, які пов'язані з безпосередньою загрозою життю, моральними дилемами, інформаційним тиском, тривалим перебуванням в умовах бойової напруги або соціальної ізоляції. Серед основних психотравмуючих чинників варто виділити: участь у бойових діях, застосування вогнепальної зброї, смерть або поранення колег, відповідальність за прийняття рішень в екстремальних умовах. Ці обставини вимагають високого рівня емоційної витримки, психічної стабільності, професійної самосвідомості.

Належне психологічне забезпечення службово-бойової діяльності охоплює декілька взаємопов'язаних етапів. На етапі підготовки до служби особлива увага приділяється професійно-психологічному відбору, діагностиці індивідуально-психологічних якостей кандидатів, визначенню стресостійкості та адаптивності. Цей етап є критичним, адже дає змогу запобігти потраплянню до підрозділів осіб, які можуть не витримати навантаження в умовах бойового стресу.

Наступний етап – психологічна підготовка, яка має системний характер і включає тренінги з управління стресом, розвиток навичок саморегуляції (дихальні техніки, візуалізація, когнітивно-поведінкові методики), моделювання екстремальних ситуацій, симуляції ризикованих сценаріїв, а також формування бойового духу. Психологічна підготовка повинна здійснюватися не лише формально, а як постійна складова навчального процесу. Тут важливою є роль командирів та керівників, які повинні створювати сприятливий морально-психологічний клімат у підрозділі, бути прикладом психологічної витримки та готовності.

Під час безпосереднього виконання службово-бойових завдань важливим елементом є психологічний супровід. Його реалізація полягає у здійсненні оперативного моніторингу психоемоційного стану правоохоронців, наданні індивідуальної підтримки, забезпеченні групової психологічної стабільності, виявленні ознак дезадаптації. Практика впровадження груп підтримки, як це реалізовано у США (через програми ACCESS EAP), довела свою ефективність у зниженні рівня посттравматичних проявів [3, с. 232].

Після завершення бойових завдань проводяться заходи психологічної реабілітації. Ці заходи повинні включати психологічне консультування, групову терапію, іноді фармакологічну підтримку, а також відпочинок у спеціалізованих центрах. Високий рівень посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресій, емоційного вигорання серед правоохоронців, які

брали участь у бойових діях, є підтвердженням необхідності створення дієвої системи психологічної допомоги на рівні держави.

Не менш важливою складовою є інформаційно-просвітницька робота, яка повинна змінювати ставлення самих працівників до потреби у психологічній підтримці. Багато правоохоронців свідомо уникають звернення до психологів через страх осуду, що свідчить про наявність стигматизації. Необхідно формувати культуру психологічної гігієни, пояснювати, що звернення за допомогою є не проявом слабкості, а навпаки – ознакою професіоналізму.

У цьому контексті цінним є і зарубіжний досвід. Наприклад, у США розроблено модель «Rx3x» для управління стресом, яка поєднує фізичну активність, буферне тренування (для переходу з бойового режиму до мирного) та сеанси саморегуляції (медитації, глибоке дихання, прогресивне м'язове розслаблення). Такі технології варто адаптувати до українських реалій.

Слід зазначити, що окремі напрями психологічного забезпечення закріплені і в наказах МВС України щодо Національної гвардії, Державної служби з надзвичайних ситуацій та інших силових структур. Але практична реалізація цих заходів нерідко залишається вибірковою та фрагментарною. Необхідно систематизувати підходи, інтегрувати психологічну підтримку в загальну систему управління персоналом, створити єдину службу психологічного супроводу.

Тож психологічне забезпечення службово-бойової діяльності є одним із основоположних чинників ефективності діяльності правоохоронців. Воно повинно бути комплексним, багатоетапним і науково обґрунтованим. Його реалізація вимагає чіткого державного регулювання, міжвідомчої координації, достатнього фінансування та зміни ставлення суспільства до ментального здоров'я сил безпеки. Тільки за таких умов можливо забезпечити не лише професійну витривалість працівників, але й зберегти головну цінність – людське життя.

---

1. Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських : Наказ М-ва внутр. справ України від 06.02.2019 № 88 : станом на 23 черв. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-19#Text> (дата звернення: 18.05.2025).

2. Лопаєва О. М. Особливості психологічного забезпечення службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку України в особливих умовах. *Організаційно-правове забезпечення підрозділів превентивної діяльності Національної поліції* : матеріали Регіонального круглого столу (м. Дніпро, 4 черв. 2021 р). Дніпро : ДДУВС, 2021. С. 53-55.

3. Наточій А. Д., Афанас'єв Д. С. Психологічна реабілітація поліцейських після активного застосування вогнепальної зброї під час виконання службових обов'язків: зарубіжний досвід на прикладі сполучених штатів америки. *Актуальні проблеми теорії та практики службово-бойової діяльності складових сектору безпеки та оборони в сучасних умовах*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 жовтня 2023 р.). Київ: Київський інститут Національної гвардії України. 2023. С. 231-233.

**Марія ХЛІВНА**

здобувач вищої освіти 3 курсу  
факультету підготовки фахівців  
для органів досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного університету  
внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Олексій БОЙКО**

доцент кафедри кримінального процесу  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук

**ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ СОГ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО  
РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ  
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Воєнний стан, запроваджений в Україні, кардинально трансформував умови функціонування правоохоронної системи, зокрема й інститут досудового розслідування. Збільшення кількості кримінальних правопорушень, зміна їхньої структури (актуалізація воєнних злочинів, злочинів проти основ національної безпеки, мародерства), а також об'єктивні труднощі, пов'язані з веденням бойових дій, руйнуванням інфраструктури та обмеженням доступу до окремих територій, ставлять перед слідчо-оперативними групами (СОГ) безпрецедентні виклики. Ефективна організація роботи СОГ є запорукою належного збирання, перевірки та оцінки доказів, що у свою чергу є фундаментальним для забезпечення принципу верховенства права та невідворотності покарання.

Діяльність СОГ здійснюється на підставі плану проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, який розробляється з урахуванням наданих обґрунтованих пропозицій усіх працівників, включених до складу СОГ [3, с. 58]. Проте є певні аспекти, адже діяльність СОГ під час воєнного стану стикається з низкою комплексних і взаємопов'язаних проблем, що суттєво ускладнюють їх функціонування. Виконання слідчих (розшукових) дій у зонах активних бойових дій, на деокупованих територіях, що перебувають під загрозою обстрілів або диверсійних груп, а також на замінованих ділянках, становить пряму небезпеку для слідчих, оперативних працівників, експертів та інших учасників СОГ. Це часто унеможливорює повноцінне та своєчасне проведення всіх необхідних слідчих дій. Через небезпеку місця події або обмежений час перебування на ньому існує висока

ймовірність втрати, пошкодження або неналежної фіксації речових доказів, що є надто важливим для доказування.

Розслідування воєнних злочинів (геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини відповідно до Римського статуту [2]) вимагає специфічних криміналістичних методик, що виходять за рамки традиційного досудового розслідування. Це включає документування руйнувань цивільної інфраструктури, вибухів, масових поховань, катувань, сексуального насильства в умовах збройного конфлікту. Необхідність збору доказів відповідно до стандартів міжнародного кримінального права для можливості їх використання у міжнародних судових інстанціях (наприклад, Міжнародний кримінальний суд), що вимагає від СОГ спеціальних знань та навичок.

Шляхи подолання вищевказаних проблем передбачають:

- постійне забезпечення СОГ сучасними засобами захисту, зв'язку, транспорту, криміналістичним обладнанням (включаючи дрони, 3D-сканери, спеціалізовані мобільні додатки для фіксації);
- розробку та впровадження програм навчання для членів СОГ з фокусом на документуванні воєнних злочинів, міжнародному кримінальному праві, тактичній медицині та психологічній стійкості.

Цілеспрямоване подолання цих проблем є запорукою ефективного досудового розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану, що є фундаментальним для відновлення справедливості та забезпечення правопорядку в Україні.

---

1. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17/conv#n94>.

2. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_588#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text).

3. Організація роботи слідчо-оперативної групи: навчальний посібник / Л. Д. Удалова, Ю. В. Сухомлин, А. С. Симчук, М. Й. Кулик, В. В. Зарубей. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 504 с.

4. Про правовий режим воєнного стану. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

**Марія ХЛІВНА**

здобувач вищої освіти спеціальності  
«081 Право» Дніпровського  
державного університету  
внутрішніх справ

**Дарина ВЕЛЬМОЖНА**

здобувач вищої освіти  
спеціальності «081 Право»  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Артем ПЛАХОТНИЙ**

старший викладач кафедри  
тактико-спеціальної підготовки  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОБ'ЄДНАНОЇ ШТУРМОВОЇ  
БРИГАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ «ЛЮТЬ»**

Воєнна агресія проти України зобов'язує мобілізуватися та спрощувати проведення відновлювальних робіт з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану [4, с. 261].

Об'єднана штурмова бригада Національної поліції України «Лють» (далі – ОШБ НПУ «Лють») є унікальним підрозділом, який поєднує в собі функції правоохоронної діяльності та безпосередньої участі в бойових діях. Створена у складі «Гвардії наступу», «Лють» відіграє ключову роль у відсічі збройній агресії та стабілізації ситуації на деокупованих територіях.

На відміну від звичайних підрозділів поліції, «Лють» безпосередньо бере участь в ударно-штурмових та ударно-пошукових заходах. Бійці бригади виконують бойові розпорядження під час відсічі збройної агресії, ліквідації збройних конфліктів, виявлення та знищення військової техніки та живої сили противника, а також здійснюють тактичний прорив оборони ворога. Вони застосовують групову тактику або тактику штурмових груп.

«Лють» також після звільнення територій від окупантів проводить стабілізаційні та пошуково-фільтраційні заходи. Це включає виявлення диверсійних груп, пособників ворога, збір інформації про колаборантів, а також забезпечення публічного порядку та безпеки громадян.

У зв'язку з уведенням на території нашої держави правового режиму воєнного стану 15 березня 2022 р. було ухвалено Закон України «Про внесення змін до Законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний

статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану», яким органи поліції було наділено додатковими повноваження з метою створення належних умов для протидії внутрішнім загрозам воєнного стану [5].

За потреби бійці бригади займаються виявленням, знешкодженням та знищенням вибухонебезпечних предметів. Важливим аспектом є участь у заходах щодо рятування людей та забезпечення їхньої безпеки в умовах бойових дій та після них.

Важливим моментом є те, що під час дії воєнного стану повноваження щодо застосування зброї співробітниками Національної поліції України розширюються. Кожен поліцейський має право застосовувати заходи примусу до осіб, що беруть участь у збройній агресії проти України, незалежно від встановлених вимог і заборон щодо застосування зброї [3].

«Лють» надає кваліфіковану та спеціалізовану підтримку іншим органам (підрозділам) поліції та правоохоронним органам у ситуаціях з високим ступенем ризику.

Оскільки бригада залучена до бойових дій, її бійці проходять посилену підготовку, що включає вогневу, тактичну, медичну та психологічну. Це відрізняє їх від звичайних поліцейських, які хоч і теж підготовлені, але не орієнтовані на безпосередній фронт. Курсанти відпрацьовують навички стрільби з автоматичної зброї, тактику дій під прямим вогнем, огляд інженерних укріплень противника.

Для виконання штурмових завдань бригада оснащена сучасною бойовою технікою та озброєнням. Наприклад, згадуються бойова броньована машина Oncilla з підвищеним захистом, робот-камікадзе «Ratel S» для знищення ворожої техніки та укріплень.

Залучення поліцейських до участі в бойових діях є однією з найголовніших особливостей служби поліції під час дії воєнного стану, яка пройшла еволюцію від залучення окремих поліцейських до Сил територіальної оборони до формування таких об'єднаних штурмових бригад. Законом України «Про Національну поліцію» [1] передбачені додаткові повноваження поліції в умовах воєнного стану, що дозволяє їй виконувати завдання, які виходять за рамки звичайної правоохоронної діяльності.

Нині процес добровольчого руху продовжується. Його продовжує Гвардія наступу – рекрутингова компанія Міністерства внутрішніх справ України, що має на меті формування нових штурмових бригад у складі Національної гвардії України, Національної поліції України та Прикордонної служби України, які звільнятимуть тимчасово окуповані росією території України [2, с. 332]. Вона стала початком утворення ОШБ НПУ «Лють».

Таким чином, Об'єднана штурмова бригада Національної поліції України «Лють» є унікальним гібридним підрозділом, який поєднує правоохоронні функції з безпосередньою участю у бойових діях, забезпечуючи оборону країни та стабілізацію на звільнених територіях. Її діяльність

відображає адаптацію правоохоронної системи України до викликів повномасштабної війни.

---

1. Про Національну поліцію. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

2. Інтеграція науки та практики управління в умовах соціокультурних трансформацій: зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практич. конф. (25 квітня 2024 року, м. Полтава). м. Полтава : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2024. 673 с.

3. Плахотний, А. П.; Швець, Є. В. Додаткові повноваження поліцейського в умовах воєнного стану. Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ, 273.

4. Савенко А. Б., Плахотний А. П. ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ МИРНОГО НАСЕЛЕННЯ. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу. С. 261.

5. Онищенко, Є. В., & Плахотний, А. П. (2023, September). ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ. In *The 7 th International scientific and practical conference «Modern problems of science, education and society» (September 11-13, 2023)* SPC «Sci-conf.com.ua», Kyiv, Ukraine. 2023. 581 p. (p. 546).

#### **Тетяна ХОРОЛЬСЬКА**

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

#### **Науковий керівник:**

#### **Катерина МІТЧЕНКО**

старший викладач кафедри психології, соціології та педагогіки Дніпровського державного університету внутрішніх справ; аспірант кафедри психології Криворізького державного педагогічного університету; психолог, супервізор ГО «СП «РАЗОМ»

### **СТРАТЕГІЇ РАНЬОГО ВИЯВЛЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ**

Раннє виявлення домашнього насильства над дітьми – це одне з найважливіших завдань психології, соціальної роботи та педагогіки. Ця проблема набуває особливого значення, оскільки насильство має глибокий негативний вплив на психічний, фізичний та соціальний розвиток дитини. Вчасне розпізнавання ознак насильства дозволяє запобігти загостренню травми і надати дитині необхідну допомогу [1, с. 14].

Фізичні ознаки є найбільш очевидними для раннього виявлення. Сюди входять садна, порізи, синці, переломи, опіки, а також струс мозку. Часто ці травми не мають логічного пояснення або їх поява є повторною і нерівномірною за часом. Діти також можуть скаржитися на хронічний біль у животі, головний біль або інші соматичні симптоми, які часто є наслідком психотравматичного стану [2, с. 47]. Згідно з дослідженнями хронічні соматичні скарги у дітей, які пережили насильство, часто ігноруються, що погіршує їхній стан та ускладнює діагностику [3, с. 36].

Психічні наслідки насильства часто виражаються у вигляді підвищеної тривожності, страху, боязкості, змінах настрою та депресивних станах. Діти можуть виявляти агресію по відношенню до оточуючих або, навпаки, замикатися в собі, демонструючи соціальну ізоляцію [4, с. 61]. Важливим показником є занижена самооцінка і невпевненість, які формуються внаслідок тривалого впливу травматичних ситуацій і порушують здатність дитини будувати здорові міжособистісні зв'язки [5, с. 75].

Поведінкові зміни також сигналізують про насильство. Відмови від спілкування, ізоляція, проблеми з навчанням, порушення сну, нічні кошмари, а також різні форми агресії або, навпаки, покірності – все це може бути проявом травми. Особливо тривожними є випадки самоушкоджень і суїцидальної поведінки, які свідчать про критичний рівень психологічного стресу [1, с. 20].

Раннє виявлення потребує врахування вікових характеристик дітей. Малюки віком 1-3 роки не усвідомлюють мотивів своєї поведінки, їхні реакції зумовлені миттєвими емоціями, такими як біль або страх. У цьому віці тривожність може проявлятися у плачі, порушеннях сну та апетиту [2, с. 18]. У дошкільному віці (4-6 років) діти починають більш свідомо сприймати світ, але ще часто не можуть чітко висловити свої переживання, тому проявляють агресію або замкнутість [3, с. 24]. Діти шкільного віку (7-12 років) мають достатній мовленнєвий апарат, проте через страх чи сором часто не розповідають про насильство без підтримки дорослих [4, с. 67].

Ефективна комунікація з травмованими дітьми базується на створенні атмосфери довіри та безпеки. У травматичних ситуаціях дитина шукає джерело підтримки, найчастіше це мама або інші близькі дорослі, а також віра у вищі сили. Відсутність підтвердження цієї підтримки викликає почуття покинутості і беззахисності, що порушує формування базової довіри і автономності [5, с. 82]. Психологічна підтримка має бути адаптована до віку дитини і передбачати використання методів, які допомагають дитині безпечно виразити свої почуття.

Для запобігання негативним наслідкам насильства потрібна система, що об'єднує психологів, педагогів, медичних працівників та соціальних служб. Регулярні спостереження, навчання фахівців і взаємодія між структурами сприяють швидкому виявленню ознак насильства та своєчасному втручання [1, с. 25]. Профілактична робота серед батьків і дітей, підвищення обізнаності про насильство – це запорука здорового розвитку дитини та безпечного

соціального середовища [3, с. 41].

Раннє виявлення ознак домашнього насильства над дітьми є надзвичайно важливим етапом у запобіганні подальшій травматизації та формуванню здорової особистості. Аналіз фізичних, емоційних та поведінкових симптомів дозволяє фахівцям своєчасно розпізнати проблему і забезпечити необхідну психологічну та соціальну підтримку. Особливості комунікації з дітьми, які зазнали насильства, вимагають індивідуального підходу з урахуванням вікових і психологічних особливостей, що допомагає формувати відчуття безпеки та довіри.

Психологічні наслідки травматичних подій мають тривалий вплив на розвиток дитини, тому важливо організовувати системну взаємодію між спеціалістами різних галузей: психологами, педагогами, медиками та соціальними працівниками. Лише комплексний підхід та профілактична робота у сім'ї та суспільстві можуть знизити ризик насильства і забезпечити захист прав дітей.

Таким чином, стратегії раннього виявлення насильства над дітьми є не лише інструментом діагностики, а й фундаментом для побудови ефективної системи допомоги, що сприяє здоровому розвитку та соціальній інтеграції постраждалих дітей.

---

1. Іваненко О. Психологія домашнього насильства: діагностика і втручання. О. Іваненко. Київ: Видавництво «Наука», 2023. – 160 с.

2. Петров С. Фізичні та поведінкові ознаки насильства у дітей. С. Петров. *Журнал соціальної психології*. 2024. Вип. 6. С. 15-50.

3. Ковальчук Л. Психосоматичні реакції дітей на стресові ситуації. Л. Ковальчук. – Харків: Видавництво «Фенікс», 2022. – 120 с.

4. Мельник Н. Психологічна підтримка дітей у кризових ситуаціях. Н. Мельник. – Львів: Центр психології, 2023. – 140 с.

5. Савченко І. Комунікація з травмованими дітьми. І. Савченко. *Психологічний вісник*. 2023. Т. 12, № 2. С. 70-90.

**Вячеслав ЧОРНИЙ**

здобувач вищої освіти

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Олена МАРЧЕНКО**

професор кафедри теорії та історії

держави та права, конституційного

права та прав людини

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор філософських наук, професор

## **ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА У ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ**

У період дії правового режиму воєнного стану в Україні адміністративне право зазнає суттєвих трансформацій. Військова агресія Російської Федерації проти України зумовила необхідність адаптації публічної влади до екстремальних умов. Основні завдання адміністративного права в цей період полягають у забезпеченні національної безпеки, підтриманні громадського порядку та ефективному функціонуванні органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Проте такі трансформації породжують цілу низку проблем, які вимагають як правового врегулювання, так і теоретичного переосмислення.

Згідно з положеннями Закону України «Про правовий режим воєнного стану», під час його дії можливе тимчасове обмеження деяких конституційних прав і свобод громадян. Зокрема, йдеться про статті 30–34, 38, 39, 41–44 та 53 Конституції України, що стосуються недоторканності житла, таємниці листування, свободи пересування, свободи зібрань, трудових та освітніх прав. Ці обмеження повинні бути чітко обґрунтовані, пропорційні загрозі та відповідати указу Президента України про введення воєнного стану [1, с. 51].

Найбільшою проблемою є встановлення меж допустимого обмеження прав, щоб не допустити зловживань з боку органів публічної влади. Відсутність чітких правових критеріїв для таких рішень може спричинити порушення принципу верховенства права. Це створює правову невизначеність, що потенційно загрожуює зниженням довіри до влади [2, с. 370].

Воєнний стан потребує особливого формату діяльності органів публічної адміністрації. Основною організаційною новацією стало створення військових адміністрацій, які спільно з військовим командуванням реалізують заходи з

підтримання громадського порядку, забезпечення обороноздатності та цивільного захисту. Це вимагає чіткого розмежування повноважень між військовими адміністраціями та органами місцевого самоврядування. Проблемою є відсутність уніфікованого механізму розподілу компетенцій, що призводить до дублювання повноважень, конфліктів юрисдикції, неефективного використання ресурсів. Окрім того, в умовах воєнного стану значно ускладнюється фінансове, матеріально-технічне та кадрове забезпечення діяльності адміністративних органів [3, с. 96].

Умови збройного конфлікту значно ускладнюють здійснення адміністративного судочинства. Судові установи в окремих регіонах стикаються з безпековими ризиками, нестачею кваліфікованих кадрів, проблемами з логістикою та матеріальним забезпеченням. Через це затягується розгляд адміністративних справ, знижується ефективність правового захисту. Необхідною умовою збереження доступу громадян до правосуддя є впровадження інструментів електронного судочинства, дистанційного розгляду справ, розширення функцій Єдиного державного реєстру судових рішень, а також забезпечення фізичної безпеки суддів і персоналу.

Під час дії воєнного стану суттєво розширюються повноваження органів виконавчої влади щодо застосування адміністративного примусу. Йдеться про запровадження обмежень на пересування, комендантську годину, примусову евакуацію, вилучення майна тощо. Ці заходи мають тимчасовий, превентивний і захисний характер, але водночас створюють ризики для зловживань владними повноваженнями.

Проблемним залишається питання правової обґрунтованості таких рішень. Часто відсутні чітко регламентовані процедури застосування примусових заходів. Також потребують удосконалення механізми контролю та можливості оскарження відповідних рішень в адміністративному та судовому порядку.

Одним із ключових викликів для адміністративного права в умовах воєнного стану є забезпечення реального захисту прав громадян. Обмеження конституційних гарантій мають супроводжуватися ефективними інструментами їх юридичного відновлення. Це включає право на оскарження дій посадових осіб, доступ до адвокатської допомоги, відшкодування шкоди, завданої незаконними діями влади. Особливої уваги потребують вразливі категорії населення: внутрішньо переміщені особи, особи з інвалідністю, постраждалі внаслідок бойових дій. Необхідно адаптувати адміністративну практику до нових соціальних реалій, забезпечити адресну правову підтримку, спростити процедури доступу до адміністративних послуг у цифровому форматі [4, с. 450].

Отже, період дії правового режиму воєнного стану виявив низку системних проблем в адміністративно-правовій сфері. Серед основних – недостатня визначеність меж обмеження прав, розбалансування компетенцій органів влади, ускладнення доступу до правосуддя, відсутність ефективного контролю за адміністративним примусом.

1. Веселов М. Ю., Маслянюк С. В. Проблеми здійснення примусового відчуження транспортних засобів за правопорушення, пов'язані з керуванням у стані сп'яніння в умовах правового режиму воєнного стану. *Правова держава*. 2022. С. 51-61.
2. Дунашенко О. О. Особливості адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини в умовах воєнного стану. *Вербеньський МГ*. 2024. С. 370.
3. Комзюк А. Т. Адміністративно-правовий режим воєнного стану, введеного в Україні у зв'язку з московською військовою агресією. 2022. С. 96-100.
4. Смокович М. Здійснення правосуддя в умовах воєнного стану: до питання законодавчих змін. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2022. С. 450-455.

**Аліна ЧУБЕНКО**

курсантка 1-го курсу факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

***Науковий керівник:***

**Ігор СЕРДЮК**

доцент кафедри теорії та історії  
держави та права, конституційного  
права та прав людини  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук, доцент

**ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК БАГАТОАСПЕКТНИЙ  
СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ФЕНОМЕН**

При підготовці тез цієї доповіді авторка визначила за мету з'ясувати юридичну природу прав людини як багатоаспектного явища правової дійсності.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність використання комплексного методологічного підходу, а також формально-логічного методу пізнання.

Права людини разом із демократією та верховенством права належать до фундаментальних цивілізаційних цінностей. Сучасна доктрина прав людини виходить із того, що визнання гідності, яка властива усім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних прав людини, є основою свободи, справедливості та загального миру [1, с. 217].

Принагідно відзначити, що в міжнародному праві спостерігається тенденція до розширення змісту прав і свобод людини, а це впливає на їх тлумачення в національних правових системах. В умовах кризових ситуацій, таких, наприклад, як війна в Україні, важливо визначити баланс між особистими свободами й інтересами суспільства. Тому дослідження різних аспектів прав людини сприяє вдосконаленню правових механізмів і гарантуванню ефективного захисту кожної людини [2, с. 96].

У зв'язку з цим актуальності набуває питання розкриття змісту загальнотеоретичної категорії права людини.

Зауважимо, що в юридичній науці сформовано низку підходів до визначення поняття прав людини. Розглянемо деякі з них.

На думку І. Загоруя, права людини визнаються універсальною формою взаємовідносин між людиною, суспільством і сучасною державою. Саме з допомогою прав людини визначаються межі соціальних можливостей людини та встановлюється соціально-правовий механізм їх реалізації [3, с. 67].

Права людини характеризуються як універсальні. Фундаментальні права людини належать кожній особі, незалежно від місця її перебування, культурних особливостей чи історичних традицій окремих країн. Вони не обмежені юрисдикцією окремих держав. Універсальний характер прав людини забезпечується міжнародним правом, яке закріплює єдині стандарти цих можливостей, що поділяються всіма цивілізованими націями [1, с. 221].

Максимов С., зокрема, зазначає, що дискурс з прав людини відбувається в контексті зародження глобального світового порядку на основі співставлення таких понять, як «універсальність» і «культурна різноманітність». Права людини виникають незалежно від юридичних установлень і лише визнаються в законодавстві (в широкому сенсі) як вираз моральної гідності людини. Вони спрямовані на утримання найважливіших цінностей людського життя й утвердження людини як найважливішої цінності. Це такі права, від яких людина не може відмовитися і дотримання яких може вимагати від кожного [4, с. 115].

Як стверджує П. Рабінович, права людини являють собою певні можливості людини, які необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку суспільства і забезпечені обов'язками інших суб'єктів [5, с. 12].

На думку М. Кельмана, права людини – це визнані світовим співтовариством блага й умови життя, яких може домагатися особа від держави і суспільства, в яких вона живе, та забезпечення яких реальне в умовах досягнутого людством прогресу [6, с. 50].

Також в юридичній науці існує думка, відповідно до якої права людини визначаються як система норм і стандартів, визнаних міжнародним співтовариством, що закріплені у міжнародних договорах та конвенціях і гарантують кожному індивіду основоположні свободи та можливості для гідного життя [7, с. 37].

Н. Оніщенко визначила основні права людини як комплекс можливостей, закріплених конституцією держави та міжнародно-правовими документами, які складають нормативну основу суб'єктивних прав. Як правова категорія, права людини мають певні ознаки, що визначають її наукову самостійність:

1) це можливості людини задовольняти власні інтереси та забезпечити нормальне існування і розвиток шляхом вчинення певних дій чи утримання від них;

2) це можливості, що мають природний характер та належать людині від народження;

3) це можливості, які не залежать від території чи належності індивіда до громадянства держави;

4) це можливості, які залежать від соціально-економічного рівня розвитку суспільства [8, с. 87].

Таким чином, права людини є багатоаспектним соціально-правовим феноменом, оскільки вони постають як індивідуальні можливості, що формуються відповідно до конкретно-історичних умов. Права людини визнаються універсальною формою взаємовідносин між людиною, суспільством, державою, а також є проявом універсальних людських цінностей. Права людини розглядаються як цілісна система міжнародно-правових норм і стандартів, що закріплені у відповідних актах.

---

1. Христова Г. О. Каталог прав людини. Велика українська юридична енциклопедія. Харків : Право, 2016. Т. 3. С. 217-224.

2. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посібник / Л. Р. Наливайко, К. В. Степаненко. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.

3. Загоруй І. С. Поняття «права людини»: теоретико-правові підходи до розуміння прав людини. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2016. № 2. С. 66-82.

4. Максимов С. І. *Філософія права і загальна теорія права* №1/2013. с.110.

5. Рабінович П. М. Основоположні права людини: соціально-антропна сутність, змістова класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України* № 2 (73) 2013. С. 10.

6. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваїте, 2016. 392 с.

7. Пушкіна О. В. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підручник. Дніпропетровськ: Вид-во ДУЕП ім. Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.

8. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

**Олександр ЧУНИХІН**

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Володимир ВАРАВА**

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук, доцент

**РОЛЬ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ У ФОРМУВАННІ  
ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЧЕРЕЗ КОМУНІКАЦІЮ  
З ГРОМАДСЬКІСТЮ**

У сучасних умовах реформування сектору безпеки України, особливо на тлі гібридних загроз і соціальних трансформацій, суттєво зростає роль оперативних підрозділів як суб'єктів забезпечення публічної безпеки. Проте ефективність їх діяльності дедалі більше визначається не лише результатами оперативно-розшукової діяльності, а й рівнем комунікаційної взаємодії з громадськістю. Така комунікація виступає стратегічним інструментом запобігання злочинності, посилення довіри населення до правоохоронної системи та забезпечення легітимності державної влади.

Оперативні підрозділи, зокрема структурні елементи поліції, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби та інших спеціалізованих органів, мають подвійне завдання: з одного боку – забезпечити конфіденційність та ефективність спецоперацій, з іншого – комунікувати з суспільством у межах відкритості, допустимої законодавством. Основним каналом такої взаємодії виступають громадські приймальні, прес-служби, інформаційні портали, а також участь оперативних працівників у публічних заходах, які сприяють формуванню партнерських відносин між органами безпеки та громадянами. Ця двостороння комунікація дозволяє формувати правову культуру, своєчасно виявляти ризики і знижувати рівень соціальної напруги в суспільстві [1, с. 65].

З позицій комунікативної теорії управління особливої ваги набувають такі інструменти, як соціальні опитування, інформаційні кампанії, прозора звітність про виконану роботу, консультації з громадськістю, а також використання платформ зворотного зв'язку, включно з соціальними мережами. Професійна комунікація оперативних підрозділів із громадянами повинна бути системною, достовірною, психологічно грамотною, адаптованою до особливостей різних аудиторій – як вікових, так і професійних. Це сприяє

формуванню позитивного іміджу правоохоронних органів, зміцненню правопорядку та профілактиці злочинності через усвідомлену підтримку з боку суспільства.

З іншого боку, безпосереднє спілкування оперативників з громадянами на етапі збору інформації, перевірки повідомлень, роз'яснення правових питань або реагування на сигнали громадськості створює передумови для формування безпечного середовища. Таким чином, комунікативна складова діяльності оперативних підрозділів не лише доповнює класичні методи оперативно-розшукової роботи, але й інтегрує її в систему публічного управління безпекою на основі довіри, партнерства та взаємної відповідальності [2, с. 92].

Ефективність формування публічної безпеки в умовах динамічного суспільства залежить не лише від технічних та правових аспектів роботи оперативних підрозділів, а й від якості їхньої комунікації з громадянами. Успішна інтеграція комунікаційних практик у діяльність органів безпеки є передумовою сталого розвитку правової держави та гарантією недопущення деструктивних соціальних процесів. Це вимагає не лише підвищення комунікативної компетентності оперативного складу, а й удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері відкритості, доступу до інформації та взаємодії з громадянським суспільством [3, с. 17].

Узагальнюючи проведені дослідження, слід наголосити, що комунікаційна діяльність оперативних підрозділів є невід'ємною складовою ефективною системи забезпечення публічної безпеки в Україні. В умовах демократичного суспільства оперативна діяльність не може обмежуватися виключно засобами негласного збору інформації та силового реагування – вона має бути інтегрована у ширший соціальний контекст, де провідну роль відіграє комунікація з громадськістю. Оперативні підрозділи не лише виконують функції попередження, виявлення та припинення правопорушень, а й сприяють формуванню довіри до інституцій правопорядку через прозору та відкриту взаємодію з населенням. Комунікація виступає важливим чинником легітимності їхньої діяльності та дозволяє формувати проактивну позицію громадян у питаннях безпеки. Комунікативний вимір діяльності оперативних підрозділів є стратегічно важливим ресурсом у сфері забезпечення публічної безпеки, що потребує подальшого наукового осмислення, правового забезпечення та практичного впровадження в межах реформування правоохоронного сектору України.

---

1. Волощук А. М., Ярмачі Х. П., Чернишова О. О. Діяльність органів внутрішніх справ щодо протидії правопорушенням: монографія. Одеса: ОДУВС, 2013. 176 с. С. 109.

2. Козулін В. А. Роль публічної комунікації у діяльності публічних органів влади : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» : спец. 281 «Публічне управління та адміністрування». В. А. Козулін ; ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2023. 85 с.

3. Кримінологія. Академічний курс. за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. 588 с.

**Єгор ЧУРСІН**

курсант 1 курсу факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Олена МАРЧЕНКО**

професор кафедри теорії та історії  
держави та права, конституційного  
права та прав людини  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор філософських наук, професор

**ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ  
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ, НАПРЯМИ  
УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Діяльність Національної поліції України в умовах воєнного стану є складним багатоетапним процесом, який залежить не лише від актуальних загроз зовнішньої агресії, а й від забезпечення громадського порядку, охорони прав і свобод громадян, ефективної взаємодії з іншими органами державної влади. Організація поліції, яку передбачає воєнний стан, кардинально відрізняється від звичайних ситуацій. Це передбачає ще вищий рівень професіоналізму, працездатності, психологічної стійкості, готовності до дій у надзвичайно небезпечних та динамічних умовах. За таких обставин озброєні злочинці/диверсанти/терористичні елементи представляють для них грізну загрозу, яка потребує не лише майстерності, але й практичного застосування під час стресу для прийняття швидких рішень як індивідуально, так і в координації з іншими, зберігаючи психоемоційну рівновагу за кількох суперечливих вимог [ 1, с. 1].

В умовах воєнного стану поліція одержує додаткові повноваження, серед яких – посилене патрулювання, утворення блокпостів, встановлення комендантської години, обмеження волі пересування та проведення обшуків і перевірок без звичних процедур судового дозволу (у визначених законом випадках). Все це спрямоване на забезпечення безпеки громадян, охорону стратегічних об'єктів, недопущення диверсій та терористичних актів, а також на протидію мародерству й іншим злочинам, які можуть виникати в умовах дестабілізації суспільства [5, с. 184].

Особливої уваги потребує питання вогневої підготовки поліцейських.

Вона має бути пристосована до специфіки сучасних бойових умов і включати інтенсивне навчання з різними видами зброї, зокрема стрілецькою та автоматичною, а також опанування спеціальними засобами – нічними прицілами, окулярами нічного бачення, засобами освітлення. Поліцейські мають бути здатними діяти у складних умовах обмеженої видимості, вести точний вогонь, оперативно реагувати на зміну тактичної обстановки та координувати свої дії з іншими підрозділами поліції й армії [4, с. 15].

Крім технічної підготовки, надзвичайно важливою є психологічна міцність працівників поліції. Вони часто потрапляють в умови високого стресу, коли кожне рішення може мати визначальне значення для життя та безпеки людей. Тому тренування мають включати не тільки фізичні вправи, а й психологічні навантаження, які дозволяють сформувати навички швидкого ухвалення рішень, контролю емоцій і збереження концентрації в екстремальних обставинах. Психологічна підготовка передбачає моделювання реальних бойових ситуацій, де поліцейські вчаться діяти чітко, уникати паніки та дотримуватися інструкцій навіть під тиском [2, с. 31].

Організація діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану визначається чинним законодавством, перш за все, Законами України «Про правовий режим воєнного стану» та «Про Національну поліцію». Водночас теперішні виклики потребують оновлення законодавчої бази, розробки спеціальних нормативно-правових актів, котрі б ясно визначали повноваження, функції, межі діяльності, права та обов'язки поліції у воєнний час. Це дозволить покращити взаємодію поліції з військовими адміністраціями, іншими правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування, а також гарантувати ефективне виконання заходів правового режиму воєнного стану [6, с. 62]. Значущим спрямуванням вдосконалення діяльності поліції є впровадження нових організаційних, матеріально-технічних та кадрових підходів. Зокрема, потрібно: підвищувати рівень професійного вишколу кадрів (вогневої, тактичної та психологічної); забезпечувати поліцейських сучасними засобами захисту, зв'язку, спостереження; оптимізувати структуру підрозділів з урахуванням бойового режиму функціонування; впроваджувати системи аналітичного оброблення інформації, використання дронів і сучасних ІТ-рішень для моніторингу ситуації; удосконалювати механізми взаємодії з військовими, іншими правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування [6, с. 63]. Варто також підкреслити, що ефективність роботи поліції значною мірою залежить від нормативного розмежування повноважень між поліцією, військовими адміністраціями та іншими органами. Для цього доцільно прийняти окремий нормативно-правовий акт, який би комплексно регламентував завдання, функції, права та обов'язки Національної поліції у воєнний період, а також порядок її взаємодії з іншими суб'єктами забезпечення безпеки [4, с. 4].

Насамкінець, функціонування Національної поліції України в умовах

воєнного стану є багатограним процесом, що включає як організаційно-правові, так і практичні аспекти. Головними викликами залишаються забезпечення високого рівня фахової та психологічної підготовки кадрів, оновлення законодавчої бази, впровадження сучасних технологій та оптимізація взаємодії з іншими органами. Тільки комплексний підхід до розв'язання цих питань дозволить забезпечити ефективну роботу поліції, захист громадян та підтримання правопорядку навіть у найскладніших умовах воєнного стану [1, с. 3].

---

1. Шляхи удосконалення вогневої підготовки поліцейських в умовах воєнного стану (п. 1–3, с. 1–3, 15).

2. Національна поліція в умовах воєнного стану: зміни в законодавстві (п. 2). URL: [law-in-war.org](http://law-in-war.org) (Режим доступу: 30.05.2025).

3. Музичук О. М., Невядовський В. О., Найда В. О. Напрямки вдосконалення діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2023. № 1. с. 5–12 (п. 3).

4. Окремі проблемні питання в організації діяльності Національної поліції України за умов воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 1–5 (п. 4).

5. Функціонування територіальних підрозділів Національної поліції України в умовах кризових ситуацій. 2025. №1. С 184 (п. 5). URL : [lsej.org.ua](http://lsej.org.ua) (Режим доступу: 30.05.2025).

6. Аналіз нормативно-правового регулювання діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми національного права*. 2023. № 6. С. 60–65 (п. 6).

**Роман ШРАМЕНКО**

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Марина ЛОГІНОВА**

викладач кафедри цивільно-правових дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

**ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:  
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ  
ТА ЗАХИСТ ПРАВ СТОРІН**

У сучасних реаліях України, де воєнний стан триває з 24 лютого 2022 року у зв'язку з повномасштабною агресією Російської Федерації, договірні правовідносини постають у новому, надзвичайно складному вимірі. Правові системи, створені для умов миру, зіштовхуються з необхідністю адаптації до непередбачуваних ризиків війни. Це стосується як суб'єктів господарювання, так і звичайних громадян, які укладають договори на постачання товарів, оренду майна, виконання робіт, надання послуг, купівлю-продаж тощо. В умовах постійної загрози знищення майна, зупинки виробництва, евакуації підприємств і працівників виникає потреба у гнучкому, справедливому, але водночас правовому врегулюванні зобов'язань сторін [1].

На сьогодні в нашій країні склалася ситуація, яка унеможливує виконання договірних зобов'язань через воєнний стан. Уряд нашої держави намагається частково врегулювати цю ситуацію на законодавчому рівні: було внесено низку змін до законодавства, проте все одно виникає дуже багато форс-мажорних обставин, пов'язаних із складною ситуацією, в якій громадяни є заручниками [2].

Найперше слід виділити, що правове регулювання договірних зобов'язань в умовах воєнного стану здійснюється на підставі Цивільного кодексу України, Господарського кодексу, а також окремих нормативних актів, прийнятих у зв'язку з воєнним станом. Вчена О. Мельник зазначала, що сам факт запровадження воєнного стану не означає автоматичної недійсності чи припинення договорів. Зобов'язання сторін зберігаються, однак їх реалізація

може змінюватися залежно від конкретних обставин, що виникли внаслідок бойових дій або обмежень, запроваджених державою [2].

Однією з головних категорій у цьому контексті є поняття «непереборної сили» (форс-мажору). Законодавчо закріплено, що обставини непереборної сили звільняють сторону від відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язання, якщо вона доведе, що такі обставини були винятковими, непередбачуваними, і їх неможливо було уникнути. В умовах війни це може включати обстріли, зруйновану інфраструктуру, евакуацію, мобілізацію працівників, заборону на виїзд тощо. Для підтвердження таких обставин сторона повинна отримати відповідний сертифікат Торгово-промислової палати України [2].

На думку вченої Мельник О., складність виникає у випадках, коли виконання договору стало об'єктивно неможливим, але сторони не передбачили в договорі жодного застереження про форс-мажор або не здійснили належного документального оформлення відповідних обставин. У такому випадку ризик невиконання часто покладається на того, хто порушив зобов'язання, незалежно від причин. Тому практика свідчить про необхідність перегляду умов укладених договорів або включення додаткових положень про обставини війни, їхні наслідки і механізми врегулювання спорів.

Головну роль у стабілізації договірних відносин відіграє принцип добросовісності. Він передбачає, що сторони повинні співпрацювати, вчасно інформувати одна одну про неможливість виконання зобов'язання, надавати підтвердження форс-мажорних обставин і, по можливості, шукати компроміси. Суди України все частіше звертають увагу саме на поведінку сторін: чи була вона чесною, чи намагалася сторона запобігти негативним наслідкам, чи використовувала війну як привід для невиконання договору без достатніх підстав [3].

У практиці господарських судів з'являються цікаві кейси, де сторони намагаються довести наявність форс-мажору, однак суди відмовляють через відсутність підтверджувальних документів або тому, що обставини не мали прямого впливу на можливість виконання зобов'язань. Наприклад, якщо діяльність підприємства не була безпосередньо зупинена, а логістичні труднощі можна було вирішити альтернативними шляхами, то така ситуація не буде визнана підставою для звільнення від відповідальності.

Особливої уваги потребують орендні відносини, які постали перед новими викликами через знищення майна, евакуацію орендарів або відсутність можливості користування об'єктом оренди. Законодавством передбачено, що в разі знищення або пошкодження майна, яке орендується, орендні платежі можуть бути зменшені або оренда припиняється. Проте для цього необхідно підтвердження факту знищення та причинно-наслідкового зв'язку з бойовими діями. З іншого боку, орендодавці також мають право вимагати виконання зобов'язань, якщо об'єкт залишився придатним для використання.

Інше важливе питання – зобов'язання у сфері будівництва, логістики,

постачання. Ці галузі найчастіше зіштовхуються з фізичними перешкодами, які унеможливають виконання зобов'язань у встановлений строк. Тут особливо важливо, щоб договори містили гнучкі положення щодо продовження строків, зміни умов або призупинення виконання зобов'язань. Динаміка воєнних подій не дозволяє передбачити всі ризики, тому договори повинні бути адаптивними до кризових сценаріїв.

Укладення нових договорів в умовах воєнного стану також має свою специфіку. Підприємства частіше використовують умовні конструкції, в яких передбачаються додаткові гарантії, страхування ризиків, можливість одностороннього розірвання договору у випадку бойових дій у регіоні тощо. Це свідчить про прагнення бізнесу зменшити правову невизначеність, захистити себе від непередбачуваних втрат і забезпечити хоча б мінімальний рівень договірної стабільності.

Захист прав сторін у судовому порядку залишається актуальним і в умовах війни. Судова система продовжує працювати, хоча і з урахуванням обмежень, зумовлених безпековими факторами. Головне, що суди визнають дії сторін, спрямовані на мінімізацію збитків і врегулювання спорів мирним шляхом. Натомість зловживання правами, спроби використати війну для ухилення від зобов'язань без достатніх підстав оцінюються негативно.

Водночас для певних категорій договорів (наприклад, державних закупівель чи постачання критичних товарів) запроваджено спеціальні спрощення та винятки. Це дозволяє оперативніше укладати контракти, реагувати на потреби оборони і гуманітарної сфери. Однак і тут діє вимога дотримання балансу інтересів сторін і прозорості умов.

Отже, договірні відносини в умовах воєнного стану перебувають у складній, але контрольованій правовій площині. Сторони зобов'язані діяти не лише в межах закону, але й з урахуванням моральних та соціальних реалій воєнного часу. Правова система України продовжує адаптуватися до цих викликів і водночас вимагає від учасників правовідносин активності, добросовісності та відповідальності. У центрі уваги – збереження довіри до договору як до правового інструменту навіть за найскладніших обставин.

---

1. Регламентация договорных отношений в условиях военного состояния : сборник материалов научно-практического семинара для молодых ученых, аспирантов та студентов (м. Київ, 05 жовтня 2023 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 140 с.

2. Мельник О. О. Виконання умов договору внаслідок дії обставин форс-мажору під час воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2022. Т. 1. №74.

3. Макаренко О. Ю., Макаренко Н. А. Форс-мажорні обставини: виконання договірних зобов'язань у період збройної агресії російської федерації на території України. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 2(79). С. 32-39.

**Артем ШУКУРОВ**

курсант 1-го курсу факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування  
Національної поліції  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Євген БАРДІН**

старший викладач кафедри  
тактико-спеціальної підготовки  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**ЗАСТОСУВАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ (БПЛА)  
ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ  
ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ**

У сучасній військовій практиці використання безпілотних літальних апаратів (БПЛА) стало стратегічно важливим елементом під час проведення тактико-спеціальних операцій. Ці апарати дозволяють реалізувати широкий спектр бойових завдань, мінімізуючи ризики для життя особового складу та забезпечуючи швидке реагування на зміни обстановки. В умовах гібридної війни, зокрема в контексті збройної агресії проти України, застосування БПЛА є суттєвим засобом отримання переваги над противником, що враховується і в нормативно-правовому полі.

Одним із головних призначень безпілотників є проведення оперативної розвідки та ведення спостереження за противником. Завдяки оптичним, інфрачервоним та тепловізійним камерам БПЛА надають змогу відслідковувати переміщення живої сили та техніки ворога в режимі реального часу. Це дає змогу оперативному командуванню приймати виважені рішення, адаптувати тактичні дії підрозділів і здійснювати точне наведення на об'єкти, що підлягають знищенню. Закон України «Про оборону України» (стаття 3) передбачає необхідність вдосконалення засобів розвідки, до яких належать і БПЛА [6].

Особливо ефективними безпілотники є у сфері коригування артилерійського та мінометного вогню. Передаючи координати цілей із високою точністю, БПЛА сприяють ефективнішому використанню боєприпасів, знижуючи ризик помилкового ураження. Таке застосування відповідає вимогам стратегії розвитку Збройних Сил України щодо підвищення точності вогневого ураження відповідно до стандартів НАТО [1].

У контексті гуманітарних завдань БПЛА активно залучаються до пошуково-рятувальних операцій, особливо в умовах бойових дій або техногенних катастроф. Вони можуть швидко виявляти поранених, забезпечувати евакуацію або доставляти життєво важливі ресурси – аптечки,

засоби зв'язку, воду тощо. Це відповідає положенням міжнародного гуманітарного права та вимогам щодо забезпечення безпеки особового складу відповідно до Женевських конвенцій.

Також значну роль БПЛА відіграють у забезпеченні охорони стратегічних об'єктів. Вони здійснюють постійний моніторинг периметрів важливих інфраструктурних та військових об'єктів, фіксуючи підозрілі дії або ознаки підготовки диверсій. Закон України «Про національну безпеку» визначає охорону критичної інфраструктури як один з першочергових спрямувань безпекової політики держави, що логічно поєднується з функціональним використанням БПЛА [7].

Окрім функціонального навантаження, безпілотники здійснюють і потужний психологічний вплив на супротивника. Постійна загроза виявлення або ураження з повітря змушує ворога діяти обережніше, змінювати маршрути, утримуватись від концентрації живої сили. Такий деморалізуючий ефект часто стає важливішим, ніж безпосереднє вогневе ураження. На рівні тактичного планування це враховується як один з інструментів інформаційно-психологічної протидії [3, с. 102].

Сучасні технології дозволяють виробляти БПЛА різної складності за доступними цінами, що дає змогу використовувати їх навіть у підрозділах територіальної оборони. Це підтримується в межах державної політики локалізації оборонного виробництва та імпортозаміщення, передбаченої нормативними актами, зокрема Програмою розвитку ОПК України. У межах таких підходів забезпечується поступове переозброєння армії, у тому числі за рахунок приватного сектору, що створює власні модифікації дронів.

Не менш важливою складовою ефективного застосування БПЛА є підготовка операторів. Військові навчальні центри активно впроваджують курси з управління безпілотниками, що дозволяє підвищити якість виконання завдань. Указ Президента України № 473/2023 передбачає розвиток інфраструктури для підготовки спеціалістів з управління дронами як пріоритетну складову бойової готовності [5, с. 21].

Важливим елементом функціонування безпілотних систем є технічне обслуговування. Йдеться не лише про механічну справність апарату, а й про підтримку зв'язку, енергопостачання, оновлення програмного забезпечення та забезпечення криптозахисту. Це питання актуалізоване в контексті кібербезпеки й знаходиться у полі дії Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки» [4, с. 97].

Хоча БПЛА демонструють високу ефективність, вони залишаються вразливими до засобів радіоелектронної боротьби, зокрема глушіння GPS-сигналів та втручання в канали управління. Тому актуальним залишається завдання створення стійких до перешкод систем зв'язку та розробка автономних алгоритмів польоту. Відповідні напрями розвитку передбачені Доктриною інформаційної безпеки України та Стратегією розвитку оборонно-промислового комплексу [2].

Отже, використання безпілотних літальних апаратів суттєво трансформує характер тактико-спеціальних операцій, забезпечуючи високу мобільність, точність, інформаційну перевагу та безпеку для особового складу. Подальше вдосконалення нормативної бази, розвиток інфраструктури виробництва та навчання фахівців визначатимуть рівень ефективності БПЛА як складника національної безпеки та оборони.

1. Стратегія воєнної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 25.03.2021 № 121/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>.

2. Воєнна доктрина України, затверджена Указом Президента України від 24.09.2015 № 555/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#Text>.

3. Прібілев Ю. Б., Герасимов С. В., Борисенко М. В. Графоаналітичний метод компромісного розподілу витрат на забезпечення запасу точності та надійності елементної бази вимірювальних каналів контрольно-випробувальної станції. Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил. 2020. Вип. 4 (6). С. 100-106.

4. Бойко В. М., Ноженко О. М., Меркулов О. А. Дослідження аспектів нормативно-правового забезпечення організації та проведення метрологічної експертизи документації на вироби озброєння та військової техніки. Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил. 2021. № 4(70). С. 95-104.

5. Dzhus V., Roshchupkin Y., Kukobko S. Estimation of Noise Radiance Point Sources Multichannel Direction Finding Systems Resolution by Linear Prediction Method. Information Processing Systems. 2021. Issue 4 (167). P. 19–26.

6. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.

7. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

### **Ростислав ЩУР**

курсант 2 курсу факультету підготовки  
фахівців для органів досудового  
розслідування Національної поліції  
України Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

### **Науковий керівник:**

### **Сергій БАБАНІН**

доцент кафедри  
кримінального права та кримінології  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук, доцент

## **ФОРМИ СПІВУЧАСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОПОРУШЕННІ ЗА ЧИННИМ КК УКРАЇНИ**

Проста форма співучасті передбачає об'єднання дій кількох осіб, кожна з яких виконує однакові з правової точки зору дії, безпосередньо реалізуючи об'єктивну сторону кримінального правопорушення. Така форма

характеризується тим, що всі учасники спільно та узгоджено беруть участь у вчиненні правопорушення.

У межах співвиконавства можуть мати місце різні варіанти реалізації злочинного задуму:

- кожен зі співвиконавців здійснює повний обсяг об'єктивної сторони кримінального правопорушення;
- окремі виконавці, діючи відповідно до розподілених ролей, вчиняють лише частину об'єктивної сторони, але сукупно їхні дії призводять до настання передбачених кримінальним законом наслідків [2, с. 8].

Судова практика визнає співвиконавцями умисного вбивства осіб, які не здійснили безпосередніх дій, що спричинили смерть, однак діючи у змові з іншими виконавцями, реалізували спільний умисел. Наприклад, це може бути насильство, застосоване для знерухомилення потерпілого, подолання його опору, усунення перешкод для вчинення вбивства іншою особою, надання знаряддя правопорушення або спостереження за обстановкою з метою забезпечення реалізації злочинного наміру. Складна форма співучасті виникає у випадках, коли кожен із учасників виконує дії або бездіяльність, що мають різну правову природу та оцінку. Така форма передбачає чіткий розподіл ролей: виконавець, організатор, підбурювач і пособник. При цьому наявність повного складу не є обов'язковою – для наявності складної форми співучасті достатньо наявності виконавця і хоча б одного з інших співучасників [3, с. 10].

У практичній площині форми та види співучасті нерідко переплітаються. Наприклад, у структурі організованої злочинної групи можуть бути одночасно організатор, підбурювач, пособник і співвиконавці, що виконують об'єктивну сторону правопорушення повністю чи частково. У таких випадках встановлення конкретної ролі кожного співучасника має вирішальне значення для кваліфікації вчиненого діяння, визначення ступеня його суспільної небезпеки та розміру кримінальної відповідальності.

Співучасть може мати місце на будь-якому з етапів умисного кримінального правопорушення: підготовка, замах, безпосереднє вчинення, а також завершене правопорушення. В останньому випадку йдеться про пособництво, коли відповідна особа за попередньою змовою з іншими співучасниками діє після вчинення правопорушення. Таке пособництво полягає у переховуванні винного, знарядь або слідів правопорушення, а також предметів, здобутих злочинним шляхом.

Важливою ознакою, що відрізняє співучасть у вигляді пособництва від причетності до правопорушення, є наявність попередньої домовленості. Саме вона надає правового значення діям пособника, що відрізняє його поведінку від таких форм, як заздалегідь не обіцяне приховування правопорушення, недонесення про правопорушення або потурання його вчиненню. Дії співучасників можуть відбуватись як синхронно, так і у часовій послідовності, залежно від характеру ролей та специфіки реалізації злочинного наміру.

У практичній діяльності правоохоронних органів та судових установ виникають труднощі з правовою кваліфікацією дій учасників правопорушення, особливо коли їх ролі є змішаними або змінюються на різних стадіях злочинної діяльності. Недостатньо визначене нормативне розмежування між співвиконавством та іншими видами співучасті призводить до неоднозначного тлумачення норм, що своєю чергою впливає на справедливість призначення покарання. Ще однією проблемою є складність доведення наявності єдиного умислу між співучасниками, що є обов'язковою умовою для встановлення співучасті. Судова практика показує, що довести факт попередньої змови та взаємодії між співучасниками часто надзвичайно складно, особливо у випадках, коли кожен із них діє автономно або у різний час. Також існують проблеми з тлумаченням дій осіб, які брали участь після завершення кримінального правопорушення – питання про відмежування пособництва від причетності до правопорушення досі не є однозначно врегульованим [1].

Крім того, в законодавстві недостатньо деталізовано описані ознаки організатора, підбурювача та пособника, що створює простір для зловживань та різних трактувань під час досудового розслідування і судового розгляду. Це ускладнює встановлення справедливого розподілу відповідальності між співучасниками залежно від ролі, яку вони виконували [4, с. 26].

Отже, форми співучасті у кримінальному правопорушенні за чинним Кримінальним кодексом України становлять важливу правову конструкцію, що дозволяє диференціювати відповідальність учасників злочинної діяльності відповідно до їх внеску в реалізацію злочинного умислу. Поділ співучасті на просту (співвиконавство) та складну (розподіл ролей між виконавцем, організатором, підбурювачем і пособником) забезпечує теоретичну та практичну базу для правової оцінки дій кожного учасника.

---

1. Кримінальний кодекс України. 2001 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

2. Кундеус В. Г. Щодо визначення ознак створення злочинної організації, як однієї з форм вчинення злочину, передбаченого ст. 255 КК України. *Форум права*. 2016. № 1. С. 135-140.

3. Мирошниченко Н. А. Деякі законодавчі новели у проєкті КК України в порівнянні з чинним КК України. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2024. С. 103-115.

4. Околіт О. В. Злочинна спільнота як форма співучасті. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. С. 85-99.

**Ярослав ЯДЛОСЬ**

здобувач вищої освіти

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Олена МАРЧЕНКО**

професор кафедри теорії та історії

держави та права, конституційного

права та прав людини

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор філософських наук, професор

## **ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ**

В умовах сучасності, у зв'язку із повномасштабним вторгненням військ російської федерації та початком активних бойових дій на окремих територіях України, органи влади змушені вживати заходів щодо оборони та захисту цивільного населення, що само по собі передбачає обмеження прав і свобод громадян. Зазначене спрямоване на підвищення ефективної мобілізації ресурсів держави з метою протидії збройній агресії, а рішення щодо обмеження прав і свобод населення приймається військовим командуванням разом з іншими органами влади.

До вищевикладеного слід додати, що відповідно до змісту ст. 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» «правовий статус та обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану визначаються відповідно до Конституції України та цього Закону. В умовах воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, передбачені частиною другою статті 64 Конституції України» [1]. У свою чергу зміст ст. 64 Конституції України передбачає: «в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51-63 цієї Конституції» [2]. Тобто всі інші конституційні права та свободи людини і громадянина, які не зазначені в цьому переліку та передбачені Конституцією України (наприклад, право власності, право особи на свободу пересування тощо), можуть бути обмежені у період дії правового режиму воєнного стану, однак тільки в тій мірі, в якій це є необхідним для забезпечення оборони та безпеки держави.

Зазначимо, що в умовах збройного конфлікту право на життя, як фундаментальне право людини, є практично беззахисним. Пов'язано це з тим, що війна призводить до різних форм насильства, включаючи вбивства, тілесні ушкодження, викрадення, катування, які безпосередньо порушують право на життя, гідність та недоторканність, що є особливо серйозною проблемою сьогодення. Такі дії є неприпустимими, незалежно від обставин, і підлягають суворому засудженню як порушення міжнародного гуманітарного права та прав людини. З огляду на це, першочерговим обов'язком держави є захист життя людини як найбільшої цінності кожної держави [3, с. 97]. Пов'язано це з тим, що напад російської федерації на Україну став найгрубішим порушенням міжнародного права. Так, територія України зазнає ракетних обстрілів, снаряди влучають у школи, лікарні, церкви, застосовуються касетні боєприпаси, що належать до заборонених видів зброї відповідно до положень Женевської конвенції.

У свою чергу вказані дії рф неодноразово були засуджені Генеральною асамблеєю ООН, адже росія порушує основні принципи правил війни, а також головне правило міжнародного гуманітарного права, яке полягає у тому, що «військових на війні можна атакувати та вбивати, а цивільних не просто не можна вбивати, а потрібно захищати, наскільки це є можливим».

До того ж слід вказати, що російські військовослужбовці порушують права українських військовополонених, що проявляється у ненаданні їм необхідної медичної допомоги та належного рівня утримання. А це прямо суперечить міжнародним договорам. Крім того, інформацію про перебування наших військових у російському полоні ворог не завжди надає, внаслідок чого тисячі військових та цивільних осіб, які потрапили до російського полону, вважаються зниклими безвісти. Хоча нормами міжнародного гуманітарного права чітко прописано, що кожна держава, яка тримає у полоні військових, має через посередника негайно повідомити іншій державі про місцезнаходження її громадян [4, с. 8].

Аналіз чинного законодавства та міжнародних актів доводить, що перелік прав, які зобов'язується гарантувати українська держава за умови дії режиму воєнного чи надзвичайного стану, не суперечить мінімальним вимогам, встановленим європейською спільнотою. Однак очевидним виступає той факт, що тривале перебування України у стані війни, спричиненою збройним нападом російської держави, ускладнює забезпечення державою повноцінного захисту прав людини відповідно до взятих нею міжнародних стандартів, особливо на територіях, які є тимчасово окупованими або перебувають у зоні бойових дій [5, с. 108].

Отже, можна зробити висновок, що в умовах дії правового режиму воєнного стану допускається обмеження деяких прав та свобод громадян, що передбачається Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами. Україна переживає тяжкі часи у зв'язку із повномасштабним

вторгнення російських військ, що не дотримуються жодного із принципів та правил війни, у зв'язку з чим були визначені окремі проблеми унеможливлення захисту прав і свобод громадян України.

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/389-19?msclkid=6a734fd2c26b11eca2fe813c09b6bd82#Text> (дата звернення 01.06.2025).
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року №254к/96ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 01.06.2025).
3. Маркович Х. М. Права і свободи людини в умовах воєнного стану: фокус пріоритетів. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*, 2023. С. 95-99.
4. Пошиванюк Т. Проблеми забезпечення права на захист під час війни. *Публічне право* №3 (55), 2024. С. 5-12.
5. Мельниченко Б. Б. Забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2023. № 4. С. 106-109.

### **Олександр ЯРОВИЙ**

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

### **Олексій БОЙКО**

доцент кафедри кримінального процесу фахівців Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

## **ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ТА ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПІД ЧАС ОГолоШЕННЯ ОСОБИ В РОЗШУК**

В умовах воєнного стану, коли частина території України є тимчасово окупованою, а велика кількість громадян переміщується в інші регіони чи за кордон, важливість скоординованої взаємодії між слідчими та оперативними працівниками набуває особливої актуальності. Розшук осіб, які можуть бути причетними до злочинів проти основ національної безпеки, колабораціонізму, участі у діяльності збройних формувань рф, вимагає максимальної точності, швидкості та ефективності. Тому механізми взаємодії мають бути не лише чітко прописаними, але й гнучкими до змін безпеки й оперативної обстановки.

Процедура оголошення особи у розшук врегульована низкою

нормативно-правових актів. Відповідно до ч. 1 ст. 281 КПК України підозрюваного може бути оголошено в розшук, якщо під час досудового розслідування його місцезнаходження невідоме або він виїхав та/або перебуває на тимчасово окупованій території України чи за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик [1, ст. 281]. Таке рішення ухвалюється слідчим або прокурором у формі постанови. Розділом VIII Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні закріплені основні моменти взаємодії.

1. У день прийняття рішення про оголошення в розшук підозрюваного слідчий доповідає про це керівникові органу досудового розслідування для подальшого інформування керівника територіального підрозділу, керівника оперативного підрозділу для організації розшуку.

2. Матеріали, які направляються керівникові оперативного підрозділу, повинні включати: витяг з ЄРДР, копію письмового повідомлення про підозру, постанову про оголошення розшуку підозрюваного або постанову про зупинення досудового розслідування, ухвалу слідчого судді про дозвіл на затримання з метою приводу, довідку про особу або копію документа, який посвідчує особу [2, ч. 1 Розділ VIII].

Однією із ключових передумов здійснення ефективного розшуку підозрюваного є чітке розмежування повноважень між слідчим та оперативним працівником, при цьому кожен із них виконує взаємопов'язані завдання. Слідчий відповідає за винесення постанови про оголошення в розшук підозрюваного, повідомлення керівника органу досудового розслідування, керівника територіального підрозділу, направлення клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, надсилання запиту про надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні.

Натомість працівник оперативного підрозділу здійснює дії, спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного. Такі повноваження регулюються Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Організація розшукової роботи покладається на керівників відповідних оперативних підрозділів [3, с. 360].

Повноваженнями працівників підрозділів карного розшуку та слідчих під час їх взаємодії при оголошенні особи в розшук є: надання слідчим доручення підрозділам карного розшуку для здійснення розшуку підозрюваного, щомісячне письмове інформування працівниками підрозділів карного розшуку слідчих про заходи, ужиті для встановлення місцезнаходження підозрюваного, надання працівниками підрозділів карного розшуку слідчому для ознайомлення з дотриманням режиму таємності матеріалів ОРС [4, с. 708].

Незважаючи на наявність регламентуючих документів, на практиці можуть виникати такі проблеми в організації взаємодії між слідчими та оперативниками:

1. Нечіткі алгоритми дій у нетипових або міжрегіональних ситуаціях. Це актуально, зокрема, під час оголошення у розшук осіб, які можуть переховуватись на тимчасово окупованих територіях або за кордоном.

2. Технічна та кадрова недостатність. Недостатнє забезпечення технічними засобами та надмірне навантаження на оперативний склад уповільнює процес розшуку.

3. Нерозвиненість електронної координації. Відсутність єдиної електронної платформи для обміну інформацією в режимі реального часу між слідчим та оперативними підрозділами ускладнює узгодженість дій.

4. Формальний підхід до оголошення у розшук, коли документально особа оголошена у розшук, однак реальні розшукові заходи не здійснюються або виконуються номінально.

Виходячи з проведеного аналізу, актуальним є впровадження низки організаційних, нормативних та технічних змін, зокрема: впровадження спільних електронних платформ, що дозволили б слідчому та оперативному працівнику координувати дії у режимі реального часу, вести спільний облік розшукових дій, залишати примітки, обмінюватись службовими повідомленнями, регулярні спільні навчання, тренінги та командні навчальні вправи, що моделюють ситуації розшуку з метою підвищення рівня командної роботи, запровадження відповідальності за безпідставну бездіяльність у розшуку як для слідчих, так і для оперативників.

---

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (дата звернення: 27.05.2025).

2. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні від 07.07.2017 № 575 Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17> (дата звернення: 27.05.2025).

3. Церкуник Л. В. Проблемні питання, які виникають у разі організації розшуку підозрюваного під час досудового розслідування. *Актуальні питання та перспективи розшукової роботи в діяльності підрозділів кримінальної поліції : Міжвідомчий науково-практичний круглий стіл Національної академії внутрішніх справ*. 2024. С. 358-361.

4. Бойко О. П. Повноваження слідчих та працівників підрозділів карного розшуку під час їх взаємодії при оголошенні особи в розшук. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності : тези Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 3 бер. 2017 р.)*. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2017. С. 705-708.

**Іван ЯЩЕНКО**

курсант 2 курсу факультету підготовки  
фахівців для органів досудового  
розслідування Національної поліції  
України Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ

**Науковий керівник:**

**Кристина РЕЗВОРОВИЧ**

завідувач кафедри цивільно-правових  
дисциплін факультету підготовки  
фахівців для підрозділів кримінальної  
поліції Національної поліції України  
Дніпровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, доцент

**АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ FORCE MAJEURE (НЕПЕРЕБОРНОЇ СИЛИ)  
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЧИ ВИЗНАЮТЬСЯ БОЙОВІ ДІЇ,  
ОКУПАЦІЯ, ОБСТРІЛИ ПІДСТАВОЮ ДЛЯ ЗВІЛЬНЕННЯ  
ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ДОГОВОРІВ**

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, поставила перед українською правовою системою низку складних питань щодо кваліфікації воєнних дій як обставин непереборної сили (force majeure) та їх впливу на виконання договірних зобов'язань. В умовах бойових дій, окупації територій та постійних обстрілів цивільної інфраструктури виникла необхідність переосмислення традиційних підходів до застосування інституту непереборної сили в цивільному праві України.

Концептуальні засади непереборної сили в цивільному праві України отримали новий імпульс розвитку в умовах збройної агресії проти України. Дзера О. В. у науково-практичному коментарі до Цивільного кодексу України 2022 року зазначає, що «воєнні дії як обставини непереборної сили мають оцінюватися з урахуванням їх масштабу, тривалості та впливу на конкретні правовідносини» [1, с. 1247]. Кузнєцова Н. С. у дослідженні 2023 року наголошує на необхідності розмежування воєнних дій як обставин непереборної сили та форс-мажорних обставин у міжнародному праві [2, с. 45].

Актуальні підходи до розуміння непереборної сили в умовах воєнного стану розкриваються у працях Майданика Р. А., який у монографії 2023 року визначає непереборну силу як «об'єктивно неможливі для подолання за даних конкретних умов обставини, що унеможлиблюють виконання зобов'язання» [3, с. 234]. Луць В. В. у дослідженні 2022 року додатково акцентує увагу на тому, що «кваліфікація воєнних дій як непереборної сили потребує

встановлення прямого причинно-наслідкового зв'язку між військовими діями та неможливістю виконання конкретного зобов'язання» [4, с. 156].

Нормативну основу регулювання питань непереборної сили в цивільному праві України становить стаття 617 Цивільного кодексу України, яка констатує: «Боржник звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо він доведе, що це порушення сталося внаслідок дії обставин непереборної сили, тобто надзвичайних та невідворотних за даних умов обставин» [5]. Важливо зазначити, що стаття 263 ЦК України встановлює загальні засади застосування інституту непереборної сили до цивільних правовідносин.

Додаткове регулювання питань, пов'язаних із впливом воєнного стану на цивільні правовідносини, здійснюється відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII [5]. Стаття 8 цього Закону передбачає можливість тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини та громадянина, що може впливати на виконання договірних зобов'язань.

Важливе значення для регулювання договірних відносин в умовах воєнного стану має Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання питань, пов'язаних з правовим режимом воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2120-IX, який встановив особливості виконання зобов'язань в умовах воєнного часу [6]. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення заходів щодо запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в умовах воєнного стану» від 18 березня 2022 року № 263 додатково регулює особливості здійснення цивільного обігу в умовах воєнного стану [7].

Практичне застосування інституту непереборної сили в умовах воєнного часу отримало розвиток у судовій практиці. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду від 11 січня 2023 року у справі №640/16882/19 встановила, що «воєнні дії на території України з 24 лютого 2022 року можуть кваліфікуватися як обставини непереборної сили за умови доведення їх безпосереднього впливу на неможливість виконання зобов'язання» [8].

Міжнародний досвід застосування концепції *force majeure* в умовах збройних конфліктів свідчить про неоднозначність підходів різних правових систем. У практиці Міжнародної торгової палати (ІСС) воєнні дії традиційно визнаються обставинами непереборної сили, проте з обов'язковим встановленням їх безпосереднього впливу на виконання конкретного договору [8].

Особливої актуальності набуває питання територіальної диференціації застосування інституту непереборної сили. Якщо на територіях, де безпосередньо ведуться бойові дії або які перебувають під окупацією, кваліфікація воєнних дій як непереборної сили є очевидною, то для інших регіонів України це питання потребує індивідуального розгляду з урахуванням конкретних обставин справи.

Проблематичним залишається питання часових меж дії воєнного стану як обставини непереборної сили. Чи може боржник посилатися на воєнні дії як на обставини непереборної сили протягом усього періоду дії воєнного стану,

чи лише в період безпосереднього впливу воєнних дій на його діяльність?

Важливим аспектом є також питання розподілу ризиків між сторонами договору в умовах воєнного стану. Принцип добросовісності, закріплений у статті 3 ЦК України, вимагає від сторін вживати всіх можливих заходів для мінімізації негативних наслідків воєнних дій та не зловживати своїм правом на посилення на непереборну силу.

У контексті міжнародних договорів особливого значення набуває стаття 79 Віденської конвенції про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 року, яка передбачає звільнення від відповідальності у разі неможливості виконання зобов'язання внаслідок перешкод поза контролем сторони [8].

Перспективним напрямом розвитку правового регулювання є створення спеціального механізму визначення територій та періодів, для яких воєнні дії автоматично визнаються обставинами непереборної сили. Це дозволило б забезпечити правову визначеність та зменшити кількість судових спорів.

У висновку слід зазначити, що кваліфікація бойових дій, окупації та обстрілів як обставин непереборної сили в умовах воєнного стану є складною правовою проблемою, яка потребує комплексного підходу. Необхідним є прийняття спеціального нормативного акта, який би врегулював особливості застосування інституту непереборної сили в умовах воєнного стану, встановив критерії кваліфікації воєнних дій як обставин непереборної сили та створив ефективні механізми захисту прав добросовісних учасників цивільного обігу. Також доцільним є розробка методичних рекомендацій для судів щодо розгляду справ, пов'язаних із застосуванням інституту непереборної сили в умовах збройного конфлікту.

---

1. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. 6-те вид., перероб. і доп. Київ: Юрінком Інтер, 2022. 1536 с.

2. Кузнецова Н. С. Непереборна сила в цивільному праві України: нові виклики воєнного часу. *Право України*. 2023. № 3. С. 43-58.

3. Майданик Р. А. Цивільне право України в умовах воєнного стану: монографія. Київ: Алерта, 2023. 456 с.

4. Луць В. В. Проблеми кваліфікації обставин непереборної сили в умовах збройної агресії. *Юридичний вісник*. 2022. № 4. С. 150-165.

5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. Дата оновлення: 09.04.2025. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 27.05.2025).

6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. Дата оновлення : 14.05.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 27.05.2025).

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання питань, пов'язаних з правовим режимом воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 року № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20> (дата звернення: 27.05.2025).

8. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_003](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003) (дата звернення: 27.05.2025).

**Для нотаток**

---

Наукове видання

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ  
В ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОМУ СВІТІ: ВИКЛИКИ,  
ІННОВАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Матеріали Форуму молодих вчених*

м. Дніпро,  
13 червня 2025 року

*Упорядник*  
кандидат історичних наук  
**С. М. Цигульський**

Редактор, оригінал, макет – *А. В. Самотуга*  
Коректор *М. С. Касян*

---

Підп. до друку 17.11.2025. Формат 60×84/16. Гарнітура – Times Друк. цифровий.  
Папір офісний. Ум.-друк. арк. 24,18. Обл.-вид. арк. 26,00.

---

Надруковано у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ  
49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26, [sed@dduvs.edu.ua](mailto:sed@dduvs.edu.ua)  
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 8112 від 13.06.2024